

ELIAS DELMEDIGO (ELIAS CRETENSIS)

Examen religionis... R. Elias del Medigo
Librum. Commentario et notis illustravit
Isaacus Raggio... Bechinot Hadath (heb.
Behinat ha-Dat)

Wirn, Anton Edlon... 1833
4 h., 134 p. 19'5 cm.

(En hebreo)

R. 699

ס פ ר

ב ח י נ ת ה ד ת

להחכם המופלא הפילוסוף המעולה גדול שמו בחכמים

כבוד מורנו הרב

רבי אליהו דיל מדיגו

בן הרב השלם המופלג כמוהר"ר משה מקאנדיאה וצק"ל.

נדפס עתה סנית על פי הדפוס הראשון של באקיליאה

וגלווה אליו מחדש

פ י ר ו ש ו ה ע ד ו ת

ס א ח

יצחק שמואל ריגיו

תושב גוריציאה.

EXAMEN RELIGIONIS

insignis Philosophi et Theologi

R. ELIAS DEL MEDIGO.

LIBRUM

Commentario et notis illustravit

ISAACUS REGGIO

humanitatis Professor in Imp. Reg. Gymnasio Goritiensi.

M. E. LÖWYSSON
VERLAGSBUCHHANDLUNG
BUDAPEST

Bechinoth Hadath.

WIEN, 1833.

Gedruckt bey ANTON Edlen v. SCHMID, k. k. privil. Buchdrucker.

1887

EXAMEN DE LICENCIATURA EN LEY

CONSTITUCION DE LA REPUBLICA ARGENTINA

1853

EXAMEN DE LICENCIATURA EN LEY

CONSTITUCION DE LA REPUBLICA ARGENTINA

EXAMEN DE LICENCIATURA EN LEY

CONSTITUCION DE LA REPUBLICA ARGENTINA

EXAMEN DE LICENCIATURA EN LEY

1853

EXAMEN DE LICENCIATURA EN LEY

CONSTITUCION DE LA REPUBLICA ARGENTINA

EXAMEN DE LICENCIATURA EN LEY

CONSTITUCION DE LA REPUBLICA ARGENTINA

EXAMEN DE LICENCIATURA EN LEY

CONSTITUCION DE LA REPUBLICA ARGENTINA

EXAMEN DE LICENCIATURA EN LEY

CONSTITUCION DE LA REPUBLICA ARGENTINA

EXAMEN DE LICENCIATURA EN LEY

M. E. LOWY & CO.
BARRIO DE LAS HERAS
BUENOS AIRES

Hecho en la ciudad de Buenos Aires

1887

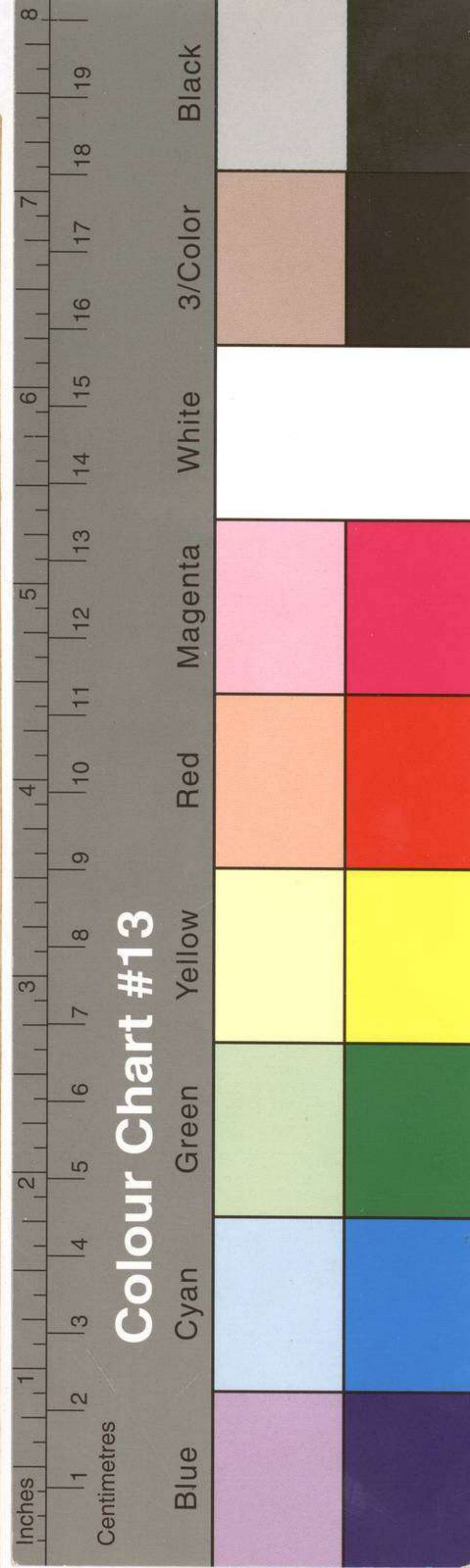
הקדמת המפרש.

ל יוקר הספרים וחשיבותם יומלד כפי מספר דפיהם ויריעותיהם
 כבר יופחת ערך הספר הזה אשר לפנינו בעיני כל רואהו בעבור
 קולר מחמריו ומעט כמותו אשר כדק יוטל מול החבורים הגדולים
 בחורך וזרוחצו ובעוצי הנמלחים בהיכלינו * אמנם לא כן הוא, רצוי
 הדברים יחסצ לפעמים לחסרון, ומחמר קלר היולח מפי איש תבונות
 אף כי קטן הוא בכמותו גדול ורם הנהו באיכותו למי שיטרח לצח
 אל תכלית כונתו פנימה, כי כפי מה שיבקש המחבר הנבון לקלר
 ולהסתיר כן יועיל בפלים אחרי שהוזררו דבריו לפני המשכילים.
 כן החבור הקטן והעמוק הזה, כאשר דל הוא במספר שורותיו כן
 יקר הוא מאלד בפנימיותו מלד עומק מחשבותיו והתחלפות עניניו
 ויושר סברותיו ותועלת חקירותיו, כי היה מחברו חוקר נפלא בטבעיות
 ובאלהיות, תורני מופלג בתלמוד וזדינים, ופילוסוף מובהק צין כל
 חבני דורו, אשר על כן לא אחרחק מהחמת אס אונר היות ראוי
 ספרו זה לשומרו אלל ס' המורה להרמב"ם ואלל מבחרי הספרים שחברו
 דור דור נניוס גלות ישראל מעל אדנתם, ואס לא קרה לו כן עד
 הנה, אס הונחה מחברתו בקרן זוית וכמעט גברה עליה השכחה,
 זה נהיה נסני טעמים, האחד בעבור שלח התעורר אדם לפרש דבריו
 ולסיס המילר לתרחצ להראות לעין כל את יפיו ואת יקר תפארתו,
 והסני בעבור שלח נדפס רק פעם אחת עם ס' תעלומות חכמה לנכדו
 הר"ר יש"ר ונקאנדיא ז"ל ועם חבורים אחרים, והדפוס ההוא יקר
 במליחות צימים סאלה ואינו צידי הכל. לזאת יעלני לצי להסיר סני

ה ק ד ט ה

המונעים האלה צבת אחת, וזה צהעלותו שנית על נזבח הדפוס
 וזהוסיף לו פירוש יגלה כונת המחבר ככל הנורך, והנה אנכי נותן
 היום לפני משכילי בני עמנו את פרי יגיעתי על החבור הזה צפירוש
 הסרוח על לדיו ומה לגלות מטרת מהשבותיו, הנבונים יבאו
 חדריו יפסקו חרמנותיו ויבחנו מלאכתי צשפטם שפוט ההלליח ה' דרכי
 חס לא, כי לא לונען יכשירו מעשי עבדתי אותם פה צפתח השער,
 רק צעבור חרבעה ענינים אשר הוכרחתי להקדים לזאת המחברת
 ולדבר זהם קלת, המה צלכתם יסוצו על המחבר, על ספרו, על
 הפירוש אשר כתבתי, ואל ההערות הנוסעות אחרונה צסוף הספר.

המחבר השלם הזה נולד סביב לתחלת המאה השלישית לחלף
 הזה ונמשחה גדולה וחשובה צישראל שלטת רבנים
 צופלגים ופילוסופים נכבדים ונגזע הסר האלוף כמוהר"ר יהודה
 הראסון שצח נארץ אסכנו לדור צחי קאנדיא קרוצ לשנת ק' לחלף
 השישי, וזה הר"ר יהודה הניח שני צנים, האחד מוהר"ר אצח הזקן
 אשר צנה צארץ קאנדיא צית הכנסת הנקרא חלימ"אניקו והקדיש
 ספרי תורה ותכשיטי כסף ונרגליות וצנה צתים וצירניות כי עשיר
 גדול היה, ונמנו ילא אחרי שצעה דורות מוהר"ר יש"ר מקאנדיא
 הנולד צחצוריו הרבים (כי זה הר"ר יוסף שלמה היה צן התורני
 מוהר"ר חליהו צן מוהר"ר אליעזר צן האלוף מוהר"ר אצח צן הפילוסוף
 הר פא מוהר"ר מנחם ראש ישיבה ליהודים צגמרא ולנולרים צחקירה
 הפילוסופית צפאדוזה צן התורני מוהר"ר שמואל צן הרצ השלם מוהר"ר
 חלקנה ז"ל צר פלוגתיה דוהר"י קולון צן המופלג צחסידות מוהר"ר
 אצח הזקן הנ"ל), וצנו השני של מוהר"ר יהודה הנ"ל הוא מוהר"ר
 שמריה ז"ל אשר הוליד את הרצ האלוף מוהר"ר נשה אצח ז"ל אציו
 של זה המחבר מוהר"ר חליהו דיל מיידיגו ז"ל, וילך חליהו הלוך וגדל
 צתורה וצחכמות עד שינח שמו הטוב צכל העולם, וצעבור צקיאיותו
 הגדולה צפילוסופיחה נתמנה למלמד צראש לנולרים צחיטחליחה, הוא
 היה רצו של הסר הנודע צשערים יואן פיקו מיראנדולחנו וצר פלוגתיה
 של מוהר"ר יהודה מיינן ז"ל, הוא חצר ספרים הרבה, שלטה מהם
 נדפסו צלטון רומי והם ס' אחדות השכל, ס' נניע ראסון, וס' מהות
 הנליחות

הקדמה

הן האמונות הראויות להיות שרשים צדק והגביל מספרם וציור
אותם על דרך הרמזים ז"ל, אח"כ השיב לשאלה אם ראוי לפרט דברי
התורה בענפים ושם טען קלת נגד הקרחים וחקר על הפלוגתות
הנמלכות בתלמוד ועל מקור קבלתנו, עוד דבר בענפי התורה שאין
להם התלות עם הדינים ונכנסים בגדר האמונות ופה ירצה לטעון
נגד המקובלים והנחותיהם וגם נגד המתפלספים באונתנו הדוחים
דברי התורה מפשטם לאהבת מחקרם, והורה דרך ישרה ללכת צאלה
החקירות, אחר זה בא לדבר על התלמוד ועל שני חלקיו ההלכות
והאגדות, והודיענו דעתו על שניהם, גם הזהיר שלא לצות חלילה
קדמונינו ז"ל בעבור מחמרים זרים שאמרו, ובזה השלים החלק השני.
החלק השלישי ידבר על טעמי המלות, וערך על זה ארבע מלות,
א' אם למלות מכל עלומן טעמים, ב' אם אפשר לנו לדעת אותן
הטעמים, ג' אי זו הדרך נלך לדעת אותם, וד' אם אחרי ידיעתם
ראוי לכתוב אותה על ספר, והשיב על ארבעתן כפי חכמתו ובעקבות
הרמזים ז"ל על הרוז, ובסוף הכפר תוכחה רבה נגד הפורקים
עול המלות מעל לוארם. הנך רואה, הקורא, כמה יקר הספר הזה
מכל חמרו עם היותו קטן בכמותו, ואיך יחזיק המעט את המרוצה.

הפירוש אשר עשיתי על זה החבור יטרח להפיץ אור על כל
ענין קשה ההצנה בעבור עומק מחמריו, וכל מגונתי
בו לבאר ברחה לא כלל תכלית כונת המחבר במליכותיו הקלרות,
אלא גם את אשר לא הגיד לנו צביאור ורק רמז עליו ברמז דק
לפעמים במלה אחת לצד, כי המחבר הזה חושש תמיד לגלות לעיני
ההמון מה שאינו ראוי אלא לשרידיים, ומראה עלמו כרולה להעלים
הענינים וטעמיהם, אך עכ"ז יתן להם רמז במלות מועטות יספיקו
להעיר עיני המצינים אשר ילילו צין חרכי דבריו ויעמדו על דעתו,
ואנכי באתי אחריו ומלאתי את דבריו להיות לעזר אל החתלים להצין
היטב כונתו. עוד זולת זה לפעמים נכנסתי תוך דבריו והרחבתי
קלת הדבור על ענינים גדולי הערך כפי מה שראיתי לורך בזמננו
ובפי השגתי המעוטה צאלה העמוקות, וזה אינו נכנס בגדר הפירוש,
רק הוא כמו הוספה בו, ומ"מ התוספת הזה הוא מעין העיקר ויש

ה ק ד ט ה

לו שייכות רב עם דברי הספר עלמן, וחולי תלמח ממנו גם חיזו
תועלת למעיינים זו. אמנם יש דברים בזה החבור שבהם דעתי
הקלה אינה מסכמת עם דעת המחבר, כי רוח היא בלנוש ולא כל
הדעות שוות, ואפשר שגם בחלה הדין עמו וחכמי חכמי המחטיח
מנקודת האמת, אך כל עוד שלא יעלו צידי המופתים יוכיחו ההפך
ומה שנתזרר לי עד הנה, שכלי יחייבני שלא לסור מן הדרך אשר
סללתי לפני, לכך בחלה הענינים אחזה דעי בלי משוא פנים ואטעון
נגד ספרות המחבר ככל אשר אראה בו לורך, כי סוף סוף
אהבת האמת תעמוד בפני כל, ואין נכון בכיולא בזה להחניף
לבגדולים, שאף אם הייתי רולה לנהוג מנהג חנופה מפני הכבוד,
מה יועיל דבר שפתיים בהיות לבי כל עמי? לזאת אדברה כאשר עם
לבי וירוח לי, ולקורא המספט.

ההערות

אשר תבאנה בסוף הספר משפטן לדבר על ענינים לא
יאות להבניסם בגוף הפירוש מן הטעם המבואר שם,
ומכליתן ליטא וליתן על מה שנתחדש בענינים ההם במשך הזמן,
עד שאינם עוד עתה באותו מלכ שהיו בו בימי המחבר, כי רבו
מאחריה הספרים החדשים המדברים באותו הנושא שעליו חובר
הספר, אך רובם פנו להם דרך חדשה ואינם הולכים בעקבות
המחבר, על אלה לריך לחקור הישרה דרכם אם לא, ולפי שיש
בתוכם גם מה שנוגע אל המעט אשר הולאתי לאור מלפנים, או
אל המכתבים שאני כותב לפעמים אל משכילי הדור, גם לא מעט
ומה שיתנגד אל יסודות דתנו וצפרט אל חיוצ המלות השמיעיות
בזמן הזה, לכך קמתי ואתעודל בעזרת הלור וכתבתי בהערות ההנה
טענות טענות על ספרותיהם המחדשות, כוונתי בהן לא להגדיק
את דברי הראשונים, כי כל קורא בלדק מה שכתבתי ומה שכתבו
אחרים עלי יוכל לשפוט מעלמו עם מי הדין, אך כל הפלי וישעי
בהן להרחיק התולדות הרעות תלמחנה בלי ספק מן הדעות הנפסקות
אשר בא רקצם בעלמות ספרי האחרונים, ולהוכיח צראיות כפי
יכלתי כי שקר ציונים וכי חזו לעם משלות שוא ומדוחים, ואם קלור
קורה ידי להטלים בראוי את אשר זממתי, בטחתי כי לכל קפחות
ההערות

ספר כהינת הדת.

כאשר השלוה והממלכה הנכונה המסודרת תעזור בני אדם אל הצלחתם המדינית והמדעית, וזה אם בתתה דרכים בעצם עוזרים בהגעת אלה, ואם עוזרים בהגעת הדברים אשר מחויב שהם ככלי להצלחה, כן גם כן העדר השלוה והממלכה סבה להפכי אלה. וזה יראה מהאומות המפורסמות אשר היה להם שם בחכמה ובהאבד מלכותם אבדה מאתם חכמתם, ולזה כאשר אבדה מלכותנו ומנוחה בגוים לא מצאנו היינו כנבוכים בעמקי ים, אבדו כמעט חכמינו וספרי הקודמים אשר היו באומתנו ולא נשאר

פירוש

כאשר השלוה, הולך וחוקר מה היא הסצה אשר צעזורה הלכנו קדונית צמדעים וצליעודים הכלולים צתורת האדם, תחת כי צצצת ישראל על אדמתם לא חסרנו דבר צעזעיות ולימודיות ואלהיות כפי המדרגה אשר הגיעו אז אליה שאר העמים, ועם כי סצות רצות הכה אשר הציאונו לזאת כמו שיזכיר גם המחבר צמשך הספר, הכה צלי ספק מקור לכולן הוא העדר הסדר המדיני והסצחת העלר הדודה צעם והמלוה דלון כולם לתכלית מיוחד, באשר צלעדי זאת ילך כל איש אחר שרירות לצו ויפנה לעצמו דרך צלתי מסכים עם דרכי זולתו, וצעין הסכמה צאמצעיים להשגת התכלית שוא עמלו המצקשים אותו, כי מה שיצנה האחד יסתור השני והמה מונעים זה את זה מהשיג מצוקסם: השלוה והממלכה, השלוה היא מלצ מאושר לא יחסרו צו כל לרכי הגוף והנפש, איך מלחמה איך שטן ואיך פגע רע, והממלכה הנכונה היא הכנעת העם תחת דלון המושל צם צלדק וצמשפט: הצלחתם המדינית והמדעית, האושר המדיני הוא דצוי העוצה צשפע יתר והדחקת כל דבר רע, והאושר המדעי הוא הכרת כל האמיתיות והצחנת האמת מן הסקר: דרכים בעצם עוזרים, הכנות עלמיות עוזרות להשגת ההלכה שזכר, כמו להקיס צתי מדרשות ילמדו הנערים שמה כל החכמות על הסדר ולהפקיד עליהם מלמדים הגונים ולחלוק כצוד לאותם שהלליחו צלימודם יותר ולתת סיוע לחכמים להפקת זממיהם וכל כיולא צזה: הדברים אשר מחויב, הם הכנות חלוניות שאינן מחלקי החכמה צעלם אצל עוזרות הכה להגית אליה, כמו מלאכת הכתיצה והמספר וכל מלאכות האומנים חדשי עלים וצרזל ואצנים וכדומה והקמת צתי הדפוס וצתי עשיית העיר וכל הכלים הליכיים למלאכות אחרות, כי כל אלה אינם חכמה צעלם אצל עוזרים להשגתה ונקדליו כלי ההלכה: מהאומות המפורסמות, כגון היונים והרומיים וזה צדוד: וספרי הקודמים, לא לצד ספרי אגטי הדוח כספר הישר ודצרי שמואל

הרואה

נשאר לנו מדברי קודמי אומתנו כי אם המושג והתלמוד והדומים
 לאלה אשר אין בהם דברים ברורים בכל עניני שרשי דתנו כי אם
 במעט מזער לפעמים בדברים נעלמים מקבלים הביאורים והתוספת
 לכן אין להפלא אם נפלה המחלוקת בקצת הדברים האלה בין
 חכמי אומתנו, ואין ספק שהדברים אשר אמונתם מצד התורה או
 מצד הפרסום אשר לבעלי הדת לבד כאשר תפול המחלוקת בהם
 בין אנשי התורה המפורסמים לא יתכן האמות בהם, ולכן ראוי
 לנו

פירוש

הרואה ודברי נתן הנביא ודברי גד החוזה ודומיהם. אלא גם ספרי החכמים הקדמונים
 לרוב אצדו מתנו: אין בהם דברים ברורים, דרכי המופתים שהולכת הפרטים מן
 הכללים אינם מצודרים, גלו' אינם הולכים צדך הדיקס ההגיוני, וזה יתצדד לכל
 איש זך הרעיון ומיושר צשכלו אם יתן אל לנו להעתיק צעיונים ההם, והתצונן כי
 המחזר השלם הזה קלר מאלד צלשונו, ותמיד צצואו לחקור על דצד אשר צאולי ולא
 ממנו תכסול להמון העם הוא מגלה טפח ומכסה טפחיים, וזה מן העעמים אשר
 יצא צהמשך הספר, וכן צזה המקום אילו דלה להוכיח צדאיות כי אין צמתפה
 וצתלמוד דצדים צדודים ומה הן לדעתו הדצדים הצדודים והצלתו צדודים, היה
 לריך לחצור ארוך מאלד, והיה מועיל צו רק ליחידו סגולה ומזיק לכללות האומה,
 לכן צחר צמלינה קלרה אשר יש צה די למצויים הסוקלים כל מלה ומלה צמאצני
 השכל וחצצ כי דלת העם יעצור עליה צאין הצין ולא יקבל צוק ממנה, ואתה המעיון
 לצך תשית למלינתו ותצין דצד מתוך דצד: בקצת הדברים האלה, צימני המחצד
 נפלה המחלוקת רק צקלתם, אך הצאים אחריו לרוב חשקס צחילוקים ולהעדף
 ההכנות ההגיוניות הולידו התחלקות הדעות צדונס וכמעט צכולס: מצד התורה,
 הם הדצדים הכלמדים צצידוד מתוך דצדי התורה עלמס ואמונתם כוסדת על דלון
 המחוקק כלר שרק לכן הם אמיתיים צעצור שאל הלווי עליהם צתורה: מצד הפרסום,
 הם דצדים שלא צאו מצודרים צתורה רק כלמדים ממנה צסיוע כללים ומדות אשר
 שמו אותם ליסוד מוסד כדי להוליא על ידם פדעים דצים, ולפי שהתפרסם צאומה
 היות הכללים והמדות ההם נחסרים לראשי הקצלה מן המחוקק עלמו אף כי אין
 על זאת דאיה צדורה, לכן קראם המחזר דצדים אשר אמונתם מאלד הפרסום,
 אמנס צכונה מיוחדת הוסיף לומר כי הפרסום ההוא מיוחד לצעלי הדת לצד, וזה
 להודותנו כי אינו פרסום כולד מהסכמת השכל האנושי עליהם, כמו המושכלות
 פדאסונות שהתפרסמה אמיתתם אלל כל המין האנושי להיותן נגזרות ממשפט השכל
 הישר הנטוע צנו, אלל אלה הדצדים אין אמיתתם פוכחת אלל מאלד הפרסום אשר
 לצעלי הדת לצד, והצן זה: בן אנשי התורה המפורסמים, גם זה היה לריך
 לאמרו כי המחלוקות הנופלות צין לעידי המלמדים אשר המה חכמים רק צעיניהם
 אין להשגיח עליהם כלל: לא יתכן האמות בהם, אין צפו יכולת להסקיע המחלוקת
 ולצדד עם מי הדין על ידי הקסים הגיונים, שזה נקרא צפי המחזר אמות, והטעם
 הוא כי הדצדים האלה שצבר אין אמנתם מאלד המחקר האנושי שאז היוצו יכולים
 לצדד משפטס צסיוע חכמת ההגיון, אלל אמנתם רק מאלד התורה או מאלד הפרסום
 כמו שפירשנו, ולכן כל עוד שיש הסכמה צין צעלי האמונות האלה יתכן האמות צם,
 אלל אם תפול מחלוקת צהם צצד ימועו היסודות אשר עליהם צצנה הצנין, כי
 אותם אנשי התורה המפורסמים שצבר ירלו לילך צכל כיולא צזה רק אחר דרכי הלימוד
 צתודי לא אחר דרכי הלימוד ההגיוני כמו שיצא צסמון: ולכן ראוי, ואם הדנה

לנו בדברים אלה שניעיין בדברי הנביאים ע"ה ובדברי החכמים האלה ואשר נמצאהו מסכים ויותר נאות אל דברי הנביאים נשען בו, ואין ספק אצל כל בעל שכל שדרכי הלימוד מתחלפות מאד לא לבד בחכמות המתחלפות אבל בלמוד האחד בעצמו כאילו תאמר בלמוד הכולל, אתה רואה שהלמוד הנכון

פירוש

כן אין לנו כי אם להעריך דרכי אלה החולקים עם דרכי הנצואה עלמה ולראות איך ראוי שיוצאו דרכי הנצואה כפי פשוטם ואיך נקשו אלה להוליא מהם מה שהוליא: ואשר נמצאהו מסכים, ואז יהיה תכלית החקירה הזאת כי דק את אשר יהיה מסכים ונאות עם דרכי הנצואה נשען זו והשאר יהיה צעינינו כפי ערכו ומדרגתו, וזה הכלל נכדך מאד למעיינים זו, אלא שהמחזר קלד זו כמנהגו, וגם אנהנו לא נדחיצ הדיבור עליו כי סמכנו על המצינים: ואין ספק אצל, עתה צא להניח יסוד אחד אשר ילטרך אליו צמשך החבור: שדרכי הלמוד, האופנים אשר על ידם נגיע אל הלימודים הראשיים שכל חכמה וחכמה הם הנקראים אלל המחזר דרכי הלימוד, והפילוסופים יקראו להם [Methodus]: מתחלפות מאד, הדלון צזה כי לפי דעתו יש לכל חכמה וחכמה דרך מיוחד ללמוד אותה ולישא וליתן עליה, ולא יתכן להשתמש בדרך המיוחד לחכמה אחת כדי ללמוד זו חכמות אחרות, והוסיף לומר כי גם בחכמה אחת צעלמה יש דרכים מתחלפים, והנה ראוי שחדע כי מה שהציא המחזר לחלוקה זאת הוא צעבור כי מלא סתירות עלומות צין איזה עניני הדת וצין איזה יסודות אשר התקצלו צין פילוסופי דודו לאמת צדור אין חולק עליהם, ולפי שלא יכול למלא פשרה ציניהם התחנס צהמלאת הכלל הזה שדרכי הלמוד מתחלפות. והתעזר זו לומר כי אין לודך לזקש הסכמה צין החודה והמחקר צהיות כי לכל אחד משניהם דרך מיוחד, ודי לנו אם כל למוד ולמוד יתאמת בדרך המיוחד לו. אמנם אנהנו אף כי נודה לו כי יפה עשה לזקש תחצולה כזאת כדי לחת קיום לעניני הדת אף אם לא יסכימו עם דרכי העיון, ואולי גם הועילה לחכמי דודו, מ"מ לא נוכל להחליט שהאמת כדצדיו, כי צדור לנו שאין התחלפות דרכים כזאת צמליאות כלל, שהרי צכל חקירות שנהקוד צכל חכמה וחכמה אין אנו יכולים להשתמש כ"א צאחד משני דרכים צלצד, או בדרך האחד שהוא מן הכלל אל הפרט או בדרך השני שהוא מן הפרט אל הכלל, ונקראים צפי חכמי העמים [Methodus synthetica et analytica] כידוע, ושניהם נוצעים מן המקוד הראשי שהוא ההגיון, כי דק זאת החכמה היא הכלי אשר צו נשתמש צחקירת כל ענין, והיא המישרת השכל האנושי צכל דרכיו, כמשך מזה כי אין לכל חכמה דרך מיוחד שהרי כולן נעזרות ונשענות על כללי ההגיון, ואם השכל יעיד צמופתים על חקירה אחת שהיא שקר שוב א"א להתנלל ולומר שזה אינו אלא צדרכי הלימוד ההגיוני אלל צדרכים אחרים אפשר שתהיה אמיתית, כי הצודא ית' לא חנן אותנו צשני מיני שכל, אלל דק צאחד ודרכיו נכונים קיימים ונאמנים על פי כללי ההגיון לא ימוטו לעולם. אמנם אין לדאוג פן תשארנה בדרך הזה הסתירות שחשצ המחזר אפשריות צין התודה וצין העיון, כי אנכי אדאך צמשך הציאוד שאין כאן שום סתירה כלל, ואדוצא דרכי התודה מתאימות עם דרכי המחקר צהסכמה מוחלטת, ועיין הערה א': בלמוד הכולל, אפשר שכונתו צזה אל הלמוד ההגיוני שהוא הכולל כל שאר הלימודים צעבור כי הוא המפתח לכל הידיעות

הנכון המיוחד לבעלי התלמוד בהוצאת הדינים זולת התלמוד המיוחד לבעלי התלמוד ולבעלי הפשט, ולזה ראוי שנדריך בלמוד אלה הדברים אשר אנחנו במ באופן הראוי והמיוחד להם ושלא יבקש אדם מאתנו ראיות הכרחיות במוחלט בדברים האלה, אבל יספיקו אליו הראיות הנכונות המיוחדות לזה הלימוד.

ונעיין ראשונה אם למידת החכמה מותרת לבעלי הדת הזאת והיא תורת מרע"ה אם לא, ואם היא מותרת אם ע"צ ההכרח ותהיה א"כ למידתה לא מותרת לבד אבל מצוה או ע"צ היותר טוב. ונאמר כי אין ספק אצל בעלי דת הנכונים בדעותם שכונת התורה הזאת להיישירנו בדברים האנושיים ובמעשים הטובים

פירוש

הידיעות: המיוחד לבעלי התלמוד, כגון הי"ג מדות דר' ישמעאל והל"ג מדות דר' יוסי ושאר הכללים המזכרים צ"ס מצוא התלמוד ונס דרכי הגמרא וצ"ס שארית יוסף וצ"ס הליכות עולם וזולתם, כי צ"ס נעזרים בעלי התלמוד להולאת הדינים: זולת התלמוד המיוחד לבעלי התלמוד, הוא מתחלף ומסוכה מאד מן הדרך המיוחד לבעלי התלמוד, והנה המחזר לא פירש לנו מי הם לדעתו בעלי התלמוד שהזכירם צ"ס, ואולי היו מפורסמים צימיו, אך עתה אין צידנו לצרר מי הם אם לא שנאמר שהם הפילוסופים, כי להם יאות שם בעלי התלמוד סתם: ולבעלי הפשט, ידוע כי דרך הפשטנים לא יסכים תמיד עם דרך התלמודיים, כגון פסוק כאשר יתן מוס צלם בן יתן צו שהמעתיקים אמרו עליו שהוא תשלומין, והפשט יורה צהפק, ועיין צמורה מ"ג פ' מ"א: באופן הראוי והמיוחד להם, ולנו צ"ס כי כל ענין וענין יהיה די לנו שתצטרך אמתתו צלותו הדרך המיוחד לו, ולא נצקש לו מופת צדרכים המיוחדים לענינים אחרים, כאילו תאמר שאין להוכיח לימודי חכמת הטבע צמופתים הנדסיים או לימודי חכמת הרפואה צמופתים תלמודיים וכל כיוצא בזה, והנה טרח המחזר להכניח זה היסוד כדי לפרוק מעליו עול קושיות עלומות נגד קיום שדשי הדת צדך פילוסופי צעזוד היות מונח קיים אללו שיש סתירה ציניהם, ומזה הטעם ראוי לשבח כונתו הטובה, אמנם אנחנו איננו לריכים ליכנס צזה לדוחק, כי לפי האמת אין שום סתירה צין התורה והמחקר, כמו שהוכחו צהערות, והנה צדרי המחזר עד כאן הם כמו הקדמה ומכאן ואילך הוא עלם החזר:

ונעיין ראשונה, יתחיל לחקור אם המחקר או העיון הפילוסופי מותר לאיש הישראלי אם לא, ואח"כ יחקור אם לא לצד מותר לנו זה אלא גם יהיה חיוצ לנו להתעסק צפילוסופיאה, ואתה הקודם, כצד ידעת את אשר טרחתו גם אני להתרת שאלה צו צספרי המכונה התורה והפילוסופיאה, ועתה אין לך כ"א לערוך אלה מול אלה ותשפוט צחכמתך למי היתרון צצידור זה הענין, כי אני רק לפרש צדרי המחזר פה צאתי: למידת החכמה, ידלה צזה ההגיון והפילוסופיאה צכלל: על צד היותר טוב, שלא יתחייצ כל איש ללמוד אותה אלא שיביה צצד טוב ומועיל כפי כונת התורה אם יתעסק צזה: בדברים האנושיים, המה הידיעות המוסריות העוזרות לתיקון יסונו של עולם ונקדאים צפי חז"ל צשם דרך ארץ, מנהגי יוסד הדאויים לכל אדם מלך היותו מדיני, צהם תתקיים הצצדה האנושית על הסדר: ובמעשים הטובים, תיקון מדות הכפס לצחור צטוב ומאוס צדע ולהציא האות

המותדות

הטובים וברעות האמיתיות כפי מה שאפשר לכלל העם וכחק
 היחידים במה שייחד להם, ולכן שמה התורה והנביאים שרשים
 מה ע"צ הקבלה והביאור ההלצ"י או הנצוח"י כמשפט האמות
 אשר אצל ההמון והעירה היחידים לחקור על האמות המיוחד
 להם בדברים האלה. תמצא הנביא יאמר לכלל העם שאו מרום
 עיניכם וראו מי ברא אלה והדומים לזה, ותמצא אדון הנביאים
 כלם יאמר לכלל ישראל שמע ישראל וכו', ויעורר היחידים אל
 דרכם המיוחד אם בביאור ואם ברמז. אולם בביאור במאמרו
 וידעת היום והשבות אל לבבך וכו', ואם ברמז מצות האהבה
 והיראה

פירוש

המותדות תחת עול המוסר: וברעות האמיתיות, להבחין בין האמת וצין השקר
 ולהחזיק רק ברעות אשר לא עליהם התופת השכלי, וכלל זה להרחיק מעלינו
 ברעות הכוזבות ילדי שוא ותעתועים אשר אין להם שחר, והנה דברי הרז כלם
 על תכלית כונת התורה מסכימים מאלד עם דברי הרמז"ס צמודה פ"ל מח"ג, וקדו
 לחשוב שמשם לקח סדרתו זאת, אך אנכי רוח אחרת עמדי וארחיב הדבור על זה
 צסוף החצור נסידר על טעמי המלות, כי שם מקומו: כפי מה שאפשר לכלל
 העם, להיות האומה נחלקת לצ' חלקים, המון ושד"ים, הנה אמר שכונת התורה
 להישרת שניהם דרכים מיוחדים לכל אחת משתי הכתות וערכה מליכותיה צלופן
 שיגיע ממנה הטוב האמיתי וההלכה המצוקשת לכל אישי העם הנצחר, איש איש
 כפי מדרגת צינתו, כן לדלת הארץ שקראם כאן כלל העם, כן לשד"ים אנשי מדע
 וצניח יתרה שקראם יחידים, והגיעה התורה לזה התכלית הכפול צמה שצאו צה
 צ' מיני ענינים שיצאלם צסמוך, והם: שרשים מה, יסודות סלריכות להשלמת
 כולם, אך צסידוד הטעמים והשתמשות המליכות יש חלק להמון וחלק ליחידים, כי
 להמון צאו קלת לוויים: על צד הקבלה, כלו' על צד הצווי סתם צלי הצאת שום
 טעם, רק טעמו כך וכך כי כך קצלתם: והביאור הלצ"י, או צקלתן הודיע הכתוב
 הטעם צדרך הלכה להכנים הדצרים צלצ השומע ולעודר הלצצות לעשייתן, כמו כי
 היא נסתה לצדה היא שמתו לעודו צמה ישכצ, שהאריך צמליכות שונות כדי לעודר
 החמלה: או הנצוח"י, או לפעמים יוסוף לצווי אחד נעם אמיתי וכוכן שאין להשיצ
 עליו כי יש צו נח כלוח"י, כמו ואלהצתם את הגר כי גרים הייתם, ועשית מעקה
 ולא תשים דמים, וכדומה, וכל זה מיוחד להמון: והעירה היחידים, אולם הענין
 השני שצא צתורה והוא מיוחד לאנשי סגולה לצד נמלא צמה שהוסיפה צקלת המלות
 מליצה קלרה או אפילו מלה אחת צלצד, ודי צה לתת דמו לצנוכים ולפתוח להם
 פתח לחקירות נסגרות, אך ההמון יעצור על המליכות ההנה צלי השגחה: שאו
 מרום עיניכם, זה הלמוד יאות מאלד להמון להוכיח צו אמתת מליכות הצודא ית',
 כי כל צד דעת יודה שאין דצד ממליח את עצמו א"כ יש לו פועל צולתו: שמע
 ישראל, זה הדבור צא להמון על צד הקצלה כמו שאמר למעלה, צעצור כי דלוי
 לכלל העם לקצל על עצמם אמונת אחרות האל ית' מאלד מה שצמעו אדון הנצוח"ים
 מזהיר אותם על כך: וידעת היום והשבות, הדי זה צווי ליחידים מצואר מאלד, כי
 חייצים הם להשיצ אל לצצם, היינו לחקור אחר העופתים היקרים שצחמתת האלהות
 לקצוע צלצם מליכות האלוה ואלהדותו עד מקום סיד השכל האנושי תגעת, כמו
 טעשה

והיראה כאשר ביאר הנפלא רבי משה בר מיימון ז"ל. באלה
 א"ב מבואר שלימוד החכמה אינו הכרחי בדת הזאת במה שהיא
 דת. ומבואר ג"כ שהוא ע"צ היותר טוב, ויתבאר זה ג"כ. וזה
 שהתורה תכוין שלמות כל אחד מבעלי הדת כפי מה שאפשר
 לו ולמה שהיה בלתי אפשר הלמוד המופתי אצל כלל ההמון
 והיה אפשר ליחידים אם כן התורה תבקש שני אלה הענינים.
 ואולם שהלמוד המופתי בקצת השרשים האלה יועיל ליחידים
 מבואר, וזה שהלמוד המופתי הוא אשר יובילנו בידיעת הנמצאות
 הפעולות ומידיעת הנמצאות הפעולות נגיע אל ידיעת הפועל
 אשר העירה התורה היחידים בידיעת זה כאשר נאמר. ויראה
 שזה הלימוד כאלו הכרחי לבעל הדת החכם לא לבעל הדת
 בשלוח, ומ"מ האיש החכם יאמת השרשים האלה לא מצד העיון
 לבד אבל מצד הסכמת התורה בם ובוזה ישותף החכם וההמוני
 מענין

פירוש

שעשה השלם הדמיון ז"ל נספרו סיקר מועדי שחר: כאשר ביאר הנפלא רמב"ם,
 תמלא דבריו על מלות האהבה והיחלוקה במקומות הרבה מס' המורה ונפרט צפ'
 כ"א מח"ג: אינו הכרחי בדת הזאת, כי אם היה הכרחי היה צא הלווי צתורה לכלל
 העם להתעסק בה, אך צדאותנו שהתורה הצדילה צזה הענין צין ההמון והיחידים
 כמשך מזה שקלת מצעלי הדת הזאת פעודים עמנה, וכן כתב הדמיון צפי' פ'
 חלק ז"ל והיאך יאותו המאכלין הקלין המעטים צנמותם הישרים צאיכותם לאדם
 שהגיל צמאכלים הדעים עכ"ל: ולמה שהיה, פי' ולפי שהלמוד על דרך פילוסופי
 היה צלתי אפשר אלל כלל ההמון כי אין ידיעה צו אלל ליחידים, לכן צאו צתורה
 שני אלה הענינים, האחד נערך לפי מדרגת ההמון והשני ליחידים: ואולם וכו',
 אחר שהוכיח היות החקירה מותרת לצעלי הדת הנצונים יאמר עתה שהיא ג"כ
 מותרת להם צעצוד שע"י הצוננות צנצדאים נגיע אל ידיעת הצודא: כאלו
 הכרחי, וכן הוא צאמת, כי לא יוכל הנצון להשקיט הספקות המתחדשות צקצו
 כגד הפכות ההמה אם לא ציגיעתו למלוא המופתים יוכיחו צמתתם, ולכן חוצה
 עוליו ללכת צדרכי המחקר, מה שאין כן ההמון שלא יתעורר להשכיל צענינים רוחניים
 להיותו כל היום טרוד צמחשצות חמדיות: לבעל הדת בשלוח, פי' מלת צשלוח
 כמו צסתם, כלו' שאינו רק צעל דת סתם ואינו צכלל היחידים: ומ"מ האיש החכם,
 יאמר שלא יחשוב החכם כי שרשי הדת הם צמיתיים רק צעצוד צצא עליהם המופת
 ההגיוני, ואילו הפילוסופיה תעיד על סותרם יהיו ח"ו שקר, כי צדרך הזה יתן
 קדימה לדרך המחקר על דרך התורה, וזה לא יתכן צשום פנים צעצוד כי כצד עלו
 צידיו מופתים נאמנים על צמתת התורה צכללה, וידענו כי מה צצא מפורש צזה
 הוא צמת צלי שום ספק, צאמנם על העיון תמיד יש ספק צלצנו כי אולי לא ידרכו
 אל עומק הענין, ואולי יש צמליחות מופתים חדשים אשר עד הנה לא שמענום
 יוכיחו ההפך, אשר על כן דאוי לנו תמיד לתת קדימה לתורה על המחקר, ואם
 הוכחנו צמתת שרשי התורה צדרך המחקר הנה נחזיק צהם לא מלך העיון לצד,
 צכל מלך הסכמת התורה צהם, וזה כלל נכצד אם נצינהו על הדרך שניארתי צספרי

התנ'

מענין הדת, ר"ל ששניהם יאמינו הדבר מצד התורה, אולם החכם יצרף העיון למה שגורה התורה והבלתי יודע לא יצרף זה. ויראה ג"כ תועלת או הכרח למוד החכמה לחכמי הדת מצדדים אחרים כאשר יתבאר במה שיבא. ולכן בשרשים אשר יראו התורה והחכמה כחולקים משפט ההמון וחיחידים במ אחד, ר"ל ששניהם יאמינו הדברים האלה מצד התורה, אלא אם יהיה דבר אשר יהיה לו באור מיוחד ליחידים מבלתי יציאה משרשי התורה וכונותיה ולא יותר באורו לכלל העם לסבות רבות ואז יבדל היודע מהבלתי יודע. וג"כ ימצא לחכמים שלמורת מה יותר בהאמת הדבר ההוא כאשר יבא אחר זה. אלא שהוא מחוייב בכמו אלה שלא יבארם החכם בכתב כלל ולא בע"פ ר"ל הבאורים ההמה אלא לראויים מאנשי הדת, ואם לא תשתנה כונת התורה הכוללת

פירוש

התו' והפי' דף קט"ו ושם האדנתי: ישותף החכם וההמוני, שניהם ילכו צדד אחד ונמלאו כמו שותפים צלמונתם, כי שניהם יקבלו על עצמם אמתת כל הבתוב צתורה דק ערך הקצלה, אלא שהחכם ילדף אליה גם העיון וישתדל להוכיח צדאיות שהשדשים שהונחו צתורה יקוימו גם צהנחות הפילוסופיאה, מה שהצלתי יודע לא יעשה: אשר יראו התורה והחכמה כחולקים, זה אינו דק למדאה עינים וצהסקפה דאשונה, אצל אחרי ההתמדה צעיון וההתצוננות צעומק הדצר אי אפשר שתהיינה התורה והחכמה חולקות זו עם זו, וזה יתצדד לנו כשנפרק מושג התורה ומושג החכמה ונשוז אחר אל מולא הדצדים שאז נמלא כי שתייהן נוצעות ממקור אחד עצמו, וכוא הצולא יתעלה, וממנו לא יצואו עינים שיהיו סותרים זה את זה חלילה, ועיין צחצורי הכ"ל דף קי"א: אשר יהיה לו באור מיוחד, זהו הדצר אשר דצדתי, כי צהדצות העיון על שודש מן השדשים הנדאה כחולק עם החכמה כמלא תמיד ציאור מיוחד ליחידים מצלתי יליאה מצדשי התורה וכונותיה, היינו הסכמה גמורה צין שתייהן, הן אמת כי אינו דצר נקל להגיע אל מדגה זו צה תשנותנה כל הסתירות ותליד נגד עינינו ההסכמה אשר צינייהן, אך אשרי האיש אשר יגיע אליה: ולא יותר באורו לכלל העם, פן יתנו צו מנדעות לחולשת שכלם ויהפכו התועלת לדצר עזיק, כי אין ציכולת דעתם להשיג עומק הדצדים: שלא יבארם החכם, המצצר הזה דואג תמיד פן יצא ממשול להמון מפרסום הצאודים, ולכן תאחר שהצדיל לתעלה צתורה שני עינים, האחד להמון והאחד ליחידים הוסיף עתה להזהיר היחידים לצל יגלו הצאודים המיוחדים להם לא צנתצ ולא צע"פ, ואלוי היה עלצ אנשי דורו ראוי לדאנה זאת, לכן מזה הלד ראוי לשנחו, כי קנאת התורה תעשה זאת. אמנם צדור הזה שנפקחו עיני ההמון ומרצים העם לחקור על עיני הדת ותמיד חותרים אחד טענות לערות יסודותיה, מעט המה הצאודים אשר לא יאות לפרסמם אליהם, כי סוף סוף אין צדתנו סודות ראויים להסתד מעיניהם, אדרצא אם נעלים מהם את הצאודים הצדיכים להתרת הספקות יותר יש לחוש פן יפלו צדשת הנפירה, לזאת ילדק לומד כי כמו שהעלם יסוצח צהיות כאלות קטורה צלצ ההמון כן יגוכה צעת שהקיץ מתרדמתו, וזה אחד מן הדצדים התלוויים צזמן וצמצצ המקצלים שיתחיוצ השנוי צהתחלף העתים: ואם לא תשתנה כונת

הכוללת ותפסד, ולכן שגו רבים מאנשי אומתנו אשר כתבו בדברים האלה. ואולם הדברים אשר המחלוקת בהם מביארת בין התורה והחכמה אם ימצא כזה אין ראוי שנבקש ההאמתה בהם ע"צ הלמוד ההקשי אבל נשען בדברי התורה ובמפורסם מענין התורה בין אנשי הדת, וזה כי המחלוקת ההקשי כאלו היא בתחלת העיון מסופק, ואמנם אנחנו בעלי הדת אין ראוי שנסופק כלל בשרשים בעת מהעתים אם כן אין ראוי שנלך בהם במחלוקת ההקשי. ואולם השרשים המה שהנבואה נמצאת

פירוש

כונת החזקת, זה נמשך אל מה שהכניח למעלה שהתורה תכונן להסתיר קלח הנאורים להמון, אך אין מופת צדור להנחה זאת, כי הכל תלוי בהכנת העם כמו שאמרו: שגו רבים, מתדעם על המתחזרים אשר ישימו לעיני ההמון ענינים צלתי דאויים להם, וצזה לדקו דצדיו מאד, כי אין די שיהיו הענינים הנכתבים עוצים מלך ענמם, אלא דאוי תמיד לחשוז כי הספר הנדפס יצא לעיני הכל ומי יודע איך יפעלו הדברים כלל קלת הקוראים בהם, ואף עתה שנילוני המדע החלו להאיר חשכת הסכלות עוד יש דברים לא יכון פרסומם, והמתחזר לדיך לכלכל דצדיו כעורך מה שהאזן יכולה לקבל: ואולם, עתה נא לצאר מה הם הדברים אשר בהם לפי דעתו נראים התורה והחכמה כחולקים כמו שהזכיר למעלה, ותחלה אמר עליהם שאין לזקם ההאמתה צם רק מלך העיון לצד, כי חשש פן צדך הזה יתראה החוקר בתחלת עיונו כמסופק צשרשים בהם, וזה לדעתו דצד צלתי נכון, אמנם כפי האמת לא ידעתי מה יזיק אם החוקר יהיה מלא ספקות בתחלת עיונו, מאחר שלצסוף העיון ענמו יציאהו להאמין בכל מה שנכון להאמין צו, והלא גם הילדים הרבים צשנים הם מלאים ספקות טרם יצטילו כחות שכלם! והלא הספק הוא השורש לכל חקירה ומי שלא הסתפק תחלה על אמתת הענינים לא יגיע מעולם אל מעלת החוקר האמיתי, ועוד דצד גלוי ומפורסם הוא שהתחדשות הספקות כלל איש נכון הוא דצד צלתי תלוי בצחירתנו, ואף אם נעדיח ענמנו לגדש הספקות מקדצנו אין לאל ידנו למנוע שלא ינמיחו מחדש צמלפוני הלב, א"כ איך ילדק לומר שאין דאוי להסתפק? צאמת דצדי המתחזר תמוהים צעיני מאד: שהנבואה נמצאת, המתאמנים צדור הזה להחזיק רק צנימוסי הדת הטצעית יכחישו הנצואה צאמרם כי זה דצד יולא מן הסדר הטצעני, אך דצדיהם אינם לא מעלים ולא מורידים לעניננו, כי אין עסקנו עתה צצעלי הדת הטצעית רק צצעלי דת משה תיוצצים צשכלם ומחזיקים צתחקר, ונאמר כי צין אלה האנשים לא תמלא מי שיכחיש צנצואה צטענות צדורות, גם לא נודע לי צכל מה שכתבו הפילוסופים על זה הענין שום מופת צדור על הכחשת הנצואה, כי הלא כל פילוסוף יודה שה"ית כל יכול, א"כ אפשרי הוא שיגלה דלוננו למי שירצה אף צאופן יולא מן המנהג הטצעני, ועוד חומר הנצואות ענמן יעיד על אמתתם, כי הם כוללים עחידות שלא היה ציכולת שום אדם לדעתם טרם תצאנה זולתי צעזר השפע האלהי, וכל ספרי הנציאים מלאים עתידות כאלה, גם המליצות הנצגות והרעיונים היקרים הנמלאים דצדי הנציאים יעידו על הרוח העליון המרחף צין שפתותיהם, כי צזמן שכתבו הסירים בהם היו צני אדם מצוללי הלמוד ונעדרי החכמה, ולא היה צכח שום אחד מהם (כל עוד היונו צעזז אל ענמנו) לדצד נצגות כאלה אם לא כי רוח ה' דצד צו ומלתו על לשוני, פן הטעמים האלה נכון לנו לומר כי מליצות הנצואה הוא דצד מוסכם ומתקבל

נמצאת ושהגמול והעונש נמצא כאשר הוסכם עליו מבעלי הדת
ושהפלאים אפשריים בחק האל וזה שאף על פי שאינו מבואר
היות הפלאים שורש משרשי התורה, מכל מקום רב עניני התורה
לא

פירוש

אל השכל האנושי ואין פילוסוף שיכחיסנה, לכן צדאותנו המחצד מזכיר ענין זה
צין הדברים אשר המחלוקת צם מצולדת צין התורה והחכמה, ראוי לשפוט כי
הציאתו לזה אחת משתי הסבות, או חולשת הפילוסופיה צזמנו שלא הגיעה עדיין
לחדש מופתים מוכיחים אמתת הנצואה, כמו שצאמת היו חכמי דורו נגרדים רק
אחד דעות אריסטו, וגם המחצד עלתנו התמכר אליהן ככל נפשו, וידוע כי אריסטו
היה מכחיש זה, או כי ראה שאיזה מן המתחכמים צאומתנו טרחו אז להרוס את
הפכה הזאת ויפנו אליה עודף ולא פנים, ולכן הכיח כדצר פשוט היות העיון סותר
הנצואה: ושהגמול והעונש נמצא, גם פה יש להתפלל על המחצד איך מנה פנת
הגמול והעונש צין הדברים הצלתי מסכימים עם המחקר, והלא כל צד דעת יודה
שהצורף יתעלה שופט נדק ומשלם לאיש כתפעלהו, ומאחד שאנו דואים צעולם הזה
לדיק ודע לו ודשע וטוב לו מוכרחים לנו להאמין שיש גמול אחד המות, ואין דצר
לודק ומסכים מזה עם השכל האנושי, אולם ידלה לומר להסרת תמיהה זו, כי
צימי המחצד לא היו דצני הדור משכילים צפנה הזאת ככל הדרכים הנאותים לה
על פי משפט השכל, אלא שתפו עמה ענינים ימאן העיון לקיימם, כאילו תאמר
מנהר די נור וחצוט הקצר ומלאך המשצר עיני האדם ומתקם החמדית השורפת
וכדומה מן העונשים המעותדים לדעתם לרשעים, וכן סעודת לויתן וחקל תפוחין
והעיוול צבן עדן ושאר הדברים הגופניים אשר קצעום שבר ללדיקים, ואין ספק
שצבנחת דצרים כאלה טוב לא מסכים פנת הגמול והעונש עם המחקר, ולכונה זאת
הוסיף המחצד צחכמתו מלות **כאשר הוסכם עליו מבעלי הדת**, להודותנו
כי רק צקיום אלה התנאים אשר הסכימו עליהם צעלי הדת תהיה צפנה הזאת
מחלוקת מצולדת צין התורה והחכמה, והצן זה: ושהפלאים אפשריים, גדר הפלא
הוא פעולה יולאת מחקי הטבע, לזאת היינו לריכים להכיר תחלה ולידע צצידוד כל
חקי הטבע אשר חקק הצורף ית' ככל הנצדאים טרם נגזור על פעולה פלונית שהיא
צאמת מחנגדת לחקים ההמה, אמנם איך האיש יתפאר לידע כל חקי הצדיאה?
וכל עוד שקלת מחקי הטבע בעלמים ממנו איך נשפוט על הפלאים? הכך דואה
שדק מזה הטעם לא נוכל לומר שהאמונה צפלאים מחנגדת אל המחקר העיוני.
אכן זולת זה יש צידינו ראיות מוחלטות להוכיח אמתת הפלאים, כי ראשונה נדע
שאפשרותם מסכמת עם יכולת הצורף, שהרי כל הטבע צידו כחומר ציד היוצר
והוא יכול להפוך ולסתור החקים שחקק צעת הצדיאה כשירלה, ועוד לנו דואים
שהפלאים מסכמים עם דלוננו וחכמתו ית', כלו' שמלצד שהוא יכול לעשותם הוא
גם דולה צהם, וזה כי הנסיון א"ל להכחיש, וכל עניני העם הנצחר מיום היותו
לבו, יליאתו ממלדים ולכתו צמדצר וידידת התן וכצום ארץ כנען וכל הנעשה צציות
הצחירה הנל מעשה נסים, והגדול שצפלאים הוא קיום האומה אחד כל הטלעולים
והלרות שעצרו עליה צמשך צ' אלפים שנה, א"כ תהפוך הענין מכל לך שתדלה
תמלא תמיד שהפלאים אפשריים צחק האל ושמליאותם מחקיימת על פי משפט
השכל, ואיך א"כ גזר המחצד שהם מתנגדים אל העיון? איך זה אלא כמו שצמדנו
למעלה, שגצדה מאך צימיו הפילוסופיה של אריסטו איך פולה פה נגדה, ורוב
חכמי האומות גם חכמי ישראל היו כרוכים אחריה, ולכן כתצ המחצד מה שכתצ:
שאינו מבואר היות הפלאים שורש, דצר זה נלמד מדצדי הדמצ"ס צפ"ח עהל'

לא יתאמתו כי אם בהנחת הפלאים אפשריים, וכן גם כן הענין בשאר השרשים הדומים לאלה. אבל ראוי שתדע מימ שאנחנו לא נניח הפלאים בעבור שנחשוב שבם יתבאר ענין מושכל כי לא יחוייב כלל מציאות עשר אלפים פלאים ענין או דעת מה בהכרח זולת מציאותם כי אין זה כלל בכח הפלאים לבארו כאשר ידוע למשכילים בלי ספק. אבל נניחם בעביר הסבה אשר אמרנו, ונשוב אל אשר היינו. ואם אמר אומר אם היה זה אמת יחוייב שלא נבקש החכמה בשרשים הקודמים כאלו תאמר במציאות האל ואחרותו ושאינו גשם ולא כח בגשם, ההפרד מזה הוא כי

אנחנו

פירוש

יסודי התורה, כי שם הוכיח שלא באמינו ישראל צמחה צעזור האותות שעשה, ונשטך מזה שמאחד שאין כח צפלאים להציאנו תחת עול האמונה, א"כ אינם שודש משרשי התורה: לא יתאמתו, כי צהכחשת הפלאים נשאלו כמה סיפורים הכתובים זה כמוכחשים: שבם יתבאר ענין מושכל, מה שקרא המחזר פה ענין מושכל כמה האמיתיות שקראם הרמז"מן ז"ל כנחיות והפליא לדבר עליהן צספרו היקר ירושלים, ואם תעיין שם תמצא דבריו מסכימים מאד עם התדובר פה, והעולה מדברי שניהם הוא כי אין כח צפלאים לתת חזק ללימודי האמיתיות הנלחיות, והצקי צס' ירושלים יצין עומק הדבר ויתפלא על חכמת המחזר הזה שהשיג צרוח לצבו צענין הנסים מה שעמד עליו השלם הרמז"מן ז"ל צצינתו העמוקה ג' מאות שנים אחריו, וצרוך שחלק צחכמתו לידעיו: בעבור הסבה אשר אמרנו, היינו צעזור שרוב עניני התורה לא יתאמתו כ"א צהנחת הפלאים אפשריים, כמו שאמר למעלה, ואין זה סותר למה שאמר קודם שאין כח צפלאים לצאר ענין מה צהכרח. כי שם צדבר צאמיתיות הנלחיות שהמה לא יקצלו שום חזק אפילו צהנחת עשר אלפים פלאים, אצל פה מדבר צאמיתיות הזדניות שאלה יתאמתו צהנחת הפלאים אפשריים: אם היה זה אמת, אם אמת מה שאמרנו שראוי להאמין צעיקרי הדת מלך התורה לצד ולא נתור אחר הלמוד ההקשי להוכיח צו אמתתם, הנה ימשך מזה שאפילו על שרשי הדת היותר קודמים וראשיים, כגון על מציאות ה"ית ואחרותו ושאינו גוף וכדומה, לא נשתדל להציא שום דאיה לקיחה מן ההגיון וחכמת המחקר, אלא נקצלם צעינים סגודות וצלי הצחנה, וזה דבר צלתי נכון: ההפרד מזה, לצאת השיצ כי יש להפריך ולהצחין צזה הענין צ' צחינות, הא' אם נניח ליסוד קיים שרק מה שצא עליו המופת הצדור מלך העיון הוא אמת וזולתו לא, והצ' אם נניח שיש דברים לא תמך ההאמתה צס על נד הלמוד ההקשי לצד, אלא מחוייבים לנו לקצלם עכא דברי התורה, והנה לפי דעת המחזר מחוייבים לנו להרחיק הצחינה הראשונה צעזור כי יש על כל פנים ענינים אמיתיים אע"פי שאין צידנו מופת צדור עליהם, ונחזיק צצחינה השנית, ונאמר כי פה שיש לנו רשות לצקש מופתים הגיוניים על מציאות האל ואחרותו וכדומה מן השדשים הוא רק כדי להוכיח שיש הסכמה צכל אלה צין התורה והפילוסופיאה, כלו' שמה שהתפרסם אצל צעלי הדת מנח התורה כוצדר ג"כ צמופתים אצל צעלי המחקר, אצל לא שיהיה למחקר קדימה על התורה צאופן שהשדשים ההם לא יהיו אמיתיים לולי צא עליהם המופת ההגיוני, וזהו דעת המחזר, אמנם כפי האמת אין זו כ"א פשרה חלושה להשציה שאון גלי ההתנגדות שמלא המחזר צין שתי הכחות, והמתנוק היעצ צזה הענין יראה שאין כאן התנגדות

כלל

אנחנו לא נבקש למוד החכמה בשרשים האלה להיות האמתת
 השרשים האלה אצל בעלי הדת מהעיון, אבל נבקש לבאר שמה
 שהתפרסם אצל החכמים מסכים עם מה שהתפרסם אצל בעלי
 התורה, ועוד הפרסום בין החכמים כלם במציאות האל ואחדותו
 ושאינו כח בגוף אין ספק בו כאשר הענין בשאר השרשים כי
 החכמים גם כן נחלקו בהם, ולכן בדברים האלה אם רצינו לבארם
 ע"ד ההקשי ושנחלוק עם בעלי ריבנו בדרך הזה יקרו מזה הפסדים
 רבים, ראשונה שאנחנו נבקש לבאר בלמוד ההקשי רצוני לומר
 המיפתי והשכלי מה שאין דרכו שיתבאר כי אם בהאמתת התוריית
 לבד, שנית שאנחנו כאשר לא נוכל לבאר הדברים בלמוד ההקשי
 יביאנו

פירוש

כלל, ולכן אין לורך לפסדה זו, כי העיון והתורה תסכימים יחד כמו שאמדנו, ולכן
 אין מקום לחיכה השנית שזכר כאן, וסוף סוף אין לנו מחוייבים לקבל אמתת
 הדברים עלי הנחכה כי רק על פי משפט השכל יקום דבר, ולא ינאל לנו עונש מהשכל
 אם נמאן נמה שהשכל הנטוע בנו מלתו ית' יגזיר צטולו, כמו שלא יגיע לנו שכר
 אם נקבל כל דבר שיהיה צעונים סגורות, גם לא יחפון האל שנדמוס תחת דגליו
 המתנה היקרה שנתן לנו שהיא הדעת, רק ירצה שנשתמש צה כדלוי, גם אין לחוש
 פן ינאל מזה גרעון והפסד ציסודות אמונתנו, כי אלה להיותם צנויים על האמת
 לא יגורו ולא יפחדו מכל מחקר שיהיה, וכל עוד שירצה הפילוסוף ליטאל וליתן עליהם
 צן יוסיפו להכות שורש צלצצו: ועוד הפרסום, ועוד טעם שני שמוחר לנו לחקוד
 על מליחות האל ואחדותו ולהוכיח השרשים האלה צמופתים הוא לפי שעל כל
 פנים לנו יודעים שהפילוסופים יסכימו הסכמה מוחלטת עם התורניים צאלה
 השרשים, לכן לא יעיק אם נוסף עוד עליהם מופתים לקוחים מן העיון, מה שאין
 כן צשאל שרשי הדת שזכר למעלה, בגון שהצוואה נמלאת ושהפלאים אפשריים,
 כי צאלה לפי דעתו יש מחלוקת גם צין הפילוסופים עלתם וכ"ש צין הפילוסופים
 והתורניים: ולכן בדברים האלה, היינו צאלה השרשים השניים שיש צס אינו
 מחלוקת, אשר עליהם אמר למעלה שלא יאות לצארהם ע"ד ההקט, ועתה יצאר
 הפסדים אשר יקרו מזה: מה שאין דרכו שיתבאר, זה נמשך אל הכלל שהניח
 לצעלה כי לכל חכמה יש לימוד מיוחד, ואנחנו כצד אמדנו שס שהחלוקה הזאת
 אין לה יסוד צמשפט השכל: באשר לא נוכל לבאר, דחוק שיקרה לנו כזאת, כי
 להיות שרשי הדת אמתיים מלך עלתם לא יצאר תמנו למליח הדרך שצה נגיע אל
 הכרת אמתתם, ומאחר שהשכל צעצעו נוטה אל האמת לצסוף ימאל דרך האמת,
 כי לא תוכל האמת לחלוק על האמת, אצל על כל פנים אם יקרה שלא נוכל לצאר
 קלתם צמופתים (כי השכל מוגצל צכחותיו ולפעמים לא יעמוד כח להתהלך צכל
 שצילי התחקד עד תכליתם, גם סנות דצות יש תדוהנה אותו מן הדרך הישרה)
 אז חונה עלינו לשפוט עליהם כפי אשר שפטנו על הדוב, ונאמר כי מאחר שמלחנו
 דוב עניני הדת תסכימים עם העיון מוכרח א"כ שגם הענין הזה אשר עתה נעלם
 תמנו צאודו יסכים גם הוא עם העיון, לכן נתלה החסדות צקילוד דעתנו ונקצלהו
 אע"פי שאין צידנו עתה מופת עליו, ואין מקום למה שחשש המצמד שידרך הזה

כלל

יביאנו הענין אם שנכפור בתורה ואם שנגלה פנים בתורה שלא כדת ואם שנדחה דרכי ההקש במוחלט ונפסיד השכל ופעולותיו, אבל כאשר נסכים שאלה הדברים לא תפול ההאמתה בם כי אם מצד התורה ושדרכי הלמוד נחלקים כאשר כבר נאמר לא יקרה מזה מבוכה וספק. ואמנם יועילנו העיון באלה באופן מה כי אנחנו נדע בדרך העיוני שדרכי הלמוד נבדלים מאד ושהלמוד התורני זולת ההקשי, ויועילנו שנית כי אנחנו נמצא הקדמות כוללות עוזרות לנו גם כן בהאמתת הענינים האלה כאלו תאמר שהמפירסם אצל הכל ראוי שימנה בצד מה עם המחוייב, ויועילנו שליטת כי בזה נבין שראיות בעלי ריבנו באלה אינם כאלו מושכלות ראשונות אשר לא יוכל השכל בשום פנים להכחישם. ואם יאמר אומר לו הונח בדתנו זאת האלהית הגשמת האל או שהחוששים כלם

פירוש

כלכך צדשת הכפירה: שנכפור בתורה, זה א"ל כי כזר צאו אלינו מופתים ממקום אחר על אמתתה: שנגלה פנים, כזאת עשו דנים מחכמי אומתנו אחר הדמ"צ"ס אשר שהו מצד חכמת הערצני' והמשיכו התור' צעזותו' ההכרח עד שתסכי' עם הלמודי' ההם, וכזאת עושים גם צימים האלה קלת מחכמינו צדנותם לצד המלות השמעיות על תכלית מוסרי דוקא, עליהם נדנר צדצת לקמן, אמנם העיון האמיתי לא יסצצ מעולם שנגלה פנים צתורה שלא כהלכה, ואלה שזכרתי שבו צדואה ואין להציף דאיה מהם, כי כל איש ההולך ישר צשכלו יפרש התורה דק כפי עצמה וכפי היולף מכללות אמדותיה ולא יבנים צה צדוחק ענינים שאינם כפי תכליתה האמיתי: שנדחה דרכי ההקש, ואם נפנה עלמנו ללך אחר ונדלה לקיים כל עניני הדת אף צמקים שסותדים משפט השכל (לפי שיטת המחצד), אז מוכרחים אנו לדחות צמוחלט דרכי ההקש, והעושה כן כזר צטלה דעתו אלל כל אדם והוא איש שוטה וסכל: ואמנם יועילנו העיון, אע"פי שגזר למעלה שאין ראוי לנקש האמתה צאותן השדשים ע"צ הלמוד ההקשי לצד, אלל נשען צדצרי התורה, חזר עכ"ז להוכיח פה שיש חועלת לעיון גם צאלה, וזה יורה, שהיה המחצד עלמו כצוך צזה הענין ולכן מצקש לדדים להתיך מה שאסד, כי היה קשה עליו לדחות העיון גם צאלה השדשים: הקדמות כוללות, אחת מתועליות העיון היא שכלמוד על ידו כללים ראשיים יעזרנו להוליא מהם תולדות, כי כן דרך ההגיון להליג תחלה הקדמות כוללות ולצדד האמתתן צמופתים ואח"כ ידביצם עם ענין פרטי אחד ויחייצ הסכמתו או סתירתו מן ההקדמה ההיא: שהמפורסם אצל הכל, זה הכלל אינו אמתי, כי כמה ענינים מפורסמים אלל דוצ צני אדם והאמת אין אתם, ואם הם שקר אין ימנו עם המחוייב? ונדלה שהמחצד עלמו הדגיש צחולשת המחמד הזה ולכן הוסיף צו מלות בצד צודה, באומד שאין הענין כן צהחלט דק יש ללך אוחו לזה האופן: ואם יאמר אומר, עתה יציא טענה חזקה ודקה מאד והתחכם להשיצ עליה כדוחצ לצצו, וצתוך התשובה הוצדח ללאת אל ענין שאינו מכונת החצוד, וכתצ צו דצרים נאותים אל חנם כמהו אך צלתי דאויים אל הפרסום, ואתה הקודח אס תחצונן היעצ צדצדיו העמוקים תמלא עימק לכפסך, ואני אצוא אחריק להעיר על איזה לשונות לעזור בצנתן צס, ואניח איזה פרטים צלי ציאור צכונה מיוחדת יצינס המשכיל מדעתו:

כלם יחד טועים במוחש מה מיוחד, הצוני לומר חושי האנשים
 כלם ובכל הזמנים, ושהמקרה ישוב עצם ושהעצם האחד יתהפך
 אל עצם אחר מבלי הויה והפסד כאשר יאמרו קצת, האם היה
 מחוייב לנו לאמת בהאמתה התוריית הענינים האלה? כי אם
 נאמר שלא היינו מחוייבים לאמתם אם שנאמר זה מצד העיון ואם
 מצד התורה, וכבר הונח במשלנו שלא יהיה זה מצד התורה אם
 כן יהיה מצד העיון, ואז יאמרו בעלי ריבנו אחרי היותכם נמשכים
 אל העיון בדברים האלה איך תחלוקו בו בקצת השרשים אשר
 הונחו בדתכם ואיך יפרד זה מזה ואיך יודע באי זו מהתורות ראוי
 שנאמין ובאי זו לא אחרי שגם בדתנו האלהית

פירוש

לו הונח וכו', אילו כל הלווי צתורה להאמין אף צדדים סותרים יסודות השכל
 האנושי ומתנגדים למשפטי הפשט הישרים, כגון שהאל גשם חלילה, שהחושים כלם
 טועים בכל זמן, ושהמקרה יתהפך לגשם, כמו שהיו פילוסופים דנים צנים קדמוניות
 וגם צימי המחזר מתאמלים להחזיק צסנרות המזוייפות האלו, האם היינו מריוויצים
 להאמינם צלי חקירה מכח לווי התורה? כי מאחר שהניח לנועלה ליסוד קיים שאין
 דלוי שנצקש ההאמתה צם ע"ל הלמוד ההקשי אצל נשען צדצרי התורה, כמשך מזה
 שגם צדצרים הסותרים האלה היינו מחוייבים להשען צה ולהאמינם צלי חקירה:
 טועים במוחש מה מיוחד, כלו' צהרגשת איזו תנועה חילונית הפועלת צם, כאילו
 תאמר שעיני כל האנשים טועים יחד צכל הזמנים צדאייתם, ומאחר שכל הידיעות
 הצאות לאדם לאט לאט צימי כעוריו מקודן ויסודן המה ההרגשות החושיות כידוע,
 ימשך מזה שאם החושים כלם טועים יחד הנה גם הידיעות עלמן תשארנה מוטעות
 וכוזבות, וכצד היו פילוסופים שהחזיקו צדעת זו ואליהם כיון המחצד: ושהמקרה
 ישוב עצם, כת פילוסופים היתה צנים קדמוניות שאמרו כי כל מקרה ומקרה
 אשר יחוצר עם גשם אחד יש לו מליאות ועלמות צפני עלמו אף צלי מליאות העלם
 שהוא נושאו, כאילו תאמר ד"ת אילן בצוה, הנה הגוצה הוא לדעתם עלם נפרד
 שיש לו מליאות צפני עלמו אף צלי מליאות האילן, וצעלי הכת הזאת נקראי
 [Nominales], אך אין סצדא צדה מו' כי היא סכלות גמורה כאשר יוצרד לכל
 תשכיל: אם שנאמר זה מצד העיון ואם מצד התורה, אם נאמר שאין לנו מחוייבים
 לאמת הסצרות הצרות האלה להיותן נגד השכל לא נמלט מחלוקה, כי המיאון הזה
 צהכרח ימשך מאחת משתי סצרות, אם מלד העיון, כלו' שאנו ממאנים צדנד צעצוד
 שהעיון מתנגד אליו, או מלד התורה היינו צעצוד שהתורה תתנגד לסצרות ההמה:
 וצבר הונח במשלנו, אמנם מכח המשל שהכחנו למעלה שהתורה עלמה תלוה
 להאמין צצדיות שצנד, הנה צצד א"ל שהתורה תתנגד לאלה פי' אדרצא היא עלמה
 תלוה עליהם, וכל זה נאמר ע"ל המשל, כי חלילה שהתורה תלוה כמו שיאמר
 א"כ: א"כ יהיה מצד העיון, כי להיות העיון גוצר היותם צלתי אמתיים לכך
 נמאן צם: איך תחלוקו בו, איך תעשו צזה חלוקה והפרד צין קלת השרשים לקלתם,
 כי מאחר שנחתם מקום אל העיון להוכיח על ידו קלת משדשי הדת למע לא יהיה
 היא לנם לעינים גם צהוכחת שאר השרשים? ואיך יפרד זה מזה? מי זה יטה קו
 הצול עד היכן תתפשט ממשלת העיון, ומי יגזור על החקירה עד פה תצא ולא
 תוסיף? אחרי שגם בדתנו, לו יונח שהתורה תלוה על הענינים הצדים סצנד ושאנחנו

דוחים

האלהית הזאת ענינים בלתי מסכימים עם הלמוד השכלי כאשר
 כבר נאמר? וההפרד מזה הוא בדרכים רבים, ראשונה שתורתנו
 זו האלהית לא תחייבנו כלל להאמין הדברים הסותרים ולא לכפור
 המושכלות הראשונות או אשר המה כראשונות והמוחשיות, ולו
 היה כזה בדתנו היינו מחליטים המאמר בדחיית הדת כי גם אם
 הונח שהאמת כן לא יגיענו עונש אלה. על היותנו בלתי מאמינים
 במ אחר ששכלנו בטבעו אשר חקק לו האל לא יוכל לקבל ולא
 להאמין באלה אבל יצייר תמיד וידע חלופם כאשר יונח כפי טבעו
 ולא יעיקוהו המנהגים והדמיונות, אלא אם כן יסכים בדמיונו
 ובכחו

פירוש

דוחים אלה הענינים תכח העיון, צמה ידע איפה אינו היא הדת האמתית? והרי
 אנו מחזיקים דתנו וענ"ז אנו מכחישים קלת מעניניה צעזוד היותם נגד השכל
 א"כ גם צעלי שאר הדתות יתכללו ככה ויאמרו שדתם אמיתית אע"פ שצאו זה
 דצדים צלתי מסכימים עם הלמוד השכלי: וההפרד מזה, עתה יציא התשובה,
 וכתזונן זה כי היא יקרה מאד: להאמין הדברים הסותרים, האמונה צסותדים
 היא הכחשתן, כי סותרים נקראו שני ענינים שבהנחת האחד יוכחש השני, לכן
 אם נניח שניהם אמתיים הנה הראשון להיותו אמתי יכחיש השני, והשני להיותו
 אמתי יכחיש הראשון, א"כ נשארו שניהם מוכחשים, ומה מועיל א"כ האמונה צס?
 ואיך יעלה על הדעת שתורתנו הקדושה תחייבנו להאמין כזאת? והרי התשובה
 הראשונה אל מה ששאל, כי צהיות הדצד נמנע שהתודה חלוא להאמין צסותדים
 שוצ אין מקום לעענה הריא: לכפור המושכלות הראשונות, מושכלות ראשונות
 הם הדצדים אשר כל איש צריא צשכלו לא יסולל מדיעתם, כגון שהכל גדול מן
 החלק וסקיצון כל החלקים יחד שזה אל הכל וכדומה, ואי אפשר שהשכל יכחישים
 אם לא שיטנה עצעו וימרוד צעלמו ותצוטל לודתו, נמשך מזה שאם יונח צתודה
 צווי לכפור המושכלות הראשונות יהיה תכלית הצווי לכפור צשכל עלמו ולהשחגע
 כסום כפרד אין הצין, ולפי שהשוטה פטור מכל המלות הנה צתודה צלווי כזה
 תעשה כל אדם חפשי מן המלות, וחלילה להניח כזאת, כי הצודא יתעלה אשר חנן
 אותנו צשכל לא ילוא אה"כ לכפור צשכל: אשר המה כראשונות, כגון למודי חכמת
 המדידה הנשענים זה על זה והמתילדים זה מזה כעצמות השלשלת והיסוד לכנס
 הוא איזה מושכל ראשון: והמוחשיות, כל אשר צא עליו עדות החושים א"כ להכחישו,
 ואיך חלוא צתודה לכפור המוחשיות? היינו מחליטים המאמר בדחיית הדת,
 פלו' היינו מחליטים שהיא שקר, והיה יכול לומר שאז הדת עלמה חסתוד כל צנינה,
 כי זה עצע הדצדים המתנגדים לפעול צעלמם פדיסמס: כי גם אם הונח, הצע
 פיד המחצד כדת צדית עם העיון עד שגזר לדחות כל דצד מחננד לשכל אפילו אם
 יונח שהאמת כן: כאשר יונח כפי טבעו, יש סצות אשר יפעלו צשכל העעלה
 ויסיעוהו מתצצו צמו שיצוד אחרי כן, לכן מה שאנו אומרים שדאוי לצדוח מכל מה
 שהוא נגד השכל היינו דוקא כל עוד שהשכל יונח כפי טבעו שאז הולך תמיד מיסדים
 צל ימוט מדרך האמת לעולם: ולא יעיקוהו המנהגים, הסצה הראשונה הפועלת
 העעלה השכל היא המנהג, כי אם כדריך ילד קטן תיוס לאתו לאויד העולם עד
 היותו לאיש תמיד על ענין אחד ונאמר לו תמיד דע כי דאוי לך להאמין שהדצד
 כך צלי ספק, אף אם יהיה הענין ההוא שקר גמור ומחננד לשכל הישר, הנה

ההרגל

ובכחו המתעורר לשוב בעל דמיון ולחלוק על המושכל הידוע ועל המוחש. שנית שאלה העניינים אינם מחוייבים בקיום תורה מהתורות אם לא על צד הרצון ואינם מהדברים המשותפים למאמינים. וזה כי אף אם הונח כן בהגשמה הנה זה במקרה בענין האל, ואף אם יאמן חילופו או לא יאמן ר"ל ההגשמה לא יזיק באמונת עצמות האל ועניניו התמידים, ועוד יתבאר אחר זה.

שלישית

פירוש

ההרגל פועל כ"כ כלל הנער שלפעמים יאמין כל ימיו היות הענין ההוא אמתי, והנסיון יורה כמה אנשים צעלי דעת רחצה ושכל זך מאמינים צדקנים הורגלו צדק צדקנותם: והדמיונות, זה חולי אחד תפסיד השכל וכחותיו, כי הנח המדמה צדקניו דמיוני המודגשים אשר בצד הרגיש נפרדים זה מזה יוליד מהם דמיון כוזב והוא הדגה שלא היתה מעולם צמליחות, וצנתו מליחות למה שאין לו הוא משחית השכל: לשוב בעל דמיון, ואיש כזה הוא שועה ומסוגע כי הוא משחית לודתו שהיא דעתו: אינם מחוייבים בקיום תורה מהתורות, להצין כונת המחזר צמליהם קורה זו לריך להעלות על כל אה אשר החילונו לדבר למעלה על האמתיות הנלחיות דצדקנו צענין הפלאים, וצחפת ותדע כי טצע האמתיות האלה יחייב שלא יתגלו צנזואה ולא יגיע אלינו ידיעתם ע"י הכתב והלשון שהם דברים עלולים אל חילוף הביאורים, כמו שהאריך על זה הפילוסוף השלם הרמזמ"ן ז"ל צספרו היקר ירושלים, שלא הצורה ית' חקק אותם צלצות כל צני אדם על ידי הצריחה עלמה וצנתו לנו דעה והשכל להחזוקן צמעשיו, לכן צדק אמר המחזר שהשדשים האלה שזכר למעלה, היינו היות האל משולל מבגשם והיות החושים צלתי טועים ודומיהם אינם מחוייבים בקיום תורה מהתורות, כלו' אינם נחלים צקיום התורה הזאת שנחבלתה צנזואה, אלא נכנסים צגדר הדת העצעית, וזה להיותן ממין האמתיות הנלחיות שלא תתכן התגלותם צנזואה. ולכן א"א שיצא צתורה שום לוי עליהם, ועתה צא ודאח חכמת המחזר שנחזרר לו הענין העמוק והיקר הזה על הדרך המצואה צספר ירושלים: אם לא ע"צ הרצון, לא יכנסו עניינים כאלה צתורה אם לא שירצה אדם להכניסם צה צדוחק ולומר שהתורה נתנה דמזים יוכיחו זאת, וזה לא יהיה דק פועל דלון האדם לא שיהיה האמת כן. ושם דלון האמוד כאן יחודגם [אוטהוילצען, capriccio]: מהדברים המשותפים למאמינים, לא יפול עליהם שם אמונה כי לא יחוייב אדם להאמינם מנח לוי אלא מכח כדאיות שיתצדדו לו על אמתתם, גם לא יעמוד אדם על אמתת' מכח המופתי' החלויני' אלא מכח המופתי' הפנימי', כמו שהוכחתי צס' התו' והפי' ת"ג פ"א, כי שם הארכתו על הענין היקר הזה לכן לא אכפול הדברים באן: במקרה בענין האל, השתדל להוכיח צזה כי האמונה צהגשמת האל אינה פוגמת כ"כ צעלמותו ית' לפי שהיא כמקרה צענין האל, וצזה הוא נושא פנים להמון אם לפעמים יפלו צאמונה כוזבת הלזו לחולשת שכלם, כמו שכח צגס לקמן, כי ההמון יחשבו שמה שאינו בגשם אינו נמלא, ואולי היו דלת הארץ צימיו דלויים לומר עליהם ככה, כי הכל לפי מלצ צני אדם ומדריגתם, אצל אנחנו לא נוכל להסכים עמו צזה, כי לפי דעתנו האמונה צהגשמה הודסת כל פנות התורה והיא כפידה גדולה אשר צהנחתה יצוטלו כל שאר השדשים, ואין מקום צזה להצדיל צין ענמות ומקרה כי תוארו ה"ית אינם לעדנו מקרה כמו לערך האדם, אלא מתאחדים צעלמותו ואין לדמות צהם פירוד או חילוק. לכן דצדיו אלה תמוהים צעיני מאד, ולא אוכל לקבל מה שאמר כי האמונה צהגשמה לא תזיק לאמונת עצמות האל ועניניו התמידים,

כי

שלישית שסבות ההנחות האלה לא יקובלו אצל השכל ואפילו
אצל שכל ההמון, ולכן לו הונחו בדתנו כאלה לא נקבלם בשום
פנים. ואולם שיקבצו — — ולו הונח אדם באחד ההרים מעת
היותו ולא ישמע אלה ויקרה שיספרו לו שהנה יש מניח כאלה
בדי ספק ימאן שלא יתכן שימצאו בתבל יאמינו אלה ויתמה על
המספר ההוא. ואמנם אם נמצא מי שיסכים בכל אלה וישיב כי
אין דרך השכל להשיג אלה לא נקפיד בזה ולא נחפוץ הפעם
לחלוק עמם כי אין זה ממה שאנחנו בדרכו והמהלוקת בזה זר
מאד ובלתי ראוי כלל. ואם יאמר אומר הנכם גם אתם אומרים
שהאל יכול על כל דבר ואם כן יתכן מציאות קצת מאלה, נשיב
שאנחנו בעלי הדת לא נאמר שיתואר השם ביכולת על הסותרים
ולא

פירוש

כי לדעתי הכל תמיד והכל עלמי אללו ית': שסבות ההנחות האלה, רלונו לומר
שהמופתים והדליות המוכיחים ההנחות האלה הם שקד גמור ולא יקובלו אלל
השכל, כי אדרגא יש לנו מופתים חזקים על ההפך, ולפי שהם סותרים יסודות
השכל א"ל לאדם ואפילו להמון לקבלם, כי מה שהוא מתנגד אל דעת כל בני אדם
הוא תוהו ולא יתכן עליו הלווי צדום פנים, ואם נניח שיהיה צדת לווי כזה לא
נקבלהו, וזה נשלמו התשובות על הטענה שזכר למעלה: ואולם שיקבצו, — —
עתה נכנס צענין אחד שאינו מעלם החזון והתחכם לטעון על אשר יקיימו קלת
מאלה ואני השמטתי דבריו ידגשם הקורא מעל הדפוס הראשון אשר ילא לאור צדקלימה
ש' שפ"ט: הנכם גם אתם אומרים, עתה יציא טענה אחרת והיא נוסדת על יכולת
הצורא שאין לה גבול וקלצה וזה תוארה, אמת שא"ל לאדם לקבל הענינים הצדים
שזכר למעלה להיותם מתנגדים אל השכל ולכן א"ל שיצא הלווי עליהם צתורה,
אך כל זה אינו אלא צערך צני אדם שהם מוגבלים ציכלתם, אצל הצורא ית' שיכלתו
צלתו צעלת תכלית האם נאמר שהוא לא יכול לתת קיום אף לדברים שהם נגד
השכל וללוות עליהם? הרי שיתכן מליאות קלת מאלה מלך יכלתו ית': ביכולת
על הסותרים, ישיצ על זה שאין אנחנו גוזרים שה"ת יכול לקצץ יחד הדברים
הסותרים, כגון שיהיה דבר ולא יהיה צלותו זמן עלמו או שימלא אחרות ורגוי צדבר
אחד יחד וכל כיולא צזה. גם אין לנו גוזרים שלא יכול האל לפעול כזאת, אצל
צלתי הנכם צזאת החלוקה נאמר דק שהוא ית' אינו חפץ לעשות כאלה, והנה יראה
לי שהמחזר חתר אחר תשובה זאת כדי שלא יתראה כפוגם ציכולת ה"ת חלילה,
ולכן צדח מן החקירה הזאת ולא דלה לבזור לא שה"ת יכול ולא שאיננו יכול, כי
צכל אחד מהדרכים היה פוגע צעעמות וצקשיות עלומות, אלא חלה הדבר צדלונו
ית' ואמר שהוא אינו חפץ לקצץ הסותרים יחד, אמנם המעמיק יותר צזה הענין
ימלא שקיצוץ הסותרים היא סתירתם, שאם נאמר ד"ע כי הו"ת יכול לפעול שקיצוץ
שנים עם שנים לא יהיה ארצעה, הנה יסתור צזה טצע השנים וטצע הארצעה עד
שהשנים לא יהיו עוד שנים והארצעה לא יהיו עוד ארצעה והרי לא פעל כלום,
כי השאלה היתה לקצץ שנים דוקא עם שנים דוקא, וכל עוד שהם כך צהכרחייה
הקיצוץ ארצעה אם לא שיסתנה טצע הארצעה עד שלא יהיה עוד ארצעה, ואיך
ה"כ יפעל ה"ת פעולה שאינה פעולה ויעשה דבר שאינו דבר? הרי לך שקיצוץ
הסותרים

ולא על החולפים אבל נאמר שלא יחפויץ בם כלל, גם לא נאמר
שיחואר ביכולת על עצמו כאלו תאמר לשנות עצמו או תאר
מתאריו המיוחדים לו אבל לא יחפויץ בו. אבל נאמר שיחואר
ביכולת על כל הדברים אשר זולתו ולא נקפיד הפעם בזה כי
הדבור בזה זר. ומאלה הדברים כלם וממה שנאמר יתכן שתבחן
הדת האמתית בדעות הכוללות מהבלתי אמתית והדברים אשר
ראוי שיתאמתו מצד הדת ואשר לא. ואם אולי תמצא דת מסכמת
עם תורתנו זו האלהית בדעות הנה תבדל ממנה במצותיה ובחקותיה
כי הם יובילו האדם בלי ספק אל הטוב ולא תבחן אמתת הדת
בדעות לבד. ולכן לא בחרתי במאמרי בלמוד השכלי לחלוק עם
הפילוסופים בדברים אשר הם בלתי מסכימים אתנו בדרך
הפילוסופית

פירוש

הסותרים לא יהיה שלמות צחקו ית' אלא חסרון גדול, ולכן כשאנחנו מחליטים שאין
זיכולת הי"ת לקצץ הסותרים יחד אין לנו גורעים שום דבר מיכלתו, אדרבא לנו
הדחיקים ממנו החסרון, והצן זה: ולא על החולפים, כגון שהעלם האחד
יתהפך אל עלם אחר מצלי הויה והפסד, כמו שזכר למעלה: לשנות עצמו, גם
זה יהיה חסרון גדול זו ית', כי מאחד שהוא ית' שלם צתכלית השלמות הנה כל
שינוי יפעל זו גרעון, ואחד מתכאי השלמות הוא הקיום התמידי צאותו המלצ השלם
צלי נטות ימין או שמאל, לכן גם פה אין לורך לומר שהוא ית' לא יחפויץ זו, אצל
כאמר שזה יהיה מתנגד לשלמותו: ולא נקפיד, אין ראוי לישא וליתן על זה הענין
כי הוא דבר זר: בדעות הכוללות, הם השרשים הראשיים אשר הם פנה ויסוד לכל
דת: מסכמת עם תורתנו זו האלהית בדעות, כי סוף סוף שרשי דתנו אינם רק
שרשי הדת הטבעית עלמה לא זולת (מלצד שורש אחד שנדבר עליו למטה), כי
מאחר שהוכחנו למעלה שלא יצא לוי על הדברים שיאמין האדם הנה לא נשאר לנו
להאמין רק מה שהשכל גוזר היותו אמת, ואין הצדל צזה צין דת משה וצין הדת
הטבעית בכללה, אמנם ההצדל הוא צמלות המעשיות, כי החורה לותה על מנהגים
מיוחדים לעם ישראל לא עשה כן לכל גוי, והם מעשים שאין לשכל מצוא זהם,
ואנחנו נשמור ונעשה אותם רק מכח האמונה, לא על פי ראיות השכל, כמו שנפרש
צמה שיצא, מצואר א"כ שהחלק העיוני אשר צדתנו יוכל להיות שזה אל שאר דתות,
כגון אל הדת הטבעית, אצל החלק המעשי יצדל מכלם, כי לא תמלא דת יצואו
זה מנהגים ומלות מעשיות שוות אל חקי תורתנו הקדושה: יובילו האדם בלי ספק
אל הטוב, כי לולי כן לא לזה אותנו נותן התורה עליהם, ואף אם נעלמו מתנו
עמיהם זאת נדע צלי ספק שהם יוצילונו אל הטוב האמיתי, וכמו שתיקון המדות
יוצילו אושר קיים לאדם צמה שהוא אדם, כן נוסף עליהם עשיית המלות יוצילו
הישראלים אל האושר המיורד לו צמה שהוא ישראלי, והנה לפי שתיקון המדות אינו
תכאי פרטי לדת משה אלא תכאי משותף גם לדתות אחרות לכן צדק אמר המחבר
כי לא תצחן אמתת הדת צדעות לצד: בדברים אשר הם בלתי מסכימים אתנו,
הדברים האלה הם (כפי דעת המחבר) אותם השרשים שזכר למעלה שזהם הפילוסופים
לא יסכימו עם התורניים, אך לפי דרכנו אין מחלוקת זהם כלל, רק לריך להצחין
צין מה שהוא למעלה מן השכל וצין מה שהוא נגד השכל, כאשר הוכחתי צחקו
התו'

הפילוסופית כי אין זה ביכולת הלמוד השכלי, אבל נשענתי בנבואה
 ובקבלת אמת, ואהשוב שהאנשים הקודמים מאנשי דתנו אשר
 רצו לבאר הענינים האלה בלמוד השכלי שנו דרכי הלמוד המיוחדים
 בדבר דבר ושבו כאמצעיים בין התורניים והבלתי תורניים ואינם
 לא תורניים ולא פילוסופים ואעפ"כ אולי שהם חשבו בזה לקרב
 החכמה אצל בני אדם המה היו בעוכריה, כי בראות בני אדם
 אלה

פירוש

התו' והפי' דף ק"ח, ואז נמלא כי יש נאמת צתודתנו דנדים להעלה מן השכל חזל
 לא נגד השכל, ולכן היה יכול המחצר להחונה צפומצי עם הפילוסופים זכל שרשי
 דתנו ולכודותם איך העיון יסכים עמהם מכל לד, ולא היה לדיך להשען צביוולא
 צאלה דק צנצואה גמו שאמר, אכן מה שהציא אותו אל זה השיעור הוא כי דלה
 איזה מחמתנו נוטים אל הכפירה יען לכתם אחרי אריסטו, ולכונה זו נטה עלמו
 ללך אחר וצקש דרך להתרחק מעיונס, וזה נראה צדוד מכל דנריו צזה הענין:
 בנבואה, הנשען צנצואה אינו לדיך צעצוד כן להתרחק מן העיון, צאשר כצד הוכחנו
 שיש לנו מופתים הגיונים על אמתת הנצואה, וזה יתאמת ג"כ כשנחשוב שאין כאן
 שום התנגדות אל השכל להאמין ש"ית יגלה פודו אל עצדיו הנציאים וישים צפיהם
 את אשר יחפוץ להודיע לצני אדם, וצפרט אחרי שדאינו כמה עתידות שנצאו ולא
 נפל ארלה מכל דנדיהם הטובים אשר דצרו, גם אם היו דנדים יולאים מן המנהג
 הטבעי, כגון מה שאמר איש האלהים סאתים שעורים צסקל וכו' ומה שהודיע אל
 השלים הנך דואה צעיניך, וכן דנדים שכתאמתו דק אחר כמה מלות שנים, כמו כה
 אמר ה' למשיחו לכודש וכיוולא, אשר מכל זה נקח תיפת שהנצואה מסכמת עם
 משפט השכל, לכן היה יכול המחצר לחצק צימינו הנצואה וצשמאלו העיון, כי
 צשניהם ילך צטח: ובקבלת אמת. גם הקצלה לא תתנגד אל העיון צשום פנים,
 כי הציאורים שמסר העחוקק העליון פה אל פה אל נאמן ציתו כל עוד שאנו יודעים
 צצידוד כי כך נמסרו הנה מדגתם אללנו כתדגת התורה עלמה, אלא שקשה עלינו
 תחד לנדס מחוך ההוספות הדנות שאיו להן דק מקור אנושי, וזה המעשה הנכצד
 שדאיו לכל צעל נפש להתעסק צו, כאשר נרחיצ קלת הדצוד על זה לקמן, ואחשוב
 פלכונה זו הוסיף פה המחצר מלת אמת, והצנ: לבאר הענינים האלה בלמוד
 השכלי, ידמות צזה אל אותם החכמים צציתי הדמ"ס וגם אחריו שדלו לצאל התורה
 על פי הקדמות אריסטו: שנו דרכי הלמוד, שצ אל מה שכתצ צפתיות החצוד
 שדרכי הלמוד מתחלפות ושים לכל למוד דרך מיוחד ושאיך ליתן את של זה על זה:
 באמצעיים, כללות האומה כמו חלוקה לשמי כתות, מלך אחר התידניים המואסים
 צכל עיון ומחקר, ומלך אחר הפילוסופים אשר כרתו צדית דק עם החקירה, לכן
 אלה הקמים לצאל התורה על דרך המחקר הנם כאמצעיים המצקשים לעשית פטדה
 ציניהם: ואינם לא תורניים ולא פילוסופים, כי נטו יותר ללך הפילוסופיאה ממה
 שנטו ללך התורה ולא הליגו בצולות נכונות למחשלת שתיבהן, כמו שפודע עמה שכתצ
 הנגדרים אחר היונים צימים ההם, הרי שמלך אחר לא היו תורניים שלמים, כי
 גרעו מן התורה את הדאוי לה ומטכו אותה צעצותות ההנדה עד שחסכים עם
 סצרות החוקרים ההם, ומלך אחר לא היו פילוסופים שלמים, כי לא הגיעה עדיין
 חקירת חכמי יון למעלת הפילוסופיאה האמתית, והם נגדרו אחריה צעינים סגורות
 וחצצו לצדון למוד צאריסטו: חשבו בזה לקרב החכמה, דן אותם לנף זכות צעיוד
 כונתם, כי אולי לעוצה נתכונו, וצדאותם צאלו העם נסוג אחור מן החכמה צקשו

לקרב

אלה האנשים בלתי נמשכים אחרי הדת כראוי והם מיוחסים מאנשי החכמה שבה החכמה למום על בעליה עד שהסכימו בני אדם שהפילוסופים כופרים בתורה ומגלים פנים בה, וזה באמת רחוק מטבע ההכם השלם כי הוא האיש אשר יבקש בכל מאודו להמשך אחר הדת ואחר הטוב הכולל לכל והמשותף להם אשר יובילם אל השלמות האפשרי להם ואל הטוב באמת, ולא ימצא חכם מבני ישראל יחלוק על התורה אלא אם יהיה רע התכונה והמגו בטבעו ולא יקרה לו זה מצד החכמה, או שיקרה לו בעבור שלא ראה דברי החכמים כלם על סדר הלמוד ויעזוב התורה ולא ידע החכמה, וכ"ש כאשר יקרה שיהיה האיש הזה גדול הנפש

כאשר

פירוש

לקרצ אותה אליהם, אמנם צדוד הזה נהפוך הוא, כי רוצ העם לגדול חסקס צחכמם נסוגו אחור מן התורה, לכן הצורך גדול עתה הוא לקרצ החורה אל חוקרי ישראל: בלתי נמשכים אחרי הדת, מזה מראה שהיו אלה האנשים מקילים צעשיית המלות וצשמידת חקי התורה, ול"כ צדין התרעם נגדם המחצר: שבה החכמה למום, כי יאמרו העם אשר צשער הראיתם פלוגי המתפלסף איך יפרוק עול החורה מעל לוארו, איך זה אלא שהמחקר הביאו לנך, אך זה סקר גמור כמו שהוכחתי צמקום אחר: רחוק מטבע החכם, ידלה כי לא יאות שם פילוסוף לאנשים כאלה, צעצור שאין צעצע הפילוסופיאה האמיתית לפעול כפירה צתורה, והרי המחצר עלמו לנו למופת כי חוקר נכצד היה וצכל זאת לצו אחוז צעצרות התורה לא ימוש ממנה: דע החכונה והמזוג, כלו' איש נוטה אל החלואות הבופניות או גצה עינים ורחצ לצו או פוכה אל דהצים והצלי העולם שצעצור אחת מחלה הסצות ימלא את לצו לחלוק על התורה, כי כל חפלו דק להסיר עולה מעל לוארו לפי שהחורה תלוה על הפרישות והענוה והסתפקות ושאר מדות טובות והוא לדוע חנונתו נכסף אל הפכהן: ולא יקרה לו זה מצד רחכמה, כי החכמה היא המישרת שכל האדם צדרך טובה ועוצרתו לצחור צאמצעים היותר נאותים להשגת החכלית שהיא השלמות: בעבור שלא ראה, היינו שקרא קלת מפה וקלת מפה צלא סודרים כפי שהגיעו לידו פעם ספרי מוסר ומלאים יראת ה' ופעם ספרי אפיקורוסות מלנטי משחת, ולהיותו משולל הכללים הראשיים שצחכמה שרק צהם נצחין צין האמת והסקר הנה לא נשאר צמוחו אלא צלצול ולצסוף מצונת לצו תציאהו לעצוז החורה, וזה צאמת חולי דע מחפשט גם צזמן הזה, כי דצים קופלים לחצר ספר נדי לעשות להם שם, ורמה נעדרו ההכנות הצריכות אל החצור ההוא צעצור שלא למדו הענין שהם מדצדים עליו על הסדר, ונמה פעמים צאו ליד ספרים כאלה ממחצדים חדשים (לא אצנדם צשמש כי עודם צחיים) יעידו עדות צרורה על הערצוז שצקדקודם, ולולי חסתי על הדיו ועל הנייר הייתי כותצ ספר להראות טעותם: ולא ידע ההכמה. תכלית ידיעתו הוא שלא ידע תאומה: גדול הנפש, צעל צינה יחדה ומפורסם לאיש השכל, ואין ספק שאיש כזה יצוק יוחר לאומה מליש צער ופתי אשר אין צנחו לפעול הרע צעצור חולשת צינתו, כי הכל הולך אחר חכונת הלצ, אם הלצ אוהצ מוסר והולך מישרים גם השכל יעצור אורו להפקח פעילות טובות, אצל אם הלצ נוטה אל ארחות עקלקלות גם השכל יעה מן הדרך הישרה וימליא לו הקסים של הטעאה להוכיחו כי נכון לעשות

כאשר טבע האנשים אשר יחפצו להתפלסף כי אז יזיק מאד לדת
 ולהבמה ויפסיד כונת התורה. ולכן לא תמצא מהראשונים כלל
 ואפילו מיתר חכמי האומות שיחלקו על התורה ושלא ידברו בה
 דבר. הנה ראש המשאיים זכר בקצת מאגרותיו ענין קין והבל
 ורצה לבאר מזה שהשנאה והקנאה כאלו הם בירושת העולם אחר
 שנמצא זה לאחים הראשונים כפי ספור התורה. ואולם האחרונים
 מהישמעאלים התחילו הדברים האלה בעניני הדת ונמשכו אחריהם
 קצת מאנשי דתנו. ואחשוב שאשר הביא האיש המעולה
 רבי משה לדרוך זה הדרך בקצת מעניני התורה היה אם לראותו

קצת

פירוש

לעשות כאשר זמם: אשר יחפצו להתפלסף, דוכם צעלי שכל זך אלא שלא ישתמשו
 זו כדלוי, ולכן כפלים יזיקו גם לתורה גם לחכמה עלמה, כי יותר יש לחוש פן
 ההמון יתפתה אחריהם: לא תמצא מהראשונים, לא ידעתי איך יכול לומר כזאת
 שהרי ידוע שהיו צין חכמי היוונים והערציים כופרים עלומים אשר נחשו זנזואה
 וזתורה וגם זמליחות האל וזהשאלת הכפס, וכ"ס שנמלאו כאלה צין האחרונים
 כמפורסם: ושלא ידברו בה דבר, שלא יזכירו קלת מהענינים הנמלאים זה: ראש
 המשאיים, הוא אריסטו ונקרא כן להיותו דאש לכת פילוסופים הנקראים
 [Peripathetici] צעזוד נסעם תמיד ממקום למקום מחוץ לעיר זלמודס ולא
 ישנו תחתם זמקום מיוחד, ולפי זה דלוי לקרותם זלסוננו מסעיים מלסון נסיעה
 ואולי נתחלפה העי"ן זאל"ף ונהיה משאיים: זכר ענין קין והבל, לכה לזוכיח צזה
 שגם אריסטו תמך יתדותיו על יסודות התורה והאמין צה מאחר שהציא מספוריה
 לחיזוק סנדותיו, אך צה הצל, כי ידוע לכל שאריסטו כחש צחדוש העולם וזהשגחה
 אלהית וזנזואה שהם יסודות תורתנו הקדושה, ואף אם האמין זקלת מספוריה
 הוא רק לפי שאולי שמע מי שקדם לו מספר כך, ומי יודע אם דלה ס' התורה
 מעולם, לכן איך ללמוד מדבריו כלום: כאלו הם בירושת העולם, זה שקר, כי
 איי זתקרי קין והצל סימן לכל הצאים אחריו ואין צהכרח שכל האחים יתדמו להם,
 רק מקרה קרה להם כך, ואין להוליא מזה שום תולדה: האחרונים מהישמעאלים,
 ידוע כי תחת ממסלת הערציים החכמות הוליאו פרח והלילו לין והצשילו אשכלות כל
 מדע כאשר יעיד המון הספרים חוצרו מהם צעת ההיא על הדברים העצעיים ועל
 מה שאחר העצע, וזתוכס יש ג"כ על עניני האמונה הדנה מאד, גם היה מהם
 מי שכתב נגד עיקרי דתנו, כגון מחצר אחד נקרא אכמעט אצן אדריש שחצר ספר
 נגד היהודים, ועל כיוולא צאלה בין העחצר פה, ואמר שהם גרמו שקלת מאנשי
 דתנו נמשכו אחר הדעות הנפסדות ההם: התחילו הדברים האלה, איך לחשוץ
 שהישמעאלים היו הראשונים שהתחילו לכתוב על האמונות, כי כמה דודות לפנייהם
 היו כותצים כאלה חכמי שאר האומות, אצל כונחו לומר שחכמי ישראל לא התחילו
 להתפתות ולילך אחר חקירות אלו רק ע"י הישתעאלים: ונמשכו אחריהם, צזה
 איך שום דע, כי סוף סוף האמונה לריכה עזר מן החקירה, והמאמין הצורח מכל
 מחקר אינו מאמין צאמת אלא איש פתי ונסיל, רק שלריך לשקול כל דצר צמאזני
 הצונה ולהשתמר מן המכשולות העמונות לפעמים תחת דגלי המחקר: לדרוך זה
 הדרך, עתה צא להליון צעד הדמז"ס ז"ל על שנתן אל לצו לחקור צדרכי הלמוד
 השכלי על עניני הדת, והציא ג' טעמים להתנללותו, אמנס הוא ז"ל אינו לריך לזה,

קצת מהאנשים הרעים אשר באומתנו אשר הזמה חושבים שידעו
מהלמוד השכלי שיעור גדול ואף על פי שבאמת רחקה דרכם
מזה ורצו לדחות התורה בשתי ידיים וכיון הוא ז"ל להציל התורה
אפילו לפי דרכם, ואם שראה אנשי דת ישמעאל פעלו זה ומגודל
אהבתו התורה לא רצה שיחשב כי תורתנו חיו לא תגיע למדרגת
תורתם, ואם שלא מצא דרך בה תפרד הדת האמתית מהבלתי
אמתית כי אם הדרך אשר דרך בה. ואמנם קצת מהבאים אחריו
כאלו רצו להמשך אחר דרכו ושבו כמגלי פנים בתורה, אבל
אנחנו כבר רמזנו הדרך אשר בה תבחן הדת האמתית מהבלתי
אמתית, ועוד נדבר בה במה שיבא ואמרנו ג"כ הדרך אשר בה
נלך בדברים הדתיים אשר הם כחולקים על החכמה, ונגד אלה
המתפלספים והדומים לאלה יעדתי בקצת מאמרי לדבר ולפעמים
נמשכתי גם אני בדבור אחר המפורסם אצל אלה ואם לא הסכמתי
בדבריהם.

ואחר שהגענו לזה המקום ראוי לנו לעיין באופן הקודם אי זו
הדרך

פירוש

ודי לנו לראות כי חקירותיו נחנמה לא החסירו מאמונתו אפילו כחוט השערה ולנו
נשאל תמים עם אלהיו ונמנותיו חפץ מאד להלדיקו בזה הענין: שלא מצא דרך,
ומי ימלא דרך להצחין צין האמת והסקר זולת דרך העיון? קצת מהבאים אחריו,
זה אמת כי דנים נקשו להתדמות אליו ולא עלתה נידם, וגם נדוד הזה התדלו
עלמם איזה מחזרים כאלו ירלו ללכת נדרכיו אצל התעיוזו עלילה, כי תחת שהוא
ז"ל היה מחזק את נדקי הצית ופורץ מעט וצונה מעט עד שנשאל הצנין היטן נקיומו
הם הדסו כל מצנר חומותיו צלי הצחכה נחשצם כי קנאת האמת תעשה זאת, ולכן
עלתה לחנתם צלפי המקנאים: נמשכתי גם אני, אפשר שנונתו על מה שכתב נסוף
החצור על תכלית ההגדות ועל עעמי המלות, כי צענו העניינים האלה נמשך גם
הזא אחר המכורסם אלל המתפלספים: ואם לא הסכמתי בדבריהם, ומי הכריחו
להמשך אחדיהם אם לא הסכים עמהם? והלא האמת יקר מכל ולא לכבוד יהיה
לאדם גדול כמבו מאמר כזה, כי אין ראוי לשאת פנים לשום אדם, אמנם אין זה
אלא כמו שכתבתי למעלה על מה שאמר שדרכי הלימוד מתחלפות, כי המחצר הלזה
עם היותו פילוסוף נכבד עכ"ז הדאה את עצמו בזה החצור כנוטה אל שני הלדדים
יחד וכרוכב על שני סוסים, ותמיד דגלו אחת מנפניס ואחת מנחון, ואם דחה צימינו
את הראוי להרחיק פן ידמה צאמונתו לאמונת הפתאים הנה הקריב צאמאלו אף מה
שלא הסכימה דעתו עליו מידלתו שלא יאמרו עליו שהוא פכה עודף אל קלת הדברים
הדתיים וצזה יתן מנשול לחלושי הדעת להתנגף צו דגליהם, ואולי מלצ אנטי דורו
היה ראוי לזה החשש ולכן חשצ עצמו מחוייב להסתיר לפעמים כונתו האמתית
ולשאת פנים אל איזה דעות היותר מפורסמות צין ההמון הגס כי אולי לצצו לא כן
יחשוב: ראוי לנו לעיין באופן הקודם, פי' ראוי לנו לחקור עדס כל דבר, ועתה
נכנס אל ענין חדס, היינו לחקור מה הנה האמונות אשר ראוי לשומס שדסיס נדחנו
ולאיזה מנין יעלו שדסי אמונתו, ואתה תראה כי צכל הדרוש הזה נמשך המחצר אחר
דעת

הדרך אשר תובילנו בידיעת השרשים בדת ומניינם. שנית אם ראוי לפרש דברי התורה בענפים ובמשפטים או אם יונחו כפי פשטם ובשאלה הזאת נדבר בדברים אשר יקראום קצת מבעלי הדת מקיבלים או קבלה ובסבת בעלי ריבם, ונדבר גם כן בעניינים הדיניים והמשפטים ובמחלוקות אשר בין בעלי הדת והצדוקים אשר היו מאנשי אומתנו וגם כן בדברי חכמינו הקודמים כאלו תאמר חכמי המשנה והתלמוד אם ראוי שיפורשו הטעמים אם לא. גמה הדרך אשר בה נלך אל טעמי המצות.

ויאמר

פירוש

דעת הרמב"ם ז"ל שהל"ב בפירושו לפ' חלק י"ג עיקרים לשרשי האמונה, הגם כי הר"ד הל"ב למס' מספרם אל שלשה כלל, ואל יכזב עליך, הקודם, לעיין צמח שכחז תמיד עינינו הרמב"ם ז"ל צפדו ירושלים על זה הענין (עם המעט שכתנתי גם אני צפדו הכוזב למעלה דף קפ"ו) כי משם תצין איך דתנו האלהית כולה עיקר ואין להצדיל זה השרשים מן הענפים, ואיך לנו אין לנו דק שורש אחד נכזב מאל ומתנו משתעפים כל חיוני הדת, ועיין הערה ב'. ואחשבו כי מה שהצ"ח הרמב"ם ז"ל לקצוע דתנו י"ג שרשים הוא דק לפי שראה חכמי דת ישמעאל פעלו ככה דתם, בו אפשר שכיון צזה להקל אל הילדים ואל המון העם למודי הדת שיוכלו ללמוד שורש אחד שורש על הסדר, אזל האיש הכוזב לא יסתפק צזה וזהכנסו אל עומק הדברים ימצא שכולם יתילדו דק משורש אחד, ודי צזה: אם ראוי לפרש, יצטיח המחבר לחקור אחר זה על ענין אחד והוא על יסודות תורה שצ"פ וחלקיה ושורש ומתות כל חלק ממנה, והדירות הזה יקד אחד וכמה גליונים לא יכילו את הראוי להאמר בו, אך המחבר הלך צו דרך קלרה כמנהגו, ואנחנו נצא אחריו למלאות את דבריו: בענפים, כלו"ס הם ההכרח יצאנו להאמין היות ציבורים מקובלים צעל פה למלות או אם ראוי להניחם כפי הפשט הנראה ממלילות התורה כלל: מקובלים או קבלה, אחר זה ידבר על חכמת הקבלה צפדו, היינו חכמת הנסתרות האומדת שיש סודות בפלאים צדדרי התורה וצתיצותיה וצאזותיותיה: ובסבת בעלי ריבם, למה התקוממו דנים נגד החכמה ההיא ונגד יסודותיה: והצדוקים, כונתו לדבר על הקדאים וקדאים לדוקים כפי המורגל צפי חכמינו הקדמונים לקרותם כן. הגם כי הקדאים עלמם מתרעמים מאל על זה צספדיהם ושורחים צכל כחם להוכיח שהלדוקים לחוד והקדאים לחוד, ושהם לא נפלו מעולם צאותן הכפירות אשר נתקצלו צין הלדוקים, כמו שנודע למי שקרא צספדיהם, והנה אחר שנתפרסמו צימינו ספדי הקדאים לרוצ נדע צצידור שהאמת אתם צזה הדבר וכי הצדל דצ יש ציניהם וצין הלדוקים שהיא כת פדחה דק צצבים קדמוניות ועתה אינה צמליות, ויש להתפלא על המחבר איך נפל צזה הטעות. לקרותם לדוקים, ואפשר שצימיו לא היו ספדי הקדאים כאספים עדיין אל ציתו כמו שהיו אחריו כן צימי נכדו הר"ד יש"ד מקאנדיאה, כי זה האיש קצן מספר דצ מהם והיה צקי מאל צסצרותיהם וצעניניהם כמו שהעיד תלמידו הר"ד שמואל אשכנזי צס' כוזלות חכמה צהגה"ה ארוכה דף כ"ו וצסוף הספר דף קל"ה: וגם כן בדברי חכמינו, אחרי כן ידבר צמחלוקות שהיו צין חכמינו עלמם, מאין כולדו ועה הוא הראוי לחשוב צהם: אם ראוי שיפורשו הטעמים, היינו טעמי המלות: ומה הדרך, איך נתנה צחקירה על טעמי המלות, והנה עד פה הוא הלעת הדברים שהוא עתיל לחקור עליהם, והוא כמו לוח הענינים, ועתה יתחיל לדבר צהם אחת לאחת עד

תומם

ונאמר ראשונה כי הדרך אשר בה נלך אל ידיעת השרשים ומנינים
 הוא מורכב כאלו תאמר מדברי התורה והנביאים ומדברי
 חכמי המשנה והתלמוד ומהכרח הדת הזאת האלהית אליהם.
 ואחר כך נאמר כי אין ספק שמציאות האל ויתר תוארי ה'ית
 שאפשר הבנתם לכלל העם כאלו תאמר שהוא אחד ובלתי בעל
 גשם וסבת שאר הנמצאות ראוי שימנו שרשים, וזה כי כמו שהוא
 יתעלה התחלה ראשונה לכל יתר הנמצאות כן האמונה בו ראוי
 שיהיה שורש ראשון בדת, ולכן תמצא קדומי החכמים יקראו
 הדבור בתוארי או עניני האל חכמה ראשונה, ויראה גם כן זה
 מהענינים

פירוש

תומס, ונזה יסיים החזור: הוא מורכב, שני דרכים יוצילנו לידע מה הם שרשי
 דתנו, דרך הקצלה היינו אם נעיין במלימות התורה שתלויה על השדשים צלופן
 משונה ממה שתלויה על שאר המלות שאינן שורש, או צמה שכתנו חכמי המשנה
 והתלמוד על שרשי האמונה, והדרך השני הוא דרך השכל היינו שנחפש מה שהשכל
 בוזר עליו היותו שורש לפי שזולת הדבר הוא תתנעל הדת עלמה, וזהו מה שכתב
 הדב מהכרח הדת הזאת האלהית אליהם, היינו שעצם הדת יחייב כן וראוי שתדע
 כי כל מה שאנו כותב כאן צללה הענינים אינו רק כפי דעת המחבר כי לפדש דבריו
 צדתי, וכבר גליתי סדרתי למעלה ואוסף עוד צמה שיצא: שאפשר הבנתם, מזה
 נלמד שאם הבנתה אינה אפשרית אפילו לכלל העם לא יתכן לשימם שרשים צדתי,
 ותולדה יקרה יולאת לנו מזה והיא שאף לדעת המחבר אין צדתנו אמונות שא"ל הבנתם
 לכלל העם, וזה כלל גדול ויסוד נכבד להצדיל צו דתנו משאר הדתות: וסבת שאר
 הנמצאות, היינו שכל הנמצאים נתהוו ממנו ית': ראוי שימנו שרשים, אין ספק
 שהאמונה במלימות האל ויחודו ויכלתו ועוצו ונלחיותו ושאר שלמיותיו והיותו צור
 העולם ושופט לך וכדומה היא שורש ועיקר לכל האמונות וזה תלוי אומר האדם
 צזה וצא, אמנם כפי הדרך שדמזנו עליה למעלה כל האמונות האלה אינן אלא
 שרשי הדת הטבעית לא שרשי דת משה צפרט, מאחר שכל יושבי תבל בישראל וצלתי
 ישראל חייבים צהן, אשר על כן לא יונח היותן שרשים צדתנו אם לא צנאמר שדתנו
 עלמה אינה אלא הדת הטבעית רק שנתוספו צה המלות השמעיות שנתחייצנו צשמירתם
 אנוצנו לצדנו ולא שאר העמים, וינא מזה כי אין לנו דת מקוצלת רק תורה מקוצלת,
 דלוי לווד כי שרשי אמונתנו לא צאו לנו צקצלה צעצור שלא ילך הצווי על האמתיות
 הנלחיות ולא יתכן התגלותם צנצואה, ורק על החלק הצעפי שצדתנו יפול הצווי,
 והצדדים האלה רחצים מאד לא תושלם החקירה צהם צדפים מועטים, כי היה לרך
 חצור גדול לצדק וללצן כל השיך לזה הענין, ואם תצין ההצדל שצין דת [Religio]
 וצין תורה [Legislatio] ותעיין היעצ צדצדי הרמז"מן ז"ל צמקום שלייתתי אז
 תפקחה עיניך ותראה כי לא נתגלו לנו צנצואה רק חקי התורה לא שרשי הדת:
 צמו שהוא יתעלה, צה אינו טעם מספיק לשתהיה האמונה במלימות האל שורש
 ראשון צדתי, רק מה שנוכל להוליא מזה הוא כי האמונה במלימות ית' ראוי שתקדם
 לכל שאר האמונות, כי צהכחשת מלימות המחוקק שוב אין מקום לחקים ולמלות
 ותשוצ כל דת ותורה לאפס ותוהו ח"ו, אצל אין מכל זה ראיה לשום אמונה צו שורש
 צדתי, וזה מן הטעמים שאמרנו: חכמה ראשונה, מזה עלצו נראה שאינו שורש
 אמוני

מהענינים אשר נאמר שנגיע בהם אל השרשים רצוני לומר מדברי הנבואה וחכמי המשנה והתלמוד ומהכרח הדת על אלה. ואולם מעניני הנבואה מבואר ראשונה מדברי אדון הנביאים באנכי ולא יהיה לך וכו' אשר המה בענין האל, האחד במציאותו. והשני באחדותו. ואלה השנים כאלו דבור אחד והוא הדבור באל והוא הדבור הראשון בעשרת הדברות להורות שהוא שורש והתחלה ליתר הדברות, ועוד אמר וידעת היום והשבות אל לבבך וכו' המורה ג"כ על מציאות השם ואחדותו, ולא מצאנו כזה הלשון ביתר מצות התורה להורות שאלה הדברים הם מעיקרי הדת. ומצאנו גם כן בתורה נאמר ונשמרתם מאד לנפשותיכם כי לא ראיתם כל תמונה ולא נמצא כזה הלשון ביתר מצות האל, ואמר שלמה בתפלתו הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך וכו'. וחבמינו הראשונים אמרו אין למעלה לא עמידה ולא ישיבה וכו'. והסתכל אמרם אין למעלה לא עמידה ולא ישיבה ולא אמרו אין הקב"ה יושב. ויראה גם כן מדברי חכמי המשנה והתלמוד, וזה כי הם אמרו שהכופרים והאפיקורסים אינם בכלל ישראל החוטאים אבל אין להם חלק לעוה"ב וכן המינין ולפי סברת טובי המפרשים.

האמנת

פירוש

אמוני רק ענין ראוי תחלה לחקור עליו זכמה: אשר נאמר שנגיע בהם, לא נגיע אל השרשים זכמה או דברי הכזובה או דברי הקצלה רק זכמה מחקר שכלי, וזו תולדה הכרחית יולדת מן היסוד שהנחתי למעלה: ומהכרח הדת, ציאתיו: מדברי אדון הנביאים באנכי, מן התימה שיחס דבור אנכי ולא יהיה לך למדע"ה נגד מאמר ד"ל אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שבענוס: שורש והתחלה ליתר הדברות, אל לא צענוד כן שורש דת: ולא מצאנו כזה הלשון, ממה שאמר הכתוב והשקות אל לצנך לא נלמד רק שהקפיד הכתוב הרבה על הדבר הזה, כי כן צענין התשובה והחדטה מהעונות שהוא מעשה רצוי מאד צענין האל אמר הכתוב (דברים ל' א') והיה כי יצאו עליך וכו' והשקות אל לצנך וכו' ושנת עד ה' אלהיך, ואין לומר צענין כך שהתשובה היא שורש דתנו, כפי גדר השורש שציאתנו צהערות: הנה השמים ושמי וכו', גם זה הפסוק לא יורה רק הדחקה בגשמות, לא שיהיה זה שורש, סוף דבר צכל האדיקות הזאת לא כלליה המחצר להוכיח צדאיות שתהיה אמונה זו שורש דתנו דוקא: והסתכל אמרם אין למעלה, לא ידעתי מה הפרש יש צין אמרם אין למעלה וצין אמרם אין הקצ"ה יושב ללמוד מזה שחז"ל חשצו לאחד משרשי הדת האמונה שהוא ית' אינו צעל גשם: אינם בכלל ישראל החוטאים, הפי' צזה לפי דרכו, אילו האפיקורוסות היתה חטא צלצד עדיין לא היינו שומעים מזה שהאמונה צדריס שזכרנו היא שורש דת, אלא יתחייב שהיא רק מלוה כשאר המלות מאחר שהעונות עליה לא נקראו אלא חוטא, אל עתה שאמרו שהכופרים אין להם חלק לעו"ה צמענו שהאמונה ההמה הם שרשים דת, אמנם זה אינו כלום, כי הם ז"ל גזרו על אלה שאין להם חלק לעו"ה צענוד שזכרנו דברים שחייב כל אדם להאמינם צמה שהוא

האמנת הפך הענינים האלה תובן משם הכפירה והאפיקורוסות
או המינות, ואולם הכרח הדת הזאת אל אלה מבואר לפחות
במציאות ההתחלה הראשונה ושהיא סבה לכל הנמצאות ושהיא
אחת, ומבואר שאלה הענינים כולם יתכן ציורם להמון מבלתי
שיקרה מזה הפסד להמון, וזה כי ההמון יחשבו שמה שאינו גשם
או כח בגשם בלתי נמצא, והתשובה בזה כי כבר התפרסם
באומתנו אמית זה, וגדול המעלה והערך רבינו משה זצ"ל היה
הסבה בזה ולכן ראוי לחלוק לו כבוד בפעולתו זאת עתה, ואף
על פי שבזמנו קודם התפרסם הדבר קרה הפסד מה עד שקצת
מהחולקים תפשוהו בזה ואמרו שאין זה כפירה, וחכמינו הראשונים
עזרוהו בזה באמרם דברה תורה כלשון בני אדם ומה נפלא זה
המאמר

פירוש

אדם לא דברים פרטיים לדתנו כלל: במציאות ההתחלה הראשונה, הכופר צסנה
דאסונה לא יקבל עליו שום דת, א"כ אמונה זו היא הכרחית לכל דת: מבלי שיקרה
מזה הפסד להמון, אלה השלשה עיקרים היינו מליחות האל והיותו סנה דאסונה
והיותו אחד הם קלי ההשגה וההמון יוכל לזיירם צדעתו צלי טורח גדול, לא כן
העיקר שהיא ית' אינו גשם, כי יותר קשה לדלת העם לזייר צדעתם דבר שאין לו
חפיסה צמקום, ולכן הוסיף המחבר מלת לפרחות צב' העיקרים הדאסונים לווד
שיתחייב הכרח גדת אליהם צעצוד שהשגחם קלה מאלד אף להמון, ועתה ידבר על
העיקר שהוא ית' צלתי צעל גשם: שמה שאינו גשם או כח בגשם אינו נמצא,
אמת שכך חשבו דוד אנשי עמנו גם קלת החכמים שצבם קודם זמן הדמז"ס ז"ל
צמפורסם לנקי צקודות הימים ההם, ולכן יקשה כאלן המחבר איך יתכן שאמונה זו
תהיה הכרחית צדת מאלד שדאינו היות קשה להמון לזייר עד שרובם נכשלו צה?
כי הדבר ההכרחי ראוי שיהיה פשוט וקל ההצנה לכל אדם: והתשובה בזה, לזאת
ישיב כי רק קודם זמן הדמז"ס היה נגדד ההמון אחד אמונת הגשמות לפי שכך
הודגלו מנעוריהם ולא היה מי שהאיד עיניהם צזה הענין היקר, אלל אחר סנתפסטו
צעולם ספרי הדמז"ס ז"ל כצד חדלה כפירה זו מאומתנו ואין מי שיעיז פניו עוד
להאמין שהוא ית' צעל גשם, וילל מזה כי רק ההדגל היה סנה לכפירה ההיא
לא טצע דעת ההמון, א"כ אמונה זו היא הכרחית צדת והיא שודש: היה הסבה
בזה, כצד הארכת צספור המאודע צספרי הכ"ל דף ס"ו קחנו משם: קרה הפסד
מיה, כי כן דרך כל שינוי אשר יצא פתאום להמון וירחיקם ממה שהודגלו עליו
מנעוריהם יעורר צם איצה וחרון אף, ולכן התקוממו דצים נגד הדמז"ס והעם נחלק
לשתי כחות והתמידה המחלוקת שנים דצות כנודע, וזהו ההפסד שזכר המחבר כאן:
ואמרו שאין זה כפירה, הדאסון שצבם היה הראצ"ד צהשגתו המפורסמת אשר דצרת
עליה שס דף ס"ט: ומה נפלא זה המאמר, כי מתנו נלמוד שאף חכמינו הקדמונים
צקשו להרחיק הגשמות צכל כחם ושהיו נקיים מזה החסד אלל שהצאים אחריהם לקחו
פסיקי התורה וקלת מן המאמרים כפשוטם ולכן טעו מן הדרך הישרה, וצזה נשלמת
החקירה על ארצעת העיקרים הדאסונים, שהם מליחות האל, יחודו, שלילת הגשמות
מתנו

המאמר בביאור עניני הדת. ואולם שמציאות הנביאה והגמול והעונש הברחי לבעלי זאת הדת מבואר, ומזה יתבאר גם כן שהוא הכרחי שהאל יודע ומשגיח. ויראה שאלה או קצתם לפחות הכרחיים בדת הזאת מהצדדים שספרנו, כאלו תאמר מדברי הנבואה ומיתר הענינים אשר ספרנום. אולם שהתורה הזאת לא תשתנה הוא הכרחי לבעל זאת הדת מאד וכ"ש כאשר יונח מזה שהתפרסם מיתר אנשי הדתות אשר אמרו שהתורה הזאת היתה קיימת עד זמן מה ואחר כך נתנה תורה אחרת, ומזה יראה שהיות משה רע"ה אדון הנביאים כולם הוא שורש כי הוא מתחייב למה שנאמר כבר מענין קיום התורה. ואין צריך שנשתדל בראיה על שזאת התורה הנמצאת בידנו והיא תורת מרע"ה בציווי האל הוא שורש בדת הזה. ואולם שתחיית המתים הוא שורש בדתנו זאת

מבואר

פירוש

ממנו, ונלחיותו ית', ועתה יצא לדבר על הנשאים: שמציאות הנבואה. זה צלמת שורש כתיחה זו דתנו לצדה ולא נשתתפו זה של דתות: והגמול והעונש, אצל זה אינו פרטי לנו לצד ואין זו סימן יציל צין דת משה לזולתה: לא תשתנה, זה מצואר צתורה עלמה, כי צכמה מלות הוסיף הכתוב עלת לדורותיכם, או מלינת כל הימים, או מלינת אלה יצניך, וזולת זה די לנו לדלות כי לא הגזילה התורה שום זמן לשמירת המלות ולא אמרה שצעת פלונית יפסק חיוצן (חון מן המלות התלויות צלרן שטצעס יורה שיפסקו צחולה לצרן) ומזה למדנו שהיא נלחית: כאשר יונח מזה שהתפרסם, וציותר יוצן היות נלחיות התורה שורש דתנו צלשר היה מי שאלר כי נתחלפה צלחדת, וזה ידוע: כי הוא מתחייב, גם זאת האמונה שלא היה צניא שהגיע למעלת מדע"ה דלויה להיות שורש צדת צעצור שהיא נמשכת ממה שאלמדנו היות התורה נלחית, כי כפי מעלת הנציא כן יהיה קיום נצולתו, ועיין הערה ג': ואין צריך שנשתדל, גם אין לורך להוכיח צמות היות אחד משרשי הדת להאמין כי התורה מן השמים צלשר ידוע שזה העיקר שהכל תלוי זו: שתחיית המתים הוא שורש, לע"פי שהנכחיש קלת מדצדי הנציאים לא נקרא צעצור כן כופר צכל התורה כולה, ואמונת תחיית המתים הוא דצד נלמד רק מדצדי הנציאים, ואין ממנה צתורה אלא הרמזים שהוליוו מליצה פסוקים כדליתא צפ' חלק, עכ"ז שמה שורש צדת לפי שיהיה נס גדול שיתן קיום לתורתנו התמימה ויוסיף פאלר וכצוד לישראל. והנה מוכרחים לנו להודות כי פרטים דצים הנוגעים אל זה הנס נעלמו ממנו ואין לנו יודעים איך יהיה ומתי יהיה וצליזה מקום יהיה ואל מי יתפשט ולליזה תכלית יהיה, אם אדם שמת צצקנתו יסוצ צחיים צזקן או כמי שמת צנערותו, אם יקילו מעפר כל דורות העולם עם כל תולדותיהם הרצים ואין תכיל הצרן אותם, או רק הדור הצלרן, אם נשא אדם נשים דצות זו אחר זו האם יתחייב לקיים את כולנה כשתחייבה, ואפילו אם היו לחיות שאלסוד לקיימן, וכדומה מן השאלות העמוקות שתעוררנה צלצצ איש צצון, כל זה נעלם ממנו כי אין לנו מקור כאלמן נשאל ממנו תשובות יוליוונו מכל ספק, וכצד הודיע הרמז"ס ז"ל צמאלר תחיית המתים מה שיש צו די על זה הענין, ואלר שס: תחיית המתים הוא פנת התורה והוא שוצ הנפש לבוף ולא יפורש זה עכ"ל, והכונה צדצדיו אלה שאלן לנו ליכנס

צפרטים

מבואר מדברי חכמי המשנה והתלמוד. וזה שהם אמרו בפ' חלק
 שאשר לא יודה בזה ושזה מן התורה הוא כופר ואין לו חלק
 לע"ב. אם כן אינו בכלל יתר ישראל, ואין זה בעבור מעשה רע
 אלא בעבור דת רע אם כן הוא שורש. וגם כן ענין המשיח הוא
 שורש לפחות משרשי הדת עתה. ואם אולי אינו שורש משרשי
 התורה וזה שכאשר אמר החכם ההוא הלל האחרון שאין משיח
 לישראל אמרו עליו החכמים המאמר הנאמר על מחללי ה' ועל
 העוסקים

פירוש

צפרעים כי אין דרך לפרשם רק באמין אל הכלל והוא שזו הנפש לבוף, גם אמר שם:
 היות התורה צלתי זוכרת זאת הפכה כלל לא צדמיזה ואף כי צביאור ואם אי אפשר
 מצלתי שיאמר שיש צתורה דמיזות לזאת הפכה ויאמרו הדברים ההם אשר זכרום
 צאמרס מכין לתחית המתים מן התורה תכלית האומר שיאמר שהם דמיזים נסתרים
 וכו' עכ"ל, ועיין שם תירוץ הדברים: ענין המשיח, גם על זה העיקר תחסדנה
 לנו הידיעות הפרטיות והמעט שדברו עליו הנביאים אינו אלא צדרך כלל ומלושם
 לפעמים צמלינות שיריות מקצלי ציאודים שונים, רק זאת ידענו צלי ספק כי ילא
 חוטר מבצע ישי יקצן נפולות יהודה ויושינס על אדמתם לצטח, אך התנאים שבהם
 יתקיים זה המופת, האותות והסימנים שיקדמו לו להודות על אמתתו, הפעולות
 שיפעל והסינויים שיסנה צביאתו, מה יהיה מלצ האומה והכהגותיה אחרי צואו,
 איזה מנהגים יצועלו ואיזה יקויימו צביאתו, ואיך יוצנו קלת עהכנולות המדצרות
 צזה הענין כל זה נופל עד הכה תחת חילוף הסצרות אין צרידה, ומי יתן ונשאר
 כל הפרטים האלה על מתכונת הספק כמו שהם צאמת, ולא היה איש שיזיד לכתוב
 צהם צדרך סצדא כי היה די לנו להאמין צדרך כלל שיצא לציון גואל מזרע דוד יקצן
 נדחים מארצע כנפות הארץ ויוליכנו קוממיות לארצנו, אמנם המחצרים שרנו להאריך
 הדבור צזה הענין נעו מן הדרך היסדה וכתצו דברים שאין הדעת סוצלתן, וכי יגש
 איש אשר דוח תצונה צו לקרוא צם' אצקת דוכל לר' מכיד תסמדה שערות דאשר
 מדוצ ההצלים והצרות והפתיות הנכללות צו, כי כפי חסרון ידיעתו צפרטים האלה
 כן פרץ צהם פרלות כפי העולה על דוחו, וצעוגותינו הדצים קרו מזה מכסולות
 וקלקולים אין מספר שסצצו דעות דצות לכללות האומה, כי כמו פעמים דצות
 אכשי תרמית ופועלי און והדיחו את העם צחלקלקות לשום עלתם משיחים והפתאים
 נגדרו אחריהן ונוקשו ונלכדו, קים קרא צם' ד"ה לר' יוסף הכהן וצם' לינת כוצל לצוי
 וצם' לצוי מודח כ"י וצם' תורת הקנלות וצם' השימוש ודומיהם ותרגו צטכך, ועיין
 הערה ד': לפחות משרשי הדת עתה, ידלה צזה שא"ל לשומו מתחלה לשורש צדת
 לפי שהוא נמשך רק צסצת חטאות ישראל, כי אין גאולה אם לא קדם לה גלות,
 ואין גלות אלא צעצור חטאות האומה, ואלמלא חטאו ישראל לא היו לריכים לצשורת
 הגאולה, א"כ מעיקרו אינו שורש, אצל מאחר שנתאמת כל זה שישראל גלו מעל
 אדמתם צעצור עונותיהם שצה האמוכה הזאת להיות שורש צדת, ולכן אמר המחצד
 כי אולי אינו שורש משרשי התורה כלו' שלא נלמד דצד זה מן התורה עלמה, אלא
 הוא שורש משרשי הדת לצד, היינו שכל צעלי הדת להיותם עתה צמלצ הגלות מחוייזים
 להאמין צו, וכצד ידעת שהר"י אלצו היה סוצד כי ציאת הגואל אינו משרשי הדת
 אף עתה, עיין דצרו צם' העיקרים מ"ד פת"צ: הלל האחרון, קראו כן להצדיל
 צינו וצין הלל הזקן כנודע: אמרו עליו החכמים, לא היו החכמים שאמרו עליו כן.

רק

C 2

העוסקים בספרי מינין, והוא אמרם שרא ליה מאריה דהלל, נראה
 אם כן שהם היו סוברים שאומר זה המאמר היא כמין ואם כן הוא
 שורש בדת. והנה זאת היא הדרך היותר נכונה בלקיחת ביאור
 השרשים האלה ואל זו הדרך נטה רבי משה ז"ל. ואולם קצת
 מחסרי הפילוסופים המתפלספים אשר באומתנו חשבו לתופשו
 באלה כמשפט אנשי אומתנו כמעט על הרוב. ר"ל שבאשר יגיעו
 אל ידיעה מה ואם היא קטנה יחשבו לתפוש על ראשי התורה
 והחכמה

פירוש

רק דב יוסף לנדו הוא האומר שרא ליה מאריה וכו', כדליתא צפ' חלק, וזוהי לדעתי
 טעות גדולה שנכסלו זה דבס' ממסכילי עמנו צחצוריהם לייחס כל מאמר ומאמר
 היוצא מפי אחד מהמוראים לכל החכמים יחד כאילו היה צדור צלי ספק שזה סבת
 כולם מאמר, אמנם היה המופת על זה? והלא אפשר שהיא רק דעת יחיד, וכך
 ראוי לנו לדון מאמר שנכתב על שם אמירא אחד לצד, שהרי אנו רואים צפלוגות
 המשנה כשהיו רוב החכמים צלתי עסקימים עם דעת איזה יחיד אמרו: ד' פלוכי
 אומר כך וחכמים אומרים כך, א"כ צדאר פלוגות שלא נכתב בהם צזה הלשון לא
 היה רק יחיד שהיה חולק עם יחיד, ורק אחד שנפסקה ההלכה כאחד מהם שצ דעת
 אותו היחיד שהלכה נמותו להיות דעת כולם, ולכן באן שדב יוסף פליג אל' הלל ולא
 מלאנו שנתו החכמים לא לצד זה ולא לצד זה ראוי לנו לומר ששניהם רק דעת יחיד,
 ולא נכנסו החכמים צזו המחלוקת כלל, וכזה תדין לכל המאמרים הצאים צסם יחיד
 מן היחידים, ומי יתן וישימו התורניים אל לצס זה הכלל הנכבד שאמרתי כי אז
 תחלכה כנה מחלוקות והיה העקוב למישור והרכסים לנקעה: הוא כמין, כי צב
 יוסף צקש עליו כפרה צמאמר שרא ליה מאריה, א"כ סצרתו היתה מתנגדת ליסודי
 הדת, וצזה השלים המחצד להוכיח כי הי"ג עיקרים שמנה הרמז"ס ז"ל ראויים
 להיות שרשים צדת: חשבו לתפשו, אפשר שכינתו על צעל העיקרים שטען על
 הרמז"ס צמספר עיקרי הדת כמו שכתבנו למעלה: כמשפט אנשי אומתנו, לא
 אכנס ענה לשפוט הצדקו טענות הר"י אלצו על הרמז"ס אס לא, כי כצד גליתי
 דעתי למעלה על זה הענין, צצגס נראה שהמחצד דוחה הטענות ההמה ומחזיק
 צדעת הרמז"ס, רק לעיין פה על מה שאמר המחצד כי צצוי המחלוקות והצגצרות
 קלת הצכמים על קלתם הוא כמשפט אנשי אומתנו על הדוב, ואומר כי לצסתנו
 ולשמלה צקמינו אמת הצצד שאין אומה צעולם שיהיו חכמיה מחולפי הדעות ואוצני
 המחלוקת צמונו היום, כי אלפי אלפים ספרים שחוצרו עד הכה על הענינים התורניים
 יעידו על שינוי הסצרות ועל אהצת ההתנגדות שנשתרשה צנו משנים קדמוניות, מה
 שזס צונה זה סוחד, ועל הדוב צונת הסותר אינה לתוד אחד האמת אללא רק
 להתקומם על זולתו כי כך הוא הצנהג, וצדין התרעס המחצד על המנהג הדע
 הזה המסצב כנה קלקולים ומוכע ממנו ההלכה האמתית שהיא השלמות: שכאשר
 יגיעו, יחקוד פלין צאה תכונה דעה כזאת צאומתנו, וכפי המוצן מדצדיו הענין
 כך, כל אנשי עדתנו נחלקים לערך השגתם לב' כמות. הכת האחת הם שרידי סגולה
 חכמים גדולים צעלי שכל צד וצונה עמוקה התאידים לארן ולרדים עליה צחצוריהם,
 הכת השנית הם אנשים שהתחילו ללמוד איזה צצד ועיימי צספרים והלליחו ללאת
 עמלצ הסבלות הצמורה אך לא הביעו עדיין למעלת החכמה האמתית, והכת השלישית
 הם הסכלים העפשים שלא ידעו מאומה כי דעתם מוגבלת מאד והדלות יכדיחם

להוליה

והחכמה וזאת היתה אחת מהסבות העצומות ברבוי המחלוקת
בין אנשי אומתנו, ותעזור לזה הקנאה והשנאה ובקשת הכבוד.
אולם משכילי הדעת בעלי המדות החשובות בינו אלה וידעו
קלות ההשגות ההנה ולכן לא נאריך באלה, וזה השיעור מספיק
בזה כפי טבע לכבוד זה המאמר.

ואולם השאלה השנית תובן על שני פנים ראשונה במוחלט, ר"ל
אם נאמר כי להם ביאור אם לא, ושנית אם הונח שלהם
ביאור אם ראוי שיונח על ספר, וכפי שני אלה הפנים נדבר בשאלה
הזאת. ונאמר שדיני התורה ומשפטיה כדם או רובם יש להם
ביאור

פירוש

להוליא כל זמנס צקשת מחיתס, והנה צעלי הכת השנית צדאות עלתס חסונים
ונכזדים צעיני הכת השלישית יתחילו להחגאות וצדוס לצנס מחייהס הפחותיס
מהס ידע צעינייהס מליאות צעלי הכת הראשונה שהס יותר מכוזדים מהס, ולפי
שאין צידס קנה המדה למדוד מהו המעט אשר השיגו כנגד העניינים הדנים אשר
לא השיגו יחסנו עלתס לחכמים גמודיס ושלמים ככל מיני מדע, ולהדאות שכן הוא
ימדדו צעלי הכת הראשונה ויכחצו כגדס טענות טענות כדי להשפיל כצודס ולקרצס
אל מדרגתס, זאת היא סנת המחלקות כפי דעת המחצר, כי כך היתה תכונת רוב
המחצדים צימיו, אמנס אוי ואצוי! כי גם צדוד הזה רצו מאלצה המחנדים אשר
יאות להס שס מד קעינאל ודצזעיראל יקומו כגד מופתי הדוד ואנשי הדוח להתעולל
עלילות צאין הצין, נתיצותיהס עקשו להס ודרך האמת לא ידעו, על כן דחק משפט
ממנו כי כשלה צדחוצ אמת ונכוחה לא תוכל לצא: אחת מהסבות העצומות, כי
גם סנות אחרות יש לזה הקלקול אשר לולי ידלתי להתדחק מן המסלה אשר לפני
הייתי מרחיצ הדצוד צהס, והמתצונן צמה שנעשה אחר חתימת המשנה ימלא הסנה
האמתית: הקנאה והשנאה ובקשת הכבוד, ומי שיסצו המדות הללו צודלוי שלא
הגיע למעלת החכמה: וידעו קלות ההשגות, ויכירו שאינו לפי כצודס להשיצ להס
דצר, ולכן ישמרו לפיהס מחקוס, ופעמים דצות המשנה היותר נכונה להס היא
השהיקה:

ואולם השאלה השנית, יצא עתה אל מה ששאל למעלה אם ראוי לפרש דברי
התורה צענפים עם שאר השאלות הנמשכות לזה הענין שהזכיר סס, ואתה
הקודל עשה אזניך כאפרכסת להצין היטצ אמדותיו עם המעט אשר ארמו צציואודס,
כי זה השער פתוח רק לנצונים: במוחלט, היינו על מליאות הציואודיס עלתנו,
אם יש ציואוד כזה צמליאות אס לא, והפן השני אס דלוי לשומו צמכתצ או ישאר
צע"פ: כולם או רובם, ממלינה זו נלמוד כי לפי דעתו יש קלת מהס שלא יציאנו
ההנדח לקיים להס ציואודיס זולת הנדאה מפשיטותס: יש להם באור, זהו דצר
שהשכל יגזור אמתחו מכמה טעמים, כי אין מי שיכחיס שהתורה דנדה צדינין
וצמשפטים צקינוד גדול, גם לותה פעמים דצות רק על איזה פרטים וסמכה על
המציניס שילמדו מהס על הכלל כולו, גם פעמים סתמה דצדיה עד שלא יוצן היטצ
כינת הצווי, ולא יונח שאין להוליא דצר מתוך דצר ושאין לקיים רק את הנמאל צכתוצ
מפורס תהיה חלילה תודתנו חסדה ופעמים דצות לא תשיג מצוקסה, לכן אין ספק
שיס להשגיל צאמדות התורה ולהעריך מאמר עם מאמר ולעלות מן הפרט אל הכלל,
כי

ביאור ושלא יספיק הפשט כלל. וזה מביאר כשירד אדם אל פרטי המצות והדינין כאלו תאמר בסוכה ובתפלין והדומה לאלה ומוזה יראה הכרח הלמוד התלמודי בדת ר"ל במשפטי הדת ודיניו. וזה כי בלמוד ההוא יתבארו הדברים המקובלים אשר אין בהם מחלוקת כלל ויתבארו המדות המקובלות שבהם התורה נדרשת אשר הם כאילו

פירוש

כי צדרכים האלה נרד אל תכלית כונתה ונדון דין אמת לאמתו, והנה הדעת נותנת שהמחוקק העליון ציוס לוחו את נאמן ציתו על הצדדים האלה ציאר לו ג"כ כל הפרטים השייכים להשלמת העניינים ההם, אמנם אל תחשוב ליקח הוכחה לזה מתה ששנינו צאצות משה קבל תורה מסיני וכו', כי לדבר אחר כיונו שם, עיין הערה דה'. גם לא מתה שאמרו (צרכות דף ה' ע"א) על פסוק אשר כתצתי להורותם, או מתה שכתבו (גטין דף ס' ע"ב וצפ"ב דתמורה) על פסוק כי על פי הצדדים האלה, כי אלו דרשות בעלמא הן, לא מופתים צדודים יול מליאות הקבלה, ויותר יחצוד לך זה מהקדמת זרעים להדמנ"ס ומהקדמת הסמ"ג, וקלת ג"כ מס' מעה דן עם כי פעמים דנות הפרזי על המדה; כשירד אדם אל פרטי המצות, כי כשנחקור על הפרטים ההם נפגע צספקות וצשאלות ענומות הכוגעות אל פרטי כל מלוא ומלוא, איך נתנהג צה. מי ומי החייצים צה, אנה מתו וצאיצה אופן יפול חיוצה וכיולא צאלה, גם לפעמים נמלא צהסקפה ראשונה סתירות צין פסוק לפסוק אשר איך פותר אותם זולתי כשנאמר שיש לכל זה ציאור צעל פה יותרו על ידו כל הספקות: הכרח הלמוד התלמודי, איך הכונה צזה אל התלמוד צפרט כמו שהוא לפנינו היום עם כל הסיפורים וההגדות והפלוגתות והחלוקים הכלולים צו, דק יאמר צדרך כלל כי מאחר שהוכחו היות ציאודים למלות ילא מזה הכרח לימוד אותם הציאודים, וקרא צזה הלימוד תלמודי יען על הרוצ ימלא צחלמוד עם כי ימלא. גם צמשנה וצצרייתות שיעור לא מעט, ועם כי לפעמים ילא מסיקול הדעת, אמנם להדאותנו שלא כיון צזה אל כל חלקי התלמוד צפרט הוסיף ציאור לצדדיו ואמר שזה הלימוד יהיה דק צמשפטי הדת ודיניו: יחבארו הדברים המקובלים, אותם הצדדים שלא נתצארו היטצ צמלילות התורה עלמה יקצלו תוספת ציאור ע"י הלימוד ההוא: אשר אין בהם מחלוקת, טצע הצדדים המקוצלים יחייצ שלא יהיה צס מחלוקת כלל, כי אם אמתת הצד צשענת על צצרת המקצלים המעידיים סנך קצלו פה אל פה כל אחד ממי סקדס לו עד אדון הנציאים ע"ה סוצ איך מקום לצעל דין לחלוק על אמתת הצד, אם לא שיטיל ספקות על הקצלה עלמה ויאמר איני מאמין סנך וכך קצלתם, וזה תוהו כי איך צידו להוכיח שהמעידים כך הם אנשי סקר ותרמית, לכך לא תפול לעולם מחלוקת על הצד המקוצל, ונמשך מזה כי כל צד אשר תמלא צו חילוף הסצרות צין החכמים, זה אומר וזה מתיר זה מכסיר וזה פוסל תדע נאמנה כי איך אחת משתי הדעות מקוצלת, ולקמן יצא המחצד אל זה הכלל ושם נאריך, אך עתה די לנו להצין תכלית כונת המחצד צאמרו שהלימוד התלמודי הוא הכרחי דק צעצוד שעל ידו יתצארו הצדדים אשר איך צס מחלוקת, כי זה יורה שאינו מדצד צחלק התלמוד שיש צו פלוגתות ומשא ומתן של הלכה, צעצוד כי החלק ההוא אינו מקוצל: ויחבארו המדות המקובלות, יצד עתה על הי"ג מדות ששנה ר' ישמעאל צצרייתא אשר המחצד ס' חודת כהנים הנקרא ספרא הליגס צראש ספרו צעצוד כי על ידי הכללים ההם הוליוו החכמים כמה דינים צתורת כהנים כידוע, וכך יצד על הל"צ מדות של ר' יוסי הגלילי אשר הם ג"כ צרייתא, אמנם שתי ספקות יש להעיד על צדדי

המחצד

כאילו יסודות ומקומות להקשים הדיניים ואלה גם כן לא תפול
בם המחלוקת במוחלט. ר"ל שיאמר שאין לסמוך על המדות אבל
תפול לפעמים בתנאיהם כאלו תאמר בכלל ופרט וכלל, כלל
הראשון עיקר או כלל האחרון עיקר או דוקא כאשר התבאר זה
בהחולץ

פירוש

המחזר, ראשונה מי הגיד לו שהמדות ההנה מקובלות? כי הנה פעמים דנות מלאנו
צפי התנאים מלינה זו דצר זה הלכה למשה מסיני אשר נזה הודיעו כי שמועה פלונית
היתה מקובלת צדיהם, אצל כאן כמספר מפי עלמו ד' ישמעאל אומר צי"ג מדות
וכו', ולא אמר כך מקובלני מצית אצי אצל, או מקובל אני מפי ר' פלוני ששמע מדנו
ודנו מדנו וכו', וכן ד' יוסי הגלילי שנה סתם ל"ג מדות ולא הודיע מאין זאו לו
וממי שמע אותם, שלכן היה נראה להצחין תמיד צין השמועות הנאמדות סתם
צלשון ר' פלוני אומר וצין הנאמדות בהודעת המקור שמהם קבלו אותם, ולומר כי
הראשונה הם דעת יחיד והשניות הם דברי קבלה, וציות יתצדק זה כאן שאם היו
המדות מקובלות צאומה היה דציו הקדוש כותבם צמסנה להיותם כמו המפתח להצין
על ידם כל תורה שצע"פ, ומאחר שלא עשה כן זה אמת שלא חשב אותם אלא
בדעת יחיד, וכן כל הקדמונים העלימו תמנו הודעה בזאת, א"כ מאין לקח המחזר
המופת על זה? והספק השני שיש להעיר על דצרו הוא כי אם אמת שהמדות הם
מקובלות איך אמר שע"י הלמוד התלמודי יתצארו המדות? והלא כהפוך הוא כי ע"י
המדות יתצארו התלמודיים תאחד שהמדות לדעתו הם כמו השורש והעיקר
להקשים הדיניים כמו שאמר צסמוך. לכן אני אומר להתרת שני הספקות יחד שגם
המחזר יודה שהמדות אינן מקובלות מסיני, כמו שידמוז על זה למטה, רק לפי שראה
ציהן תועלת גדולה לצאר על ידם דוצ הדינים הפרטיים הנלמדים מן הכתובים צרמו,
לזאת הגדיל מעלתם ושם אותם כדברי קבלה, אמנם האמת יודה דרנו כי צכל
החכמות שצעולם הכללים הם מאוחדים צזמן מן הענינים עצמם שעליהם נוסדו.
כמו ד"מ כללי הדקדוק מי לא יודה שהם המלאות המדקדקים אשר נתנו אל לצם
לעיין היעצ צדרכי הלשון וצשימושי המלות והאותיות כפי מה שראו צכתובים ומהם
הוליו הכללים לתועלת לימוד הלשון על הסדר, עם כי צלי ספק הלשון עצמה
קדמה זמן רצ להמלאת הכללים ההם, כן הדצר צמדות, ראה ד' ישמעאל צחכמתו
כי דרכים שונים יש לחכמים צהולאת פרטי הדינים מן הכתובים ושיש להכניס קלת
מן הדרכים ההם תחת סוג אחד וקלתם תחת סוג אחד, וחצצ לקצן כולם תחת י"ג
סוגים גדולים יוכללו צהם כל הדרכים וקראם מדות, אמנם ד' יוסי הגלילי עשה
צהם חלוקה אחרת והכניסם תחת ל"צ סיגים, שגם זה יודה כי לא היה להם שום
קצלה על זאת, רק כל אחד כותב כפי סצרתו, ואין דחוק לומר שלא נעלם זאת גם
מעיני המחזר, ומה שקראם מקובלות כונתו לומר שאנחנו קצלנוס מד' ישמעאל ומד'
יוסי, א"כ צעדכנו הם מקובלות לא צעדכס, וצזה יתצאר ג"כ עה שאמר שע"י הלמוד
התלמודי יתצארו המדות הפך הסדר הראוי אם היו אלה מסיני דוקא, כי כונתו
לומר שע"י ההצוננות צתלמוד שצו נתצארו דינים דצים מכה ק"ו או ג"ס או זולתם
מהמדות כצין היעצ מהו הנדלה צאותן המדות ואיך נשתמש צהן: ומקומות להקשים,
זה הלשון מודגל מאד צפי הפילוסופים הקדמונים שקראו למיני המופתים [Loca]:
שאין לסמוך יול המדות, לא תפול המחלוקת צצנעם לפי שרצם נוסדו על אדני
חכמת ההגיון ש"א להכחישם כידוע: בתנאיהם, אצל לפעמים יחלוקו על איזה
פרטים ותנאים הנולדים מן המדות: כלל הראשון עיקר, מחלוקת היא צגמ' וגודעה

בהחולץ ובמקומות אחרים, ולפעמים תפול המחלוקת אם ראוי שגלמוד הדבר מכלל ופרט וכלל או מרבוי ומיעוט ורבוי והדומים לאלה, והדינים היוצאים מאלה נקראים דיני תורה כלומר שהם יוצאים מהפסוקים מכח המדות, ומ"מ אינם כתובים בתורה בביאור ואינם מקובלים בפרט ויקראו דברי סופרים ג"כ כלומר שהסופרים הוציאו מכח דברי תורה במדות, ולפעמים יומת העובר בהם כאלו תאמר האיש הבא על אשה שנתקדשה בכסף ודומה לזה, ומ"מ אינם מדרבנן כגון הגזירות והתקנות אשר הם כסייג ומשמרת לתורה, ובאלה הענינים כולם כפרו הצדוקים ויצאו מכלל הדת וכאילו

פירוש

צטט שקראו לה כלל קמח וכלל צמד, תמלל הענין הזה מצואר צארכות צס' מדות אהרן: אם ראוי שגלמוד, אם יותר כגון ללמוד דין פלוני ממדה פלונית או ממדה אחרת, ודבר זה תלוי בצדק, כי אף שהורו כולם שיש כח צמדות להוליא על ידס דין למת לאתתו מ"מ לא הסכימו כולם צאיזו מדה דאוי יותר להשתמש להוכיח זה הדין ההוא, או אפילו אם הסכימו צמין המדה כחלקו צפרעיה צאיזה מהן נשתמש, כגון צזה התשל סהצוא, כי צמדה הנקדחת כלל ופרט וכלל יש מיניס סדצס ואחר מהס הוא דצוי ומיעוט ודצוי: דיני תורה, וזה צמין הדאשון מהדינים, ולהלן יצא מיניס אחרים: אינם כתובים בתורה, דק נלמדו צסיוע המדות כמו שאתר, ואעפ"כ קראס דיני תורה כי יש צתורה פסוק סיסמנו עליו: ואינם מקובלים בפרט, כלו' דרך הולאת דין פלוני ע"י מדה פלונית מפסוק פלוני אינו מקובל, שהדי על זה כחלקו פעמים דצות ר' פלוני יליף לה מהאי קרא ור' פלוני מקרא אחריתי, ואס היה להס צזה קצלה לא היו חולקים כל עיקר כמו שאתרנו שלא תפול מחלוקת צדצד המקובל, א"כ תזה יש ללמוד שהמדות עלמן אינן מקובלות תאחד שהדינים היוולאים על ידי המדות ההן לא יקראו מקובלים: ויקראו דברי סופרים, עיין צתי"ט משנה ג' פ' י"א דסנהדרין: ולפעמים יומת, הדי שיש להס כח כמו דצדי תורה עלמס, אע"פי שהחכמים הס שלמדו אותס מן הכתוצים צדרכים שאתרנו, ואולי צא להס זה הכח תמה שלתה התורה והאיס אשר יעשה צדון וכו' ומת האיס ההוא, שעכ"פ כלך אחר פסק דין שלהס: אינם מדרבנן, ולמעלה אחר שאינם מקובלים, וידמה מהס שני הפכיים אצל אינו כן, כי סוף סוף אלו הדינים נסמכים על פסוק מפסוקי הסודה עם כי כחלקו צסימוס מדה מן המדות, אמנס הגזירות והתקנות הס סייגים מחודשים שאין להס פסוק לתלות צו, דק חז"ל תיקנוס לעשות משמרת לדצרי תורה, א"כ אלה הדינים הס פחותים ממלות דאורייתא וחשובים יותר ממלות דרבנן. והס צמדגה ממולעת, והנה צזה השלים להשיצ על החלק הדאשון מן השאלה ששאל אם יש להס ציאור אם לא, ועתה ידצד על המחלוקות צפרט ועל כח תכחיש תורה שצע"פ, ואח"כ יצוא אל שאר חלקי הדינים הנכללים צתורה שצע"פ, ואח"כ אל המחמרים שאינם צענין דינא ושס ידצד על הקצלה: בפרו הצדוקים, כונתו על הקדאים כמו שכתצתי למעלה שקראס לדוקים כפי המודגל הגס שיש הפרש דצ צינס וצין הלדוקים, והנה אחר שהקדאים כפרו צמדות האלה ולא דלו לקצל על עלמס כל הדינים שחז"ל הוליאו צסיוע אותן המדות: ויצאו מכלל הדת, פי' נעשו כח צפני עלמה ואינם נחשצים עם כדצנים לכת אחת מלך מה שחולקים עעיהם צפידוסי המלות, אצל מ"מ לעס אחד יחשצו עמנו, כי אצ אחד ילדנו והס צני שקרא

כמו

וכאילו הם מאסו בביאור והרבו הבאורים וזה כי כאשר לא תונוח
 הסכמה מה בביאור אבל יפורש כרצון איש ואיש ירבו הבאורים
 בלי ספק, והנה זאת העדה הרעה תפריד הנקבצים אחר שאין
 מבוא להסכמה ביניהם, כ"ש שלא תקבץ הנפרדים כאשר אמר
 רבי משה ז"ל, ואין ספק שראשי הכתות האלו רצו לצאת מכלל
 הדת לטעותם בכונת אנטיגנום אלא שפחדו מן ההמון והמציאו
 דרך לפרוק עול התורה מעל צוארם מבלי שיגיעם היוק מבני
 אדם

פירוש

כמונו מאחר שחולקים כבוד לתורה שצנתו ומודים בכל הי"ג עיקרים שמנה הדמ"ג ז"ל :
 וכאלו הם מאסו בביאור, הוא כמתל זהם על כי נדאים כאילו ימאסו בכל
 ציבור כדי לשמור דברי התורה נקיים מכל הוספת, וכל זאת ידנו הציבורים זה
 יותר מן הדברים צעזור שהרשות נתונה לכולם לפדש איש איש כחפלו, והנה מלך
 אחד לדקה טענה זו נגדס צעזור כי אין יסוד קיים לציבוריהם ותמיד הם עלולים
 אל הסינוי, כמו שהעיד אחד מראשי חכמיהם ד' חליבו זה משה צספרו אדרת אליהו
 שהיתה מחלוקת גדולה ציניהם צענין מילה צצנת שצדודות הראשונים היו מלין
 צצנת צעזור שדרשו כמונו וציוס השמיני יתול הפילו צצנת (צצנת דף קל"ג) אצל
 אחרי כן השסו לחלול צצנת ודחו אותה ליוס ראסון, ואחר זמן חזרו לחוש לעולמו
 של יוס השמיני וגמרו למול צצנת אצל אחד שקיעת החמה היינו צין השמשות שהם
 קודין מנגד השצנת, וזה דצד צלתי נכון להחליף הציבורים פעם אחר פעם, אצל
 מלך אחד יראה שעל הדוג ילכו גם הם אחד הציבורים שהמליאו ראשי חכמיהם ולא
 יעו מהם יצין ושחאל, לכן לא נוכל לומר שהם ימאסו בכל ציבור כי יש גם להם
 כעין קצלה ואס לא נקצלתנו: תפריד הנקבצים, צעזור שיחנו מקוס לפידושים
 שונים זה מזה: לטעותם בכונת אנטיגנום, שאמר צמס' אצות אל תהיו כעצדים
 וכו', וצזה הראה המחצר שהוא מחליפס צלדוקים תנחישו הגמול אחר המות, אמנס
 צכל הספרים שראיתי מן הקדאים, ולא מעט המה, לא מלאתי לפילו דצוד אחד
 סירמתי אל הכחשת הפכה הזאת, אדרצא הם מאמינים צגמול הנפשות לעולם הצא
 כמונו היום, כאשר האריך צזה אחד מגדולי חכמיהם ד' אהרן האחרון צפ' פ"ע
 מספרו עין החיים אשר צידי, לכן ראוי לנו לומר להתגללות המחצר כי הוא לא ראה
 ספריהם ולא ידע דרכיהם וסצרותיהם, רק דצד עליהם נפי ששטע מהם ונפי הסצדל
 ההצונית שצצדה צימיו, כי מי שיביד דעותיהם צודאי שלא יחשוד אותם צמה שאין
 צהם, גם אפשר לומר שהמחצר לא ידצד כהן על הקדאים צפרט כי אס על כל
 הכתות אשר צין סצרותיהם המצוויפות הרימו יד ג"כ נגד קצלת חז"ל וכחשו צה,
 וצכללס היו הלדוקים צלי ספק, וקלת ראיה לזה מלשון שכתב שראשי הכתות האלו
 דלו וכו' שהצניד כתות צל דצים נאילו ידצד תכתות דצות. אמנס הקדאים הם
 רק כת אחת, גם יחס זה הטעות רק לראשי הכתות לא לכל צעלי הכת, איך שיהיה
 לא ידעתי איך נכנס המחצר פה לדצד צמה שטעו לדוק וצוייתוס דצדי דצס אנטיגנום,
 כי כל צד דעת יודה שאין הכחשת גמול ועונש סצה להכחיש צקצלת חז"ל, אלא נראה
 צדוד שהוא הלך צזה אחר דעת הדמ"ג ס שכתב כן צפידושו למשנת אנטיגנום איש
 סוכו, ולא נתן אל לצו לחפש אחד מולא הדצדים, כי צאמת דצדי הדמ"ג סס
 חתוהיס מאד ולא ידעתי מאין לו מה שסיפר סס, וסוף סוף אין לדין אלא מה
 שעיניו דואות, ואנחנו נדע צלי ספק שאין שוס הלטרפות צין הלדוקים וצין הקדאים
 לפרוק עול התורה, כאפליס לא פרקו מעל

מאדם

אדם, וזה כי כאשר יהיו הביאורים כרצון איש ואיש ימצא כל
 כל אחד מהם ביאור יסכים לכל מה שירצהו, כאשר אמר כל זה
 הרמב"ם ז"ל. ונאמר מזה בפרקי ר' נתן. ואיך יתכן שיהיו דיני
 התורה ומשפטיה בלי ביאור והסכמה ואנחנו נראה כי אפילו דברי
 אחד מן האנשים יקבלו ביאורים רבים מתחלפים כ"ש דברי הנביאים
 אשר הם יותר סתומים. ואם יאמר אומר כי כאשר הונח ענין
 התלמוד כאשר הוא ירבו יותר הביאורים והמחלקאות וזה מבואר
 מדברי התלמוד בעצמו בביאור המשנה ומדברי המפרשים דברי
 התלמוד

פירוש

לואדם רק עול הקצלה לא עול החורה, אך הלדוקים צקשו לעשות כן, מזה נראה
 שנגרד אחר דעת הרמב"ם המתעורר יחד שתי הכתות: יסכים לכל מה שירצהו,
 מכחישי הקצלה נלמס לא יעשו כן, ולא יחדשו ציבורים רק על פי כללים נוסדים
 דעת האדם לא כחפץ איש ואיש שלי שום טעם, לכן אם נשפוט עליהם צדק לא
 נאמר שהם הולכים צזה רק אחר רצונם, כי כל ממילא ציבור חדש ישתדל לתת טעם
 לסדרתו ולא יתלה הדבר צדונו לצד: ונאמר מזה בפרקי ר' נתן, חפשתי בכל פרקי
 מצות דר' נתן הנדפסים ולא מצאתי בהם שום דבר מן הענין הזה, לכן שפעתתי כי
 מצות דר' נתן לחוד ופרקי ר' נתן לחוד, אחר זה מצאתי להראש"ע שער א' מספרו
 יסוד מורא מזכיר ת"ע מצות דר' נתן, הרי לך שם שלישי, ואולי כל אחד הוא חנוד
 צפני עלמו, ועיין הערה ו': ואיך יתכן, כצד הוכחנו למעלה הנדה הציבורים
 לתורה, וכאן טרח המחבר להוכיח זאת מכח ק"ו זה, אם דברי הדיוט יקבלו ציבור
 כ"ש דברי הנביאים, אמנם כפי האמת אין זה מקומו של ק"ו זה, כי אין אנחנו
 מדברים באפשרות הציבורים לדברי תורה אלא צמליאותם, לנוכי לומר כי לא היתה
 השאלה אם אפשר לפרש דיני תורה אם לא, כי זה פשיט ואין מי שיסתפק בו,
 אצל שאלנו אם יש לדברי תורה ציבורים מקובלים מסיני או אם הדעות נתונה לפרש
 בהם כדלוק איש ואיש, כמו שגם דברי הדיוט יכולין להתצאר כפי העולה על דוח,
 א"כ כל צד דעת יודה שאין מקום לק"ו זה: ואם יאמר אומר, עתה יציא טענה
 אל מה שאמר כי הציבורים הנדחיים כדי שתהיה הסכמה צענין הדינים, ואמר
 שבהקפה דלשונה קרה לני הפך מזה ממש, כי על ידי הציבורים עלמס נאשר הם
 לפנינו היום נהדצו המחלוקות ונעדרה הסכמה ואפילו צאחד מהם: מדברי התלמוד
 עצמו בביאור המשנה, כי לא שמרו צפידושה חק ומשפט המצאדים המשת; לים
 רק להוליא לאור כונת החצור, כדרך שעשו הרמב"ם והר"ע צפידושיהם וכדרך שעשו
 גדולי תפרשי התורה הראש"ע והראש"ם והראש"ן וחצריהם, אצל הכניסו זה מחלוקות
 ומשא ומתן הדבה מאד, ולא די זה אלא גם הוליאו הדברים מהליכתם הפשוטה
 ושמרו פעמים דעות חסודי מחסרה והכי קתני, או תנא ושייר או זולתם מן הדרכים
 שהם חוק מן הפשט, עד שהר"מ צמז"ל צהקדמתו לס' זרעים הוכרח לכתוב אלה
 הדברים: ואשר קראני לחצר זה החצור הוא אשר ראיתי התלמוד עושה צמטנה דצד
 שאי אפשר להשיגו צסצדה לעולם, שהוא מציא עיקדים ויאמר כי זו המשנה העיקרה
 על ענין כך וכך, או שזאת המשנה חסרה מלים ותיקון דצדיה דאוי להיות כך, או
 שזאת המשנה היא לפלוגי ודעתו כך, ועוד שהוא מוסיף צמיליה ומחסר מהם ויגלה
 עעמים עכ"ל הכותן יד למחשבות עמוקות: ומדברי המפרשים דברי התלמוד, גם
 אלה הלכו צדרכי המשא ומתן והרצו הפלוגתות והחילוקים כפלי כפלי ממה שהיה

צתלמוד

התלמוד כי להם שיטות מתחלפות כל אחד מהם יבאר כפי רצונו
 ובאלו לא תשאר הנה הסכמה כלל בענין הדינים, התשובה בזה
 כי זה איננו בסבת הלמוד התלמודי. ואמנם בסבת כתיבתו על
 ספר ולכן לולי ההכרח מצד השכחה לא נכתבה המשנה והתלמוד
 ולכן נקרא תורה שבע"פ, ומזה יתבאר שהביאור במשפטים התוריים
 לולי

פירוש

בתלמוד עלמו. צדאס היו צעלי התוספות ואחריהם חיל גדול וכזר כותבי תוספות
 חדשים ושיטות ונימוקים וחידושים ופלפולים אין מספר אשר לא יספיקו כל שנות חיי
 האדם ללמוד אפילו חלים, וכל איש אשר לו עינים יראה כי אין תכליתם צמלכה
 הכזרה הזאת להוליא דין אמת לאמתו, רק לחדש פלוגתות ולמנוא לרדים וחילוקים
 אל המתלקות הנמנאות בתלמוד ולסתור דברי אחד מן המצארים כדי לקיים דברי
 האחר, ואם תשאל מי הציאם לדרוך זה הדרך תמצא שהתלמוד עלמו היה בסנה
 צזה, כי מה שהתלמוד עשה על המשנה חסנו הם לעשות על התלמוד, ועסקו
 יומם ולילה לא לתרץ קושיות מי שקדמום ולהגיע אל פסק ההלכה, כי אם לחקור
 על מה נוסדה קושית פלוני ואיך היה יכול להקשות צאופן אחר ולמה הקשה צזה
 הלשון ולמה לא הסתייע ממימרא פלונית. וכן התרלן למה תירץ צאופן זה ולמה
 לא הציא סיוע לדבריו מדברי פלוני וכל כיוצא בזה הנכלל צסם שקראו למלכה הזאת
 פלפול, וכזר נוחו דנים כגד זה המכב: איננו בסבת הלמוד התלמודי, ישהל
 להשיצ על זה כי המחלוקות הללו לא נולדו מחמת הציאורים המקוצלים שיצ לתורה
 שקראם תמיד ליתוד תלמודי, כי היה אפשר מליאותם גם צלי מחלוקת, ולא עוד
 אלא שפיי עצעם אין ראוי שייהיה צהם מחלוקת כלל כמו שהוכחנו לעיל, אמנם
 התחלפות הסצרות שהוליד הקלקול בזה קרה צעצור שנכתצו השמועות על ספר
 כגד תכונתם הראשונה, ואילו נשארו תמיד צעל פה כמו שיורה השם שקראו להם
 תושצע"פ לא נפלה מעולם צהם מחלוקת, אלא צהתחדש ספק או העלם דצד היה
 הדין נחתך תמיד על פי הסכמת הציית דין הגדול, א"כ זה התסרון לא נתהוה
 צעצור שצצע הדצד יחייצ כן אלא צעצור סצות חלוניות, היינו צעצור המקרה שקרה
 להם כי נכתצו על ספר, והנה זאת החשונה היתה נכונה אם היה אפשר לנו לומר
 כי רק אחר כתיצת השמועות על ספר נתחדשו המחלוקות, אצל מה נעשה צהיותנו
 מיכרחים להודות שאף קודם כתיצת המשנה היו מחלוקות דצות לאין מספר צאומתנו,
 שהדי כל המשנה מלאה מהן ואילו לא נולדו קודם לכן לא היה דצינו הקדוש כותצם,
 א"כ שצה הסצה להיות מסוצצ והמסונצ סצה: לולי ההכרח מצד השכחה, יחקור
 עתה למה נכתצה המשנה על ספר ולא נשארה צעל פה, ומה שהשיצ על זה הוא
 לקוח מדצרי הדמצ"ס צהקדמתו לס' הדי סכתצ וצ"ל ולמה עשה דצינו הקדוש כך
 ולא הניח הדצד כמות שהיה, לפי שראה שהתלמידים מתמעטין והולכים והלדות
 מתחדשות וצאות ומלכות עכ"ס פושעת צעולם ומחצרת וישראל מתגללים והולכים
 לקלוות חצד חצור להיות ציד כולם כדי שילמדוהו צמהרה ולא ישכח עכ"ל, וסצרתו
 זאת נתפשטה צכל העולם וכל חכמי ישראל הלכו אחריו צזה בעוד הנסמך על הפקח
 ולא נתנו אל לצם לחקור מאין צא דצד זה להדמצ"ס, האם שמתע כן מדצותיו או היא
 סצרא שהוליא תדעתו, ואיך יסכימו הסצות שנתן לכהיצת המשנה עם המליאות,
 כי המתצונן צהם יתחדשו צלצו קושיות עלומות יציאותו לגזור שלא יתכן צסום פנים
 סזאת היתה כונת דציי צכתיצת המשנה, ואשר אהסונצ אני צזה בענין תמצאנו דסום
 צהערה

לולי ההכרח לא היה ראוי להכתב על ספר אבל כאשר היתה
 נופלת המחלוקת בדבר מה היה נחתך הדין ע"פ חכמי ישראל
 וע"פ הסכמת בית דין הגדול הבקיאים בהקשים הדיניים ובהוצאת
 הדינים, ואמנם עתה להיותנו מפורים לא תפול בדבר הסכמה
 כי אם בקושי גדול, ואם כן העדר ההסכמה ורוב הביאורים לא
 יקרו מצד הלמוד התלמודי אבל מפני הדברים אשר מחויב כאשר
 אמרנו, ואין ספק שאלה יפסידו כונת התורה, ובלא ספק דיני
 כל אומה ולשון ראוי שיתבארו ע"פ חכמי האומה ההיא הבקיאים
 בדינים והיודעים עניני הנמוסים אשר בדת ההיא. וזוהי הענינים
 אשר אמרנו ימצא המחלוקת בין חכמי המשנה והתלמוד בהבנת
 קצת פשטי הפסוקים אשר מהם הוציאו קצת מהדינים, והיא
 מחלוקת תלויה בדברי הכתוב ובדקדוקיו כאשר נחלוק עתה
 לפעמים יקשה להכריע אחת מהדעות ואין מבוא לקבלה בענין
 הזה

פירוש

זה ערה ז': לא היה ראוי להכתב על ספר, אבל היה נחתך על פה דוד אחר
 דוד, וזה ענין היה אפס דק צננת ישראל על אדמתם: ע"פ חכמי ישראל וע"פ
 הסכמת ב"ד, צאחד משני דרכים, או על פי החכמים שאמרו כך קבלנו, ואז היה
 נחתך הדין על פיהם אע"פ שלא היו הדוכ, כי הקצלה מנרעת, או היו הולכים
 אחר הדוכ, וזה מה שקרא המצד הסכמת צית דין, והנה הענינים אשר עליהם
 יפול חתוך דין של הסנהדרין הם צלי ספק מלות התורה להסיר כל ספק הכולל
 צפדטיהם, אמנם עד היכן יתפשט נח הסנהדרין לצטל או לעקור דברי התורה עלמך
 זה מה שחקרתי עליו זה ערה ז': כי אם בקושי גדול, אינו נקל שיסכימו רוב
 החכמים על דעת אחת, אלא זה אוסר וזה מתיר זה מכסיר וזה פוסל, וסנת חלוקה
 הסדרות הוא העדר סדר הלמודי, כי לא סודגלו צנעוריהם ללמוד על דרך אחת,
 אלא כל אחד פנה דרך לעצמו, וסנת ההעדר הזה הוא פיזור האומה וקלקול הסדר
 המדיני כמו שאמר המצד: יפסידו כונת התורה, שלא היתה כונתה לפעול שני
 הסדרות ורצוי המחלוקות, כי דרכיה דרכי נועם וכל כתיבותיה שלום: ראוי שיחבארו.
 זה הכלל אמתי, אך לא אדע מה ענינו כאן, אם לא שגאמר שכתב כן לעומת מה
 שאמר למעלה כי אם יפודשו הענינים כדלון איש ואיש ירצו הביאורים, לכן אמר
 כאן שלא יודשו לעשות ציבורים דק החכמים הבקיאים צדינים: וזוהי הענינים,
 עלצד המחלוקות מהמין הראשון שזכר למעלה, היינו הכולדות צפדטי המדות ותנאיבהן,
 עוד יש מין שני מהמחלוקות אשר יפלו צננת פשטי הכתובים להוליא מהם איזה דין,
 כדרך שאמרו פעמים רבות מנין לדין פלוני מן התורה? ר' פלוני אומר מהנא ור'
 פלוני אומר מהנא, ואז התלמוד מקשה לשני הלדין ור' פלוני מאי עמיד ציה וכל
 ציולא צזה, זוהי הנקדחת מחלוקת חלוייה צדנדי הכתוב: לפעמים יקשה להכריע,
 כי אין לנו כללים להשען עליהם, דק הדצד תלוי צננדא שאחד משני הלדין סוצד
 שראוי ללמוד דין פלוני מפסוק פלוני מכח דקדוק פלוני, והכל האחד סוצד שהדקדוק
 ההוא צא ללמוד עמנו דצד אחד, וזה הדין ראוי להוליא מפסוק אחד, ולכן קשה
 להכריע ציניהם, כי סוף סוף אין מצוא לקבלה צענין זה כמו שכתב המצד כאן

ולס

הזה, ואשר יאמר כי זה קבלה ג"כ או לא עיין הישב בתלמוד
 באופן וזמחלקאות ההם או הוא פתי או מתעקש, אבל מ"מ נאמר
 שכל אלה היו בכח במה שנאמר למשה מסיני אם בכתב ואם
 בע"פ זולתי התקנות והגזירות אשר הם בכח רחוק מאד במה
 שנאמר למשה כאשר אמרו היכן ציונו מלאו דלא תסור, והענינים
 הבלתי אמתיים אי זה ענינים הם לא נאמר בהם שהיו בכח, ואין
 רחוק שבקצת עניני הדינים היתה קבלה מה ונשכחה, אבל כאשר
 נשכחה

פירוש

ואם נצא לדון עליהם כפי משפטי ההגיון הנהוגים צימנו לא נמלא ידנו ודגלנו
 לכסכים עם השכל, ולכן חמד המחבר לתת להם קיום צאמרו שהיו זכח כמו
 שפירש בסמוך: ואשר יאמר וכו', דברים אלו לקוחים מהדמ"ס ז"ל צפתיחתו לפי
 המשנה שאמר כי זה דבר מגונה והוא דברי מי שאין לו שכל וכו' ע"ס: היו בכח
 במה שנאמר למשה, מה שקרא המחבר זכח הוא כמו אמלעי צין מה שאמרו בקבלה
 וצין מה שאמרו מדעת עצמם, ופירושו כך, הדינים שאנו אומרים עליהם שהיו זכח
 לא נתקבלו צדעות מסיני אצל מכל הכללים שנמסרו מסיני לכל דאשי הקבלה הוליו
 הדין הפרטי הוא וסמכוהו אח"כ אל פסוק מהפסוקים, הדי שהכלל הוא מקובל
 והדין הפרטי הוא זכח אוחו הכלל, וזהו דעת המחבר: אם בכתב ואם בע"פ,
 הכללים שזכר קלתם צאו זכתו צתודה כנון ולא תחללו את שם קדשי, והייתם
 קדושים, וידעת מאלהיך וכדומה שהם מאמרים כוללים פרטים הדבה שלא נזכרו
 זכתו, וחז"ל הוליו פרטי דינים מן הכללים ההם, וקלתם נמסרו רק בע"פ, ואלה
 לא ידענו מה הם כי לא נכתבו על הסדר, ורק לפי שראינו חז"ל גוזרין כך וכך
 כשפוט על מליאות איזה כללים שנמסרו להם בע"פ, וזה דבר לריך עיון דב: זולתי
 התקנות והגזרות, אלה לא יתכן צסום פנים לקרותם דברי קבלה, כי החכמים עצמם
 שתיקנום וגזרום לא תלו עצמם דדברי הכתוב ולא סמכו על פסוק מהפסוקים, רק
 אמרו צפידוש שהוכרחו לתקן או לגזור דבר פלוני מדעת עצמם צעצור שהשעה לריכה
 לכך ומצו האומה צזמנם חייב כך, וגם זה לקוח מדברי הדמ"ס צהקדמת המשנה,
 כי גם הוא הצדיל שם צין המקובלות וצין הסצרות וצין הגזרות, וכך כתב גם צפ"א
 מהל' ממדים: והענינים הבלתי אמתיים, לפי שאמר למעלה כי המחלוקות שנפלו
 צהצנת פשטי הכתובים היו זכח צמה שנאמר למשה מסיני, והיה יולא מזה כי שני
 לדדי המחלוקת היו נקראין שניהן דברי קבלה, וזה א"א כי הוא נגד העצב, גם
 יהיה סותר למה שכתב הוא עצמו שם שאין מצוא לקבלה צענין זה. לכן אמר כאן
 לתקן הדבר שאם יתצדד אללנו שאחד מן הציאורים הכלמדים מדקדוק הכתוב הוא
 צלתי אחי אז לא נאמר עליו עוד שהוא זכח, אצל צמחלוקת כזו רק על אחת
 מהדעות שהיא האמתית נאמר שהיא זכח, ועל האחרת לא, והצנ: היתה קבלה
 מה ונשכחה, אמרו צפ"צ דתמורה א"ר יהודה אמר שמואל ג' אלפים הלכות נשתכחו
 צימי אללו של משה וכו', ועוד אמרו שם תשס כחו של יהושע ונשתכחו ממנו ג'
 מאות הלכות ונולדו לו שצע מאות ספקות, ועוד אמרו שם צמתניתא תנא אלף
 ושצע מאות קלין וחמורין וגזרות שוות ודקדוקי סופרים נשכחו צימי אללו של משה
 ע"כ לשון הגמרא, ולא הודיעו שם מנין זאת להם, שאם תמנהו צין המאמרים
 המקובלים הנה יהיה קבלה מעידה על העדר קבלה, אמנם ר' אבהו שם חטב
 לתקן הדבר צאמרו אע"פ כי כן החזירן עתכיואל צן קנו מתוך פלפולו, ולפי שזה האמורא

לחוק

נשכחה הקבלה הזבם ונפלה בם המחלוקת נבנסו או בעניני המדות
או בסברת חכמי הדורות כסברת חכמי הדורות. ואולם הדבור
בשאר ענפי התורה אשר אינם דינים נפלה התחלפות רב בין
אנשי אומתנו, וזה כי הנה כת אשר יחשבו אנשיה שכל דברי
התורה בכללם ואותיותיהם להם רמזים וענינים נעלמים זולתי
לאנשי הכת ההיא, ואנשי הכת הזאת ייחסו אלה הדברים לקבלה
ויפליגו לדבר על מי שיחשוב לחלוק אתם בבאורם וברעותם
וכת

פירוש

דחוק מאד צומן מן התסופר ממנו היה לו להודיענו ממי שמע כזאת, והנה אם
תספור ההלכות אשר צידנו היום יעלו דחוק גדול אל סך שלשת אלפים, א"כ
נשכחה כל תושבע"פ בכללה, עוד אין צידנו לפרש איך ידע ר' אבהו שעתניאל החזירן
מתש כמו שהיו ולא מחולפות, כי הנה הראשונות כנר נשכחו ושזו א"א להעריך אלה
עם אלה, ואפשר שאינן אלא סגרתו כמו שיורה עלת צלפולו, איך שיהיה תצין
מזה כמה לדקו דברי המחזר צאתו שהיתה קצלה מה ונשכחה: נבנסו או בעניני
המדות, זכור תזכור את אשר דברנו למעלה על המדות, ותראה כי המחזר עלמו
מסכים עם הדעת שהצאנו שם, כי הנה הוא מדבר פה בדברים שנשכחה הקצלה
צס, ואמר שכאשר נפלה זהם מחלוקת נעזרו צזה צאמרם שיש להוליא דין פלוני
צסיוע דרכי המדה הפלונית, וצדרך הזה נכנסו צעניני המדות, ומוכרח אתה לומר
כן שהרי מדברי המחזר כאן שמענו שאלמלא נשכחה הקצלה צקלת הפרטים לא נלרכו
מעולם להסתייע צמדות, והצן: או בסברת חכמי הדורות, אם לא היה אפשר
להם להוליא הענין מן המדות תלו הדבר צסרת החכמים וקצעו הדין כפי מה
שהיה נראה נכון לראשי החכמים שצדור, וכל זה עשו כמו תיקון צעצור הקצלה
שנשכחה: בסברת חכמי הדורות, דלם צזה כי לא קצעו הדבר כמו קצלה, אלא
כסצדא גרודא. והנה פה השלים המחזר לדבר על יסודות הקצלה צעניני הדינים,
ומכאן ואילך ידבר צאמונות שאין להם יחס עם הדינים: בשאר ענפי התורה,
סצרות ואמונות על ענינים צלתי תלוים צחלק המעשי אשר הנושא צהם אינו העוצ
או הדע אלא האמת או השקר: כי הנה כת, אלה אנשי הסוד הנקראים מקוצלים
אשר רק צימי המחזר או מעט קודם זמנו התחילו להתפשט ולעשות רושם צאומתנו
צצגם היו צמליחות גם איזה דורות קודם לכן, ונוכל לצבול התחלתם צתחלת האלף
השישי צקירוצ: אנשיה, צעלי הכת ההיא: להם רמזים, היינו שמלצד המוצן מהם
כפי פשיטותם עוד צרמו צדרי התורה וגם צאותיותיה ענין אחר דחוק מאד מן
הפשט וצלתי ידוע לשאר האנשים זולתי לאנשי הכת ההיא, כי רק הם יוכלו להוליא
מתנה כזאת צדרכים הידועים להם: ייחסו אלה הדברים לקבלה, כדי להגדיל
מעלת הרמזים ההם לא דנו לומר שהם המלאה אנושית כמו שהם צאמת, אלא נתנו
להם מקור אלהי ואמרו שכך קצלו הקדמונים מן הנציחים עד מסיני, ולפי שאין
להם שום מופת על זה לכן אמר המחזר שרק צעלי הכת הזאת יחסו דצריהם לקצלה,
כי הוא לא כן יחשוב: ויפליגו לדבר, זו דעה חולה שאין להם התחללות עליה,
כי אף אם היו כל סצרותיהם צכויות על יסודות אמתיות לא היה להם להתגאות
כ"כ ולצנות כל צעלי רוצם ולומר על עמודי עולם כדצנו סעדיה והרמז"ס והצחוי
וצולתם מצחירי סבולה שלא דאו מאודות מימיהם צעצור שלא דנו ללכת צדרכיהם,
והנה צעל מלרף לחכמה צצואו לפדוק מעליו תלויות המחזר הזה נגד הקצלה כת

על

וכת רוב מהנמשכים אחרי דברי התלמוד וכן גם כן בעלי הפשט
 וכת המתפלספים מאנשי אומתנו יתאמצו נגד אלה, והאחרונים
 יטענו עליהם כי אנחנו נמצא כל הגאונים או רובם לא הלכו
 בדרך ההיא ואמנם דבריהם בלתי מסכימים אתם, הנה תמצא
 הגאונים

פירוש

על שתי שורות אלה תשובה ארוכה נמשכת מהתחלת ספרו עד דף י"ג, וזרז דברים
 שאמר שם לא החליט טענות המחזר אפילו כאלא ניהא והם אך דבר שפתיים ושיחה
 צטלה שאין להוליא מתנה שום מופת על הענין שאנו דורשים בו, לכן חסתי על
 הצורך הזמן והדיו והכייר ולא אשיב על פטפוטי דברים שכתב שם על זה, אצל צמח
 החצור לא אחדל להלך את המחזר מטענות נכדו כשארזה שיש בו לורך, ועיין
 העדה ט': וכת רוב מהנמשכים, אלה הם התלמודיים מארי דהלכתא המפלפלים
 יומם וליילה על התלמוד והפוסקים ואין להם עסק בנסתרות, ואמר שאלה יתאמרו
 נגד המקוצלים לאמר כי אין לנו דשאין לדרוש צמולא מתנו וכי אין לנו כי אם ללמוד
 תורה שצ"פ ודינים שזהו המכוון צמולא תלמוד תורה: וכן ג"כ בעלי הפשט,
 הם אשר יסקדו על דלתות הדקדוק ויתעסקו רק להצין פשוטי המקראות על צדדין,
 וגם אלה עומדים מנגד לצעלי הקצלה: וכת המתפלספים, אזהני המחקר ואנשי
 העיון צודאי שלא יסכימו עם המקוצלים, מאשר אלה אנשי הסוד ירחיקו מגבולם
 כל חקירה צנויה על מופתי השכל ויאמרו שאין לצקש טעמים ומופחים לסודותיהם,
 כדי לך ג' כתות צאומתנו מנגדי הקצלה: והאחרונים, צין שהיו מיהנת הראשונה
 או השניה או השלישית מהן, כולם יסכימו יחד לטעון נגדם מה שיזכור: לא הלכו
 בדרך ההיא, מן המעט אשר צידנו היום מכתצי הגאונים ושאר החכמים קודם
 האלף השישי כוכל לבזור צאמת כי הם לא הלכו צדרכי המקוצלים האחרונים, כגון
 ס' הלכות גדולות לר' שמעון קיירא וס' שאלתות דצ' אחא משצחא וס' האמונות לרצנו
 סעדיה ותשובת דצ' שרירא הכתסת ציוחסין ושאר החצורים הדומים להם כולם
 יעידו שהיה נעלם מהם מה שחידשו האחרונים צעניני הסודות, כי אע"פי שרוב
 עסקם היה אז צדינים והלכות ופירושי התלמוד מ"ת היו מכניסים צתוכס איזה
 פרטים הנוגעים אל הקצלה אילו היתה נודעת צימיהם, כמו שעושיין כל האחרונים,
 שהפסקים מכניסים עניני הסוד צפסקיהם והדרשנים צדרשותיהם ומפרשי התלמוד
 צציאור המאמרים הנוגעים לזה, אצל הפך מזה אנו דואים צקדמונים, שאפילו
 צמקים שהיה נאות להרחיב הדבור צעניני קצלה לא נגעו כלום צאותן הסודות שיש
 לאחרונים אלא דרכים אחרים להם, כגון דצינו האי גאון צפידושו למאמר ד' נכנסו
 למדרס (עין יעקב צפ"צ דחגיגה) ציאד כל הענין על היכלות של מלאכי מרום,
 אך לא הזכיר לא מתקלא ולא פרלופיין ולא ציווגין ולא תיקונין ולא שום אחד מהענינים
 אשר צפי האחרונים: דבריהם בלתי מסכימים אתם, ומאחר שדברי הקדמונים לא
 יסכימו עם סודות האחרונים, א"כ אלה הסודות אינם קצלה אלא המלאות חדשות,
 כך הוא המופת הראשון שהציא המחזר נגדם, אמנם צעל ארי נוהם דרך דרך
 אחרת, והגם שאף הוא מציא מופת מדברי הגאונים נגד סודות האחרונים הנה הוא
 סוצר שהגאונים עלמם ידעו חכמה זו אצל געלה נפשם צה צעצור היותה מתנגדת
 ליסודות דחנו, ולראיה על זה הציא דברי ד"ס גאון נגד הגבול ודבריו נגד אמונות
 המקוצלים (מ"א פ"ד צדעה השנית והשלישית) צס' האמונות ודברי דרמ"צ' צמורה
 נגד הקמיעין ופעולת השמות והוכיח מכל זה צפ' י"צ מספרו הב"ל כי הגאונים ידעו
 את מכונה אצל התכונו למרוד צה וחשצוה לדבר שאין צו ממש מה שלא היו עושים
 אם התנדר אללס היותה מקוצלת, א"כ היא מחודשת, הכך דואה כי שני דרכים
 הפניים

הגאונים כולם או רובם לא ידעו דבר מזה אבל רצו להמשך אחר
הסברא. ואמרו בענין בעלת אוב כי אין ראוי שיאמנו הדברים
כפשוטם

פירוש

הפכיים זה מזה יש לזה המופת, אך היואל משניהם הוא כי דברי הגאונים יתנגדו
לאלה הסודות צין אס גאמר שלא ידעו מהם דבר, צין אס גאמר שידעו אותם ומאסו
זהם: לא ידעו דבר מזה, חוץ מהרמז"ס ור"ס וקלת דמזים דדברי רב האי גאון,
על כל פנים אמת הוא כי רוב הגאונים לא ידעו מזה דבר, כי אס ידעו היה זלתי
אפשר שלא יוכירו קלת מהענינים ההם צפרט כשנפל הדבור צמעשה מדכנה או צסאר
ענינים ט"ס להם שייכות עם מה שחידשו האחרונים זהם: רצו להמשך אחר
הסברא, ההצל העלמי שצין דרך הקדמונים לדרך האחרונים הוא, כי הקדמונים
עם כי היו להם איזה סודות (אצל לא דומים לסודות האחרונים) הנקראים אללם
דזי תורה ת"ת המשיכו תמיד הענינים אחר העיון והסדרא אשר צסכל האנושי יסודה,
אצל המקוצלים האחרונים סגרו הדלת לגמרי צפני כל מחקר ולא נחמו מצוא לצינת
האדם ליכנס צסודותיהם עד שהרמז"ן ז"ל כתב שהסדרא צחכמה היא אולת,
ומכא ההצל הזה החליט המחבר כי סודות האחרונים אינם מקוצלים צידיהם מן
הקדמונים, והנה צעל מדרך לחכמה טען פה על המחבר צפעפועי דברים ארוכים
ודחצים כמנהגו תמיד כמשכים ערך י"ג עד דף י"ז, ותמלית טענתו הוא כי צעל
הדוקא העיד צפי' התפלה שלו שהוא קצל סודות התפלה איש תפי איש מן הקדמונים,
וכי ר' ט"ט צס' האמונות וכן צעל הפרדס הזכירו כמה גאונים שהיו עוסקים צקצלה,
ועוד כי גם הרמז"ס צסוף ימיו שקד על דלתותיה, אמנם אלה הטענות נעצ תינופינה
אס דוח המחקר נשצה צס, כי תחלה היינו לריכים לידע אס סודות הדוקא מסכימים
עם קצלת האחרונים או עם קצלת הקדמונים צאשר כפי הנראה לא התעסק הדוקא
רק לתקן הנוסחאות ולתלוא איזה דמזים צנויים על ראשי תיבות וכדומה, שהרי
אמר טס שכל חפצו רק למחות שלא יוסיפו ולא יגדעו צנוסח התפלות אפילו אות
אחת (עיון הערה י') ועדיין לא שמענו ולא היה איש שהודיענו אס צספרו כ"י
הזכיר אריך וזעיר אצא ואמא מייך דוכרין ומייך נוקצין וצאר לסוכות הקצלה החדשה,
וכל עוד שלא נדע זאת אין להוליא מדבריו טוס דליה לזכות המקוצלים, וכעין זה
מתם נוכל להשיב על טענתו השנית מהתעסקות הגאונים צקצלה, כי צדור הוא
לכל מעיין דדבריהם שהם כיונו אל דמזים אחרים צלתי מסכימים עם האחרונים,
כמו שהוכחתי למעלה וכמו שהודו האחרונים עלמם על השחנות כזו עד שהרמז"ע
ז"ל צהקדמת ספרו פלח הרמון כתב: כי גצהו דרכי הפרדס מן הקמחי כז גצהו
דרכי האר"י ז"ל מדרכי הפרדס עכ"ל, אמנם על אמרו שהרמז"ס ז"ל צסוף ימיו
התעסק צחכמת הקצלה לא אכזיר תלין לצטל החלום הזה. כי מוכח כצד היותו
שקר וכצו. עיין צכורי העתים לשנת תקל"א דף קל"ג וצפרט צס' ארי נוהס פ' י"ג:
ואמרו בענין בעלת אוב, אלה הדברים ילאו תפי הגאון רב שמואל צד חפני ז"ל כמו
שהציאס הרד"ק צצמו צפי' שמואל א' כ"ח, והתחבר הזכירס פה לא להיכיח צהס
שהגאונים כחשו צמעשה פלאות כאלה כמו שהצין צעל מדרך לחכמה, אלא להוכיח
שהיה כלל גדול אללם ז"ל שאין להאמין מה שהשכל הישר יכחישהו, כי צינת האדם
היא אצן צומן לצחון על ידה אמתת כל הענינים, וזה הפך ממה שקיימו המקוצלים
האחרונים שחייצים אנהנו לקצל הסודות אף אס יתנגדו ליסודות השכל האנושי,
אשר על כן כמו שנטה צעל המדרך מן הדרך הנכונה צהצנת טענת המחבר, כן
תידולו אינו עולה יפה לפרוק מעליו כח קושיא זו, כי הוא מציא צאריכות כל דעות
חכמינו וחכמי האומות על ענין צעלת אוב ועודח לקיים אמתתו כפי פשעות המסופר

צכתו

בפשוטם כאשר להם מבחישים מהשכל. ונמצא גדולי המפרשים לתלמוד לא ידעו דבר מזה אבל רצו להמשך אחר הסברא כאשר תראה דברי הראב"ד נגד רש"י בביאור המלך הקדוש, ואל תשיבנו מביאור הוצאת השם מן ויסע ויבא וכו' אשר כתב רש"י בפירושו כי אין מיוחדם ללמוד הקבלה ולא מיוחד להם לבד, ונמצא גם

כן

פירוש

זכרון, אך אין זה תמה שאנו עוסקים בו, כי מה ענין הצעלת אור אלל המקובלים כמו ששאל הוא עלמו שם? אמנם עיקר הטענה היא כי מדברי הגאון דב שמואל למדנו שדרך הגאונים מתנגד לדרך המקובלים, לכן יהיה אין שיהיה התוצא צמטתה ההוא מעלית שמואל אחר מותו טענת המחזר צמקומה עומדת, וכל דברי המלך נגדה אך למותר: גדולי המפרשים לתלמוד, לנונו צזה כי לא לצד הגאונים לא ידעו כלום מהקבלה החדשה הלזו כמו שהזכיר למעלה, אלא גם מפרשי התלמוד הצאים אחריהם הורו זכתציהם שהיה נעלם מהם כל מה שחידשו האחרונים צעניני הסודות, ועל זה כתב צעל מלך לחכמה: לא ידעתי מי הם גדולי המפרשים לתלמוד שכמו שכתצתי כמעט כל הגאונים ידעו וכתצו על חכמת האמת עכ"ל, אמנם מי יגלה עפר מעיניו וידעה להקת חכמים גדולים ומפורסמים אשר קמו אחרי הגאונים והפליגו מאד צדיעת התלמוד כמו דב אלפס וד' שבעון הגדול וד' נתן צעל הערוך וד' יוסף הלוי וד' אצדהם הנשיא וד' יוסף אצן מיגש וד' זרחיה הלוי וצעל העיטור והסמ"ג והסמ"ק וכמה מצעלי תוספות והד"ש וד' שמשון מקינון ואלפים כמוהם זלה"ה שהשאירו לנו פרי תנוצתם צתלמוד וצדינים ואין צספריהם אפילו דמו קטן לשתהיה נודעת להם החכמה ההיא: דברי הראב"ד נגד רש"י בביאור המלך הקדוש, בקשתי ולא מצאתי צסום מקום מחלוקת צין הראצ"ד ורש"י על זה הענין, וצתחלת ההשקפה עלה צדעתי לומר שאולי ידמו אל ת"ש הראצ"ד צהשגתו על דצדי הדמ"צ"ס פ"י עהלכו' תפלה שכתב אס טעה וחתם האל הקדוש חוזר לראש והשיג עליו הראצ"ד שיש מי שאומר שאינו חוזר לראש, ושתי הסגרות הללו נוסדות על הא דגרסינן (צדכות דף י"ב ע"ב) כל השנה קולה אדם מתפלל וכו' ד' אליעזר אומר אפילו אמר האל הקדוש ילא וכו' ע"ס ומסיים והלכתא כדצה, אשר צהצנת הפלוגתא ההיא נחלקו המפרשים, קלתם הצינו שר' אליעזר אמר כן דוקא צדיעצד וקלתם סצרו דאמר אפילו לכתחילה (הדולה לעמוד על תוכן הדצדים יעיין על זה דצינו יונה והדריא"ז על האלפסי ספ"ק דצדכות והטור א"ח סי' תקפ"ב עם הצ"י שס והמגן דוד על א"ח סי' קי"ח) ואע"פי שצכל המחלוקת ההיא לא נוצר שס דש"י כלל חצצתי כי אולי יש להוליא זה תמה שצמלנו דש"י חולקן על ענין דומה לזה תמלנו צס"ות הראצ"ד א"ח סי' ל"ה ע"ס כי לא חפצתי להאריך, אמנם חזרתי מווד הדעת צדאותי שאין ללמוד שום דצד מהמחלוקת ההיא לענין שאנו דנין בו, היינו שהגאונים כמשכו אחר הסצרה והמקובלים לא, כי רק להוכיח זה הציא המחצד מחלוקת הראצ"ד נגד דש"י, סוף דצד לא ידעתי אל איזו מחלוקת ידמו המחצד, ושאלתי לרצנים ואין מגיד לי ועיין הערה י"א: מביאור הוצאת השם, אס תדלה לטעון מהולאת שס של ע"ב מן הכתוצים שהיה ידוע לקדמונים שהרי גם דש"י ז"ל מצכירו ותוליד מזה שהיו סודות כאלה ידועים גם לגאונים, תצונתך צלך כי זה השס אינו מיוחד דוקא ללימוד הקבלה ואינו מיוחד למקובלים צלצד, אלא כל הסדידים האוצים להעתיק צחכמת האלהות היו משתדלים ללמוד אותה, צאשר כפי הדמת הננוה לא היה צעל עלה אחת אצל היה כולל חלות דצות מודות על ענינים אלהיים

כן ר' יצחק נ' גיאת פנה לדרך ההתפלספות ורב סעדיה גאון רצה
דרך ההתפלספות כפי דרכו, ולא נמצא בדברי התלמוד מאמר
יורה בהכרח או קרוב להכרח על הדעות ההמה אשר למקובלים
האלה, ונמצא הרמב"ם ז"ל אשר היה בקי מאד בכל דברי התלמוד
לא

פירוש

בחורגי ה"ית, כמו שאמר בפירוט לאם הגאונים צמעלה הרמב"ם ז"ל צדאסון למורה
פ' ס"ז, ואילו צעל מלדף לחכמה היה מחזקון היטב צדנרי המורה שס לא היה
מוציא מפיו מלין צלי טעם כמלעיב על המחנר צאמרו צדדך שחוק שאס הולאת זה
השס אינו מיוחס לחכמת הקצלה אפשר שייה שייך לחכמת הפילוסופיאה או לעצודת
האדמה: ר' יצחק נ' גיאת, אחד מצעלי החוספות מסודר נכצד וצקי צלסון יוני
אשר ממנו נזכר גם פי' לס' קהלת צאגדת ההתנללות לצדדשי נפער צשנת תתמ"ט
לאלף החמישי, והנה זה האיש היקר היה אזה צ המחקר מאד ולא נמלא לצצו פונה אל
הנסתרות: ורב סעדיה גאון, ידוע חסקו צעיון מתוך ספרו הנכצד האמונות והדעות,
וכצד דמזנו למעלה את אשר התקומס נגד דעות המקובלים, אמנס מי לא ימלא
שחוק פיו על צעל מלדף לחכמה שכתצ דף כ' כי אולי רצינו סעדיה הוא מאותם
החנפים אשר צפיהם יסלסלו וידוממו הפילוסופיאה ולצס צל עמה, והציא את
עלמו למופת על זה לאמר כי גם הוא ילא צספרו לעצרת חכמת האמת דק צעצוד
כי כך נלטה מאחד הגזירים ואס למחד ילוהו להפך הוא יחלץ חושים להגן צעד
הפילוסופים? מי שמע כזאת מימיו מפי מחנר שעדיין לא נשתבע? צאמת עלובה
עסה שהנחוס מעיד עליה ודצדיו עלמס יודו כי כל ספרו המלדף הוא פרי החנפות,
אך אס הוא הסיר המסוה מעל פניו והעיד על עלמו שהוא מדצד אחד צפה ואחד
צלצ מי הרשהו לחסוב כן על רצינו סעדיה גאון ולמדוד כל איס צאמתו? ולא נמצא
בדברי התלמוד, לפי שהתלמוד כולל כל חלקי הדת ומתפשט לכמה ענינים הנוגעים
לכל פרטי האמונות כצד ילדק לומר כי הסצרות אשר אינן להן סמך קיים צתלמוד
אינן מקובלות צאומה, והנה הגס כי מלאנו צו נזכרים סתרי תורה והמלאכים
והרקיעין וכסא הכצוד ושדים ומלאכי חצלה וכדומה מ"ת כל איס השכל יודה שהפרש
דצ יש צין כל אלה הענינים וצין כל מה שכתצו המקובלים החדשים צספדיהם,
ורחוקים אלה מאלה כרחוק מזרח ממערב עד שא"ל צשוס פנים לומר שהמאמרים
המעטים המדצדים מדצי תורה צתלמוד ידמזו אל הסידות שחידשו צעלי חכמת
האמת צכתציהם, כי אינן ציניהם שוס יחס והלטרפות אס לא כשנמשיך אותם צחצלי
הסוא ונפרש אותם צדוחקים גדולים, וזה עמה שלא יאות להולכים צדדך הישרה
ומצקשים דק האמת, לפיכך מאחד שאלה המקובלים האחרונים יתאדו כל סודותיהם
צשס קצלה יודיעונו א"כ איזה שודש ויסוד יש לאותם הדצדים צתלמוד, כי דק
התלמוד כולל כל קצלתנו, ועל כן צעל מלדף לחכמה לא דצד נכונה צאמרו כי אינן
מחוק התלמודיים לחקוד חקירות צסודות אלא להוליא הדינים, שהדי כמה דצדים
אחרים נמלאו צתלמוד שאין להם שוס יחס עם הדינים? ולמה לא יזכירו אפילו
צדמז רחוק קלת מן הסודות האלה אס היה אמת שדש"י הפליא לעשות חצוד שלס
וגדול עליהם? ונמצא הרמב"ם וכו', ואס החכמה הויה היתה מקובלת צאומתנו
איס מפי איס מימות דש"י ואילך אינן ספק שהיו קלת יחידו סגולה יודעים אותה
גס צימי הרמב"ם ז"ל, כי לולי כן כצד נפסקה שלשלת הקצלה הויה דוד אחד ומאין
תצא לדורות שלאחריו? ואס היה איס צתצל צזמן הרמב"ם אשר צידו מסידים מדצותיו
דצ דצין עמוקים ונשגזים כאלה איך קרה שרמב"ם הגדול צדודו אשר חקר כל חכלית
ואין כמהו נדרש מכל החכמים ומהולל צרצ התצצחות מפי כל אנשי גילו לא ידע

לא נמצא כמהו לא ידע מאלה דבר, ורבים מאד זולתו, ויטענו
 מנגדי זאת הדעת כי אשר יאמרו אלה המתייחסים בקבלה שהמה
 דברי ר"ש בן יאחי בספר הנקרא ספר הזהר אינו אמת, וזה יראה
 מפנים רבים: ראשון שלו חברו ר"ש היו מזכירין ממנו אי זו ברייתא
 או אי זו אגדה בתלמוד כאשר עשו מספרי ומשאר חבורים
 תלמודיים וזה לא ימצא, ויטענו עיד ששמות האנשים ההמה
 אשר הוזכרו בספר ההוא היו אחר רשב"י שנים רבות כידוע זה
 לאשר

פירוש

מזה דבר? ואם הדמ"ס לא ידע איך ידעו זאת ציתיו הלעידים ממנו? האם ילדק
 להסיז על זאת כמו שהסיז צעל מלדק לחכמה לא כל אדם זוכה לכל החכמות?
 בקי מאד בכל דברי התלמוד, בוגמו צזה לוגד שחס הדמ"ס עם כל זקיותו צתלמוד
 לא הצין מן המאמרים התפוזרים צו שוס דנד שידמוז אל חכמה צפני עלתה שילדק
 לקרותה חכמת הנסתרות אלל פירש לפי דרכו כל אותן המאמרים צמורה צלופן
 מסכים עם סצרותיו, איך יוליו כזאת מן התלמוד הצאים אחריו? ויטענו מנגדי וכו',
 עתה יליע אחת לאחת כל הטענות אשר יטענו המנגדים, קלחן נגד ס' הזוהר וקלתן
 נגד הדעות והסצרות אשר לצעלי הכת הביא, ולצסיף גילה דעתו שגס הוא מסכים
 עם המנגדים, שהדי אחד למה נכריח עלמנו ללכת צזו הדרך: אינו אמת, צס'
 ארי נוהס הוצאו צדחצה כל הדאיות שצעצודן מוכרחים לנו לומר שס' הזוהר לא
 חוצר מאת דשצ"י ולא מאחד שצזמנו, וכאן אפס קלתן תראה כי אנחנו נחנהלה פה
 דק כפי טעת המחצר: היו מזכירין ממנו, אף אם תאמר שתכלית התלמוד הוא
 הדינין לא הסודות ושלכן לא היה מהדאוי להזכיר צס"ס שוס אחד מהסודות הצאים
 צס"הז, ת"ת היו מזכירין ממנו איזו אגדה או אחד מהסיפורים שצאו צתוכו לרוב
 או פירושי המקראות צדרך דרש או לכל הפחות היו מספרין לנו מליחותו, וזה כי
 צלותו הסיפור הנפלא (שצת ל"ג צ') מצריחת דשצ"י וישיצתו צמערה כמה שנים היו
 צודאי מודיעים אותנו שהוא חצר שס ספר נפלא וגדול מאד, אם היה אמת שהוא
 חצרו, עוד תראה צפ"צ דחגיגה על משנת אין דורשין האריכו מאד על ענינים נסתרים
 מעשה צדאשית ומעשה מרכצה מליחות המלאכים וסתדי תורה, ושס היה המקום
 הדאוי להזכיר קלת מסודות הצדיחה שהזוהר מלא מהס או להציא מאמר או סצרה
 צסס דשצ"י כמו שהיו עושין צלי ספק אם היה נודע להס דצר מתליחות ס"הז,
 אמנס צעל מלדק לחכמה הרגיל תמיד להפוך המופתים כפי שיגיע לו מהס תועלת
 הסיז על זאת כי לא הזכירו ממנו כלום צתלמוד צעצוד כי ס' הזוהר לא נחבלה
 כ"א צדורות האחרונים והיה נעלס מצעלי התלמוד, וזה דרך עקשית, כי הלל על
 זאת ממש לנו דנין, היינו ממה שהיה צלתי ידוע לאמודאים לנו לוקחים דאיה שלל
 חוצר מאת דשצ"י, ולכן כל עוד שלל יוכיח ממקום אחד כי מחצרו הוא צאמת דשצ"י
 וכי נסתר אחרי מותו דורות הרצה תשוצתו עלתה תוסיף אומן לסצרת הטוענים,
 מלצר כי הוא מקרה זר צתכלית הצרות שיסאר ספר אחד עמון ונסתר כמה מאות
 שנים צלופן שיאצר זכרו לגמרי אלל כל אנשי הדורות ההס ורק אחד אלף שנים
 ילין מעיר דחוקה שצספרד כעשצ הארץ וימלא כל דצני איעאליוה תזומנים להסכים
 עליו ולאשר ולקיים צהסכמותיהס הנדפסות צראשו שהמחצר הוא דשצ"י צלי ספק,
 ועיין הערה י"ב: היו אחרי רשב"י שנים רבות, זו טענה שנית, וגס עליה הסיצו
 ספשיצים כי תלמידיו ותלמידי תלמידיו של דשצ"י אספו הקינעדיקים שמלאו מס'

הזוהר

לאשר ראה שמות האנשים ההם וראה גם כן בתלמוד ואם כן
 לא יתכן כלל שיהיה מחבר הספר הזה ר' שמעון בן יאחי. וישענו
 עוד כי הספר ההוא לא התפרסם באומתנו כי אם קרוב לג' מאות
 שנה. וישענו עוד שלו היה ר' שמעון אב המקובלים ויודע סודות
 הדינים ורמזיהם בדרך אמתיה היה ראוי שיהיה הלכה כמותו ואין
 הדבר

פירוש

הזוהר שחונד מלת דש"י, ומדי כתבם אותו על הסדר הוסיפו זו איזה ענינים
 צטט חכמים מאוחרים שהיו צימיהם, כגון צוהר פ' וירא שהזכיר דב יוסף ורבי יהודה
 ורבי יוחנן, ואמרו שאין זה תזיק לאמתת הספר כי דוגמתו מלינו צגמרא צצלית
 שאחר חתימתה הוסיפו זה דברים מרצון סגוראי כנודע, אמנם זו תשובה של תוהו,
 כי אין לדמות צזה הענין חצור התלמוד לחצור הזוהר, שהרי התלמוד נשאר תמיד
 גלוי ומפורסם מתחלת כתיבתו צזמן דב אשי ורצינא עד הימים האלה, אצל ס"ה
 אמרו עליו שהיה נסתר ונעלם מיד אחר כתיבתו כנה מאות שנים, לכן החוששים
 להגלל צתשובה זו לא ימלטו מאחת משתים, אם נסתר מיד אחר כתיבתו וצימיה
 דש"י דוקא או נסתר דק שנים דצות אחרי מותו, אם נסתר מיד איך יכלו תלמידיו
 להוסיף צו דבר כמו שהם אומרים שהוסיפו? ואם נסתר דק אחר כמה שנים א"כ
 היה גלוי ומפורסם כל אותם השנים, ולמה א"כ כל אנשי הדור ההוא לא ידעו ולא
 הזכירו ממנו דבר? ואיך אצד זכרו אחרי כן אם נשאר גלוי לעיני החכמים כל אותם
 השנים? הרי לך כי להשיצ לטענה הראשונה מוכרחים הם לומר שנגזר מיד, ולהשיצ
 לטענה השנית יוכרחו לומר שנגזר דק שנים דצות אחר כתיבתו, א"כ הם סותרים
 את דברי עצמם, וזה לך האות כי שקר צימיהם: כי אם קרוב לג' מאות שנה,
 זוהי הטענה השלישית, והמתצונן זה היעצ יראה כי צעצורה א"א צטוט פנים לחשוב
 שדש"י חצד אותו הספר, שהרי אין לנו דואים הטעם למה יצטר המצטר לגנוז
 ספרו מיד אחרי כתבו, כי אם דלה שיסאר עמון למה כתב אותו, ואם היה הטעם
 כמו שאמרו המקוצלים כי ידע המצטר שיתגלה דוקא דדור האחרון ועל ידו נזכה
 לגאולה כדרך שנאלאו כתוב צו: כמה צני נשא יתפרנסון מהאי חצורא דילך כד יתגלי
 דדרא צתראה צסוף יומיא וצגיניה וצצתם איש אל אחוזתו וכו', הנה הנסיון יוכיח
 להפך כי זה לנו יותר מחמש מאות שנה מיום הגלותו ועדיין עולם כמנהגו נוהג
 דור הולך ודור צא ולא נמחה ישועה לישראל בגלל הספר ההוא, אדרצא דצים נכשלו
 צו כנודע: היה ראוי שיהיה הלכה כמותו, גם על זאת הטענה הדציעית השיצ
 צעל מצדף לחכמה לאמר: כי אע"פי שהדין וההלכה כצעלי הסודות אנו אין לנו
 ללכת דק אחרי הדרכים שניתנו לנו מסיני שצהם נדרוש צתורה להוליא הספקות לאורה
 ואפילו אנו טועים אין לנו עונש צזה עכ"ל, אמנם אלה הדברים אין להם שחר, כי
 יתחייצ מהם שהדרכים שניתנו מסיני מציאים לידי השקר, ושהצורא ית' ליונו ללכת
 צאותם הדרכים אע"פי שידע כי אין הדין וההלכה אלא כצעלי הסודות ושאלו טועים
 צעשותנו הפך מהם, חלילה חלילה לומר כזאת, ונפלאתי על צעל המצדף איך מלאו
 לנו לכתוב דברים אלו ואיך נפל צצו הסצרא הנצחת דק כדי להיות מגן ולנה צעד
 המקוצלים, אך עוד מעט והוא עלמו סתר שם את כל הצנין אשר צנה ציגיע כפיו,
 ועל ההתנגדות שיש צין דצדי הזוהר לדצדי הפוסקים לענין דינא כתב צצ"הל: אם
 לא שמצדו קטיל קני צאגמא הוה כאשר הם דוצ המקוצלים שאינם צקיאים צתלמוד
 וצפוסקים שכל ימיהם עוסקים צפנימיות ולא ידעו החלוניות עכ"ל, הציעה וראה
 איך צכת אחת נתן תידון לתירונו וציעל צעלמו את מופתיו, שהרי הוא אומר עתה

הדבר כן, ועוד כי אנחנו נראה פעמים רבים יאמרו המקובלים
 שכפי הרמז ראוי שיהיה הדין כך ומ"מ נראה הפוסקים וגדולי
 התלמוד יפסקו להפך. ויטענו עוד כי הדבר המקובל אין ראוי
 שתמצא בו המחלוקת ואנחנו נמצא מחלוקת רבה בין אלה
 המקובלים בשרשי התורה היותר גדולים, וזה כי יש מהם מי
 שאמר כי העשר ספירות הם האלהות בעצמו ושאיין הנה עלה
 יותר גדולה כלל, וזאת הדעת היא כפירה בדת וכ"ש כפי המפורסם
 אצל כלל חכמי ישראל ויתר העם, אלא אם אולי ירצו לומר
 שהם

פירוש

שמחזר הספר אין הכי נמי לא היה צקי בתלמוד וצדיקים כרוז המקובלים והיה מתעסק
 רק בפניות ומסכל החלונות, אשר צלי ספק לא היה כותב כן אילו האמין כלכו
 שרש"י או אחד מהתנאים הוא המחזר, ועיין הערה י"ג: ועוד כי אנחנו נראה,
 עכשו יעזוב המופתים נגד אמת ס"ה ויפנה עלמו לטעון נגד יסודות החכמה
 עלמה ונגד המקובלים בכללם: הפוסקים וגדולי התלמוד יפסקו להפך, זו טענה
 שאין עליה תשובה, כי מלך אחד אמת וליצ שהמקובלים יפסקו הדינים על דרך
 אמת והתלמודיים יפסקו להפך כמו שהציא הר"ד יש"ר עלמו כמה משלים על זה,
 ומלך אחד אמת ג"כ שמחוייבים לנו לעשות כפי מה שפסקו התלמודיים, א"כ ללאזה
 סכלית יפסקו המקובלים הפך מזה ומה תועלת צפסקיהם? וא"ת שרק השדידים
 הצאים צסוד ה' יתנהגו על פיהם אצל כלל העם שאין לו חלק צסודות ילך אחד
 פסקי התלמוד, הנה מלמד שצדך הזה תעשה התורה כשתי תורות עוד יקשה איך
 יאמרו א"כ שרק צזנות פרסום הסודות ועשיית המלות כפי רמזיהם יתוקן העולם
 ותתקרב הגאולה? והלא לעולם לא יגיעו לזה התכלית אם הם עלמם יודו כי רוצ
 הקהל מחוייבים לקבל עליהם פסקי החלעוד ולהתנהג צדרכים הפכיים ממה שידו
 המקובלים: אין ראוי שתמצא בו מחלוקת, ציארתי זה הענין למעלה: מחלוקת
 רבה בין אלה המקובלים, כגון צעל הפרדס שילא לריצ עם רוצ המקובלים שהיו
 לפניו ומתחמץ לצעל צצריהם, הלא תראה צשער צ' טען נגד ה' עוזריאל והחייט,
 צשער ג' נגד ר' שם טוצ, צשער ד' נגד הרקנאטי והר"ד דוד, צשער ו' נגד צעל
 מאידת, צשער ח' נגד ס' האורה וס' אולר הכנור וס' שערני לרק, וצשער י"ט נגד
 ס' שערני אורה: הם האלהות בעצמו, רוצ קדמוני המקובלים סוצדים כן, כמו
 שתמלא צס' מערכת האלהות פ"ג וצס' עמים רמונים שער ד' וצס' מגן דוד כ"י
 אשר לפניו, וכן הודיע המגיד להר"י קארו צמלינות צדורות שאין להסתפק צהן,
 הוצאו צצריו צשל"ה דף ל"ד ע"צ, אצל נגד אלה קמו מקובלים אחרים האומרים
 שהספירות הם כלים לא עלמות חלילה, ומהסוצדים כן הם מהר"ס דקנאטי צס'
 טעמי המלות והחייט צפידושו לס' המערכת צמקום הכנור וצעל פלח צדמון שער
 ד': היא כפירה בדת, זה פשוט למי שמעיין היעצ צצצריהם, ויפה אמר על זה
 צעל ארי נוהם צפ' ל' וז"ל: אם הם עלמות ילטרך לשום צו ית' פידוד ורצוי וצנוי
 ח"ו, ואם הם כלים הנותן להם אלהות מכיר הנצרא לצורא, ואם הם הפשרת ברצ
 קודדוצידו כגוף שנתפשטה צו נשמה אומר אני יותן התלצשות צגשמות עכ"ל, והצן י
 כפי המפורסם אצל וכו', נוכחו צזה אל פנת אחרותו ית' שהיא אמונה תפורצמת
 לא לצד אצל חכמי ישראל אלא גם אצל דלת העם כי כולם פה אחד אומרים צכל
 יום שמע ישראל וכו', לכן צהנחת אלהיות הספירות כנר נתצטלה פנת האחרות,
 ואין

שהם ענינים או תוארים מה נמצאים באל, אם בבחינת השכל
 ואם באופן אחר. וזה רחוק משרשיהם ומדבריהם באלה הספירות.
 ויאמרו גם כן שתפלותינו כלם רומזים על עלה ולא לה נכוין, ויש
 מהם מי שאמר שהנה עלה עליונה על אלה ויקראוה אין סוף.
 ואלה כאשר יובנו דבריהם כראוי לא יהיה מחלוקת רבה ביניהם
 ובין המפורסם אצל העם כלו מענין האל, ואם כן איך נאמר
 שהדברים האלה קבלה? ואל תשיבני מהמחלוקת הנמצאת בין
 חכמי

פירוש

ואין כפירה גדולה מזו: ענינים או תוארים מה, יצקם להם התכללות זאמרו כי אולי
 ביוכו אל תוארי האל ית' נפי מה שדיבר עליהם הרמז"ס ז"ל צמורה, אצל לא יכול
 להכריקם יען מלא דבריהם צספירות צלתי מסכימים עם מה שנכון לומר ולחשוב על
 התוארים, ולכן אמר שזה רחוק משדשיהם ומדבריהם צאלה הספירות, כי אלה
 המאמינים צאלהיומן ידברו עליהן כעל העלה הדאשונה עלמה לא כעל תוארים
 גדידא: שתפלותינו כולם רומזים על אלה, צעצור שמלאו צנוסח התפלה איזה
 לשונות של חכמה ציכה תפלת וכדומה המתדמים אל שמות ספירותיהם חלמו חלוס
 לאמר שהתפלות רומזות אליהן, ושכחו כי צזמן הקדמונים היה כל אדם מתפלל כפי
 לחות לשוכו בעדות הרמז"ס צהל' תפלה, וזה יצטל סצרתם שרק זה הנוסח לצדו
 אשר לפניו הוא הנכון צעצור רמזי הסודות הכלולים צו, שאם היה כן לשוא התפללו
 כל הקדמונים תאחר שהיה צלתי אפשר שיסכימו כולם צנוסח אחד, מלצד כי גם
 צזמן הזה הפרש רצ' יש צין נוסח הספרדים לנוסח האשכנזים וצני איטאליאה, האם
 תאמר שיש לכל מנהג סודות מיוחדים לו לצדו ואין לאחרים חלק צהם? שהנה עלה
 עליונה על אלה, ידלה צזה כי יש קלת מקוצלים אומרים שאין שום פגס צמה שיכוונו
 צספירות תאחר שהן אינן אלהות אצל כלים, ויש עליהן סצה יוחד עליונה יקראוה
 אין סוף, הרי לפי סצרתא זו אין כאן שום כפירה, אצל על כל פנים לא כל המקוצלים
 יסכימו צדעת הצאת, ומאחר שיש חילוף דעות צזה, צדין חחס דצדיו זאמרו כי
 מוכרחים אנו לומר שדבריהם אינם קצלה צעצור שאנשי צריתה חולקים צזה עם זה
 צשרשים, והנה צעל מלדף לחכמה חסצ להשיי על צאת זאמרו כי צהיות שדצרי ח"ס
 לא נמסרו רק ראשי פרקים א"א להגלל מידי ספק וכאשר נצוכו הדעות צהצנת דצרי
 הקדמונים וכל אחד צתצ העולה צמלידת עיונו נדלו חכמיה האחרונים כחולקים
 ועכ"צ כשיוצנו דצריהם היטצ אין צהם נפתל ועקס כמו שיסצ דצריהם הפרדס עכ"ל,
 אמנם חסוצה זו אינה מספקת, כי הפרדס עלמו היה חולק עם כל דצרי זולתו
 כצוכר למעלה, א"כ מי זה יצור אס האמת אמו או עם האחרים החולקים עמו?
 ועוד מאחר שהוא עלמו מודה כי נצוכו הדעית וכל אחד צתצ העולה צמלידת עיונו
 הנה צצד חדלה הקצלה ואף אס נודה לו לפי שעה שהיתה חכמה זו קצלה ציד
 הקדמונים, שוצ יודה לנו הוא עלמו באינה עתה קצלה ציד האחרונים, ומה שאמר
 צסוף דצדיו כי כשיוצנו דצריהם היטצ אין צהם נפתל ועקס הוא דצור שאין צומחם,
 כי אין נדע מתי יוצנו דצריהם היטצ? והלא כל הקורא צהם יחשוב שהצין דצריהם
 כראוי אף כי צאמת לא ירד לסוף דעהם! ומי לא ידאה כי צעל המלדף צקס תחצולה
 זו רק לפרוק תעל המקוצלים טענת חילוף הדעות ותלה החסרון צמי שקורא צהם,
 כסילו צכל מקום שיש מחלוקת צסצרותיהם הקולר תלוי צקורא שלא הצין דצריהם
 צראוי, וזה דרך החול וכמלחק הוא צעינינו: הנמצאת בין חכמי התלמוד, וגם
 עליו

חכמי התלמוד כי כאשר תבין היטב מה שנאמר בענין התלמוד
 בזה המאמר ומה שאמרו גדולי המעלה רבי משה ז"ל בדבריו לא
 יקרה מזה ספק. ואתה כבר ידעת ממה שנאמר כבר כי הדברים
 אשר לא יקבלו האמות כ"א מצד הפרסום כאשר תקרה מחלוקת
 בפרסום הדברים ההם וכ"ש בין האנשים גדולי הפרסום לא יתכן
 האמות במ כלל, ואם כן אחר שאין לנו בשום פנים פרסום בלתי
 מחלוקת למה נכריח עצמנו ללכת בזו הדרך? וכ"ש כאשר נמצא
 רוב הדברים ההם בלתי מסכימים כלל למה שהתבאר בהקש
 העבלי

פירוש

עליו לנו חומדים שכולל דברי קבלה והרי הוא מלא מחלוקות על כל גדותיו, כן
 יאמרו שסודותיהם קבלה אע"פ שיש בהן מחלוקות: כי כאשר חבין היטב, פירשנו
 זה הענין למעלה: ומה שאמרו גדולי המעלה, עיין דבריו בהקדמת פירושו על
 המשנה ובהקדמת ס' היד: ואתה כבר ידעת, גם זה מצואר בהחלפת הספר:
 אחר שאין לנו בשום פנים, כי גדולי המקובלים נחלקו זה עם זה לא בלמד צפדטים
 אלא גם צעיקרי הלמוד ההוא כאשר הראתיך למעלה וכאשר העיד צעל מעשה אפוד
 בהקדמתו הנכבדת לאמר: וכבר נשתזשו בחכמה הזאת ונפל המחלוקת והצלצל צין
 יודעיה ונעדרה ההסכמה בהם בהרצה מדרושיה היותר גדילים עכ"ל, ומלמד
 המחלוקות עוד יש שנוי דב ציניהם צציאור היסודות שעליהם נבנה כל הצנין ודרכים
 מיוחדים (מיסטעמען) לכל אחד מהם יורו צצידוד כי כל אחד נותן דק מאומד
 הדעת לא מנח קבלתו, כמו שיוכל לנסות מי שיקרא תחלה ס' מערכת האלהות
 ואחריו ס' שערי אורה ואחריו החייט והרקנאטי ואחריו הפרדס ואחריו ס' אולרות
 חיים ומשנת חסידים ועמק המלך ושפע על והשל"ה וקל"ח סתחי חכמה ומגיד
 מיטרים וחמדת ימים וכדומה, הלא יוכרח להודות כי כל אחד מהם הולך צדד
 מיוחד לו לצדו וא"ל למלא קשר והלטרפות ציניהם? הלא ידמה לו כאילו יכלול
 כל אחד מהם חכמה צפני עממה שאין לה שייכות עם שרשי שאר הספרים? ואם
 הדבר כן הנה יהיה הקורא נצוך מאד ולא ידע צמי יחזיק, אם יקבל כל הספרות
 אשר בכל הספרים ההם לצסוף תצלצל דעתו ולא ידע מאומה כאשר יקרה לרוצם
 והם ההדיוטות, ואם יצטרך להחזיק דק צאחד מהם ישאר תמיד ספק צלצו שתא דרך
 המחצרים האחרים יותר סלולה וישרה ולא עוז הספר אשר צחד ללכת אחריו, לכן
 צטוב טעם ודעת חרץ משפטו המחצר הזה לאמר למה נכריח עצמנו ללכת צזו הדרך?
 בלתי מסכימים כלל למה שהתבאר, זו טענה אחרת וקשה היא תכולס, כי מאחד
 שהניח למעלה ליסוד קיים שתורתנו זו האלהית לא תחייצנו לכפור המושכלות
 הראשונות או אשר הנה כראשונות, עם מה שפירשתי על זה שם, הנה ולא מזה
 כי כללמוד ולמוד שנמלאהו צלתי מסכים עם מה שהצאר לנו צהקש השכלי מחוייבים
 לנו לדחות אותו ולגזור שלא כיופה אליו תורתנו האלהית, אמנם להוכיח כמה מן
 הדברים מנגדי ההקש השכלי כמלאים צלמוד הקבלה הייתי צריך לחצוד ארוך ורחב,
 לכן ארמוז לצד צקלרה כי סוד המלאים יתנגד למה שהצאר לנו מרוחניות הצורא
 יתעלה, והשתלשלות הספירות יתנגד לאחדותו הפשוטה, והמשנת השפע אליהם
 הוא שארית טעות עע"ז הקדמונים, ומה שאמרו שהעצודה לודך גצוה יתן חסרון
 צשלמותו ית', וסוד הגלגול יתנגד למה שהצאר מטצע הנפש וכחותיה וליושר
 משפטי האל ית', ומה שאמרו לאו כל מוחא ומוחא סניל דא יתנגד לתאמר התורה
 כי

השכלי ואבל רובם נאותים לדברי קדומי הפילוסופים אשר התבאר
 בטולם אצל היודעים, ואשר ראה דברי קדומי הפילוסופים וגם
 כן קצת דברי אפלטוניים ודברי אלה ידע שהאמת כן, וכבר דברתי
 מזה במקום אחר ולכן הפעם לא אחפויץ לדרוך זאת הדרך.
 ואולם המתפלספים מאנשי אומתנו רחקו רבים מהם מדרך התורה
 וכונתה

פירוש

כי קדוץ אליך הדבר מאד, תצלי הזכיר המלינות המורגלות צפיהם, תלתא דליכון
 חד, דכר ונוקצא, פרלופין זוגין תיקונין תיין דוכרין ונוקצין, אצא ואמא, חוטמא
 חודנין דיקנא ודומיהם, אשר תסמר שערות צשרי צהעלותם על שפתי, וצכל פעם
 שאשמע מהם זכור אזכור דברי הגאון מהר"ם חיסרלן ז"ל צספרו תורת העולה ח"ג
 פ"ד ז"ל: המשכילים ידעו שהתחשבה צה היא דצת הנזק עכ"ל. והנה צעל מלרף
 לחכמה צצואו להשיצ לטענה זו המיוסדת על ההתנגדות צין סצרותיהם וצין ההקס
 השכלי כתצ שכל הפילוסופים לא יכיל הדצרים האלהיים עכ"ל, ומי ישמע כצאת
 ולא יתמה? וכי שכל הפילוסופים אינו השכל האנושי צעלמו אחרי שהשכלם על פי
 חקות חכמת ההגיון! ומי הם הפילוסופים אם לא צני אדם צעלי צינה יתירה
 העמלים צכל כחם לחקור כל תכלית וללחום נגד הסכלות ולהשיג מה שבעלם מעיני
 ההמון? ואם שכלם לא יכיל הדצרים האלהיים לא ידעתי שכל מי יכילם, האם
 שכל הפתאים והמשוגעים והשוטים? דאה עד כינן הגיעה קסיות עדפו של מחצד
 זה: רובם נאותים לדברי קדומי הפילוסופים, כוונתו כי רוצ סצרות אלה האנשים
 מסכימות ודומות מאד לדברי הפילוסופים הקדמונים, וצפרט עם הכשאר צידנו
 כיום מספרי הנצדיים וחכמי האצנה וחכמי יון מלצד מה שיצ צהם מההתדמות
 עם סצרות אנשי הודו הקדמונים כנודע כל צאת לצקי צספריהם, ואני לא אציא
 דאיות על זה כי יתארכו הדצרים מאד, רק אומר עם המחצד כי אשר דאה ספרי
 חכמי האומות מהן והערדיך אותם עם סצרות המקוצלים יודה שהאמת כן, ואחרי
 החצדד הדמוי הזה נקל לשפוט מי לקח הדצרים ההם מחצדו צהיות נודע שספרי
 הפילוסופים ההם קדמו זמן רצ לפדסום אלה הסודות: אשר התבאר בטולם,
 כי מי ישגיח צימים האלה לחלומות חכמי יון הקדמונים, כגון לעולמות שצדה מלצו
 אפלטון או לסגולות המספרים אשר לפיתאגורא או לסצרתו צבלגול או לסצרות
 כצרות אשר להם על העלמים הפרדיים ועל סצנות ההויה וההפסד ועל שלמות ערך
 הגבלים וכדומה? הלא כצד צאו דאיות נכוחות על צטולם, ומה שאמר על זה
 צעל מלרף לחכמה כי דאוי לנו להחזיק צדצדי אפלטון צעצוד סדעותיו כמעט הן
 דעות חכמי ישראל שקד דצד, כי לא מלאנו שום התדמות צינו וצין חז"ל הקדמונים
 צעלי המשנה והתלמוד, ונהפוך הוא כי רק קלת תחכמי ישראל האחרונים צדלוחם
 לצבות להם חכמה חדשה אשר צסם קצלה תקרא צקשו לה סיוע מאפלטון והעתיקו
 תמנו את המועיל לכונתם, עד שאחד מהם והוא הר"ד אצדהם אירידה כתצ צספרו
 שער השמים ח"צ ספ"ו אלה הדצרים: תציט ותראה כי הר"ק ישתמש מטענות
 הפילוסופים לקיים ולהעמיד האמת המקיבלת כאשר אנכי עושה עם מאמרי מלאטון
 והנמשכים אחריו צמה שיאמת האמת המקוצלת עכ"ל: דברתי מזה במקום אחר,
 אולי יש מזה צספרים שנתצ המחצד צלשון רומי, זכרתי אותם צהקדמה, ואנכי
 לא דאיתים:

ואולם הנותפלספים, עמה יעצו ענין הקצלה וצא לומר כי כמו שהמקוצלים
 רחקו מדרך התורה לאהצת הסודות כן הפילוסופים שצימיו לגודל חשקם

צמחקר

וכונתה כפי מה שאחשוב, וזה כי הם חשבו לשנות כל פשטי הפסוקים אשר ברוב הענפים ובספורי התורה וכאילו רצו ליפות דברי תורה ולהשיבם אל עניני ההקש השכלי ולא עלה זה בידם, וזה כי עכ"פ אנחנו נודה בפלאים בלתי ספק והן שיונחו כפי פשט התורה או כאשר יפרשו הם נצטרך להודות בפלאים, ואם כן למה נשנה פשט הכתוב? ואחשוב שאין ראוי לעשות כן כלל אלא אולי בדברים הסותרים עצמם כפי פשטם, ובוה מדרגות רבות, יש מהם שלא תודע סתירתם כי אם למשכילים ויש מהם אולי שסתירת עצמם כפי פשטם כמעט מפורסם אצל הכל, משל

הראשון

פירוש

צמחקר פנו עורף אל קלת מערשי התורה ועשו הפך מכונתה כמו שיצא: לשנות כל פשטי הפסוקים, ידוע כי גם קודם דורו של המחבר קלקלו מאד קלת מאנשי אומתנו זלכתם אחר דברי אריסטו שאמר שאי אפשר לשנות את הטבע ולכן הכחישו זכל הנפלאות הכתובות בתורה, גם הכחישו זכל פשטי המקראות המספרים את המאורעות ואנדרו שיודמו זהם ענינים טבעיים או מוסדיים, כמו אותם שקלף עליהם הרש"א ז"ל קלף דב שהיו אומרים כי כל ספורי התורה הם משל, ופירושו אצרהם וטרה לחומר ולורה ושנים עשר בני יעקב לי"ג מזלות ועמלק לי"ד הדע והאורים והתומים לכלי האלטרולאז וכל הדומה לזה כמודע מש"ות הרש"א סי' תע"ו ותי"ו, וגם צימי המחבר היו קלת תאלה ואליהם תטוף תלתו: וכאילו רצו ליפות, כלו' חשבו לתת כבוד לתורה צמה שמלאו דרך להכניס צחוכה הנחות הפילוסופים שהיו צעיניהם, חשונות מאד, וזה כדרך שחשבו הישמעאלים שכל החכמות שבעולם נכללות צאלקוראן שלהם: ולהשיבם אל עניני ההקש, מזה נראה שהיו חושבים אז שאם נקח דברי התורה כפשוטם שוב לא יהיו מסכימים עם ההקש השכלי ולכן טרחו להוליאם מפשוטם כדי להשיצם אל ההקש, אך זה אינו, ומה שהניח המחבר התנגדות כזאת כולד צעיור שהפילוסופיא היתה צימיו חסדה מאד ועדיין לא פדקו מעל לוארם עול אריסטו המושל אז צשצט צדזל על כל גבולות המחקר, וידוע כי אז היו כולם נשצעים צשמו ונגרדים אחריו כעור הסומך על הפקה כאילו לא נתן ה' עינים לדלות כ"א לצן כיקומאקום, אצל עתה שנתעלתה חכמה זו עליו דב ונצנתה על יסודות נאמנות יש הסכמה גמורה ציכה וצין התורה כמו שהוכחתי צחצורי החו' והפי' מ"ג פ"ג: ולא עלה זה בידם, צעצוד שחכמת אריסטו צנויה על אדני תוהו כמו שחמדנו, וכלל זה תקח צידך כי כל מחקר ומחקר הכוסד על האמת יסכים עם התורה צלי ספק, כי האמת חותמה ויסודותיה לא תדופנתם לעולם. עכ"פ אנחנו נודה בפלאים, מזה נראה כי החכמים ההולכים צעקצות אריסטו היו מכחישים צפלאים, אמנם כצד כחצנו למעלה שהאמונה צפלאים מסכמת מאד עם העיון: וא"כ למה נשנה, מה תועלת צהוליא הכתובים מפשוטם כדי לקרצ הנסים אל הטבע מאחר שנגטרך אח"כ להודות צפלאים מנח טעמים אחרים שקלחם כתצחי למעלה? אלא אולי בדברים ההוחרים, הוסיף צכינה תלת אולי כי גם הוא היה מסתפק אם צאמת יש צתורה דצדים סותרים עלמם אם לא, אמנם אין מקום אפילו לספק זה, והמשלים שהציא על זה אינם מהדצדים הסותרים עלמם

כמו

הראשון שנאמר שהמלאך אשר יונח פשוט מבל גשם ומתארי
 הגשם יושג בחוש כאשר נשיג הגשמים, משל השני ענין הנחש
 כי כשנניחנו ב"ח בלתי מדבר ויהיה מדבר עם שארו כפי טבעו
 הוא דבר סותר עצמו, ולכן בזה הסכימו כמעט כל המפרשים
 שאינו כפשוטו בכל הפנים ויעזרם פשט הפסוק אחר שלא מצאנו
 בקללת הנחש שיסולק הדבור ממנו ואגדות רבות עוזרות לזה,
 ועוד לא נאמר לרוח ממללא אלא באדם, ואולם באופן הראשון
 נפלה מחלוקת בין הכתות כי כת המקובלים יאמרו שזה אפשר
 כפשוטו והכינו לזה מלבוש מה יתלבשו המלאכים כאשר יראו
 לחוש בני אדם, וכת המתפלספים ימאנו בזה מאד, ולכן יאמרו
 כי

פירוש

כמו שנבאר צ"ל: שהמלאך אשר יונח, המתנזר סדר דבריו צלופן שלא יונח מהם
 אם הוא מאמין צמליחות המלאכים אם לא, ואעפ"כ צעל מדרך לחכמה החליט
 שהמתנזר מכחיש זהם והדחיק פיו ולסונו על פי יסודותיו ועל פי דעת חכמים דנים
 שהצ"ח אם לנאלר כי הנחשה כזאת היא כפירה בתורה והאריך צסצרת המקוצלים
 שהמלאכים לוצשים חומר תה להתדלות צו לנבי אדם ושגם הנשמה לוצשת גוף רוחני
 (לא לוכל להצין איך יהיה הגוף רוחני) אחרי המות וצזה ציאל סוד המלצוץ והחלוקת
 דצנן וסודות אחרים שאין חפלי ליגע זהם צעצוד שאינם תמה שאנו עוסקים צו
 עתה, והדולה לודע חילוף הסצרות צענינים אלו יעיין צס' נשמת חיים וצמאמר
 חקור דין להר"ד נה"ו וצשאל ספרים המדצרים זהם, אך להצנת הענין אשר לפנינו
 די לנו עתה כי נאמר שהמתנזר נלצ לריצ עם פילוסופי דורו צמה שרלו להוליא דצדי
 התורה מפשוטם ללא לודך, כגון צענין הפלאים, כי מאחר שכל צד דעת יודע
 צמליחותם שונ אין לודך לשנות צעצודם פשעי הכחונים, אמנם אמר כי אולי ילדק
 לנאלר דצדי התורה צדך תשל רק צמקום שהפשט יתנגד לשיקול הדעת, כגון צענין
 המלאכים שהמשכילים ימלאו סתירה צמה שהעלם המופשט מכל חומר לא יושג
 צחושים, א"כ צהכרח לא יוצנו כפשוטם הכחונים המדצרים מהתדלות המלאכים
 לנבי אדם, ונאמר שהצד כן אין כאן שום כפירה אם נאמר שצדך תשל נאמרו
 אותם הכחונים, שהרי אף המאמינים צמליחות המלאכים יוכרחו לומר שאין ליקח
 הכחונים כפשוטם תמש אלא ראוי שיוצן תהם כי המלאכים ילצשו לורה גשמית
 להתדלות צה לעיני צסר, א"כ לא ידעתי מה זה התדעם כל כך צעל מדרך לחכמה
 ללא לודך, ועיין הערה י"ד: ענין הנחש, גם זה מן הדצרים שא"א לקחת אותם
 כפשוטם תמש, כי הנחש כפי טבעו הוא צעל חי צלתי מדצד, וכל עוד שלא ינכס
 צו איזה ענין רוחני יוליאבו מתדגתו ויתן דצד צפיו אין צכחו לדצד צחתוך שפתים
 כמו האדם, א"כ מוכרחים אנו להוליא הכחונז מפשיטותו ולפרשו צלופן שיסכים עם
 משפט השכל הישר, וצזה אין עול ואין כפירה, כי כצוד התורה תציאלנו לעשות כן:
 כמעט כל המפרשים, צולחי הראצ"ע שכתב תה שכתב: באופן הראשון, היינו
 צמשל שהצ"ח מן המלאך: והכינו לזה מלבוש, א"כ אינו כפשוטו תמש, כי הכחונז
 לא הזכיר מאומה מן המלצוץ הזה, והדי לריכוס גם הם להוסיף צו ענין חדש שלא
 נכתב ולא נדמו צשום פנים: ימאנו בזה מאד, כי לדעתם צהניח המלצוץ כזאת
 יתקייצ מליחות נס גדול וצד מאד שלא נהיה כמוהו מיום הצדיחה הראשונה, כי
 צכל

כי הענינים האלה במראה הנבואה או בחלום. ואנחנו נאמר כי יראה שלא הניחו המקובלים המלבוש הזה אלא מפני שהיה נמנע אצלם הראות המלאך לחוש בלתי מלבוש ואם כן הודו לדברי המתפלספים ואז תשוב השאלה במלבוש ותקשה התשובה. ובאלה הדברים גדלה המחלוקת באומתנו מאד. אנשי זאת הכת יאמרו על הכת האחרת שהם כופרים ומגלים פנים בתורה וישאו קולם אצל ההמון בבהלות עצומות. וכת המתפלספים יאמרו על אלה שהם פתאים וסכלים ומכבי אור התורה ורבתה השנאה בין אנשי שתי הכתות וכ"ש בין סכלי שתי תכתוה עד ששבה התורה כמעט לתורות רבות.

ואמנם

פירושי

זכר פעם שיתראה המלאך נלטרך לומר שנכדל אז לשעתו גוף חדש שלא היה כהיה לעולמים כדי שילצטנו, או לכל הפחות שיזדמן לו צלופן יולא מהנהוג, וכן אחרי כלות השליחות כשיפוצ המלאך להיות מופשט מחומר יחייב שיאצד פתאום המלצוץ ההוא צדדך נס עד שלא יראה ולא ימלא עוד, וכן זכר פעם, ולפי שאין להדנות זכרים ללא צורך, לכן צדדו לומר שהכל צמדא הנבואה או בחלום: כי יראה שרא הניחו, יאמר שעל כל פעם יש להסגיר פנים למתפלספים צעזור כי המקוצלים עלמם הודו להם צמקלת וצקשו לתקן הדבר צהמלאת המלצוץ כדי לצדדו מן הסתירה שיש צהחדלות עלם דוחני לעיני האדם: תשוב השאלה במלבוש, מאין נולד? ואיך נתהוה כרגע? וכן אחרי השליחות אנה ישוץ המלצוץ ההוא? האם יושלך לארץ כפגד מוצם, או ישוץ לעפר או יכרת כרגע, או יולנע לשליחות אחרת, וכיוצא מן השאלות הנופלות צזה הענין: ותקשה התשובה, מי לא יראה שקשה מאד להסיב לשאלות כאלה? והמחזר לא האריך לתרץ הקושיות דק דלה להוכיח מזה כמה קלקולים יולאים תמחלוקות כאלה המסצנות שנאה צין שתי היתוח, ואח"כ יתן עלה איך ראוי להחנה צהן: אנשי זאת הכת, הם המקוצלים שזנר למעלה: וישאו קולם אצל ההמון, כי ההמון עלול יותר צעצעו להטות און לצעלי זאת הכת ולהאמין צהם ממה שיפנה אל הכת האחרת, ולמי כל חמדת הפלאים והנסתרות אם לא לחלושי הדעת אשר נסך הטצע עליהם דוח חרדמה ויעלם את עיניהם לצלתי צחון צין טוץ לדע? בבהלות עצומות, לא צתופתים נכוניס וקיתים אלא צמלינות כודלות, כי כך מנהגם זכר ספריהם להצהיל דעת הקודא להפחיד לצו להגדיל כל דבר קטן ולהטיל אימה יתרה לכל שומעם: שהם פתאים, כת צהגאון צעל חודת העולה צח"ג פ"ד וז"ל: חסדיו ידיעתן היא תקנתן ונמה לא חלה ולא מרגיש הסכל הערום מכל צעצע הנמנעות ולא יקסה עליו חאומה, עכ"ל: וכ"ש בין סכלי, צחכמה הוסיף זאת כי על הדוץ אלה החולקים זה עם זה אינם צקיתים היעצ לא צשרשי הכת האחת ולא צשרשי האחרת, ודק אהצת המחלוקת צצדה עליהם צחשצם שיגיע להם כבוד מזה אם יחקוממו נבד צעלי דיעם: כמעט לתורות רבות, כך היה צימי המחזר וכך נמשך צעונותינו עד היום, ולא יצא צאיירופה מקלוי ארץ או מאיים דחוקים איש אשר מעולם לא שמע את שמענו ויחפון להתקדצ אלינו להכיר את תהלוכותינו, ויראה עם ישראל נחלק צדעותיו לכחות כחות סוחדות זו את זו, מה שזה מאמין זה מכחיש, מה שזה מקרצ זה מרחק, יחשוץ למשפט העיץ כמעט לגמרי שזה עם אחד צארץ שומר חודה אחת ומחזיק צדת אחת, כי איך ילאו עשרשי עץ החיים אשכלות מדודות ומיין הדקח חמת חנינים?

ואמנם

ואמנם אנחנו כנבוכים בעינינו האלה וכ"ש להחליט המשפט בדברים האלה ולפסוק על פרטי הענפים אי זה ראוי שיפורש ואי זה לא, ואשר ידע הדברים המפורסמים באומתנו ידע אי זה מהדברים ראוי שיונח ביאורו על ספר מבלתי שיקרה כזה הפסד לכלל אנשי הדת כלל, וראוי לחשובים מאנשי הדת לעיין מאד בדברים האלה ולחשוד שכלם, ולכן רחקה דרכי מדרכי רבים מהמתפלספים מאומתנו אשר שנו כונות התורה והחכמה וערבו שני הלמודים התורני והעיוני יחד והדרך הכולל והדרך המיוחד וכאילו הם אמצעיים בין המדברים מאנשי הדת ובין הפילוסופים

פירוש

ואמנם אנחנו כנבוכים, מדדך עמוה אחד על עלמו שהוא אינו כדאי להחליט המשפט בעינינו אלה, אצל עכ"ז לא נמנע לתת כלל יקר איך נכון להתנהג זהם: ואשר ידע הדברים, דלנו צזה כי ראוי לכל מחזר ערס' שנתו לכתוב על איזה ענין להסגיח צעין פקוחה על הסדרות המפורסמות בהמון ולסקול צמאזני שכלו עד היכן הגיע דצקות ההמון זהם, כי לכעמים דלת העם יפליג דצדד (אע"פ שצאולי הוא סקר) ויחשוב שנו תלויים כל עיקרי הדת והאמונה, ואם המחזר ידק חכיתו ציד רמה נגד הסדרה המפורסמת יש לחוש פן יזיק לכלל העם תחת שהיתה כונתו להועיל, והכלל הוא כי לא כל האמיתיות ראיות שיונח ציאודס על ספר אלא יש להצחין ולסוס לצ להנשרת הזמן ולטצע האמלעיים ולתכונת המקצלים, כי לא כל הזמנים והאמלעיים והמקצלים שוים, לכן יש דצדים שאין ראוי לפרשם כ"א צצמן ידוע וצדדך ידועה וצתנאים ידועים, והכל תלוי צחכמת המחזר: לחשובים צמאנשי הדת, מנהיגי העם וחכמיו המחזרים ספרים או הדרושים צפומצני, כי הם המסננים יושר מנהגי האומה או קלקולה, והיא עלתיה מתפעלת מהם צכל דצד, צלכתם תלך אל אשר יהיה שמה הדוח ללכת וצעמדס תעמוד או תסוב אחוד: ולחשוד שכלם, מזהיר על לניעות הדעת הראויה לצצונים על הדרך שפירשתי צחצורי התו' והפי' דף ל"ו, והכונה שלא יחשצו היות כל מחקר ומחקר נתון תחת ממטלת השכל האנושי ושתמיד יש צנו כח לירד אל חכליתו, אלא בצולות הליג הצורא ית' לצנית האדם וגזר עליה עד פה תצא ולא תוסיף, ולא עוד אלא שגם תוך בצוליו לפעמים נוקס השכל צמכמדות השגיאה כאשר הוכחנו כל זה שס דף ק"ד וק"ו, וזהו מה שאמר המחזר שראוי לחשוד צשכל: מדרכי רבים מהמתפלספים, הם החכמים שגלו פנים צחודה צעצור חשקס צסצרות אריסטו, כגון אותם שהתמדרר עליהם הרשצ"א ז"ל צמנואר למעלה: שנו כונות החודה, כי תורחנו לא תוכל להסכים עם סצרות חכמי יון שנתצאר צטולם כהעת, כי האמת לא תשלים עם השקר, לכן אלה שרנו לחצק אותן הסצרות צודאי שנו כונת החודה: והחכמה, גם שנו כונת החכמה כי החכמה האמתית לא תגזור להמליא פירושים יתנגדו לפשטות החודה אשר כצד צא לנו ממקום אחד האות והמופת על אמתתה: והדרך הכולל והדרך המיוחד, ירמוז אל התחלפות דרכי הלמוד שצנר למעלה צחחלת הספר צאמרו שראוי לילך צכל חקירה כפי הלמוד המיוחד לה ושאיין ליתן אלת של זה צזה, ועיין מה שכתצנו עליו שס: בין המדברים, אפשר שקרא צזה השס לתורניים כמו שצורה הענין, אך לא ידעתי לכווננו כאן, כי ממה שנתצ המורה צפ' ע"א לראשון שמתענו

שהמדצרים

הפילוסופים, והאמצעי לא יצדק עליו אחד מהקצוות במוחלט.
 ולכן אלה האנשים אינם לא מבעלי התורה ולא מבעלי החכמה.
 ואחשוב שאשר הביאם לזה היה שנאת הכתות האחרות וביאוריהם
 אשר מאנשי דתנו ומנהג מתפלספים יתר האומות בדתותיהם,
 ואיך שיהיה ראוי לדונם באופן מזה לכף זכות, כי נראה שלא
 היתה כונתם בזה אלא להגדיל התורה ולפארה בעיני החכמים
 ומאהבתם איתה דרכו הדרך הזאת. וכ"ש שדבריהם באלו קרובים
 יותר אל הלמוד השכלי ובזה יניחו מקום לשכל ולא יסלקוהו
 כאשר יעשו קצת מאנשי יתר הכתות.

ואולם שקצת ספורי התורה וענפיה יתבארו ויונח ביאורם על
 ספר מבואר מאד בדברי חכמינו, וחכמי התלמוד אמרו
 דברה תורה לשון הבאי, ואולם ענין האגדות אשר בתלמוד
 ובמדרשים אשר לבעלי המשנה והתלמוד נמצא בהם דעות רבות.
 כת

פירוש

שהמדברים הם כת פילוסופים אשר א"ל לנייר צדעתנו שידבר עליהם כאן:
 והאמצעי לא יצדק עליו, להיות שאינו נוטה לנד אחד יותר ממה שהוא נוטה לנד
 אחר יקרא אמלעי, ואין מלצ רע מזה צמדעים, כי מי שיסאר צאמלע צין שני דברים
 הפנייים זה אות שהוא עלמו מסופק צדעותיו ואין צידו שרשים צרורים יניעוהו
 להתקרב לאחד משני הברורים, לכן החליט המחבר שאנשים כאלה אינם לא מצעלי
 התורה ולא מצעלי החכמה: שנאת הכתות האחרות, אלה החכמים היו שונאים
 הכת האחרת שכל חפלה דק ליקח דברי התורה כפשיטה צין שיהיה זה מסכים אל
 משפט השכל צין שיחנגד אליו, כי הכת הביא מאסה צכל עיון וקראה לכל פילוסוף
 כופר צעיקר, לכן החכמים שזכר לשנאתם זאת הכת ערצ לצם לפשוט ידיהם אל
 העיון ולפרש דברי התורה צדרך משל: ומנהג מתפלספים, גם דלו מצעלי דתות
 אחרות אהצו להתפלסף ולהכניס עניני מחקר צשרשי דחם, לכן הלכו גם הם אחרי
 המנהג ההוא: להגדיל התורה, חשצו שיוסיף כבוד לתורה אם יפרשו אותה צאופן
 שתסכים עם מה שהיה אללם לאמת צרוד, א"כ אף אם עשו צדבריהם הלא כונתם
 ישרה וטובה, ולכן הוא מהפך צצוחם: קרובים יותר אל הלמוד השכלי, צזה
 יש יתרון לחוקר על התורני, כי סוף סוף אין אדם דשאי לסלק עלמו לבמדי ממה
 ששכלו ישפוט עליו שהוא אמת, והמודד צדעתו אינו לא ישראלי ולא אדם, לכן
 על כל פנים ישוצח יותר הנוסע אחר דגל השכל צכל חקירותיו אף אם לפעמים
 יפול צטעות ממי שמיאם צכל מחקר שיהיה ומכחיש לבמדי סגולת השכל לשפוט על
 אמתת הדברים או הכוזתם:

שקצת ספורי התורה, לפי שגזר אומר שלא יפה עשו המתפלספים לפרש כל
 דברי התורה צדרך משל, לכן הוסיף פה לומר שעל כל פנים יש דברים
 צתורה דלוי להסציר צהם ציאור מתישצ אל הדעת, והם מהעניינים שאמרו עליהם
 חז"ל דצרה תורה לשון הצאי, כגון עדים גדולו' וצלו' צשמים, אש אוכלה הוא, ודומים':
 ואולם ענין האגדות, לפי שהאחרונים התעסקו בדצה צציאור ההנדות שצתלמוד,
 והוא מצרד עתה שיש קלת דברים דלוי שיונח ציאורם על ספר, לכן נכנס לדבר
 על

כת תאמינם לפי פשוטם כלם, וכת תרחיק האגדות הרחוקות כפי
 פשוטם ותלעיג עליהם, וכת תפרש אותם אשר פשוטם רחוק
 ותצדיק דברי החכמים, ואלה הכתות התגברו קצתם על קצתם
 וכל אחת מהן תקרא את המתנגדת אליה בשם סכל או כופר,
 וכל זה קרה לנו להעדר החכמים וההסכמה באומתנו, כי נראה
 שהוא כסגולה לאומתנו העדר ההסכמה וההתגברות קצתנו על
 קצתנו

פירוש

על ההגדות, ורוז דנריו זהם לקוחים מדברי הרמז"ס זחצוריו: כת תאמינם לפי
 פשוטם, לחשוב שאין כת כזאת צמליחות צימים האלה כלל, זולתי אולי מתי מספר
 מדלת העם אשר לא נסתה כף דגלם הלג על אדמת המדע והם נצעדים מכל תצונה
 כסוס כפרד אין הצין: וכת תרחיק, אלה נפלו זקלה האחר וצעצור שלא יכלו לקבל
 ההגדות כפשוטן הכחישו זהן לגמרי, אמנם אין זה פועל איש השכל, כי אפילו
 העקם שנעקשים יוכרח להודות שחז"ל רמזו אל איזה ענין צמאמדיהם, ואם הפשט
 צהן סקר צודאי יש להן כונה נסתרת זולת הנראה מפשיטות הדברים, שהרי לולי
 בן היו האומרים אותן חסרי תצונה מכל וכל, ואנחנו מלאנום צעלי שכל חד ונצוניים
 גדולים צשאר דצריהם שדצרו צעניני דינין, א"כ לא ימלט מלהיות כונה נסתרת
 לאותם המאמרים, והנה אמת שלא מוטל עלינו החוב לנקט אותה הכונה כי אין
 אחריות ההגדות עלינו, אך לא מפני כן נרחיק מהן כל כונה שתהיה: ותלעיג
 עליהם, זה פועל מבוטה מאד, ורק שנאחס לחז"ל והחשק לצותם ישיאם לזה:
 וכת תפרש, אלה הם כמו אמלעיים צין הכת הדאשינה והשנייה והשתמרו משתי
 הקלוות והלכו צדרך הממולע צהשתדל להמליח פידושים מתקצלים אל הדעת אל
 המדרשות התמוהות, וצזה חשצו להלדיק דצרי החכמים, אך מי יתן ויליחו צמלאכה
 כצדה וקצה כזאת ולא יתנו פתחון פה לערער על אותם המאמרים שאין צנחס
 לפרש, ולא יעמיסו על חז"ל כונות שלא עלו על לצצם, או גם לפעמים כונות שאינן
 כפי האמת, וכצד התרעמתי על זאת צארוכה צחצורי התו' והפי' דף קכ"ז וקכ"ח:
 בשם סכל או כופר, המתפלסף יקרא לתורני המפרש אותם כפשיטם צשם סכל,
 והתורני יקרא לו כופר: להעדר החכמים, אין כונתו לומר שחסרו צאומתנו החכמים,
 כי אדרצח צכל דוד היו צינינו אנשים גדולים ונצוניים גדולי המעלה וידועים צכמה
 חצמות, ולא אחד או שנים צלצד, אלא מספר דצ מאד צערך שפלוחנו ודלותנו שאנחנו
 המעט מכל העמים, וכמה שערס צפנינו נסגרים, וכמה מונעים יתילצו לכגדנו
 להרחיקנו מן החכמה, א"ל יאמר כי חסרנו אותם האנשים צעלי לצצ העומדים צתוך
 צין שתי הקלוות ומתלחמים צכל עוז מפה ומפה נגד המיימינים והמשמאילים,
 וציו יצונו לתועלת עצמם ולהשגת הכצוד ולא יחניפו לשום אדם רק כל יגיעם להדריך
 העם אל שציל האמת: וההסכמה באומתנו, צסמוך יתן לזה סנות דצות כמו שדצד
 מזה גם למעלה, ואני אחשוב כי צין הסנות ההמה דאוי למנות גם זאת, כי לא
 חוצרו עד הנה ספרים יודיעו אופני הפשדה הנכונה צין שתי הכתות ככל הלורך,
 כי אם מעט מועיר מתחילים צזה המעשה ולא יצאו עד תכליתו: הסגולה לאומתנו,
 חלילה להאמין שתהיה צאמת סגולה כזו צאומתנו, כי אין זה מתולדות העצע שתהיה
 תכונת המחלוקת קצועה ונשרשת צאומה מן האומות מיום היותה לבוי, הלא מחומר
 אחד קודלנו כלנו וכל התכונות העוצות והדעות תמלאנה לפעמים צשיעור דצ או
 מיעט צכל הלאומים כפי השתנות העתים והתילדות הסנות המציאות להן, גם
 הצמצר לא גוד שכך הוא צאמת רק יאמר שזה נראה כסגולה לאומתנו, והסנה היא

קצתנו , ואבל יתחלפו בזה ברוב או במעט בהתחלה טבע הארצות
 ואוירם , ואולי קרה זה לנו לחשבנו עצמנו בני מלכים , אבל האמת
 כאשר אמרתי בהקדמת המאמר הזה שבהעדר הממלכה יעדר
 הסדר מבני אדם , וכ"ש כאשר יהיו חסרים מהשלמות אשר יתכן
 בכל מלאכה ומהשלמות האמתית ויאהבו ההתגברות והנצוח , ולכן
 אמרתי בלבי לבלתי אדבר בעניינים האלה בביאור ראוי אבל
 נעורר החכמים התעוררות מספיק להם , וכל זה לאהבתנו דברי
 תורתנו וחכמינו ואנשי אומתנו , ואומר כי התלמוד נחלק לב'
 חלקים , חלק בהודעת הדינים כלם , וחלק במדרשות ואגדורות ,
 והחלק הראשון אין ספק אצל כל בעל דת מאנשי אומתנו שאין
 ראוי

פירוש

כי מנעודינו הודגלנו זלמוד הפלוגתות , וזעזוד שזל החיוז להנות זתורה יומם
 ולילה , ומשפטיה התנארו לנו ע"י התלמוד החלק פלוגתות על כל גדותיו , לכן
 השזו דזיס שאין חכמה ואין תזוכה כ"א זמחלוקות ושלל יגיע למדרגת דז או חכס
 דק מי שידע להתגזר על סזרות זולתו ולהתוכח עתהס ככל האפשר , גם זעניני
 האמונות שהס שרשי הדת נעדרה ההסכמה זינינו על הדוז , וזה זעזוד כי הספרים
 הזותר מפורסמים המדזרים זאלה העניינים כס' האמונות והכוזרי והמורה ואלוד ה'
 ומלחמות ה' והעקרים וס' ירושלים לא יסכימו זה עם זה , אלל כל אחד פונה
 דרך לעלמו וחולק על זולתו : בהתהלה טבע הארצות ואוירם , לא ידעתי מה קטר
 יש זין טצע הארץ ואוירה וזין הנטייה אחד המחלוקת , ואין זו סנה לזו זשים פנים ,
 ויוחד נכון היה לומר שזהתחלה טצע אנשי הדוד ומדרגתם זידיעות כפי הגמל נלני
 הדעת זקדזס כן התחלפו זינינו אזהזי המחלוקת דז או זמעט : לחשבנו עצמנו ,
 זו אחת מן הדעות המזוזשות שנסתדשו זה זעזוד שמללנו זמשנה (ספי"ד דשנת)
 כל ישראל זני מלכים הס , ולא אשגחו דדוקל לענין סיכה זשמן ודד קתני לה ,
 ואמרו שס זגת' הלכה כד"ס ולאו מטעמיה , ומי פתי יחזוז עלמו לזן מלך גם
 זעניינים אחרים וזפרט זזה הענין שדק המלך לפעמים לא יגינה אס יעמוד על
 דזריו זהיות נגד כזידו להודות זפומזי על טעותו , מה שאין כן שאר זני אדם
 שמחוייזים הס תמיד להודות על האמת , וזפידוש שנינו (עדיות פ"א) שלל יהל
 אדם עומד על דזריו , וכאן המחזר דק כמחל זזאת הסנרל אומר כן : כאשר
 יהיו חסרים מהשלמות , אמת הדזר שזהזת המחלוקת מולדה תמיד מחסרון השלמות ,
 והטעם כי אין דזר קסה לאדם כמו להודות זפה מלל לאמר לא ידעתי , ותמיד
 ייקס תחזולות למען הנלל מן ההודלה הזאת , לכן זרללותו שאלך מן החכמים חזר
 ספר זתזוכה ודעת על ענין מן העניינים , והוא לא יכול לידד לסוף דעת המיזר
 ויזוש לומר לא הזינותי דזריו , הנה יטרח תחת זה לחלוק נגדו ולהוכיח זטענות
 שלל דדקו דזריו , וזה על הדוז מקוד המחלוקות : ומהשלמות האמתית , השלמות
 שזכר למעלה הוא פרטי לכל חכמה וחכמה , כגון מי שהוא חסד מהשלמות דדק יוק
 וידלה לחלוק עם המדקדקים , וכאן מדזר זהשלמות האמתית , היינו זפילווסופ אה
 זזמללכת ההגיון : לאהבתנו דברי תורתנו , כי זזהזזת דזרים יש לחוש פן מתוכס
 ילמדו לעידי הנזונים להקל דלש דזריו התודה : וחכמינו , פן יומעט כזודס זעניני
 ההמון אס יכתוז כל מה שיש לכתוז עליהס : ואנשי אומתנו , הס דלת העס ,

וגם

ראוי לחלוק עליו כלל כאשר כבר נאמר. אולם החלק השני הוא אשר יתכן לפעמים שלא נסכים בו ולא יקרה בזה חטא. וזה כי התורה לא חייבתנו לשמוע לחכמים אלא בעניני הדינים אשר בהם מעשה או בעניני שרשי האמונה המוסכמים מהם. אם בענין הדינים מבואר באמרה התורה על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה, ואולם בשרשי הדת המוסכמים מהם מבואר גם כן שראוי להיות הענין כמו שאמרנו. כי הם היו ראשי האומה וחכמיה אשר ידעו עניני הדת ושרשיה, ואולם החלק האחר והם הדברים אשר אמרום על צד הסברא לא כמורי התורה לא נחויב בלי ספק. להאמינם כאשר יראה לנו היותם חולקים

פירוש

וגם הם יהיו נסכנה אם יליע לפניהם הדברים כאשר המה, והתזונן נשלט הטעמים האלה ותדאף חכמת המחנך: כאשר כבר נאמר, מצואר למעלה שהדברים העקובלים אין בהם מחלוקת כלל, ועליהם ידבר כאן: ולא יקרה בזה חטא, ואיך יהיה חטא אם נמאן לקבל דבר שהכל הישר הנטוע בנו מאת הצורא ית' יתנגד לו? וזה יהיה אם נקח דברי האגדות ההנה נפשוטן ממס, ואם תאמר שיש בהם רמז לדבר אחר זולת הנראה מפשטן, תשוב השאלה צזה הרמז עלמו, מי יוכיח מדוקא לזה הרמז כתוכו ולא לענין אחר נעלם ממנו? ואז תקשה התשובה מאד, לכן אין חטא אם לא נסכים צזה החלק, וכבר אמרתי למעלה שאין אחריות אלה הדברים עלינו, ומי יתן ולא נדפסו מעולם, ויהיו נשארם רק לנצונים: אלא בעניני הדינים, כי רק לזה התכלית נתנה המורה על שכמס צענוד יורו לעם את המעשה אשר יעשון כפי משפטי התורה, לא צענוד יגידו קודות העתים או חקי העצב או תכונת הארץ ויושביה או דרכי הרפואה או יסודות חכמת התכונה וכיוצא באלה הענינים, גם לא למען ידרשו לפניהם אגדות ומשלים ודברי חדות אשר הפשט צהם רחוק מהמושכל, ואם לפעמים דברו גם באלה הנה היה מאמרם רק צדרך אנושי וכפי מלצ אנשי דורם וכפי מה שהגיע לאזניהם מזה, וכפי התועלת שחשצו להשיג צזה ציתים ההם, ואין צהם שום חטא או חשס אם התליאות לפעמים לא חסכים עמהם, או אם צהשתנות העתים ומלצ העם וצהתגלות עתה ידיעות חדשות ודרנים סוכים אצדה התועלת שחשצו אז להשיג, כמו שאין עלינו חשס אם לא נוכל לקבלם צעינים סגורות: או בעניני שרשי האמונה, מעט מועיר תמלא צדצריהם מה שיתיחס אל שרשי האמונה, וגם צזה לא כל הדעות שוות, כי לא נתנו אז אל לצס לקצוצ שרשים יכללו כל פנות האמונה, וידוע כי הרמז"ס היה הראשון שהניח י"ג עיקרים צדת, ולפניו לא היה מי שנתן צהם מספר קצוצ, לכן ידיעת שרשי האמונה האמתיים הוא דבר נלמד רק צהתזוננות צדצרי התורה עלמה, שאז נוכל לאסוף כל יסודותיה תחת איזה סוגים ולקצן הסוגים תחת סוג יותר גדול עד שיעלה צידנו היסוד הנכצד שהוא עיקר לכל האחרים הנכללים צו, וזהו אשר רמזנו עליו למעלה: על צד הסברא, גם דאיה לזה ממה שראינו כי מאמרים כאלה הם תמיד דעת יחיד ולא תמלא שהסכימו כל החכמים עם אותו היחיד, אע"פי שלא חלקו עליו צפידוש, כדרך שכתצנו על זה למעלה: לא כמורי התורה, כי אינם נחשצים למורי התורה אלא כשיצדצרו צעניני הדת: לא נחויב בלי ספק להאמינם, ואם יתעקס אדם לומר שצחונינים לנו להאמין גם באלה מה יועיל צזה? הלא האמונה שנלצ לא תסנול

ההנחה

חולקים על האמת. ולא יהיו החכמים גדולים מהנביאים בדבר הזה, וזה כי לו אמר הנביא דבר מה לא מצד היותו נביא אבל מצד היותו איש פלוני או חכם פלוני ונראה לנו בלתי נכון לא נחויב להאמינו, ולכן האיש הגדול רבי משה כתב בביאור המשנה כי בדברים שאין בהם מחלוקת ואינם בעניני הדינים אין ראוי לפסוק הלכה כדברי פלוני או כדברי פלוני, ויסייענו בזה מה שנמצא בע"ז בלתי מחלוקת תאנא דבי אדיהו שני אלפים תורה שני אלפים תורה שני אלפים משיח, וכאשר לא נתאמתה בעונותינו נודע שאין הענין כן כאשר גם כן נאמר שם וכאלה רבות ואשר יחפוץ להתעקש

פירוש

ההכרח ולא יפעל זה הלווי יען היא נשענת דק על המופתים כמצואר פעמים דעות, לכן כל עוד שהכל לא יתן הסכמתו אל אחת דבר אין תועלת זלוות על האמונה זו: גדולים מהנביאים, כי גם הנביאים לא יגיעו למדרגת הנבואה כ"א לעתים ידועים נמוח עליהם הרוח, אזל זולת זה הם כשאר בני אדם עלולים אל הטעות ועלומי ההצנח נקלת הדברים. והנה זה תופת שאין עליו תשובה: בדברים שאין בהם מחלוקת, כלו אפילו אם אין בהם מחלוקת אל תטעה ששזיל זה לחשוב כי מאחד שאין בהם מחלוקת צולאי הסכמות צזה כל החכמים ולכן הוא אחת צלי ספק, כי אין הדבר כן, אדרנא אפשר שהחכמים לא נחלקו על מאמר פלוני צעצור שלא חשו עליו והכיחוחו כמו שהוא הגם שלא היה לצם נכון עמו, ולכן אין החיוב מוטל עלינו להאמינו: ואינם בעניני הדינים, אולם זה הכלל שאמר הדמ"צ"ם לא ידק אלא דברים שאינם בעניני הדינים, שצאלה הדעות נתונה לרחק או לקרב מאמר זולתנו כפי מה שיראה לנו נכון צו, אזל צעניני הדינים מאחד שנמנו וגמרו ופסקו ההלכה צתלמוד חייצים אלו ללכת אחדיהם, ודע כי צדפוס צאזיליאה אשר לפני חסד תלת ואינם, והתצוננתי על התקשרות המאמרים ומלאתי הכדחי לומר שכל טעות צדפים כי לולי כן יהיו הדברים חסדי מוצן כלל, כאשר יודה כל המשכיל עליהם השכלה תעולה, לכן הדשיתי את עצמי לתקן הלשון כפי כונת המחבר והוספתי צו תלת ואינם, והראיה הצדורה על היות כונת המחבר לדבר פה דק דברים שאינם צעניני הדינים, הוא כי צסמוך הביא משל על זה מן המאמר שני אלפים תורה, וזה אינו צעניני הדינים: אין ראוי לפסוק, אזל הדעות נתונה לילך אחר הצדודת הסדרה כמו שאמרנו: שני אלפים משיח, יראה שהיה המחבר תצין מזה המאמר שצתלת שני האלפים האחרונים דוקא יתגלה התשיח, אמנם כפי מה שפירש האצדנאל צס' ישועות תשיחו הנדפס מחדש דף י"א כונת המחבר לומר ששני האלפים האלה הם מוכשרים לציאת הגואל צין צתחלתם צין צאמלעיתם צין צסופס, לכן לפי פירוש זה לא נוכל לומר שלא נתאמתה צדייתא זו כל עוד שלא יכלו השני אלפים ונגיע אל תכלית האלף השישי, ואני לא להכריע צאתי: כאשר ג"כ נאמר שם, שאמר צסוף הצדייתא וצעונותינו שדצו ילאו תהם מה שילאו, אמנם גם זה הלשון נוכל להצינו על הדרך שפירשנו צסם האצדנאל: ואשר יחפוץ להתעקש בזה, לא על זה המשל צפרט נאמר אלא על הכלל הנזכר, וכונתו לומר שאם יתעקש איש לתת קיום חף לאיתם המאמרים שהנסיון והמליחות יכחישם, וזה צחשצו להוסיף כבוד וגדולה לצעלי המאמרים ההם, אנהנו לא נחלוק עמו, כי זו דעה נפסדת, והחיוצ

ה ה E הראשון

להתעקש בזה לא נחלוק אתו, אבל מ"מ אין ראוי לבנות את האומרים ההמה כי הם ראשי העם ושופטיו וכאלו הם השלימו התורה והמבנה אותם ראוי שיהיה בכלל האפקורוסים מבני החכמים, ואשר אחשבהו אני בענין האגדות הוא שקצתם כפשטם וקצתם יקבלו הביאור כמנהג הראשונים אשר היו מדברים על דרך חדה ומשל, ואשר יקבלו הביאור קצתם ראוי שיוגח ביאורם על ספר והם הדברים אשר לא יקרה מביאורם הפסד כלל, וקצתם אין ראוי שיוגח ביאורם על ספר והם אשר נפחד פן יקרה הפסד מביאורם

פירוש

הראשון הוא לחלוק כבוד לאמת, ואחר זה למי שאומרה, וכבר כתב מהר"ם די לובז'אנו בהקדמת ס' דרך חיים שלו כי חז"ל הישדים בלכותם יאהבו החולק עליהם דעת וישנאו העוזרם בלי דעת: אין ראוי לבנות, זה כלל נכבד, אצל כל מן הטעם שאמר המחבר כי הם ראשי העם, אלא צעזעוד המלצ והזמן שבו היו צעלי השמועות הבן, שהרי אם אחד מגדולי החכמים שנודעו היה חי צימים ההם, או אפילו אם היה הדמיון ז"ל צדוד ההוא לא היה נמנע גם הוא לכתוב כמו שכתבו הם, כי אי אפשר צללו הכי, לכן הנא לחרון משפט על אודותם יחסוב תמיד כי צימים ההם לא נתגלו עדיין כמה ידיעות ודרכים ואמלעיים שיש צדינו כהיום, ואדרבא יש להתפלל על מה שכתבו עם כל מה שחסר מהם אז, וזה יתאמת למי שראה ספרי שאר האומות שחונדו צימים ההם כי ימלא צפי כומדי העמים כמה הצלים ודעות זרות כפלי כפלים תמה שיש צינינו: והמבזה אותם, הצזיון לא יאות רק למי שיתקומם צמדך וצמעל נגד האמת ויודע שהדרך שהוא הולך עליה הוא שקר ועכ"ז אינו מתרחק ממנה, אמנם חלילה וחלילה לחסוב כזאת על חכמינו הקדמונים ראשי האומה וקליניה, כי אזהרי האמת היו, ואם לפעמים קלת תן הדברים שאמרו על כך הסדרא נמלאו אח"כ מוכחשים מן המליחות זה לא יתן צהם שום דופי וגרעין כלל, צהיות זה גודל כל האדם שיהיה לפעמים עלול אל ההטעה לכן חויצנו על כל פנים להזהר צנודם: בכלל האפיקורוסים, זה לקוח מדברי הדמיון ספ"ג ודין פ"ד דהלכות תשובה: ואשר אחשבהו, אחר שאמר צדך כלל כי הדברים הנאמרים על כך הסדרא לא חל עלינו החיוב להאמינם צהחלט, צל עתה לצד על הציאורים אשר יאותו למאמרי ההגדות, וגם צזה הולך אחר דעת הדמיון: שקצתם כפשטם, לא ידעתי על איזה מהם ראוי לומר כן, כי כפי הנראה כל ההגדות כולן הולכות על דרך משל ומליצה ומסתירות כונה שניה זולת מה שיוצן מפשיעות הדברים, ואם היה כדברי המחבר שקלתן כפשוטן שוב אינן הגדות אלא כללי מוסר כתוצים צלי תשל וצלי הסדרת כונה כגון כל האזהרות שנשנו צתם' אצות. או סיפורים ושיחת חולין, ולא נשאר לנו רק לומר כי אולי המחבר הכניס תחת גדר ההגדות אף קלת תאמרים שאינם כן כפי האמת: יקבלו הביאור, דלוננו כי לריכים הם לציאור משונה ממה שידרו כפי פשטם, ודלוי לדחות מהם ההוראה הפשוטית להכניס תחתיה כונה אחרת, א"כ גדר התאמרים ההם הוא הנקרא צפי חכמי האומות משל [Allegoria]: כמנהג הראשונים, לא צלצד חכמי ישראל הקדמונים אלא גם קדמוני חכמי האומות כך היה דרכם תמיד לכתוב צדך חדה ומשל ולהלצים דעיוניהם צמליחות יקצלו ציאור, כנודע לצקי צספרי היונים והערציים: פן יקרה הפסד מביאורם, לא מלך עלמם כי הם צודאי דברים עוצים ונכונים, אצל מלך

מקצלי

נביאורם וכ"ש שאין ראוי לעשות זה אצל ההמון. ואל יפלא אדם באמרי פעמים רבות ההמון וכאילו יחשב כי הברדלתי באמונה ההמון מהיחידים כי כבר ארז"ל אין מגלין סתרי תורה וכו'. וכ"ש שכאשר נגיד אלה העמוקות כאשר המה על אמתתם להמון לא יועיל להם כי לא יבינום אבל נזיקם מאד ונחליף דברי הלמוד הכולל בדברי הלמוד המיוחד. וגם כן נאמר כי אפילו אם נמצא בם הראות רב שהם כפשטם ושהם נמנעים כפי פשטם ראוי לנו להפציר עצמנו לבאר דבריהם באופן יסכימו לאמת. ואם על הקטן שבאנשים צונו רז"ל הוי דן את כל האדם לכה זכות אין לא נבין אנחנו דבריהם שהם ראשי האומה באופן נאות ונדינם לכה זכות? וכ"ש שימצאו בדבריהם הנה והנה ענינים מורים על חכמתם

פירוש

מקצלי הציאורים ההם כי אולי יעותו דרך הציאור ויזינו ממנו מה שאינו כפי תכליתו, וצעזוד כך יקרה הפסד להם, והטעם לזה כי לפעמים הציאור כולל ענין דק ורוחני עמוק מאד ולא כל הקורא צו יעלה כח לירד אל עמקו, ומה נקל בחקירות כאלה לנטות מן הדרך הישרה וליחס לזעל המאמר מה שלא כיון אליו מעולם! שאין ראוי לעשות, הכונה שלא ללמד אין ראוי לכתוב ציאורים כאלה שלא גם לאומדם זעל פה כגון לדרוש זהם דרזים כמו שטעו צזה דרזנים דנים: כי הברדלתי באמונה, אין ההדל באמונה ענמה, כי מה שנכון לאחד להאמין יכון גם לשאר זעלי הכת הדין, אצל ההדל הוא מלך המקצלים וכמו שאמרנו, והנסיון התמיד יוכיח שלא ילייד ההמון דדעו פנות האמונה כמו שיליידם החכם: כי לא יבינום, ומאחד שלא יזיכום על צודיים יכניסו זהם כונות זרות, ולכן אמר כי מה שלא יועיל להם יזיקם: דברי הלמוד הכולל, שז למת שאמר צתחלת הספר ושם ציאורוהו: הראות רב שהם כפשטם, אע"פי שיתדמה לנו מלך אחד שהגדה פלונית באמרה כפשוטה תמש, ושלא היה לזעל המאמר שזם כונה אחרת נסתרת והלליית אלא הדזרים מעידים על ענמם שהם כפשוטם, וזה יתראה לנו מכח המלות שזבהן השתמש זעל המאמר ומאופן ספורו הדזרים כאשר התה לו מכח תנאים אחרים שיש צהגדה הדין: ושהם נמנעים כפי פשטם, ואע"פי שיתראה לנו מלך אחד כי הפשט זהם שקר גמור צעזוד שהוא מתנגד לו לתוסדות השכל או לעקרי הדת או לאחת מהאמתיות הנלחיות שנתזרר לנו אמתתן ממקום אחד או לנסיון ולעדוה החושים, וא"כ יש כאן סתירה עלומה: ראוי לנו להפציר, עכ"ז מחוייבים לנו להליל זעל המאמר מן החשך ההוא ונערח צכל כחנו לזקק לו ציאור יסכים עם האמת, וזאת נעשה צעזוד הצזוד אשר חוייזנו לראשי האומה כמו שאמר צסמוך, והנה עלת המתזרר נכונה כל עוד שיהיה אפשר לנו לעשות כן, אצל אס לא נמצא ציאור תספיק לפעול צו הסכמה צין המאמר והמושכל מה נשאר לנו לעשות? האם נחדש תירוצים זרים דחוקים מן האמת אשר השומע אותם יצין מעלמו כי לא אליהם נתכון זעל המאמר? הלא עוז לנו להודות כי לא ירדנו לסוף דעתם ונניחם כמו שהם: ענינים מורים זול חכמתם, וזה יהיה לנו למופת שאם לפעמים אמרו דזרים נמנעים כפי פשטם צודאי הסתירו תחתיים כונה אחרת נכונה ולודקת, כי האיש אשר כזר הוחזק לחכם ונצוץ מלך דזרים דנים של חכמה שנתצ אין להוליא לעז אחריו אס קלת מדזריוקשים

להולמם

E 2

חכמתם, וגם כן כאשר אמרנו דרכי הקודמים כלם בלמוד היה
 זאת הדרך בהיות כונתם שלא יבינו דבריהם בעמוקות ההמה כי
 אם הראויים להם, ואולם עם האנשים בשתוף אשר יאמינו כד'
 דבריהם כפי פשטם אין ראוי לדבר ולא לחלוק כי אחרי היותם
 בתכלית הסכלות ופתי יאמין לכל דבר לא יקבלו שום סברא ולא
 תועיל אתם המחלוקת והם באמת כאשר אמר רבי משה במכבדי
 החכמים בעיניהם והמה מבזים אותם תכלית הבזוי ולכן נעזבם
 ולא נאריך הדבור במ.

ואולם אם למצות התורה טעמים וסבות ידועות לנו או אפשר
 שיודעו אם לא, ואמרת ידועות לנו וכו' כי לא אחשוב
 שימצא שכל אנשי אם לא יהיה שוטה שיאמין כי אין להם טעם כלל,
 כי מי האיש אשר יחשוב שצווי ה' יהיה לריק ולבטלה כמעשה
 השוטים אשר יפעלו מבלתי תכלית לפעלם, ואם להם טעמים
 ידועים

פירוש

להולתם עם השכל, אצל נשתדל להמליץ להם ציבור מתישז אל הדעת כפי יכלתנו:
 דרכי הקודמים, היינו קדמוני החכמים שכלל אומה ולשון נהגו לדבר לפעמים צחה
 ונמשל, ולפי שראו קדמונינו ז"ל כי כך היה תנהג חכמי האומות צדו גם הם ללכת
 דרכיהם מאחד שגם הם חששו פן יוצנו דנדיהם לנלתי ראוי: עם האנשים בשתוף,
 ידלה צזה הלשון כי אינם אנשים רק צשתוף השם לצד מאחד שחסדה מהם הדעת
 שהיא לודת האדם: אין ראוי לדבר, וכן הזהירנו שהע"ה צחכמתו צאזני כסיל אל
 מדבר כי יצו לשכל מליך (משלי כ"ג ט) : ולא לחלוק, שאם תתחיל לדבר עמהם
 תוכרח לצא לידי מחלוקת צעצור שלא תוכל להסכים עמהם כלל, אצל המחלוקת
 לא תועיל אתם, כמו שיאמר צסמוך, א"כ יחד עוצ שלא להתחיל: לא יקבלו שום
 סברא, כי הסצדא נוסדה על כללי ההגיון, והם נעדרו כל חכמה ומדע: והמה
 מבזים אותם, כי תיחסים להם דנדי סכלות, וצזה סיים הדבור על ההגדות:

ואולם אם למצות, עכשו צא לדבר על החלק האחרון מן השאלות שהצטיח למעלה
 לחקור עליהם שעם זה החלק יושלם כונת החצור, וזאת החקירה היינו
 על טעמי המלות כוללת חלקים דנים, תחלה אם יש למלות מלך עלמן טעמים,
 שנית אם אפשר לנו להשיג אותן הטעמים, שלישית צאיזה דרך נגיע אל ידיעתם,
 ורביעית אם אחרי ידיעתם ראוי שנכתצם על ספר אם לא: כי אין להם טעם כלל,
 דצרוי אלה לקוחים מהמורה ח"ג פכ"ו, וכן צכל יחד דצרוי על זה הענין נמשך תמיד
 אחר דעת הדמ"צ"ס, אמנם לא אכלא שפתי מלצאר פה שנית את אשר החילותי לכתוב
 צקום אחר כי לא נחה דעתי צסצרת הדמ"צ"ס והיגדרים אחריו מהקדמונים והאחרונים
 על טעמי המלות, ודוח אחרת עמדי צכל אלה הדצדים, לכן לא אמנע מלחות דעי
 על כל חלק וחלק מזה הענין צצא המקום הראוי לו, והקודא ישפוט ויצחר את הישר
 צעיניו: שצווי ה' יהיה לריק, לדקו דצרוי צזה כי חלילה לחשוב על ה' תועה שינוה
 דצד צלי שום טעם וכונה ותכלית כלל, כי הלא אפילו צצר ודס כל עיד שהוא צרוי
 צשכלו לא יעשה בן, א"כ צשאלה הראשונה מן הד' שזכרנו היינו אם יש למלות מלך
 עלמן טעמים נסכים עם המחצד ונאמר כי צלי שום ספק היה לו ית' איזה תכלית
 שאליו

ידועים או אפשריים שיודעו לנו אי זה הדרך והמקומות אשר נוהם
נלך אל ידיעת הסבות והטעמים ההם, ואם נדעם האם ראוי
שנכתבם על ספר אם לא, נדבר באלה עתה. ונאמר כי כאשר
הידיעה השלמה בדבר אשר לו סבה היא שנדעהו בסבתו, כן
המעשה

פירוש

שאליו כיון בכל המלות אשר לנו: ידועים או אפשריים שיודעו לנו, זה כולל השאלה
השנית, היינו אם אפשר לנו להשיג אותן הטעמים אם לא: אי זה הדרך, זו השאלה
השלישית: האם ראוי, זו הרניעית מן השאלות שזכרנו, ועתה יצא לחקור עליהן
ויתחיל מן השאלה השניה כי על הראשונה כבר דבר מה שיש בו די צמלות מועטות,
ואנחנו הסכמנו עמו: הידיעה השלמה בדבר, יערח להוכיח להתרת השאלה השניה
כי מוכרח הדבר שיהיו טעמי המלות גלויים לנו, ויאמר כי כמו שהידיעה בדבר שיש
לו סבה לא תקרא ידיעה שלמה אם לא כשנשיג גם הסבה ההיא, כן המעשה אשר
לו תכלית לא נפעלבו בשלמות אם לא כאשר נדע גם התכלית ההוא, ולכן מאמר
שהוכחנו שיש תכלית וטעם למלות הנה לא נוכל לעשות אותם בשלמות אם לא כשנדע
גם טעמם, זה תכונת המופת, אמנם המתזונן צו ימלא שיש בו הטעמה צמלית
אשר לו תכלית, כי מליצה זו סובלת שני פירושים, הא' הוא התכלית הנודע
למחוקק העליון נותן המורה, והב' הוא התכלית אשר ישים לו האדם למטרה צעשיית
המורה, ולמען תדע כי צ' הפירושים אינם דבר אחד אבל הצדל דב' יש ציניהם אצו
לך משל ממעשה העקדה, הנה הצורא ית' צלוותו את הצדקם אצונו ע"ה קח נא
את צנך וכו' והעלבו שם לעולה צודאי היה לו טעם ותכלית צלווי הזה, אם לעשות
צו נסיון, או להציאן לידי שלמות יתרה, או להודיע לצאי עולם כי כדאי הוא לכל
הטובות שהצטיח לו ולזרעו, או כדי שילמדו ממנו כל צני אדם כי שומר מצוה אשרהו,
או להוליא כח היראה שצנפשו מן הכח אל הפועל כמו שפירשנו שם, או לתכלית
אחר בעלם ממנו וידוע לו ית' לצדו, אמנם על כל פנים תוכרח להודות שא"א ע"ה
לא ידע שום אחד מאלה הטעמים שאמרנו, רק חשצ צלצו כך לזה האל וכך ראוי
לי לעשות אע"פי שאינו מצין טעם הצווי ודי לי לידע שדלונו צנך ולא אהרבה אחריו,
מצואר מזה כי היה לצורא ית' תכלית ידוע צנתינת הצווי, ולאצדקם היה תכלית
אחר צהקריצ את צנו על המזנח, ואעפ"כ לא נוכל לומר חלילה כי אצדקם לא פעל
מעשהו בשלמות לפי שלא ידע התכלית והטעם שהיה לו ית' צנתינת הצווי, כן הדבר
צמלות, אנחנו לא נדע הטעם האמתי שצעצדו נלטווינו בכל המלות האלה (זולתי
המעט שדלה הכתוב לגלות לנו כמו שזכור לקמן), אך זאת ידענו כי אל עליון לזה
אותנו צהם, ולכן נעשה צלצ תמים כאשר לנו, ונעשהו בשלמות אע"פי שלא ידענו
התכלית והטעם הפרטי שהיה לו ית' צאותם הצוויים, אמנם עכ"ז יש לנו תכלית
כללי צפעולת המלות והוא לעשות דלון אצונו שצטמים, ודי לנו צו לעשותם בשלמות,
הדי לך שהמופת שהציא המחצד חלף הלך לו ואין לו תקומה, כי נכנסה צו מליצה
סובלת צ' פירושים שונים, והמחצד השתמש צה פעם על פי מוצן אחד ופעם על
פי מוצן אחר, וכן לא יעשה, מלצד כי גם כל המופת נוסד על סקר צמה שדלה
לפשות השלמות שיש צידיעות עם השלמות שיש צמעשים, ואמר כי כמו שהידיעה
אינה שלמה אם לא נדע סצתה כן המעשה אינו שלם אם לא נדע תכליתו, וזה
אינו נכון, כי אין להקיש מן הידיעות אל המעשים צהיות אפשרי לומר שיש לכל אחד
מהם דרכים נצדלים ואין ללמוד כלום מזה לזה, גם נדיך להתזונן כי אנחנו לא
שללנו ידיעת התכלית צמעשה המלות רק שללנו ידיעת התכלית שצעצדו נלטווי,

וכן

המעשה אשר לו תכלית נפעלהו בשלמות, כאשר נדע חתכלית
 והטעם, ולכן יחוייב שתהיה אפשרית אצלנו ידיעת התכליות
 והטעמים במצות, ועוד אנחנו נראה התורה תאמר בשבח המצות
 ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר
 ישמעון את כל החקים האלה ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול
 הזה, ובמה יודע זה אם לא תתכן ידיעת טעמי המצות? ועוד
 משפט החלק והכל שוים, ואנחנו נראה התורה תשתדל לתת
 טעמים

פירוש

והבן זה ההצלח היטב: ועוד אנהנו נראה, עכשו תציא מופת שני להוכיח היות
 הכרחית אצלנו ידיעת הטעמים צמלות: כי היא חכמתכם, הראיה שמציא מזה
 הפסוק אין זה ממך, כי כונת הכתוב לומר שהתורה היא חכמתנו לעיני העמים
 צעזור שהיא כוללת חקים ומשפטים אשר יציאנו אל קדצת אלהים כמו שפירכתי
 צציאורי על התורה שפ, אצל א"ל שידמוז הכתוב אל טעמי המלות, שאם הדצד כן
 היה מהראוי שיהיו צתורה טעמי המלות מצולרים צאר היטב כדי שמכח אותן הטעמים
 יצינו כל העמים שהתורה היא חכמתנו וצינחנו, ואנחנו נראה כי על דוב המלות
 לא צא צתורה שום טעם, כגון על מלות כלאים ושעטנו וצצר צחלצ ופרה אדומה
 ודיני העומלות והמאלכות האסורות וחגיגת יום ראש השנה ואסור השחתת הפלות
 ודומיהם, וא"כ איך יודו הגוים שהמשפטים האלה הם לדיקים צעזור התכלית הטוב
 והלודק שיש להם? והלא זה התכלית נשאר טמון ונסתר מעיניהם ולא יכלו להשיגו
 מאחר שהכתוב לא רצה לגלותו! וא"ת שהתורה הפיחה החקירה הזאת לשכל האנושי
 שיחקור וינקה הטעמים על המלות, אשאל עתה איך קרה א"כ שאחר ג' אלפים שנה
 שניתנה התורה ואחר כמה אלפים ספרים שחוצרו על המלות עדיין לא מלאנו טעמים
 מספיקים לכל המלות ונשתוללו אצירי לצ לפדש טעמיהם ויחחרו לדיק ולא יכלו?
 (עיין מזה הערה ט"ו) ואם אנחנו לא מלאנום איך ימלאו אותם שאר העמים?
 הרי מוכרחים אנו לומר שלא כיון הכתוב הזה אל טעמי המלות: ובמה יודע זה,
 זה יודע לפי דרכי צעזור שהאומות רואים פי כל עוד שישראל שומדים החקים האלה
 (אע"פ שלא ידעו טעמם) הם מליחים צהלחה שהיא למעלה מן הטצע, וכאשר
 יסודו מן הדרך אשר לזה ה' אותם ימלאום לרות רצות ודעות גם הכה למעלה מן
 הטצע, ומזה יקחו ראיה צרורה שהמשפטים הכס לדיקים צודאי, ובהנה רצים
 בהאחרונים נחקשו צפסוק זה והוליאורו תפשוטו להציא ממנו מופת על היות טעמים
 ידועים למלות, והקורא ישפוט אם רק מה שכתנתי הוא הפשט האמיתי: ועוד
 משפט החלק, זה מופת שלישי ותוארו כך, מאחר שהתורה עלמה נתנה טעמים
 לקלת המלות הנה צהכרח יכיה אפשר למלא טעמים גם אל השאר, כי משפט החלק
 והכל שוים, אצל זה אינו כלום, כי תחלה נוכל להפוך המופת ולומר, מאחר שהתורה
 בעלימה ממנו הטעמים צקלת המלות ורק לוחה על עשייתם מצלי שתחייצנו לחקור
 אחר טעמיהן, זה אות כי גם צשאר המלות העשיה הוא בעיקר לא צקשת הטעם
 כי משפט החלק והכל שוין, הרי שנתצטל המופת, ועוד זולת זה אין מקום לזאת
 הראיה מלך מה שאנו רואים שהטעמים שנתן הכתוב לקלת המלות לא יספיקו להשקיט
 הלצות ותמיד יש לערער עליהם כי לא ימלא השכל צהם די צאר כל הספקות
 הנופלות צאותו הענין, ד"מ התורה לוחה לאכול מלות שצעת ימים ואמרה הטעם
 כי צחפוזן ילאת מארץ מלרים, אמנם אם זה הוא הטעם האמיתי למה לזה אותם
 צמלרים

טעמים בקצת המצות וזה במצות שבת שנחנה בה התורה שני טעמים

פירוש

צמרים שיאכלו הפסח עם המלות והם עדיין לא ילאו צחפזון? וכן צענין השנת הטעמים שזאו צחורה לא יספיקו לצמד כל הפרטים שיש צשמירת השנת, כמו שנחקור על זה צסמוך, וכן על מלות הללית נחנה התורה הטעם ורליתם אוחו וזכרתם את כל מלות ה', אך תי יתן ואלדע מה הכרח יש צפתיל תכלת לזכירת המלות, וכי לא נוכל לזכור אותם אף צפתיל אדום או שחור או אף צלי שום פתיל וצלי לילית עלמו ע"י סימנים אחרים? וכזה תדין לשאר הטעמים שזאו צתורה על קלת המלות שתמיד ישאירו ספקות, א"כ הדברים ק"ו, אם הטעמים עלמו שיש צחורה לא יספיקו לצמד כל פרטי המלוא הריא הנה צלי ספק הטעמים שנחדש מדעתנו יהיו חלושים יותר, לכן אין לנו לחזור אחר הטעמים: במצות שבת, המחזר סונד כדעת דוב המפרשים שהתורה נחנה צ' טעמים למלות השנת צעצוד שמלאו דצרות הרלשונות זכרון הצריאה וצצרות השניות זכרון יליאת מלרים, למנס למי סיתצונן היטצ צעומק פשוטן של הפקראות יתצדר שזו הסצדא רחוקה מן האמת ושמעולם לא היתה כונת צכתוצ לתת אלה צ' הטעמים למלות השנה, ותחלה צריאת העולם אינו הטעם שצצודו נלעונו על הצציתה ציום הצציעי, דק הוא הטעם על היות יום הצציעי מקודש יותר משאר הימים, ומפורש כתוצ צפ' צרלשית ויקדש אוחו כי צו שנת וכו', ושם לא לוב כלום על הצציתה צו, וכן צצרות הרלשונות לא אמר על כן לוך ה' אלהיך לעשית את יום השנת אלל זכרון צריאת העולם, דק אמר על כן צדך ה' את יום השנת ויקדשהו, והפרש דצ יש צין קדושת היום וצין הצציתה צו ממלאכה, שהרי הקדושה אפשר שתדמו לצחיקות אחרות ולסגילות אחרות שתהייה לאוחו היום אף אם יעשו צני אדס צו מלאכה, כמו שהיה צלי ספק קודם מ"ת שהיו כל צלי עולם עושין צו מלאכה ועכ"ז היה היום קודש כי צצד נתקדש צעת הצריאה. והנה על אמתת ההצדל הזה העיר קלת גס הצמז"ס צמורה ח"צ פ' ל"א, גס ידידי החנס המפואר סד"ל נד"ו הסכים לזה ההצדל צצ"הע תקפ"ח דף ל"א, אלל ששניהם קימו וקצלו הטעם השני שהוא זכרון יליאת מלרים, ואני אומר שגס זה אינו הטעם האמתי, שהרי גס על מלות הענק תעניק לו (דצרים ט"ו י"ד) נתן הכתוצ הטעם וזכרת כי עצד היית צאדן מלרים ויפדך, וגס על חג השצועות אמר וזכרת כי עצד היית (סס י"ו י"צ) וכן על לווי לא חטה משפט גר יתום (סס כ"ד י"ז) ועל מה שנוה כי תחצוט זיתך לא תפאר אחרידך, כי תצלווד כדמדך לא תעולל אחרידך (סס כ"ד כ') צ"א) צכולס הוסיף וזכרת כי עצד היית כמו שהוסיף צעצרת דצרות האחרונות על מלות השנת, וצא זה ולימד על זה שצכל פעם שנוה הכתוצ על האמלה והחניניה והעזר אל הגרים ואל העצדים הוסיף זכרון יליאת מלרים כאומר גס אתה היית עצד וגר צמלרים ולכן חל עליך יותר מעל שאר צני אדס החוצ לחון הגרים והעצדים ואלל לרעות משפטם ולהעניק להם מאשר לך ולהניח להם העוללות ולשמח לצצם צחביך וכדומה, למדנו א"כ שאף צצרות האחרונות לא הוצק הכתוצ לצמוד יליאת מלרים דק לפי שאמר שס למען ינוח עצדך ואמתך כמוך, ולכן ילדק לומר שיליאת מלרים הוא הטעם דק להצצת העצד והאמה ממלאכה, וזה דק פרט אחד מן החונות המוטלות עלינו ציום השנת, א"כ יליאת מלרים אינו הטעם לשמירת השנת אלל הטעם האמתי הוא כלמד מן הכתוצ אך את שצחותי חשמודו כי אות היא צני וציניכס לדדתיכס לדעת כי אני ה' מקדשכס (שמות ל"א י"ג) שפשוטו יורה כי ה' נתן לנו את השנת למען תהיה לאות שאנחנו עמו, ולכן אנו שוצמים ציום הצציעי כמו שצנת צו ה"ת אחר הצריאה, וזה טעם שצחותי צכנוי מוסצ אל ה' יתעלה כי

יום

טעמים. א' מהם להודיע שהנמצאים כלם זולת הראשון גדולים
מהראשון ושאינם נמצאים במקרה או בעצמם בלתי סבה פועלת.
והאחר להודיענו ענין יציאת מצרים אשר בה יורע מענין ההשגחה
ושרשים אחרים, ונראה טעם רוב המצות אשר הונחו במשפטים
ובמצות המלך, ונראה החכמים הראשונים ישתדלו לתת טעם
קרוב למצוה ולכן יאמרו בכתובות מפני מה אסרה תורה שוחד
נתנו הסבה הקרובה בשיאמרו שהדיין נעשה בה כקרוב לעצמו
והסבה אשר תתן התורה כי השוחד יעור עיני חכמים וכו' איננה
היא הסבה הקרובה. ובכלל כשתדקדק בתורה ובדברי חכמים
תמצא כמעט טעם רוב המצות. א"כ משפט כולם ראוי שיהיה
בכה. והאריכות בזה מותר כי הוא כמבואר בעצמו מדברי תורה,
ואולם

פירוש

יום השניתה שלו, הוא גם יום השניתה שלנו, וזוה השמייודע צעולם כי ה' מקדש
ישראל, הוא אליהו ולאחור עמו, כמו שסתם הפסוק על כונה זאת לדעת כי חגי
ה' מקדשכם, והדגרים צדורים, ועיין הערה י"ן: זולת הראשון, זה לא היה לדין
לומר, כי מאחר שכלם עלולים מהראשון צדאי שהראשון עלמו אינו עלול, שא"כ
אינו ראשון: בלתי סבה פועלת, ידמה מזה שהמחזר סוזר שמן הפסוק כי ששת
ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ למדנו צריאת יש מאין, אזל זה אינו, כי
צכל הפסוקים ההם צעשרת הדגרות לא נזכר לא מלת צריאה ולא מלת מאין, רק
אמר כי ששת ימים עשה וכו' וינח ציוס השציעי, הדי שעל זמן המשך הפועל הזה
הקפיד הכתוב לא על אופן המעשה, ורק צעצור שנמשכה הפעולה ששת ימים
והיתה השציתה ציוס השציעי לכן נתקדש זה היום, לא צעצור שנצל העולם מאין,
מזה תצין כמה טעו המפרשים הדולים להכניס צכינת השצת זכרון הצריאה מאין:
אשר הונחו במשפטים, כגון וגר לא תונה שהוסיף צו הטעם, כי גדיס
הייתם, וכן עד צל השמש תשיצנו לו והטעם כי היא כסותה, וכן ושוחד לא
תקח והטעם כי השוחד יעור וכל דומה לזה, ואמר המחזר כי זה יורה היות
טעם גם למלות אחרות, והנה חגי לא שללתי הטעם מן השאר רק אמרתי שאין
חנו מחוייבים לחקור אחר הטעמים ושעל הדוג לא נלליח צזאת החקירה: ובמצות
המלך, בגון לא ירצה לו סיסים ולא ישיצ, לא ירצה לו נשים ולא יסורו,
וקדא צו למען ילמד: ישתדלו לתת טעם, אזל לא עלתה צידס להוליאנו מכל
ספק ומצוכה צזה הענין, א"כ זה המופת שהציא המחזר מן הכסיון ילחס נגדו ויוכים
ההפך, כי צדאותנו איך להצל ערחו ויגעו כל החכמים שצכל דוד ודוד לפתוח המעין
החתום הזה ולהליע לפנינו טעמים צדורים כשמש על כל המלות, זה יהיה לנו
ללות כי החכמה העליונה סגרה הדלת צעד השכל האנושי ולא נתנתו ליכנס
צתעלומות כלה: איננה היא הסבה הקרובה, איך הצדל כ"כ צין הטעם שנחכה
התורה וצין הטעם שאמרו צכתוצות דף ק"ה ע"צ, כי אס הדיין געשה כקרוב לעלמו
צנקל יטה משפט צעצור שאין אדם גואה חוצה לעלמו, ואס יטה המשפט צעצור
השוחד כצד ילדק לומר שהשוחד עור את עיניו כמו שאמרה התורה, א"כ שתי הסצות
ישוצו לצסוק להיות אחת: א"כ משפט כולם, כצד צעלנו למעלה זה המופת:
כמבואר בעצמו מדברי תורה, לא ידעתי מה הוא המצואר צתורה על זה הענין,

רק

ואולם הדרך אשר בה נלך בטעמים האלה אינה ידועה בעצמה
 אבל תצטרך לביאור ולכן נאמר כי הדרך הזאת תלקח מהכונה
 הכוללת אשר לתורה, ואין ספק שכינתה היא להישיב בני אדם
 אל השוב האמתי כפי מה שאפשר להם, וזה אם בדעוה
 ואם

פירוש

רק זאת מלאתי מצואר מאד צנתונים כי התורה הקפידה תמיד על שמירת המלות
 והזיכה פעמים רבות לנלתי נסוד מן הדרך אשר לוכו והצטיחה כל העוזות אס
 שמוע פשמע בקול ה' אל הינו, אצל מעולם לא צא הלווי זה לחזור אחר טעמי המלות
 ולצקס הסנות שנעצודן כלטוינו כך וכך, אשר מזה למדנו כי העשיה היא העיקר
 לא נקשת הטעם, ואיך א"כ יאמר שהצד כמצואר צעלמו מדברי תורה? ואולם
 הדרך, אחרי שהוכחנו כי אין לנו מחויבים לצקס טעמי המלות היה ללא לודך לצחך
 דברי המחזר צנאו עתה להורותנו איך נחפגב צחקירת הטעמים האלה, כי צהסרת
 היסוד יפול מעלמו הצנין הצנוי עליו, אך רחיתי טוב ליכנס גם פה תוך דבריו לפי
 שמהם עלמס נלמוד סתירתם וקיום היסודות אשר עליהם נשענת סצדתנו; מהכונה
 הכוללת אשר לתורה, אין ספק שאס נדע תכלית התורה צכללה נדע גם תכלית
 כל חלק פרטי ממנה, אמנם איפא איס יתפאר להשיג זה התכלית על מתכונתו?
 וצסמוך נראה כי הוא אינו כמו שדמה צדעתו המחזר: להייוויר בני אדם, זה
 לקוח מהתורה ה"ג פ"ל, וכצד כתצתי צמקום אחר מה שיש צו די להוכיח כי זאת
 הסנדא צעלה לבגמרי והיא רק חלוס שחלמו הקדמונים צעצוד שהיה קשה להם למנוח
 דרך אחרת לנלאת מן המצוכה, ולתה הקורא אס צעל נפש אתה תשפוט צשכלך שאילו
 היתה כונת התורה להישיב כל בני אדם אל הטוב האמתי למה נחן הצודא ית'
 תורתו רק לעס אחד ולא לכל צאי עולם? וכי אינס לריכים גם שאל האומות להתישר
 אל הטוב האמתי! ואס תאמר שדלתה חכמתו ית' לצחור צעס אחד יהיה כמו אמ'עי
 צינו יתעלה וצין שאל המין האנושי להישיבם אל הטוב האמתי, אשאלך למה א"כ
 לא ציאר כונתו זאת צתורה? ואיה הפסוקים יוכיחו כן? ואל חצא לפני צדמוס
 דחוקים וזרים, כי צנדון כזה היה לודך גדול לפדש היעצ תכלית צחירת ישראל ונחינת
 התורה כדי שידעו את המוטל עליהם לעשות, ועוד אשאל אס היה התכלית כמו
 שאמרת למה גזר על ישראל לנל יתערצו צשאר האומות? והלא היו מיכרחים להתערצ
 צהם כדי ללמדס דעת! ואס תשיצ כי חשס פן ישראל עלמס ילמדו תועצות הגוים
 וזנו אחרי אלהים אחרים (כמו שקרה פעמים רבות) איך איפה יהיה העס הזה
 דלוי והגון להודיע לבני אדם הטוב האמתי אס הוא עלמו יוכרח להשתמר פן יפול
 צאותן החועצות שהוא מיועד להלחם נגדם ולהעצידם מן הארץ? ועוד אס זה היה
 יעוד זרע יעקב הכה אנחנו מעולם לא עשינו מה שחוייבנו לעשות, כי שאל נא
 לימים דאשוכים מתי עצרו צני ישראל מבוי אל גוי וממלכה אל עס אחד לצטרס
 האמתיות האלה ולהודותם הטוב האמתי? — אמנם כצד הארצתי על זה צמקום
 אחר ואין חפלי לכפול הדברים: אם בדעות, שהאל ית' יתגלה לבני אדם כדי להישיבם
 אל הטוב האמתי צדעות דוקא הוא דצד שאין הדעת סוצלתו ויתנגד אל כל מה
 שהצדד לנו משלמיות הצודא ומתכונת האמתיות הנלחיות, צאשר כצד ידעת מן
 האמוד צס' הנכצד ירושלים שהאמתיות הנלחיות המה מיוסדות על התכונה צמושכלות
 ולא יועילו אלה נסים ולא התגלות האלוה להוכיח אמתתם אס לא יצין האדם קשר
 העושגים צהקשים מחויבים או שוללים, וצחנת ותדע כי גם היסרת האדם צדעות
 הוא דצד נכנס תחת סוג האמתיות הנלחיות, ואיך א"כ תאמר שלא נחגלה ה"ת על

הר

ואם במעשים. ורצוני במעשים מה שיכללו המדות הטובות
 והמעשים הטובים אשר בס' יהיה האדם טוב בעצמו ועם בני ביתו
 ועם בני המדינה כלם. ואל תפלא מאמרי המדות כי נראה היטב
 שמדה מה מהמדות הרעות תפסיד האדם ונפשו וגופו. וכ"ש
 שהעדר ההסכמה והסדר יפסיד הקבוץ המדיני והעבודות המיוחדות
 לעבודת האל באופן נאות לעם ואשר הם לקיים במ הדעות
 האמתיות כאשר יתכן לכלל העם ולהרחיקנו מהדעות הכוזבות
 והמעשים הרעים והמשפטים המשותפים בחברת בני אדם ובקבוצם
 וסדר מאכלם ושאר עניניהם. ואמנם האיש הגדול רבינו משח
 הוסיף באלה ואמר כי ימצאו קצת גם כן להרחיק המעשים
 והעבודות

פירוש

הד סיני חלל להישיר בני אדם צדעות? ועיין על זה הערה י"ז: ואם במעשים,
 חמת שהתורה תכוין להדריכנו צמעשים הטונים, כי אין ספק שהמעשים שנותה
 אותנו התורה לעשות חיים הם למולאיהם, חלל ח"א לומר שתכלית כל המעשים
 ההמה לא יהיה רק תיקון המדות והמעשים המוסריים אשר גם יהיה האדם טוב
 צעלמו ועם בני ציתו ועם בני המדינה כדצרי המחצר, שהדי המנהגים המוסריים
 הם חונות כל בני אדם בכלל לא חונות הישראלי צפרטות, גם הם ממין האמתיות
 הכלחיות אשר (כדצרי הרמז"מו) לא ילמדם האלהים ע"י כתב ולשון ולא ע"י אותיות
 ומופתים, כי טבעם יתנגד לזה הדרך, ועוד מי זה יעלוד כח לצאר כל משפטי
 התורה צלותן שיהיה תמיד זהם תכלית מוסרי לא זולת? מה חועלת צמדות יהיה
 ד"ת צמלות פרה אדומה ונטיילת לולב ואסור כלאי הכדס או צחתוך צטר העדלה או
 צנתינת ליילת על הכנף וכדומה? שמדה מה מהמדות הרעות, אין להכחיש
 כי אין לך דצר כ"כ עיקרי להללחת האדם כמו תקון מדות נפשו כפי דרכי הדרך
 והיושר, חכן לא קאמר צעצוד זאת שהתיקון הזה לצדו היה התכלית צצעצודו נחגלה
 האלוה על הד סיני ונחן לנו את תורתו, כי מנח הטעמים שרמזנו עליהם למעלה
 זה מצולח הציעול, וכפי האמת היישרת בני אדם צמדות טונות הוא דצר נוסד
 על הדת הטבעית, וכל אישי המין האנושי שוין צחיוצ הזה, שהדי מקורו הוא השכל
 שצו חנן הצודל את מצחר ילודיו להתצונן צתכונת נפשו ולהצחין צין טוב לדע וצין
 הכאה והמגוכה, נוסף עליהם הישראלי שחלצד היותו גם הוא מחויצ להתדצק צמדות
 טונות ולהתדחק מן הדעות כמו שאר האומות הנה יחויצ עוד לשמור לעשות ככל
 התורה הזאת ולהתנהג צמעשים מיוחדים לו לצדו, מעשים צלתי מיוסדים על
 צינת האדם ונוצעים רק ממקור החכמה העליונה הנעלמה מעיני כל חי: וכ"ש
 שהעדר ההסכמה, ידאה שכונתו צכל האדיכות הזה לומר שחחת מכוונת התורה
 היתה לסדר כל עניני האומה גם צדצרים שצין אדם לחצרו צלופן היותו שלם,
 לפי שהעדר הסדר הזה יסצצ גם העדר העצודות המיוחדות לאל, אך כל חלה
 טעמים חלושים המה ולא יספיקו לצאר על ידם כל משפטי התורה: ואשר הם וכו',
 פי' העדר ההסכמה יפסיד גם העצודות אשר הם לקיים צם הדעות האמתיות,
 כגון שציתת השנת וחגיגת המועדים שהתכלית זהם לפי דעתו כדי שיתעודר האדם
 לחשוב כי האל צדל שמים וארץ צששת ימים וכי הולילמו ממלדים והוסיצנו צסכות
 צמדצר וכל כיוולא צזה, וכצר טעננו על זה למעלה: הוסיף באלה, הרמז"ס ז'ל

והעבודות הרעות אשר לאנשי הדת ההיא הרעה אשר היתה
מפורסמת בזמן מרע"ה, ואנחנו כאשר נעיין בדברי התורה ובדברי
אנשי הדת ההיא באשר ספר רבו' משה נדע בהכרח שהאמת
אתו, ואלה הענינים יובילונו אל ההצלחה האמתית ויצילונו מן
הצער והעונש המגיע לרעים באמת.

ואולם שילקחו הטעמים מהדברים האלה מבואר, וזה כי התורה
לא נתנה למלאכי השרת וגם כן לא נפעל אנחנו בח
בעליונים

פירוש

כתב צפ"ט וצפ"ל מהשלישי למורה כי טעם קלת המלות היה להרחיקנו מן העבודות
המתועבות שהיו לכשדים ולכת הללצה ולשאר האומות שזמן מרע"ה, והמחזר הזה
הנוסע תמיד אחר דגלו אמר כאן כי כאשר נעיין היטב בתורה נדע בהכרח שהאמת
אתו, אמנם אנכי צדומי לא מלאתי זה ההכרח כאשר עיינתי בתורה, ולכן אומר כי
השלמים האלה לא שמו אל לצם כמה מן ההפסד נולד מסגרה זו, ולא נללצה צם
רוח כזוהי לידע שאחרי כמה דורות יצא מתפלסף ויאמר שבהצטל הסגרה יצוטל
בם המסוגר, ומאחר שאין עוד צימים האלה לא כשדים ולא אנשי ללצה ולא שום
פושט צעולם מעבודותיהם ושזושיהם כי נשכחו הימים הראשונים ואזך זכרם,
שזו אין לחוש פן ילמדו בני ישראל ללכת צדרכיהם, ובהסתלק זה החשש יסונו כל
המלות הנוסדות על זה הטעם כהצל ודיק וכמעשים צלי תועלת כלל, ולכן ראוי
שיצוטל החיוצ צהם, אמנם אנחנו כלמוד זכות על הרמז"ס ז"ל והנמשכים אחריו
מן הקדמונים צאמרנו שהם לא חשנו אל התולדה הנפסדת הזאת ולא היתה כונתם
להתיר הדלועה לגמרי ולשלח את העם חפשים מן המלות האלה, חלילה להם
מזאת, אך האחרונים הם אשר השחיתו עלילה וצקשו סמך צדצרי הקדמונים כדי
לפרוק מעלינו עול המלות השתעיות, וידיוחו את העם למרות פי עליון ולעצור
על צדרי התורה ציד דמה, ה' יכפר עליהם.

ואולם שילקחו הטעמים, כדי להוכיח שהאמת אתו צמה שאמר עד הנה, צא
עתה לטעון נגד סגרת המקוצלים האומרים שיש למלות טעמים נסתרים
וסודות עלומות ציסקודות חטאתם, ושהעצודה לדרך גבוה, ושע"י פועל המלות
יתוקנו העליונים והתחתונים כי יתהוו למעלה יחודים וזיווגים ומהם יומשך השפע
למטה וכל כיוולא צזה, והמחזר התאמן לנטל סגרותיהם צדליות צדודות ודלה
להוליא מזה כי מאחר שאין ממש צדצדיהם לא נשאר א"כ דרך אחד לצלר טעמי המלות
זולתי הדרך אשר דרך צה הרמז"ס ז"ל, אמנם זה אינו כלום, כי אפשר שאלה ואלה
סגו צדוהי ושניהם טועים מדרך האמת, שאין זה דומה לצדדים המתנגדים זה לזה
שצציטול הלך האחד צהכרח יתקיים השני המתנגד לו, וצציטול השני יתקיים הראשון
צהכרח, אצל צדדים אלו הם ממין המתחלפים שאפשר היות שניהם שקר או שניהם
אמת, ואין ללמוד מצטול או קיום האחד לצטול או קיום חצרו, לכן צדדון שלפנינו
אפשר שכל אחת משתי הסגרות דחוקה מהאחת, כמו שהיא צאמת, ושיש סגרה
שלישית מתחלפת מהן היא לצדה נכונה ואמתית: לא נתנה למלאכי השרת, א"כ
מה תועלת להם אם התחתונים ישמרו התורה אם לא? ולא נפעל אנחנו בח
בעליונים, זה יתאמת צדלותנו שהתורה העלימה מאך כל מה שיתחם אל העליונים
ולא זכרה אפילו צריאתם, כ"ש שלא זכרה צדד מחילוף מדדגותיהם וטצעם ותפקידם
וצרכיהם ומכונותיהם, שזה יודה כי אין להם חלק צה ולא יתפעלו מאמה אם

בעליונים ולא נשגם כי העליונים פועלים בנו ולא מתפעלים
 מאתנו והמה ינהיגו העולם השפל בכח האל ולא יתנהגו מהשפלים.
 ומי האיש אשר יחשוב כאשר יסתכל היטב במה שיאמר ויפשיט
 מעליו הדמיונות אשר שמע שהעליונים לא יתוקנו כי אם בטעשי
 בני אדם, והנה אנחנו בני האדם לא נוכל לתקן עצמנו ואיך
 נוכל לתקן העליונים ומה התקון ההוא אשר נפעל בו, ואשר יאמרו
 קצת בני אדם בזה הוא דמיון נפסד בלתי ענין הוא לנפש, ומי
 יתן ואדע אם יתכן שיגיע בו שום ענין או תכונה או איכות
 מאתנו בחשבנו אנחנו בו או בשנפער פעולותינו ומה יגיעם
 מאתנו שבו נהיה אנו מנהיגיהם, ואולם מה שיחשוב בזה האיש
 החכם בעל הדת הוא שאנחנו כשנתקן עצמנו ונשתנה אל הטוב
 יגיענו טוב מהאל והשנוי לא יבא כי אם מצד המקבלים, גם לא
 יתכן

פירוש

צני ישראל ישמרו אותה או יעזרו עליה, שהרי אם היה כן היה הכתוב מודיענו
 מה שיש בו לדרך לעצוד עבודתנו צניקה הראויה: והמה ינהיגו העולם השפל,
 מזה נראה שהיה המחבר נוטה להאמין צמליחות המלאכים אשר על זאת כתב למעלה
 שיש חילוף דעות בין החכמים: הדמיונות אשר שמע, כי הדעה ספרים חוצרו על
 פי הסדרא הריא, ומאודעות דעות תפליחות וזרות יספרו הפתאים זה לזה הנוסדות
 על תקון העליונים על ידי מעשי החכמים: לא נוכל לתקן עצמנו, זה מופת
 שאין עליו חשבה, כי כמה מן העמל והעודח יש לאדם עדם יזכה לטהר נפשו
 מלכלוכי הגופניות ולדבא תחת דגליו כל התאוות הקמרות המתלחמות בקדו
 והמוכנות אותו להתקדצ אל השלמות? וכמה מעט המה אשר הגיעו אל תכלית
 הפועל הזה לתקן עצמו כדאוי? ואיך א"כ ילוייר דדעת שיהיה צנח האדם הרוצן
 תחת משא כבד בזה לתקן את העליונים ממנו? ומה התקון ההוא, עדם נדע
 תכונת התקון המדומה הזה היינו לדינים לידע מאיזה מין המה החסרונות שצפה
 נפלו העליונים, וצמה קלקלו, כי צלי ספק אין תקון אם לא קדם לו קלקול, אמנם
 התורה לא הודיעה כלום מכל זה אפילו צדמו, והפך מזה אמרה שנשמור המלות
 לטוב לנו כל הימים, וזה לנו לאות כי לא נפעול שום תקון צמקירת המלות רק
 לטובת עצמנו: בלתי ענין הוא לנפש, כלו' אינו ענין שיוליד דעיון קיים ולאמתי
 צנפש, אצל הוא דעיון דמיוני נפסד: בחשיבנו אנחנו בו, צעלי הכת הריא יאמרו
 כי גם המחשבה עצמה עם היותה רק פועל פנימי צנפש תעשה רושם למעלה ותפעל
 בעליונים שנויים דציס, והמחבר חמה על זה, כי הוא צאמת סדרא נפסדת: או
 בשנפעל פעולותינו, כל פעולה היא צמועה, והתנועה היא מקרה הגשם, לכן
 היה מהדאוי שהפעולה תעשה רושם רק צדצר גופני, ומה שאנו רואים כי פעולה
 צגוף תסצצ שנוי צנפש האדם הוא צעצוד שיש קשר אמין וחזק צין גוף האדם ונפשו
 אע"פי שאין לנו מצינים מהותו היעצ, אך תהו הקשר שיש צין האדם והעליונים
 שצעצודו יהיה כח צפעילת האדם לעשות רושם צהם? שבו נהיה אנחנו מנהיגיהם,
 אילו היה תקון העליונים נמשך ומסונצ מפעולות האדם יהיה האדם המנהיג ולצלות
 מעלה יהיו מונהגים ממנו, וזה הפך הסדר: יגיענו טוב מהאל, זוהי הסדרא
 היסדה

יתכן שיאמר שבם נוריד הרוחניות כמשפט בעלי הצורות והטלסם.
 כי כאשר נעיין בדברי התורה נמצאם חולקים על זה מאד והם
 מדרכי עובדי ע"ז. וגם כן אי אפשר שנאמר שהטעמים ההמה
 הם רמזים ועינינים כמעט לא יובנו לבני אדם כאשר התבאר זה
 בלו במה שאמרנו שלמצות טעמים ידועים או אפשריים שיודעו
 לנו. וזה כי לא יתבאר מהראיות ההמה לבד שלמצות טעמים
 אפשר ידיעתם. ואמנם יתבאר מהם גם כן שהטעמים ההמה
 לקוחים מהענינים אשר אמרנו ר"ל שהם אם לקיום דעת אמת
 ולהרחקת דעת כוזב ואם למעשה טוב. וזה יראה כי בחפשונו
 הטעמים

פירוש

הישרה והתכלית העקרי שגשים תמיד נגד עינינו צעשיית המלות, היינו שע"י שמירתן
 יגיע אלינו מהאל טובה צעו"הו וצעו"הכ, ואף אם לא נדע מהות הטוב הזה,
 או אף אם לא נדע איך יהיו המלות סבה להטוב ההוא אין צורך כלום, ודי לנו
 להאמין שכך יהיה צלי ספק, כמו שהצטייחם התורה ושמרת את חקיו וגו' אשר
 יטע לך ולנניך אחריו (דברים ד' ת'), וכתוב ולשמור את כל מצותי כל הימים
 למען יטע להם ולצניהם לעולם (שם ה' כו'), ועוד בכל הדרך אשר לזה ה'
 אלהיכם אתכם תלכו למען תחיון ועוז לכם (שם ה' לו'), ושמעת ישראל ושמרת
 לעשות אשר יטע לך (שם י"ו ג'), ופסוקים רבים דומים לאלו המודים בתכלית
 הצידוד כי עקב שמירת המלות יבא לנו טובה מהאל, ועיין הערה י"ח: והשנוי
 לא יבא, בלו אל חטעה לחשוב כי אחרי שאמרנו שיגיע לנו טוב מהאל כפי מה
 שנתקן עלמנו הרי התקון הזה יסבב שינוי רצון אללו ית', שקודם לכן לא היה מיטיב
 עמנו ועתה צעזוד מעשינו נשתנה רצונו להיטיב עמנו, אין הדבר כן, אלא לפי
 שאין חלוק זמנים אללו ית' צעזוד נלחיותו, והעזר והעתיד כולם הווה לפניו,
 לכן הוא יודע מאז שצעת פלוני איש פלוני יתקן מעשיו ואיש פלוני יקלקל מעשיו
 וצנתו לאיש כמפעלו הוא כמשך אחר הידיעה שהיתה לו צזה קודם לכן, א"כ אינו
 שנוי רצון אללו ית', והשני הוא דק מלך המקצלים: שבם נוריד הרוחניות.
 המחמינים צשפע הגרמים השמימיים יאמרו כי יש כח צאדם ע"י איזה פעולות
 להידיד השפע ההוא כחפלו, ומזה כולך שקלת מקדמוניו ג"כ צנטיהם אחר סגדא
 זאת אמרו כי מעשה המלות הוא הפועל שיש בו כח להידיד הרוחניות, אתכם
 להרלות סכלות סגדא זו אך למותד: כאשר נעיין בדברי התורה, שאמרה כי
 הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל מעינינים ואל קוסמים ישמעו ואתה לא
 כן (דברים י"ח י"ד), וצחשצנו שאלה המעוננים והקוסמים יאמינו כי ע"י מעשיהם
 יודידו השפע מן העליונים, אז ננין כי אלה הדעות אפס ותוהו ואסודות לנו מן
 התורה: וגם כן אי אפשר שנאמר, טוען עתה נגד הסוגרים שהמלות ידמו אל
 עינינים דקים ומופשטי החמדיות אשר לא יזינס רק צעל דעת רחצה, כי לפי סגדחו
 יחוייב שיהיו עעמי המלות פשוטים וקלים ואפשרי ההשגה לכל אדם: ואמנם
 יתבאר וכו', טרה להוכיח כי לפי שכל שאר הטעמים שהמליאו אל המלות הם שקר,
 א"כ לא נשאר לנו כ"א ללכת אחר דעת הדמ"ס, אמנם כצד טעמתי עליו צזה
 למעלה: אם לקיום דעת אמת, לא ידעתי איך יתקיים דעת אמת או יתרחק
 דעת כוזב ע"י איסור השחתת הפלות או זריעת כלאים צכרס או צשול צשר צחלב
 או

הטעמים אשר נתנה התורה במצות רבות נמצאם הולכים על זה הדרך, וזה באמת כמבואר בעצמו כאשר יסתכל האדם היטב בדברי התורה ובמה שנאמר.

וידענו בלי ספק שקצת מאנשי אומתנו ישאו קולם עלינו בקולות נוראות ובבהלה נפלאה ויתארונו בזה שאנחנו חולקים על דברי התורה והחכמים ח'ו, ואנחנו נדע היטב שרחקו מהאמת והם כמעני התורה וכינותיה הנכבדות והטובות באמת. ואנחנו נמשכנו בזה אחר עקבות גדולי תורתנו אשר עיינו היטב בדברי התורה והנביאים ובדברי חכמי המשנה והתלמוד אשר מימיהם אנו שותים, ואין ספק שלו מצאנו בדברי חכמים הראשונים ענין יורה

פירוש

או אכילת הדם ודומיהם, סוף דבר הנחלתו אלה הם צעני כחלוס עלי פתרון: נמצאם הולכים על זה הדרך, אילו בדבריו היה חל החוב על כל המין האנושי לשמור לעשות ככל דברי התורה הזאת, כי איך יתכן שיתיחד עם אחד לזדון ולזוויס ואזהרות לתכלית תיקון המדות צהיות זה התכלית כללי לכל בני אדם?

וידענו וכו', אחרי שזעל סגרת המקובלים צעמי המלות והרס ונתן מצנרותיהם שנו על יסוד רעוע שהוא הורדת השפע מהעליונים ותיקונם ע"י מעשי התחתונים, אמר עתה שהוא יודע שאנשי זאת הכת יתקוממו עליו על זאת, ומזה אנו למדים שצנימו כזר גזרה ידס של אלה ורזיס נמשכו אחדיהם: בקולות נוראות, כך דרכם להגזים ולהרים בשופר קולם נגד מי שלא ישא להם פנים: ובבהלה נפלאה, לא צמתון וניסוץ הדעת כמנהג החוקרים אשר כרתו צדית עם ההגיון, רק ילכו אחר כח דמיונם החזק ודמם הרותח: שאנחנו חולקים על דברי התורה, נקל להם להוכיח כן מאחר שהורגלו מנעודיהם להוליא דברי התורה מפשוטם ולהכניס בהם דמזיס צלתי נאותים להם, אך שנסנח מהם הפשט צענור הסודות שדחקו אותם ועמדו במקומם: כמישני התורה וכינותיה הנכבדות, כחוב צתורה כי קרוב אליך הדבר מאד, למדנו מזה כי הטוב האמתי המכוון ע"י התורה הוא דבר גלוי ומפורסם לכל אישי האומה ואינו כסגולה צידי איזה יחידים לזד, אלא כל איש ואיש מישראל יוכל להשיג הטובה ההיא רק אם ישמור לעשות ככל הכתוב זה, וכן כתב הרמב"ם ז"ל ספ"ד מהל' יסודי התורה: מעשה המלות הם הטובה הגדולה שהשפיע הקב"ה ליסוץ העולם הזה כדי לנחול חיי העולם הבא ואפשר שידעם הכל קטן וגדול איש ואשה צעל לצד רחצ וצעל לצד קצר עכ"ל, אמנם המקובלים אומרים כי עיקר כונת התורה היא השגת הסודות הידועים להם, ואלה הדברים הם קשי ההסגה לא יצינס רק אחד מני אלף ואין להמון מצוא בהם כלל, א"כ יחויצ לדעתם שההמון ישולל מן הטוב ההוא כדרך שאמרו צעלי הכת ההיא שכל מי שלא למד הקבלה לא ראה מאורות עימיו, ומי שלא ראה מאורות צודאי שלא יזכה לטוב הנפון לעולם הבא, וכל זה הפך מכוונת התורה, ולכן אמר שהם כמשני התורה: אחר עקבות גדולי תורתנו, כהרמב"ם ורזינו צחיי הזקן ושאר צחירי האומה: ואין ספק, זה יודה על לניעות דעתו של המחבר שהוא אינו עומד על דצורו צקשיות עודף רק הוא צונה סצרותיו על מופתי השכל גם הוצד תמיד אחר גדולי הדור, עד שאם היה אפשר לו למלא סעד וסיוע מדברי גדולי האומה לסצרות

מנגדיו

יורח בהכרח או קרוב להכרח על מה שיאמרו אלה בדעותיהם
 הרחוקות מהבנת השכל האנושי היינו חושדים שכלנו והיינו
 נמשכים אחר עקבותיהם. וראוי שתדע מ"מ כי קצת המצות והם
 אשר יקראו חקים אולי טעמיהם בלתי ידועים לנו או תקשרה
 ידיעתם אצלנו, ואולי תתכן ידיעתם לשקועים בעניני הדת לבד
 לא לזולתם, גם ראוי שתדע כי אחת מכוונות תורתנו הגדולה
 היא המעשה לא האמונה והכונה לבד, וזה דבר לא יחלוק עליו
 בעל דת או איש מאנשי החכמה.
 ואלה

פירוש

מגדיו היה מצטל דעתו מפני דעתם והיה חושד שכלו לאמר טעיתי, או מדה
 משוחרת להיות מודה על האמת: או קרוב להכרח, מכאן שלא תלא דברי
 סקדמונים אפילו דמו דחוק שיתן קיום לסדרות הכת היא: הרחוקות מהבנת
 השכל האנושי, זאת דעה עוד צחכמתו כי תלמד שלא תלאו משען דברי חז"ל גם
 הכחותיהם זרות מאד אלל השכל האנושי עד שלא יוכל הנבון לקבלם: וראוי שתדע
 עתה שז' אל ענין טעמי המלות: בלתי ידועים לנו, הדי שהודה כי לשוא נעמול
 למלאו טעמים לקלת המלות, ואילו היתה הכונה הכוללת אשר לתורה להיטיב
 צני אדם אל הטוב האמתית צדקות כמו שאמר למעלה למה יהיו קלת הטעמים בלתי
 ידועים לנו? ואיך נתיישר צלותן המלות אל תיקון המדות מאחר שלא נדע מה
 קשר יש צין אומן הפעולות ונין השגת הטוב המוסרי? לשקועים בעניני הדת,
 גם זה דבר זר, כי המלות ניתנו לכל קהל ישראל א"כ יועילו לכללות האומה, ואם
 לא יועילו רק צדיעת התכלית והתועלת היוצא מהן א"כ יהיו דוב אישי האומה
 נעדרו התועלת ההוא להיותם בלתי ידועים טעמי המלות, עתה תראה איך נדחקו
 מהזיקי הדעת הזאת לסתור את דברי עמנו, כי תלך אחד יטרחו להוכיח שיש למלות
 טעמים אפסד שידעו לנו, ומלך אחד יוכרחו להודות שיש קלת מלות שטעמיהם
 בלתי ידועים לנו: כי אחת מכוונות, גדול כח האמת עד שאפילו צעלי דיצה
 יוכרחו לפעמים להודות זה, והנה המחנך הזה עם כי התרחק נכדון זה מן הדרך
 האמתית צדלותו לומר שכונת התורה היתה להיטיב כל צני אדם אל הטוב המוסרי,
 שצדצור זה נכנס צדוחקים דנים כאשר הרלתיך עד הנה, עתה לא יכול להתאפק
 מהודות צפה תלא כי הכונה היותר עיקרית וגדולה שנתורה היא המעשה, כי לא
 יכול לעלם עיניו תכמה וכמה פסוקים המורים כן, אמנם לפי סדרתו היה ראוי
 שתקפיד התורה יותר אל הכונה ממה שתקפיד אל המעשה מאחר שתכלית המלות
 לפי דעתו הוא להיטיב אל הטוב המוסרי: לא האמונה, פירושו לא האמונה לצד,
 כי צודאי שהאמונה היא העיקר הראשי שהכל תלוי בו, והיא הכרחית מאד לכל
 בעל דת על הדרך שציארתו צחצורי התו' והפי' ת"ג פ"א: והכונה לבד, דלינו צזה
 הכונה צטעמי המלות, ואמר כי סוף סוף ידיעת הטעמים ההם אינה הכרחית
 כ"כ כמו המעשה עלמו: בעל דת או איש מאנשי החכמה, הדי הזכיר שמי
 הכתות, צעל דת הוא התורני היושב שקט ושאלן על אמונתו ואינו פונה אל שום
 מחקר, ואנשי החכמה הם אשר לא ישקוטו יומם ולילה לתור צעין החקירה אחרי
 תכלית כל ענין, ואמר ששניהם יסכימו צזאת הפנה שהמעשה הוא העיקר, שהדי
 שניהם דואים שהתורה הזכירה כמה פעמים ושמדתם ועשייתם, ושמדת ועשיית,
 את חקתי תשמרו, את הדבר וגו' תשמרו לעשות, ומעולם לא הזכירה החוצ לדורש
 ולחקר

ואלה האנשים הרעים הנמצאים באימתנו מהחושבים להתפלסף
 ואם הם באמת רחיקים מהתורה והחכמה אשר לא יחפצו לעשות
 מצית תורתנו וקצתם ילעיגו בגו ויאמרו שתספיק הכונה הם
 בכלל הכופרים ומחריבי התורה, ורחקה דרכם באמת מדרך
 התורה ומדרך החכמים באמת השקועים בחכמות, וכ"ש שכאשר
 לא נעשה המעשה תפסד גם הכונה כאשר אמרו חכמים שקרה
 לשלמה ע"ה ודומה לזה באופן מה לר' ישמעאל בשבת, ומי האיש
 הרע

פירוש

ולחקור אחר טעמי המלות: האנשים הרעים, גם צימיו היו אפיקורוסים רציס
 שפרקו עול המלות מעל לוארם צאמרם שלא המעשה הוא העיקר אלא הכונה ושיש
 דרכים אחרים להשיג אותה הכונה גם צלי עשיית אותם המעשים, וקרה זה להם
 צעזור שקראו מפה ומפה צלי סדריים שנים או שלשה ספרי פילוסופיאה והם
 נעדרי ההכנות הלדיכות אל הלימוד ההוא, וכרגע דמו צדעתם שהם פילוסופים
 ושכזד חקרו כל תכלית, וצאמת הם סגלים גמורים וחכמת מה להם, והנה המכיר
 היטב תכונת כותבי זמננו והיורד לסוף דעתם הוא יצין וישפוט אם גם על אלה
 ראוי לומר כתלונות המחזר על חוקרי דורו: רחוקים מהתורה והחכמה, הם
 חושצים עלתם חוקרים ותורמייס ואינם צאמת לא זה ולא זה: לא יחפצו לעשות,
 יעצרו על מלות התורה ציד רמה, לא כמי שילדו תוקפו ויודע צדוע מעלליו, אלא
 הם אומרים שאין צזה עון אשר חטא, כי כזר פסק חיוצן צימייס האלה: ילעיגו
 בנו, יאמרו שהמדקדקים אחר המלות השמעיות צזמן הזה יעשו מהעיקר טפל
 ומהטפל עיקר, כי אלה אינם רק מנהגים (לעדעמחניען) ואינם עיקר צדת אלא
 הם אמלעיים המוצילים אל תכלית יותר ככזד שהוא תקון המדות: שתספיק הכונה,
 ומה היא הכונה? לזכור הלימודים המציאיים אותנו אל השלמות ולתקן עלמנו
 צמוסר הטוב (כך הם אומרים) א"כ נשיג זה התכלית גם צלי עשית אותן המעשים:
 בכלל הכופרים, הם יאמרו שיש זמן קלוצ לשמירת המלות, ולפי שהתורה לא אמרה
 כן צשום תקום הדי זו כפידה: ומחריבי התורה, כי מה שהקפידה התורה הוא
 עשיית המלות ומי שאינו מקיים אותן כהלכתן הוא מחריצ התורה לפי שעושה
 כגד כונתה: השקועים בחכמות, אף מי שהשתקע כל ימיו צחקירות הפילוסופיאה
 אם יתן אל לזו לירד לסוף כונת התורה צכל חקיה ומשפטיה יודה שהתכלית
 העיקרי המכוון צזה הוא העשיה לא החקירה לצד, וכזאת לאינו צתפאלת החוקרים
 וכזד אומחנו השלם הדמ"צ"מן ז"ל"ל שלא צזה ימינו אפילו רגע מן המחקר ושמאלו
 מחזקת צתורת ה' לא סר ממנה כל ימי חייו, וכדאי האיש המעולה הזה להיות
 לתופת לכל אוהצ החקירה ולהעטות צושה וכלימה לאותם המתהללים צשם תלמידיו
 והם לא צזו צדרכיו הלוך: תפסד גם הכונה, זו דעה יותר גדולה מכולם, והיא
 שהאנשים האלה חושצים להשיג מה שכיונה אליו התורה צמלותיה אף צלי עשיית
 הפעולות המלוות צה, אף ככזצה תיחלתם והם נשארים צלי תורה וצלי מוסר,
 וזה צעזור שיצטחו יותר מן הראוי צאמלעיים אנושיים וצנח סכלס וצין כך וצין
 כך הם ככשלים צכל איסורים דאורייתא, ועצירה גורדת עצירה וצעזור כך יתרחק
 מהם הסיוע האלהי ולא יזכו לתקן עלמם, ועיין הערה י"ח: שקרה לשלמה,
 שאמר אני ארצה ולא אסוד כנודע: לר' ישמעאל בשבת, צגמ' דצצת דף י"צ ע"צ
 א"ר ישמעאל צן אלישע אני אקרא ולא אטה ואח"כ קרא והטה לדעת ד' נתן שם,
 אשר

הרע אשר ראה זה ויסמוך על דעתו הנקלה לבטל המעשה
 המשותף לכל ולהחריב כונת התורה אשר כיונה ליישרנו בדעות
 ובמעשים, והתורה אמרה ושמרתם ועשיתם, ונאמר שכל טוב
 לכל עושיהם, ואמרו חכמים ללומדיהם לא נאמר אלא לעושיהם,
 ואמרו התלמוד מביא לידי מעשה, ולכן ראוי להרחיק מעלינו
 מאד, ולפעמים יביא הצורך להמיתם כפי דיני התורה או בהוראת
 שעה אם לא ישובו מדרכם הרעה, וראוי לעיין אם נאמין
 בתשובת הרעים האלה אחרי שידענו שדעותם בשרשי התורה
 רעות והיו מעשיהם כנגד רצון התורה המישרת אותנו כלנו, ולא
 יעשו זה אלא החסרים, אשר הם רחוקים מהחכמה אלא ששמעו
 אולי או ראו ענין מה מאשר דברו

קצת

פירוש

אשר משני המשלים האלה נלמד כי שוא תשועת אדם ואין איש יכול לצטוח צעלמו,
 ולכן אף אם נודה לפי שעה לאלה האחרונים שתכלית המלות הוא התיקן המוסרי
 אל יאמר אדם אני אסתקן עמתי בדרכים אחרים זולת אלה ולפיכך אהיה פטור מן
 המלות השמעיות, אלא מוטב לו לנחור צאלמעיים שנתנה לו התורה האלהית
 להשיג זה התכלית ממה שילך אחר שרירות לבו לזקק לו אלמעיים אחרים כפי
 העולה על דוחו: ויסמוך על דעתו הנקלה, בכל החקירות האנושיות אשר נושאם
 האמת או השקר יכול אדם לסמוך על דעתו, גם מחוייב הוא להשתמש זה, אצל
 צמקום שהצודא ית' כצד גילה לנו דלוננו והורה אותנו דרך זו כלך אין רשות לזינת
 האדם להתפלסף על זה, אלא מוטב עליו החוצ הגמור ללכת אחר דלוננו ית':
 המשותף לכל, כחכם כסכל כאיש כאשה כנער כזקן כולם חייבים צמעשה המלות,
 גם יש לכולם יכולת לעשותם, אצל אין היכולת ציד כולם להתצונן כדלוי אל
 התכלית שצעצורו נלטוינו בכל אותם המנהגים, א"כ צהיות המעשה משותף לכל
 ואין הכונה משותפת לכל, ונדלוננו שהתורה הקפידה יותר על המעשה, נלמוד
 מזה שאין ידיעת התכלית עיקר ושעכ"פ חוצה לאדם שלא לצטל המעשה: אשר
 כיונה ליישרנו, זה לפי דעתו: ראוי להרחיקם, אולי כונתו צזה להצדילם משאר
 עדת ישראל עד שחשצנס לכת צפני עממה ולא יתערצו צין המלמיינים שותרי המלות:
 ולהמיתם כפי דיני התורה, אפשר היה זה בכון צזמן שצנת ישראל על אדמתם מן
 הטעם המצואל היטצ צס' הנכצד ירושלים, אך עתה כצד פסקו דיני נפשות:
 אם נאמין בתשובה, צנוהג שצעולם התצוזה היא מן החטאים הכולדים מפתוי
 הילד, שאחרי השקטת התלוות החמדיות יצין האדם צדוע מעלליו ויתחרט ממה
 שעשה, אצל אלה האנשים העוצרים על המלות צעצור שלא יאמינו צחיוצס א"כ
 שיתחרטו ממעשיהם אם לא שיודו תחלה כי סצרתם היתה שקר וכזב, כי כל עוד
 שיטארו צדעתם הראשונה הם סוצדים שלא חטאו מעולם, ואיש צזה לא יעשה
 תצוזה, לצאת אמר המצצד כי לא צנקל נלמין צתשיצתם: ולא יעשו זה, הולך
 ומצקס דרך להתנללותם ואינו מולא, ומוכרח לומר שהם נוהגים צזה כמנהג
 הטפסים חסרי תצוזה: ששמעו אולי או ראו, הוא הדצד אשר דצרתו למעלה
 שהם עיינו קלת צספרים אצל לא צסדר הדלוי, ולכן יקחו תפה מלמד, ומצצד פלוגי
 ומפה לשון מדדס פלוגי ויצנו מן השצדים האלה צנין שאין לו יסוד:

קצת

קצת ממחברי אומתנו או זולתם ולא למדו החכמה ויזיקו לבני אדם ולקבוצם, ובש"ש אם יקרה שיהיו בעלי תכונות רעות וגדולי הנפש, ובעבור אלה הרעים מכלי התורה והחכמה שבה החכמה למום על בעליה, כי פתאי ההמון אשר לא ידעו מי חכם באמת ומי אינו באשר ראו את הרעים האלה יחסו זה לחכמות עד שילעיגו על החכמים באמת הטובים, ויחשבו הפתאים ההם סבלותם למעלה וחסרונם לחשיבות. ולכן יזיקו אלה בזה לאנשי החכמה הטובים יותר מאשר יזיקום שונאי החכמה.

ואולם

פירוש

קצת ממחברי אומתנו, כי יש גם צנינו איזה מחזר קדמון נטה מן הדרך הישרה, לא אזכירם צפרטות: או זולתם, היינו מחזרי העמים: ולא למדו החכמה, לא סדרו דעפס הענינים שקראו צספרים לדלות אס האעת אסת: ויזיקו לבני אדם, כי ידפיסו ספרים ויקראו צקול גדול להמון ללכת אחר עלתם: ולקבוצם, כי א"א שכולם מקטון ועד גדול ישמעו לקולם, אלא תמיד ישאר חלק מן האומה דצוק אחר המלות וחדד לקיימם, א"כ יחלק העם לחני ויהיו לשתי כתות, ואין דצד מזיק מזה לקצון הכללי: בעלי תכונות רעות, שיצקשו להקל מעליהם עול המלות דק כדי שיוכלו אח"ב לילך אחר מאויי לצם: וגדולי הנפש, ועכ"ז הם צעלי שכל זך וצנינה יתרה, ואנשים גאלה יזיקו כפלים: ובעבור אלה הרעים, עד הנה הוכיח שהאנשים אשר יצעלו הפעשה יזיקו מאד לתורה ולכונתה, ועתה יוכיח שהם יזיקו שיער לא מעט גם לפילוסופיאה עלמה אשר הם מתדללים כאלהציה: שבה החכמה למום על בעליה, תספ שהוא צלמת פאר והדר לאיש התורני אס יהיה מקושט גם צעדי הפילוסופיאה, כמו שהוכחתי צמקום אחר, עתה צסצת הרעים האלה פחצז הידיעה בהיא למום ולחסרון לצעליה, וזה מן הטעם שיצאר: כי פתאי ההמון, ידוע כי ההמון אינם מצחינים דצד על פי סנותיו ושדשיו, דקיטפטו כפי דלות עיניהם, ואס צאו לדון על איש פלוגי, החגם הוא אס סכל, לא יציטו דק אל מעשיו הנגלות לעין כל ועל פיהם יחליטו משפטם: כאשר ראו וכו', כשהם דואים שאיש פלוגי אשר למד חכמות הדצה והוחזק לפילוסוף נכצד יעצור על המלות השמעיות צפרהסיא, ואין לצו נוקפו לעשות לעיני העם את אשר אסרה התורה צציאר נגלה, יאמרו: אין זה אלא שהפילוסופיאה הציאתו לזה, א"כ הלימוד זה דע מאד ודאוי לצרוח ממנה מאחר שהיא תסתור צניני הדת: עד שילעיגו וכו', וזה יציאם אחרי כן להלעיג על מי שעוסק צחכמות חלוניות אע"פי שלצו שלם עם תורת ה' ושומר מצותיה, כי הם לא יצחינו צין הפילוסופיאה האמתית המסכמת עם כל עקרי הדת וצין המצוייפת אשר תוליד ההכחשה והאפיקורוסות, אלא לחסרון ידיעתם זה יחצצו שהיא דק תמין אחד, ומאחר שהצאישה את ריחה צעיניהם פעם אחת סוצ לא יאמינו צה: ויחשבו הפתאים ההם, עוד דעה אחרת כולדה מזה והיא שההמון יחצצו צעצור כן שכל המרצה לצרוח מן המחקר דרי זה משוצח, ושיפה הם עושים לסגור הדלת צפני כל עיין, כי התורה תחייצם להשאר צמצל הסכלות פן יצגדו צה אס יפקחו עיניהם ע"י הפילוסופיאה, ושע"כ הפתי הסכל המשולל מכל חכמה הוא יותר נעלה וחסוצ מצחיר הפילוסופים, ואין לך חלול ה' וחלול תורה גדול מזה: ולכן יזיקו, ולפי שאלה החוקרים המצוייפים

כדומקים

ואולם אם ראוי לבאר על ספר טעמי המצות אם לא, ימצא לכל
 צד מאלה פנים מה, וזה כי אנחנו נראה התורה וחכמים
 יכתבו הטעמים במצות רבות כאשר כבר נאמר. אם כן ראוי לנו
 גם כן לדרוך זאת הדרך, ויראה הפך זה, וזה כי התורה העלימה
 טעמי מצות רבות, וגם המצות אשר ביארה טעמם נכשלו במ
 בני אדם לסבת באור הטעמים כאשר נאמר בשלמה, אם כן אין
 ראוי לבאר הטעמים על ספר. ואנחנו נאמר כי המצות אשר לא
 יקרה מביאור טעמם היוק בדעות ובמעשים כלל אם לא ע"צ
 המקרה הרחוק הם אשר יתכן שיתבאר טעמם על ספר. ונאמר
 שנית שהטעמים ההם אשר נמצא בה אין ראוי שנחליט המאמר
 שאין

פירוש

הדומקים צדגל גאור על פקודי ה' יסדים הם סנה לכל הקלקולים האלה, צדין
 ספט המחצר שהם יזיקו לחוקרים האתתיים יותר ממה שיזיקם הפתי הנצער תכל
 מדע וסונא החכמה:

ואולם אם ראוי, עתה צא להתרת השאלה הרצונית והאחרונה שהצטיח למעלה
 שמה יושלם כונת החזור, והיא אם ראוי לצאר על ספר טעמי המלות,
 והנה חקירה זו תלויה בהתרת השאלה השלישית שזכר שם, והיא אם יש למלות
 טעמים אפשריים שיודעו לנו, ולפי שהמחצר קיים אפשריות כזו, לכן נכנס עתה
 לחקור אם ראוי לנו לכתוב על ספר אותן הטעמים שזכר ידענוס, אנוס לפי
 דרכי ש"א לנו להשיג צדירוד מהו התכלית האמתית שאליו כונה החכמה העליונה
 צנתינת המלות שוב אין מקום לשאלה הרצונית הזאת, כי איך נכתוב מה שלא
 ידענו? אך צכל זאת לא אסור מן הדרך אשר הכינותי לי לפרש כל אמריו ואצל
 אחריו גם צזה החלק האחרון, כי ראיתי תועלת גדולה יולאת מדצדיו למעיינים
 צם: לכל צד מאלה פנים מה, יש פנים להתיר ויש פנים לאסור: התורה
 והחכמים יכתבו, ממה שהתורה כתבה קלת הטעמים אין ללמוד כלום, כי דק
 מה שרלטה לגלות לנו גלתה, ואשר העלומה ממנו ישאר כמון ונסתר אין מצוא
 צו, אך על הטעמים שכתבו החכמים כצר אמרנו למעלה שאין צדצדיהם ענין צדור
 ונקי מכל ספק, דק השערות מלאי מצכות שתמיד יש לעדער עליהם: כי התורה
 העלימה, ש"כ זה אות שאין לנו מחוייבים ליכנס צזאת החקירה: לסבת ביאור
 הטעמים, כי יאמרו אם דק לזה התכלית לותה התורה כך וכך אני מעשה הפך
 מן הלווי ועכ"ז אשיב אותו התכלית צאמצעיים אחרים: כי המצות אשר לא
 יקרה, הדי הניח הצד לצחידת החכמים ולתצונחם שיפעלו צאופן שלא תלא תקלה
 לכללות העם ממה שהם כותצים, וזו עלה הבונה מחד, וכל הכותצ ספר ישים
 נבד עיניו המטרדה הנכצדת הזאת, ואנחנו כצר אמרנו כי החקירה צטעמי המלות
 עותרת אך צתנאי שלא תציע לפטור אותנו מן המעשה שהוא העיקר: אם לא
 ע"צ המקרה הרחוק, כי אין דצר טוב צעולס שלא יתהפך לכלי משחית צידי הטפשים
 מודדי אור, אך אין לחוש לזה, ודי כי הצצור יועיל לרוצ העם, ואם קלת עקשיש
 יכשלו צו אין צכך כלום: ונאמר שנית, הציעה ודלה איך אחריו כל המשא ומתן
 לצסוף הסכים גם הוא עמנו לאמר שאין להשען כ"כ אל הטעמים שימצאו החכמים

למלות

שאין טעמים זולתם כי שבעים פנים לתורה ואולי התורה תכוי
 לשעמים אחרים רבים, וראוי לכל משכיל לחשוד שכלו בזה כי
 לא יקל עלינו דעת מחשבות האל ורצונו אשר הגיע לנביאי, ודו
 היו משערים בני אדם בזה לא היו באים לכלל שגגה. שלישית
 נאמר שקצת מטעמי התורה אין ראוי לבארם כלל על ספר כי
 בלי ספק יקרה מביאורם לאשר אין בטבעם לדעת האמת ולפעול
 הטוב

פירוש

למלות, לכן זואו ונחזיק עוצה לזה המחזר השלם, יען זלכתו אחד דעת הרמז"ס
 צטעמי המלות הודה גם הוא כמוהו שהדרכים ההם מסופקים מאד ושתמיד נחשבו
 כי אולי התורה כיונה לטעמים אחרים: כי שבעים פנים לתורה, זה אחד מן
 המאמרים שנכסלו זו דצים זדלותם להסתייע זו, כי כל הצונה פירוש חדש על
 איזה פסוק אף אם יגעל זו השקול המדעי יאמר אל תרחיקו את אשר המלאתי
 כי שבעים פנים לתורה, וזאת יש להחזוק כי לא נאמר זה המאמר אלל זדרך
 הגזמה או אולי ילדק רק זדרכי ההגדות והמדרכים, אך לא צמטעי התורה לענין
 דת ודין לדעת את אשר יעשה צישראל, שהרי אם הדבר כן היה כל אחד מהתנאים
 או האמוראים נשהוא חולק על דעת חזרו יכול לומר אל תרחיקו את סגדתי כי
 שבעים פנים לתורה, לכן גם פה לא היה לו להמחזר להציא דאיה מזה המשל,
 אלל היה לו לומר כי החכמה העליונה דחזה מני ים ואין לצא אל הקדש פנימה
 לחקור אל מה גיון המחוקק העליון צתהו לנו מלותיו, כי מאד עמקו מחשבותיו
 ויאמר לאדם אך זדרכי תלך ואל תגזיה עוף לצא צסודי: וראוי לכל משכיל, זו
 לניעות הדעת הראויה לכל איש כנון וזר לצב, כי גזול שם הצורח אל צינת האדם,
 ולכן ראוי לו לחשיך נשכלו המוגבל ולומר מי יודע אם קלעתי אל נקודת האמת:
 כי לא יקל עלינו, אינו דבר קל לילוד אשה לישא מרום עיניו אל קדוש ישראל
 ולומר אני קדתי ושתיתי מים מן הצדנה העליונה ולפני נגלו תעלומות אלהי עולם:
 אשר הגיע לנביאי, רק אל עצדיו הנציאים לפעמים גלה סודו והודיעם טעם
 איזו מלוא ומזה שמענו שדלנו ית' היה להעלים משאר העם ידיעה זאת: ולו
 היו משערים וכו', כל השגגות שנפלו צהם הכותנים האחרונים צענין המלות עם
 התולדות הדעות הנמשכות מהם צהפריע את הנום מעשות דלון קינס וצבתיר
 אגודת הדת המקשרת אותם יחד, הכל נילך מחסרון הניעות שאמרנו, ויפה
 אמר המחזר שאם היו משערים צה לא היו צאים לכלל שגגה: שקצת מטעמי
 התורה, אפילו אם יש צידנו להשיגם על כנון ת"מ אין לפרסמם להמון, כי יש
 ענינים ראוי שיחשצו לסוד כמום צין הצחירים ואין לכלל העם חלק צהם, כי כפי
 דקות הענינים ועמקם כן יש יותר לחוש פן יטעו צהצנתם חלושי המוח: אין
 בטבעם לדעת האמת, כי הפילה הטבע עליהם דוח תדמה תמנעם מהשכיל
 צחכמה ואין להם עסק רק צלרכי הגוף וצעניני החומר: ולפעול הטוב, וציות
 אם טבעם נוטה אל הרע והם רגילים להשתמש גם צדצרי תצונה אשר לחכמים
 כדי להוליא מהם תולדות רעות, ואל תתמה על אמרו חחלה ואין צטבעם לדעת
 האמת שזה יורה היותם טפשים ואין יהיה צהם ערמה לפעול הרע? כי צאמת
 יש הרבה מזה המין שאין צם כח ויכולת להשוב דבר אמת לאמתו ועכ"ז הערם
 יעדיתו צצניה וצהשכל לפעול הרע ומלליחים זו צשלמות, עליהם אמר הנציא
 (ידמיה ד' כ"צ) חכמים המה להרע ולהיעיב לא ידעו:
 סבה

הטוב היוק רב ויהיה אולי סבה לשנות כונת התורה. ואולם
 איזה מהמצות הם אשר יתכן ביאור טעמם על ספר ואיזה לא
 הוא ממה שיקשה מאד, ואמנם זה ישוב אל בחינת החכמים
 המעמיקים אשר אולי ימצאו בכל דור והמה יבהנו המפורסם
 בזמנם ומדריגת אנשי זמנם ואם הם מהראויים לגלות להם אם
 לא. ומ"מ היותר נכון בכונת התורה הוא שלא יכתבו על ספר
 כי אם מעט מוער כאשר כבר אמרנו. ואלה העניינים בלי ספק
 הם מבלל סתרי תורה אשר ראוי להעלימם זולתי מהראויים להם
 ע"צ הרמז פה אל פה. וזה יספיק לחכם המבין מדעתו, וזה הדרך
 יאות

פירוש

הבה לשנות כונת התורה, זה נמשך אל מה שאמר בתחלת הספר כי התורה
 הצדילה צין בה ון וצין היחידים ע"ס, א"כ זה שמגלה להמון מה שאינו מיוחד
 אלל לשרידים הוא שונה כונת התורה: איזה מהמצות וכו', ידלה צזה כי יספיקו
 הכללים שנתן עד הכה, ועל פיהם יתבהגו הנכונים, אך ליכנס צפרטים ולחלק כל
 תרי"ג מצוות למחלקות ולומר על כל חלק אס דלוי לפדש טעמו אס לא, הוא דצד
 קשה מאד, גם אין לורך לפדש זה מאחד שגם זה מן הדנדס המונחים לתצונת
 החכמים: אשר אולי ימצאו, הוא כמסופק אס ימלאו צכל דור חכמים מאותו
 המין שקראס כחן מעמיקים, אך לא אלמן ישראל, ויס צכל דור ת"ל אנשי צינה
 ומדע לרוצ, אע"פי שאין להכחיש כי מעטים הם המלחימים להלמיד התורה עם
 המחקר צקטר נכון צנת לכל אחד מהם את חקו הדלוי לו: המפורסם בזמנם,
 לפעמים נתפרסמה סנדל של שקר צין העם שלא יאות להלחם נגדה צגלוי לגרסה
 מן הארץ ציד דעה, אלל לריך תחלולה לצא אליה מן הכל, ולפעמים תגצד
 הנטייה אל המחקר גם צין דלת העם צשיעוד יותר מן הדלוי להם, לפעמים
 ישליך העם מעל לוארו עול ילדי העתועים ומחשצות כוז מספר לא מעט דק לתת
 גוקוס להצלים אחרים, לכן עת לחשות ועת לצדד, והכל תלוי צמצב האומה וצערך
 הצפשעות אמונות ישרות או כוזנות: שלא יכתבו על ספר, ועתה דצדים ק"ו
 אס הסוצר שאפשר לנו למלא טעמי המלות יעץ אותנו צחכמתו לצלתי נכתצס,
 הסוצר היות זה צלתי אפשר לנו לא כ"ס! הם מכלל סתרי תורה, הקדמונים
 הזכירו פעמים דצות סתרי תורה אך לא פידשו את הנכלל צהס, אשר צעצוד כן
 אוהצו הסיקות קראו לכל העניינים המחודשים צדמיונס צשס סתרי תורה, ואנחנו
 באמר כי העניינים העמוקים אשר ילערך להצנתס צינה יתרה ואשר צעצוד כן נאללו
 לשרידים ואין להמון מצוא צהס, הם הנקראים סתרי תורה, וצלי ספק גם חקירת
 טעמי המלות אף אס יונח אעשריות ידיעהס אללנו הוא דצד דלוי להלמישו צפני
 ההמון וילדק להס שס סתרי תורה: וזה הדרך יאות, מאחד שנכנס לדנד צלורך
 העלמת סתרי תורה נותן גכ עלה הבונה לחכמים שדלוי להס להחכהג ככה גם
 צעניינים אחרים שיש לתורה ולאמונה, כי לא כל הדעות שוות, ולא כל האמתיות
 לדיכות גלוי, ולא כל הפרסוס מועיל, ולא כל המועיל מלך אחד יועיל גם מכל
 הצדדים, אך על הרוצ תפארת היא לחכס צסומו לפיהו מחסוס לצלתי גלות
 לכללות

יאות לא בטעמי המצות לבד אבל גם בקצת עניני התורה וספוריה ,
והמגלה סוד האלוה לבלתי ראויים לו הנה האלוה ימיתו כאשר
אמרו הקודמים מאנשי החכמה .

הנה זהו אשר נראה לנו בזה העת נכון בזה המאמר כפי הענין
עצמו וכפי המונעים והטרדות והנהגת אנשי הדת אשר
לנו . ואם אולי ימצא אדם יחפוף לבאר דברינו בביאור רחוק וליחס
לנו מה שלא אמרנוהו . ומי שיהיה ג"כ מהתלמידים יחפוף לחלוק
עלינו כמשפט התלמידים הקטנים מכביאור התורה החפצים
להשתרר

פירוש

לכללות העם הם שאינו נערך עם כח השגתם : בקצת עניני התורה , כגון הנזואה ,
ומהות השכר והעונש לעו"כ , והלטרפות הידיעה האלהית אל הנחירה האנושית ,
ולורך התפלה והתחנה ליודע מחשבות לבד , ושאר ענינים דומים לאלו : וספוריה ,
כגון הסתת אדם וחיה על ידי הנחש , ומעשה תמר עם יהודה , וספור ויפגשו
ס' דמשה , ומעשה העגל ופרשת לך עלה מזה שם , וספור מי מדינה , וכיוצא :
והמגלה סוד האלוה , הענינים האלהיים שאין להם תפיסה כ"א צדקות המחשבה
הם שקראם פה סוד האלוה , ואין ספק שלא יאות פרסומם להצלת ראויים , כי
כמו שיועילו מאד למצויים צם כן יזיקו למי שאין צו כח להשיגם כראוי : האלוה
ימיתוהו , אולי נכלל חטא זה צמה ששנינו בשלישי לאצות המחלל את הקדשים שאינו
מדבר בקדושות כלל אלא רומז לכל מי שנוהג מנהג חול כלל דבר קדוש , עיין פי'
ין לצדק שם , וידוע שיש עונש כרת למפגל את הקדשים : הקודמים מאנשי החכמה ,
לא מלאתי דבר זה צדרי הקדמונים , ואולי היה משל ידוע צימי המחבר , ועכשו
יקשה לנו לדעת מולאו :

הנה זהו , חתימת הספר , וגם זה צדרי יקרים ומפיקי תועלת למעיינים צם ,
וכן דרך החכם האמת שכל דבר היוצא מפיו יקר מאד ואין צו מלה לצעלה :
בזה היצת , כי הוא ידע תכונת חכמי זמנו ודעה כי מה שכתב יספיק להם אז :
כפי הענין עצמו , שיש צו לדדים ראויים להגלות ולדדים ראויים להסתיר : וכפי
המונעים , כי היה המחבר ערוך מאד , הן צהלכות ודינין הן צלמודי הפילוסופיה :
והנהגת אנשי הדת , כי היה מורה עדת ישורון צויכיליאה דצתי : לבאר דברינו
בביאור רחוק , להוליא הדברים מתשמעם כדי שלא יתנגדו אל המפורסם , ויש כח
עקשים יחפלו ללכת צו הדרך ויחסו למחזרים מה שלא עלה מעולם על דעתם ,
כמו שהיה מי שפירש ס' המורה צדק הסוד וכמו הביאור שכתב מוהר"ד לצובה
על פי הדמ"ץ על התורה ודנים כאלה , והקורא דברינו ישפוט אם מה שכתבו
ער הכה צביאור דברי המחבר הוא כפי דעתו אם לא : מהתלמידים , שלא שמעו
כל לרכן , ומן המעט שהדיוח מדיח החכמה יתגאו על צחירי החכמים מופתי הדור
ויערכו אתם מלחמה : מכביאור התורה , מאחד שאינם יכולים לירך לסוף דעת
החכם צאמת המשתדל צעולם ידיעתו להישיב את העם כראוי , ועכ"ז הם
נקבלים עליו לכתור מה שהוא צונה , הרי צזה יכצו אור התורה : החפצים להשתרר
במחלוקת , על הדוב תראה כי רק הרחוקים מהחכמה יחזיקו בדעה צמחלוקת ,
כי כל כונתם רק להשתרר ולא ימלאו דרך להתגדל לעיני העם זולתי צמה שיחלוקו

להשתרר במחלוקת ולקנות בו שם אצל ההמון אנו לא נקפיד בזה. והאמת גם כן עד לעצמו. ולולי הפרסום אשר לאנשי אומתנו לדבר בדברים האלה וענין אנשי זמננו לא היינו נכנסים לכתוב זה השיעור המעט אשר כתבנוהו, ובלי ספק האיש החכם אשר לא יתעורר ממה שאמרנוהו באלה ההתחלות לא יספיקו לו משא עשרת אלפים גמלים ספרים והדבור אתו יהיה מותר. וקראתי המאמר הזה בחינת הרת, והשלמתי י"ח לטבת שנת ה'רנ"א, ומהאל יתברך המדריך לנכונה אשאל העור בהצלחה ובחיים האנושיים:

ת ם

פירוש

כגד הגדולים מהם: אצל ההמון, כי דק ההמון ישנחם ויפאדם על זה: לא נקפיד בזה, כן דרך החכמים, לפי שהם יודעים שאל יקפידו על דברי הלעזים האלה הקמים גם יפחיתו צזה מעלתם וישחיתו צדיהם מה שהם מתכוונים להשיג: והאמת גם כן עד לעצמו, ועוד מעט אחר, והוא לפי שלצדוק האמת תדים קדנה כגד ארזיה כאשר השמש צגזודתו יפין העננים והאדים והיה אור זכל פנה, לכן אין לורך להשיג להם דבר, והנה זה נתאמת על פי הנסיון שכמה פעמים הדיקו חרותם שונאי האמת לנתון ולהרוס מה שחכם נכבד צדוקם היה מצקם לצנות, אך מה הואיל? שמותם ללו שנית צתהומות האפלה אשר ממנה ילאו, אין דורם ואין מצקם להם, ודברי החכם האמת נלכו כמו נד לעומתנו לקשמרת עולם: ולולי הפרסום, שתכלל צזה למה כתב מה שכתב, והוא שכבד התחילו אנשי דורו להתפלסף צענינים אלה, ומידלתו פן שקידתם תציאם לנטות מדרך התורה הולך להאיר עיניהם צזה המכתב: וענין אנשי זמננו, דלה ג"כ שכבד הגיעו אנשי זמנו למדרגה הראויה להגיע לפניהם זה: אשר לא יתעורר, דלה צזה כי אין הדבר תלוי צהצות דברים, כאשר גם מצד קטן הכמות מאד יספיק כאשר לו עינים לראות, ואם לא יכפיק לו זה, תהיה האריכות עמו אך לעומד: באלה ההתחלות, מה שכתב אינם דק דאשי דברים, והניח למעיינים להשלים החקירה מדעתם: והדבור אתו יהיה מותר, הכתב יותר עלול לפעול צלצ הקודם תמה שיפעל הדבור לשומע, כי יש פנאי לקודם להתצונן על כל מלה ומלה ולחזור לראש הענין כשילטרך מה אין כן צשומע, כי המלות פורחות צאור, כם הענינים הנאים צכתב הם יותר מתוקנים ומסודרים ומנוקים מן החסרון צעבור שהיה גם להפחד פנאי להנות צם כראוי, לכן מי שלא יתפעל ע"י הכתב כ"ש שלא יתפעל ע"י הדבור: בחינת הרת, כי צו נתן אל לצו לצחון ולחקוד על עקדי הרת, לכן יאופ לו זה השם, ועיין הערה ב': בחצלחה, היא ההלחה הדוחנית לעולם שכלו ארוך: ובחיים האנושיים, כם חיי העו"ה, וגם אני אשאל העור צאלה וצאלה מאת אלהי הדוחות לנל צמד ואקדיצ לפניו יתעלה תודת לצדי על המסך חסדו לי עדי השלימי כפידוש בזה, בן יתמך ימיני לחנר חצורים אחרים לתפארת כתודת והאמת. אמן:

נשלם הפירוש

אמר המפרש.

ראיתי בדפוס באזיליאה של ס' טפ"ט בשולי הספר הזה נחמר
 יקר חזרו הר"ר שאל בר משה כהן אשכנזי ז"ל תלמידו
 של זה המחבר אשר כפי הנראה הוא עלמו הר"ר שאל שהעריך
 שאלותיו אל החכם הר"י אברבנאל ז"ל וזאת התשובות מננו בדפוס
 בשנת של"ד, ויען הנכתב ההוא הנספר שבחי הר"ר אליה ז"ל מלא
 חן בעיני גם יש למליכותיו הגטרפות עם נושא זה הספר לא רליתי
 לעשוק אותו מן הקורא, והלגתיהו הנם להשלמת החבור.

מכתב הר"ר שאל ז"ל.

מי כעס ישראל זרע ישורון גוי אחד בהנהגת תורתו החלהית עם
 חכם ונבון בהשגת דרכי הנימוס ההוא התוריי מפורר ומעולה
 בנתינת ההלכה מורשה לקהילת יעקב אלהי הוא באופן הלמוד אשר
 יעשה בו כי כולל ומאסף לכל עם ה' קטן וגדול גם הוא, מי יחמר
 זכיתי לצב התורה וכונותיה העלמיות בצמור לו ביאורים קרוצים
 אליו כי הנה רחקי הרמזים כת הפסט אמריה תאמר אספתי רוח
 הפסט בפסוקי התורה צר צור על אופניו בחפני וזה מאמרות
 הדקדוק וחכמת הלשון הנותנים לנקרא הכנה צרורה באמרות
 טהורות ולשון למודים, ועוד זאת מדצרת על לבה והנה כת הרמזים
 וסודות דרכי המקובלים לפנייה פני להצים פני אנשיה מרחייהם
 כלפידים וקולם כקול המון ישרקו לפשטים וליתר הנשי הכתות
 זולתם יניעו ראשם בהפגת הסודות החמודות אשר אתם הציתה
 בית ועד לספירות לצדות נסתרות ורמזים לא שערום חצות הקבלה
 החומתית הנה הקודמים מנהיגי האומה בנשפטים ותורות חמת
 הנה יודעי המשנה והתלמוד בקיאים בנקרא וכברא, כת זו באמת

לא

לא נודע דרכם הנותחרת קצלה חדשים הנה ומקרוצו בלו בהפלת
תועלות רמזיהם זאת הזאת האלהית ושרשיה וצדמותם להעלות הדת
אל רוחניות שאין מחשבת אדם נאחזת בה ונתארים מנשימיהם שרפים
וארחלים וחיות הקדש, הנה באמת עם כל זה לא יעלה הגשם כי
הלביטום הצגלים הלוואים וזוהו אללם אפשרות היות המלאך כל העם
רוואים, זאת הכת הנותעשרת תביע תדבר על כונות התורה ושרשיה
בזה האופן תקרב ההרחקות העלומות אשר צדעותם מהזרות ומלואת
אצן ישראל בהקט השכלי תסיע, נני אלה לישראל ציוס צוחרי
ההתפלספות גם כן לבאר לנו שרשי התורה בהאמתה בלתי מיוחדת
בלנוודה הכולל והמנותף יען וביען אוהבי ההגדלה צין אנשי המון
הדת הנה ומחפשים והם עם זה לנפש הדת ואופן לנוודה יארוצו
ילפנו הפסדים עלומים בסודם אל תבא הכונה התוריית בנפשה,
נני זה האיש ירא אלהים מחזיק בתומת הקצלה האמתית מסורה
למשה מסיני עד ראשי אלפי ישראל חכמי המשנה והתלמוד וסר
מרוע הביאורים המפסידים חק החכמה והדת יורנו דרך ישרה שהיא
תפארת לעושה נאותה מאל לשרשי הדת ואופן ההתלמודות המורגל
בם בלתי מעניק מאל בהתפלספות זרות פן יקרה ההפסד מדבריו
ואם היה במקרה בחקי האלהים ותורותיו שהים זו שמעתי בלתי
עוז גם כן יושר הסברא המוטבעת בטבע אדם סברי בעל השכל
כל עוד נשמת ההלדק ובריאות הליור הנקי בו פן נהיה לבזז בעיני
כל חכם אשר חזו בנו שזה גם כן בלתי מרולה לכונת הדת ונותנה
אמר יתעלה ואמרו רק עם חכם ונבון, אולם אני אדרוש שזה ההשכל
וזאת הסברא מן היושר התורי ומהק החכמה היותם מיוחדים לכל
נושא ונושא דרכי הביאור וההצנה רלוני בלתי הולך על כל למוד
והנהגה אופן אחד מהלמוד, למה שהשכל הזה ישר לא בצורה
התפרדה לדת מהחכמה יחפון בתכלית ולא גם כן צדוקי איש מתפלסף
בשרשיה אן צדגלים נותן את פי התפלספותו לחטיא הכונה התוריית
במוחלט ירלה, נני ימלל בצורות דעות מנותפות צדורות אלל חכם
בעל השכל מעיין בזאת הדת המפוארת יביע, נני יסקה נים קרים
נפש עיפה מבוהלת ונבוכה מספקות חזקות אשר לאנשי הכתות הללו
מזור צית לחם לבב אנוש מנולל מעניני ההתפלספות המעיקות

דרך אמונה נעדר משכלו הזיית דברי הכת המתעשרת וזה כלמוד
משותף בולל ונאות לכל העם הנמלאים צשוסנת האונת הדת המופשטת
מצבדי חלה הכתות הצוגלות חסה חל אחותה לוצסות הנטייה מכוונות
התורה, והלצס אותנו מחללות מעולות צהתחלות לקוחות מקדמונינו
ז"ל הצקיאים צמשפטי התורה והמלוה העורכים לפנינו שלחן המשנה
והתלמוד צסס המערכות, ושום גם כן שכל מה צצחינת הדתות חיי
זו מהם תכשר צקניית ההלחה כפי הנושא התוריי ויתר המלכות
הנוטות מסצרת התורה אשר לח כדת והחכמה אותן יחריס, מיי גבר
חכם ישכיל פיהו צסצרח נכונה צזה ועלה נצחרת יצחר דרכי העיון
צקלת השרטים התוריים על לז ההטצה והתועלת וישצ ראש צצחינה
נכונה על ציחור קלת דצרי חכמינו הנחשצ צס זרות מה כונלך צגדוד
הכתות הדוצרות צס ישכון, יורה עלה צלקיחת ההתחלות צציחור
טעמי המלות יצין שמועה ראשונה צהרחקת דעות חנסי הכת
המתעשרת צמוחלט כי חין ענין לאשר ידמו צטעמי המלות חון
לשכל, על כן שומר נפש כונת התורה והחכמה ירחק מהם, יתן
שנית למכה קלת השרטים התוריים צציחוריו הנפקדים לחי ישצע
צחרפת סכלותו מהערמה והתחצולה הנרלית צדת חולי יטהו הדרך
המשותף לכל כאשר יאות ליודע ייחוד החכמה לעלונה והתחלפות
הלמודים הנעשים צצריס מתחלפים והוא עם זה צעל דת ותורה
צקי צפקודיה וחקיה הישרים, מיי מקדושים מצייני התורה וכונותים
אוחז מן החכמה צרשות משוער עד אשר לח יאמר חו לח תיחס
עליו הסכלות כפתי מוחיין ולצו צה צהצנה מה צל עמו, יפנה חל
זה החצור היקר יציט חליו צעין האהצה והחשק יסקיף חס יוכל
צצריו עלות וכללים סדריס מעוליס צו יחזה, למודו למוד משותף
צהקדמות לקוחות מהמפורסם לחולי צעלי ההתפלספות רופח וצסס
בוטל קיסם מצין עיני יתר דרכי הכתות הנוטות צחוליים למות וחין
מחור להם נותן מטה עוח ומקל תפארה לצאת התורה אשר שס מטה,
מיי הוא זה ואי זה הוא אשר ממונו יתד לתורה סצכת צשצע"ס
תקועה צמקום נחמן הולך חת חכמים מעמיקים צדרוסי החכמה
האמתית ממונו פנה צדרוסיס החלו התוריים מיי הוא זה ואי זה
הוא אשר מלחו לצו לעשות כן, הלח זה איס חמונים תפארת חלס

משלומי

משלומי אמוני ישראל הסוכך בכנפי הסגתו אל קדשי השרטים התוריים
מודה לחכמה בכל לבב בסוד קדושים מחזיק ביד ההאמתה התוריית
כיד המושכל הטובה עליו איש תם וישר מתהלך בתומו לדיק חלחי
תורני רבני מוהר"ר אליה ז"ל נוראות בלדק חצורו זה המתואר
בחינת הדת יענוו, הלח זה אשר העיר אלהים סעיפיו להבין בכל
מדע והשכל ויכוון בלמוד המופתי חצורים יקרים בדרושי הנמלא
הטבעי והאלהי הלח הם כתובים על ספר צעט צרזל ללשוניות
הגויים, ולח ישר בעיני מעלתו לחלוק אז עם ראשי החכמה המופתית
מחלוקת מופתי, אף אם הונח דבר מהם חולק לקלת דעות תורת
ה' התמימה וזה לבבות הנה ידועות אלל התנשאותו וחולי גם כן
אלל כל מעיין זך הרעיון בספרת החכמה והדת הזאת האלהית אשר
לנו, ויהי כי הניח אלהיו לו מכל חויצי ההשכל המופתי מסביב
המצובות העלומות אז אמר אל לבו לכה נח אנסכה בחכמה התוריית
בתבונה ודעת לתת גם כן לתורת אלהינו מקום ופנה בהאמת
שרטיה בדרך ישר לפני איש איש ונבני ישראל, וכאשר לבבו כלבב
אלהים יעלהו ויונין התחכמותו בדת והחכמה סונכתהו רוח אלהין
קדישין העירתהו וישנס את מתני עיונו ויקם גם כן בהערת הלעיר
ביולקי מים על ידו ובתחוננו הרבים תת את שאלתו זאת ובקשתו נוסף על
חפלו הנכבד לבדד בדת הזאת היקרה דבר מה כאשר עם לבבו,
ויחבר האיש המעולה מאלד ואם יסכלו בני אדם העקשים שלמותו
את המחמר הזה היקר מטיב נפש כונות התורה באופן מסכים
לנביאיו וחכמינו ז"ל, למודו למוד מנותף כותף כח ליעף ממיתי
האמת שרטי הדת ולחין אונים בחכמה ירבה, דרך אמונה זו ילך.

נאום הצעיר ביוצקי מים טהורים
על ידי אדוניו מוהר"ר אליה איש
האלהים שותה בצמא דבריו הטובים
עם ה' ועם אנשים. שאול כהן בן
לא"א הנכ"ד משה כהן אישכנזי ז"ל.

ה ע ר ו ת .

אמר המפרש . הענינים אשר החבור הקלר הלזה סובב עליהם
 הולכים ומתפשטים חנה וחנה ומדי לכתם
 יפגשו בגולי ענינים אחרים יש להם יחס לא מעט עם הענין הראשי
 עד שלפעמים יפתו את המפרש לרדוף אחריהם עד השיגו אותם .
 וזה בעבור התועלת היוולדת מאותן החקירות להצנת הנושא המדובר
 בספר , כי להשלים היטב כל הפרטים השייכים לו לריך לפעמים
 לגעת גם בנושאים העומדים סביבותיו . אמנם בדרך הזה יתרחק
 המפרש יתר מדאי נכונת הספר אשר לעניו ותשתנה מלאכתו מן
 הפירוש אל החבור , והקורא נבול נבול לרוץ אחריו בכל אותם
 הענינים , כאשר הוכיח בנויטור הראשון ע"ל בהקדמת פירושו על
 התורה כונה מן הצלצול יולא מן הוננה הזר הזה והוא כמתהל
 צאותם המפרשים הנוטים מן הדרך הישרה . לזאת צהרתי להפריד
 חלה הענינים מגוף הספר , ואחרי אשר צררתי דעת המחבר כפי
 יכולתי בפירוש ההולך 73 73 עם אמרותיו הלגתי מקום לשאר
 החקירות בגולי הספר , פה ינלח הקורא כל ההערות הנרמזות לו
 והיו לאחדים בידו .

הערה א'

הפוחזים בעם אשר לא נסתה כף רגלם הטג על שלמות התבונה
 והמדע וכלו כל יוניהם רק תוך המית הצלי העולם
 כאשר יתעוררו קלת ומרדנותם ויתחילו להתבונן על דברים שהם
 למעלה מן החומר והמה משוללי ההכנות וההקדמות הנאותות אל
 הלמודים ההם , יחשבו צמרולת הרעיון כי סתירות רבות יש בין
 התורה

התורה וצין החקירה וכי א"ח להסליצן חסה חל אחותה, חבל כל
עוד שיעמיק השכל בזה הענין ויכין לו לידה מן הידיעות השייכות
לחלה הענינים כן יתאמת לו שאין שום התנגדות ציניהן, ואלרצח
עוזרות הנה זו לזו להציחו חל השלמות, ולצסוף תתזרר לו התולדה
האמיתית הזאת, כי רק לפי שקלת בני אדם ראו להפריד התורה מן
המחקר נולד א"ח כ הרעיון הזה שהמחקר יתנגד לתורה, חבל חילו
מתחלה היו יודעים כי דבר הכרחי הוא להרכיב המחקר בלמוד
התורה היו אז מצינים כי התנגדות כזו סקר גמור • והנה
לזרר כראוי זה המאמר הייתי לריך לכונה יריעות, כי הרצה יש
לזרר על הערצוב שהכניסו דרכי התורה ועל השחתת כוונותיה
הטהורות ועל העלם התכלית האמיתי והתחלפותו בתכלית מדומה
ועל ההוספות האנושיות אשר יתנו דופי בתורת ה' תמימה עד
שבעבור חלה הדברים נולדה א"ח כ הסצרח הנפסדת שהתורה תשז
מתנגד חל השכל האנושי, חולם על ענין זה לא חכזיר מלין אשר
יהיו למצינים אך למותר ולשאר העם כקולים צעיניהם, רק חומר
צקלרה כי השתנות מלכ בני אדם דורות שעצרו וחולסת ממקרים
אשר היה מלא חלומות והצלים היה הסבה אשר הציחה רוב תופשי
התורה צינים ההם לחשוב תועה על הפילוסופיחה ולגזור חומר
ש"ח לחזר אותה עם התורה, וזה חמת צקלת, כי חין להכחיש
סקדמוני הפילוסופים שגו מאלד צהנחותיהם וצזרות חקירותיהם, אך
על כל פנים היה מנהר חוי להצחין צין טוב לרע, ולא היה להם
לגרש כל מיני ממחקר ומגבולינו, שהרי מזה נולד קלקול שני, כי
להעדר כללי ההגיון הרשו חת עלמם לעות דרכי התורה הישרים
ולהרכיב זה דברים שאינם כפי כונתה ולהוליא ממנה תולדות זרות
ככל העולה על רוחם, עד שהקלקולים החלה גרמו א"ח כ משטמה
גדולה צין החוקר וצין התורני, הרי לך חין המסובב הרחשון היה
סצה למסובב שני, והשני לשלישי, ועל דרך זה הלכנו מדחי חל דחי •
חמנם באשר עלה השכל האנושי ממדרגה למדרגה עד הגיעו למלכ
שהוא זו עתה שנקצעו מוסדות חכמת ההגיון כל ימוטו לנלח ויש
צכח צינת האדם להצחין צין חמת והסקר דרכים ודחים ונכונים,
ראוי עתה שישתלק הנוסך המצדיל צין התורה והמחקר, וראו כל

יודעי

יודעי צינה כי לרכי השכל ונתחיימות עם דרכי התורה, רק אם נסיר
תחלה ממונה כל ההוספות המאפילות זהרה ונתרחק מן האורחות
העקלקלות אשר הלכו בהן חיזה יתקדמונים שלא ירדו אל תכלית
בונתה, וזה הדבר אשר החילותי לנגוע בו בחצורי התורה
והפילוסופיאה, ועוד אוסיף לדבר עליו במקומות טובים ומה החבור.

הערה ב'

גדר הסורש צדת הוא היותו ענין נופל תחת סוג האמונה לא
תחת סוג המעשה אשר המחזיק בו ראוי להמונות צין בעלי
הדת ההיא והכופר בו נקרא יולא מכלל אנשי הדת, ואם אינו כן
צין ראוי לשומו שורש אלא יהיה כאחד מן החיוצים הפרטיים שצדת
אשר העוזב אותם יחשב כמנורה את פי התורה אצל לא ככופר
בעיקר, וזה צרור. עוד תנאי אחר ילטרך לשיהיה ראוי להקרא
שורש והוא שיהיה פרטי לדת הזאת לוקא ולא מנותף גם לדתות
אחרות, כי אם נניח לשורש צדת אחת ענין שיסתפרו באמונתו גם
בעלי דתות אחרות הנה לא הצדלנו כראוי צין דת לדת, באשר יחסנו
אל הפרט מה שיתחם אל הכלל כפי טבעו, וגם זה צרור. ועתה
נעבור על העיקרים אשר הרמז"ם ז"ל נתנם כשרשים צדת ונראה
אם יתקיימו גם התנאים שאמרנו, הנה העיקר הראשון שהוא מליחות
ה' צודאי אינו מיוחד לדתנו לצדה כי גם כל דת ודת שבעולם תניח
צד מה היסוד הזה לראש פנת שאר אמונותיה עד שהכופר בו לא
לצד שלא יהיה ישראל אלא גם לא יהיה לא כלרי ולא ישמעאלי ולא
בעל שום דת אלא איש מנחית ונצל שאינו ראוי להקרא אדם, א"כ
העיקר הזה יצדיל רק צין כל בעלי דת וצין המנחלים הכופרים בכל
דת, אך לא יצדיל צין הישראל אצין בעלי שאר דתות, ואיך יהיה
שורש לדת משה צפרט? ומה תראה כמו טעו הסוברים שהדבור
הראשון אנכי ה' אלהיך בא לכוות על מליחות ה' שהיא אמונה שלא
יתכן אליה הלווי בשום פנים כמו שצדין העיר בעל הלכות גדולות
וגם הרי"א שטענו בזה על הרמז"ם והרמז"ן והסמ"ג והסמ"ק הסוברים
בן, ועיין על פסוק זה ביחור רחב בס' רוח חן 47 ל"ב, העיקר

השני

השני והשלישי והרביעי הצאים אחריו שהם אחרות האל וסלילת
הגשמות נמנו ונלחיותו ית' הם ג"כ אמונות מסותפות לדתות רבות
ואינם מועילים רק להציל בין המחזיקים בחלה העיקרים ובין אותן
הכתות שיחמנו הפך מזה ונדעות בשמותיהן [Polytheistae,
Materialistae, Antropomorphistae.] חבל לא כל מי
שיתרחק מן הכפירות החלה ראוי להקרא בעבור כן ישראלי כי אין
בהם סימן פרטי בו יבחן הנוסע אחר לגל דת משה מחולתו, ח"כ
אינם שרשים • העיקר החמישי שהוא השגחת האל והשישי המסתעף
נמנו שהוא השכר והעונש אין איש צריך בשכלו שיכחישם יהיה מחיזה
לת שיהיה ולא יתיחד באמונתם הישראלית לזר עד שיתכן משני זה
לשונם שרשים בדתנו • אמנם השבעה העיקרים הנשארים והם
הנבואה ונבואת מרע"ה ותורה מן השמים ונלחיותה והעבודה לו ית'
לזר וביאת הגואל ותחיית המתים הם עיקרים נוצעים מחלהיות
התורה כי המחמין היותה מן השמים כבר יקבל עליו אונתת הנבואה
ויחמין בכל העתידות שהודיעו הנביאים אשר בתוכם גם ביאת המשיח
ותחית המתים, הרי שח"ח לקבל הי"ג ענינים אלו כשרשים בדתנו,
ולא ידעתי מחין שחז הרמז"ם ז"ל דבר זה כי לא נמלא בין הגאונים
סקדמוהו לא מי שידבר בעיקרים כמוהו ולא מי שיקלוז מספרם אל
י"ג דוקא, גם ח"ח לומר שהיתה צידו קבלה זו בע"פ, כי אם נפנה
אל דברי המשנה בפ' חלק ואלו שאין להם חלק לעולם הצא האומר
וכו' (שכלי ספק ידברו שם בעיקרים היותר ראשיים שצדת מלאחר
שהכופר בהם אין לו חלק לעו"ה) נמלא שהלכו בדרך אחרת
ואילו היתה קבלה מהקדמונים שיש י"ג עיקרים צדת היו טונים שם
כל הכופר בח' מי"ג עיקרים אלו אין לו חלק לעו"ה, וצדת יתחונת
לנו שלא היה להרמז"ם רק סברא בזה בראותנו שרצים מן הצאים
אחריו טענו עליו ולא הסכימו בזו הדעת לא במספר העיקרים ולא
במהותם, אשר על כן לא ראיתי הכרח ללכת בזה אחר סברתו,
ואע"פ שחמת הוא מלד עלמו כי כל איש ישראל יחוייב להחמין בכל
חלה הי"ג הענינים מ"מ לא נוכל בשום פנים לשונם שרשים בדתנו
מן הטעמים שאמרנו • והנה צדוהו לחקור על היסוד החמתי
הראוי להקרא שורש צדת בבקש תחלה איזה סוג מן האמונות יוכשר

ליקה

ליקח ונתנו העיקר הראשי הזה, ונאמר כי בצר ידוע שיש חמניות
נלחיות. ויש חמניות זמניות ושהנלחיות אינן מוכשרות להתגלות ע"י
הנצוה ולח ע"י דבור או כתב כי הם פרי הצחינה וההסתכלות
במעשה ה' בכל פרטי הצריחה ובהן ישתתפו כל בני אדם יהיו מחיזה
בת סיהיו איש כמתנת שכלו, לכן ח"ח ליקח ומהם עיקר יצדיל צין
דת לדת, כאשר תצין כל זה וכן הם' היקר ירושלים, ממש תראה
איך שגו החוקרים האחרונים הסוברים כי תכלית גלוי שכינתו ית'
על הר סיני היה להודיע אחת וכן החמניות הנלחיות כמו שנאריך
לטעון נגדם לקמן, ח"כ לח נשאר לנו רק לבחור באחת מן החמניות
הזמניות שתהיה כמו היסוד לכל הצנין, ולתה אס תעיין בהן היטב
תמלא שרק אחת מהן היא הראויה להיות שורש עיקרי צדנתו כאשר
זה תלויות כל שאר האמונות שצדס עד שרק המחזיק בה ראוי להקרא
ישראל והכופר בה ישוץ להיות כאחד העמים, וזה השורש הנכבד
הוא להאמין כי אלהי עולם צחר צנו מכל העמים להיות לו לעם
סגולה ולזה התכלית נתן לנו את תורתו בה נהיה נצדלים ומופרשים
משאר האומות ע"י שירת המלות המיוחדות לנו. זהו הליר שעליו
סוצצת כל אמונתנו וכל שאר העיקרים אינם אלא פרטו של זה הכלל
כאשר הוכחתי בארוכה בחצורי התו' והפי' לכן לא חכפול כאן את
הרסום שם. והנה ידעתי כי רוב חוקרי ישראל דבור הזה לא
יסכימו עמי בפנה הזאת ולזר יחשב אללם מה שכתבתי שם בזה הענין,
אונם רוחה אנכי כי זה חונש שנים שילח לאור ספרי הנ"ל ולא הגיע
לאזני שהתעורר עד הנה שום אחד מהם להחליט כח מופתי וללחת
לקראת נסק צטענות סיהיה בהן ממש, וכל עוד שלא יקרה כן אינן
לי לחוש על הסתנות הספרות.

הערה ג'

בכלל אמונת הפנה הזאת שהיא יתרון נצוהת שאר הנציחים הוא
להאמין שכל הדברים אשר כתב משה כמו שהם לפנינו
צתורתנו הקלושה לא מדעתו הוליאם חלילה, רק רוח אלהים חיים
נרחפת על שפתותיו תמיד ואין דבור או מלה תיזחק אליו דוקח
אלח

חלף המקור לכולם והאנליזים האמיתיים הוחזקו הצורה יתעלה בעלנו .
 כי לכונה זו נקרא מרע"ה צסס נציח וחנרותיו הטהורות צסס נצוחית .
 מזה תבין כונה טעו קלת מן האחרונים צחמרה שמרע"ה כתב צתורתו
 כך וכך בעצור טרחה צחכתתו שהיה לריך העם צחותו עת לתיקון
 פלוני או להרחקת שבוש פלוני או להעיר בזכרוננו דבר פלוני וכל
 ציולף צזה והרשו חת עלמם לחקור אחר כונתו צהם צחותו דרך
 עלמו שחנו חוקרים על דצרי החכמים והפילוסופים מעשה ידי חדם .
 ואין לומר שכתבו כן צדרך קלרה חבל יודו גם הם שכל דצרי מרע"ה
 הם דצרי נצוחה נפסי המחוקק העליון , שח"כ חיק הזידו לפעמים
 לטעון עליו ? עוד תראה שלפעמים אמרו שהוכרח מרע"ה ללוות
 כך וכך צתורתו כי לא מלא דרך אחר לתקן הקלקול שבו הורגלו או
 צני ישראל ומטבע המנהיג המדיני החכם לצחור הרע צמיעוטו .
 וציולף מן הטעמים אשר יאותו למחוקק צן חדם להיותו מוגבל צדעתו
 וצכחותיו , חבל לא היו כותבים כן חם נתזרר חללם שמקור כל
 השמועות האלו היא החכמה העליונה שאין לה גבול ותכלית .
 וחבורני כי זה שנים נתוכחתי על ענין דומה לזה עם המליץ המפורסר
 הר"ר לעוויץהן ז"ל על שהציח תמיד צפפרו נחקרי חרץ דצרי תורתנו
 הקדושה צמלילת דעת כותב תורתנו כאילו הן דעת יחיד שכתב
 צדרך סצרח גרידח , ולכן צספר ההוא יעריך תנניד דצרי התורה
 עם דצרי חכמי העמים כמו שחנו מעריכים דצרי החכמים חלה עם
 חלה ונפסוק הונשפט פעמים עם סצרת פלוני ופעמים עם סצרת
 פלוני , עד שפעם אחת גזר שהדין נוטה יותר ללד חכמי העמים
 ממה שיטה ללד דצרי תורתנו כאילו ירלה לדחות ח"ו דצרי התורה
 מפני סצרת שאר הכותבים , הטב וראה שס דצ ע"ח צדצרו על שם
 העיר לשע הציח דעת רצים מן החכמים שזו העיר אשר
 נקראה צימי צית שני צסס Kallirhoe , וחח"כ כתב חלה הדצרים :
 אמנם לדעת הזאת לא יכוננו היטב דצרי כותב תורתנו
 אשר הוחיל להודיע אותנו חת גבולות הכנעני מקלה חל קלה עכ"ל .
 וכדחי צזיון לתורת חלהינו חם נאמר שלא יכוננו דצריה בעצור סיתנגדו
 לדצרי סופרים אחרים , והיה לו להפוך המשפט ולומר שדצריהם לא
 יכוננו בעצור שכתוב צתורה ויהי גבול הכנעני מלדון .

הערה ה'

רוב מי שראינו דצריהם בפירוט משנה ראשונה של מס' חצות יגידו
דורו שהיתה כונת התנא להודיע שלשלת קבלת תושבע"פ
איש מפני איש, אמנם הזרות במקרא זו מפורטת מעלנו כשנציט אל
הענינים שנשנו שם, וזה כי אין בכל מסכת חצות ענין דתיי צפרטי
המלות השומעיות שיחות לומר עליו היותו מקובל פה אל פה ומסיני
אלא כולם כללי מוסר ודרכי ההנהגה הישרה למלוא חן צעיני חלהים
ואדם, כללים שלא הוליאום ונן הכתובים ע"י דקדוקים בחסרון או
יתרון תיבה או מלה, או ע"י גזירה שוה או ע"י אחת משאר המדו'
כמו שהוליאו פרטי שאר המלות, אבל הם חזרות מוסריות לתקן
מדו' הנפש, ולכן כששאל רבי איזו היא דרך ישרה שיצור לו האדם
או כששאל כן ריב"ז לתלמידיו לאו וראו וכו' לא היתה התשובה לשמור
המלות השומעיות עם כל דקדוקיהם הנלמדים ע"י תורה שבע"פ, אלא
השיבו ללכת בדרכי המוסר הכלולים בתורת האדם, וזה יורה כי
כל תכלית המסכתא הוא רק לדבר על חצות המוסר לא על הפרטים
המקובלים הנלמדים מן הכתובים, ואיך א"כ נאמר שבתחלת המסכתא
יכוין אל תשבע"פ? ועוד ראינו אחרי שאמר ונציאים מוסרה אל
אנשי כה"ג שנה הם אמרו שלשה דברים, ואילו היה צדעת התנא
להודיענו השתלשלות הציאורים שנמסרו בע"פ ומסיני היה אומר
שאנשי כה"ג למדו אותנו כל ההלכות והשמועות עם פרטיהם ודקדוקיהם
שנמסרו להם, לא ג' דברים בלבד, ואף חלה השלשה דברים אינם
מניין השמועות המקובלות אלא כללים ואזהרו' לראשי העם שכל
דור ודור, לכן לצי אומר לי שכונת התנא לדבר רק על תורה סתם,
היינו על כללות החקים והמשפטים שנתיחד בהם עם ישראל כפי
הנשמע מזה השם על הרוצ כשצא סתם, ומה שהציאו לזאת ההודעה
הוא יען יזכיר במסכתא זו שמות חכמים רבים שכל אחד היה תלמיד
למי שקדם זכרו, לכן רלה ללכת אחורני' ומתלמיד לרב ומתלמיד
לרב עד מרע"ה שקבל מפני הגבורה צלי להכנס עתה אל החלוקה
שיש בין תורה שבכתב לתורה שבע"פ.

הערה ו'

נשאלתי על הדבר הזה מלאת חובה הונשכיל והנצון לורש תושיה ושחר צלמודים הר"ר זלמן ז' גמטליב טטערן י"ח תק"ק רענניטן באמרו כי להיותו מתעסק עתה בפירוש חדש על ס' יסוד מורח להראצ"ע ז"ל (הקריבו לפני ככתובים וחנכי הסכמתו על ידו) קראו לוית חן, קלרה ידו לפרש דברי הראצ"ע שער ח' כי נעלם ממנו חיה מקום כבודו של זה הספר הנקרא מ"ט מדות דר' נתן, ותהי תשובתי אליו כי גם בעיני יפלא חן כל רושמי ספרים לא זכרו מאומה מזה החבור לר' נתן וכמוני כמוהו בלתי יודע מולאו • וירח האיש כי חן צפי נענה ויפן אל החוקר הנכבד והשנון ידידי מוהר"ר ש"י ראפפארט כהן נר"ו, והוא צרוח לצבו מלא כל משאלותיו והפיץ אור חדש על תולדות ר' נתן הצבלי ועל ספרו מ"ט מדות אשר היה עד הנה בלתי נודע בישראל • אז הוסיף הר"ר זלמן להטות אלי חסד ויעניקני משוב החכם ההוא בהציא לפני תשובתו הנכבדת, ואני צראתי כי ילא תועלת לשוחרי המדע מפרסום חלה הדברים אעתיק פה מלה צמלה דברי החכם ראפפארט וז"ל: "ר' נתן הבבלי (גטין • ס"ה ז', וצ"צ ספ"ה וקל"ח ח') צן ראש גולה של צבל (סוף הוריות) • ולמד שם דיני ממונות שהי' יד צני צבל תקיפה לדון ד"ת, והיה שם • לדיין (צ"ק כ"ג ח' וצ"נ קי"ז ז') • ועלה לח"י ונעשה שם לאצ"ד אלל • הנשיא, ופקודה זו היא ג"כ רק על דיני ממונו' ע' מלת אצ"ד (צערכי • מלים שלי) ויש ממנו משפטים חרוטים ומחוכמים צדינים אלו (צ"ק • כ"ג ח' ושם אמרו עליו ר"כ דיינא הוא ואזיל בתר עומקא דדינא, • ועוד כתובות ל"ג ח') ואזיל בתר אומדנא ר"ל לפי ראות עיני הדיין • (כתובות כ"ה ח') ומה לי לסקר כחזקה דמי (קדושין ס"ד ח') והוא • המחדש דין המפורסם שחס ראובן חייב לשמעון ושמעון ללוי מוליחי • מראובן ונותנין ללוי ונודע צס"ס כמה פעמים צסס שעבודא דר"כ, • וחבר משניות (צ"נ פ"ו ח') ואיזה פעמים נמלא צס"ס זו משנת ר' נתן (כתובות ל"ג ח' תמורה י"ו ח') ר"ל כך נסגה צסדר משניות • שלו, ונקראו ג"כ תוספות של ר' נתן (נ"ר קהלת פסוק ויתרו

חרן

G 2

יחד והיו לגוף אחד, בשגם טרחתי ועמלתי צמכתני הראשון להוביח
נגד פניך היות זה מהדברים יאות להם ההעלם בפני דלת העם,
ואם הדבור צו יוסיף דעת כי המלות פורחו' והוא תשחם נשפתי
המדבר לחזני השומע כל תפזרנה צראש כל חולות, הנה המכתב
לימים רבים יעמוד וגם לפני הוללים יתילב, ויותר יש לדחוג בנידון
זה פן יתעללו צו בוגדי האמת ורודפי ההצל צהיות כי כל המתקומם
נגד הסדרו' שהן שעשועי ההמון לכופר יחשב צעיניהם; ולתה לח
כן, כי אמת: אם גם זרע אמת על תלמי לצ צוזה דעת קון שמי
יעלה, הלא הוא על ערוגת נפש יקרה נטעי נעמנים ילמיח. בזאת
פתייתי לפרות למאונך ולא עלרתי כח להשיב פניך ריקס, לכן אפתח
לפניך פתח קטן כחודו של מחט וסכלך הסנון יתהלך צו צרחצה להשיג
עומק הענין.

דע, ידי ירחמך האל, כי מה שהציח רוב מי שראינו דברייהם
לחשוב היות כל דברי החבור ההוא ממלת מאימתי עד בשלום
בולם נובעים ממקור הנצוחה צלי שום הבחנה כלל היו דברי הרמב"ם
צהקדמ' חצורו שבתב: רצינו הקדוש קצן כל השמועות וכל הדינים
וכל הציפורים והפירושים ששמעו ומשה רצינו ושלמדו צית דין שכל
דור ודור צכל התורה כולה וחצר מהכל ספר המשנה ושנונו לחכמים
צרבים ונגלה לכל ישראל וכתצוהו כולם עכ"ל, שצבור אמרו
ששמעו ומשה רצינו גזרו אומר שכל המאמרים הנאספים צו
הם מפי הגבורה, ולא שמו אל לצם מה שהוסיף הרב ז"ל מיד אחרי
כן מלות ושלמדו צית דין שכל דור ודור שהכונה צהם
אל מה שהוביחו ונפלפולם, כי המאמר הזה יכלול מכלל התקנות
והגזרו' שתקנו מדעת עלמם כדי לעשו' סייג לתורה גם כל הפלוגתו'
הרבו' המפורזרו' צמסנה אשר לפי טבעם ראוי לשפוט עליהם כי
צחרט חנוש נולרו, שהרי אם יתעקש איש ליחס אל שני לדי המחלוקו'
מקור חלהי לזה ולזה יחד לא ירויח כלום, כי קצון שני הפכים צנושא
אחד אינו מציא רק אל סתירה' שניהם, ולתכלי' העיון ינח לו כי
הענין ההוא מקובל וצלתי מקובל יחד, וזה תורה, ואם יחשוב אדם
לתקן הדבר צאמרו שרק אחד משני הלדלים הוא המקובל והכל השני
נולד ממסרון הקבלה או מטעות הסמוע' ולכן ישאר דחוי, גם זם

אינו

חינו נכון כי בזה הדרך יטיל ספקות בקבלה עלמה ויפגום צכבוד
המקבלים, וכבר קרא תגר הרמב"ם ז"ל על הדעת הזו ואמר (צפתיחתו
לפי' הוושנה): זה דבר מגונה והוא דברי נני שאין לו שכל ואין צידו
עיקרים ופוגם באנשים אשר נתקבלו מהם המלות, וכל זה שוא וצטל
וכו', חזור אחריו בכל הדבור הארוך ההוא במקום שלייתי ותמלא
מעדנים לנפסך, אבל מה שראוי לסומו עיקר בזאת החקירה הוא מה
שהוליא בעל מנורת המאור (בר' ב' כלל ז' ח"א פ"א) מדברי הרמב"ם
אחרי העיון עליהם וחתם לסומו סם בחלה הדברים: המחלוק' נופל'
דבר של ח נשמעה בו שמועה וחוקרים על אופני ההקש או מטעם
סברא, כאמרם נכדין את הצית ואח"כ נוטלין לידים או נוטלין לידים
ואח"כ נכדין את הצית שאין אחד משני דברים אלו מקובל נומטה
ולא שמענוהו מסיני וכו' וכן כל הדומה לזה המחלוקות מצ"ס וב"ה
ומהתנאים והאמוראים והבאים אחריהן כולן הן דומין לזה עכ"ד, ועל
דבר התקנו' והגזרות אין לורך להציא ראיה כי הם עלמם יגידו צפת
מלא שלח היה להם קבלה בזה וסרק תקנו בן לעשות סייג. ועתה,
איש תבונות, אחרי אשר פתחתי לפניך זה השער משכילים יצאו בו,
אל תקוה ממני שאעבור בכל ההלכות היום הסר משם כל שטבעו
יורה עליו היותו בנוי על אופני ההקם האנושי והיה סכרי לנקות
מכל תוספת את החקים האלהיים והיו קודש, כי זה ממה שאין בו
לורך לאיש כמוד המצין דבר מתוך דבר, רק נשאר לי עוד להעמידך
על תכלית החבור ההוא שזה הוא החלק השני משאלתך, ואען ואומר.
דרך כל מחבר ספר צינים החלה להקדים למחברתו מאמר בו יודיע
הסבה אשר הביאתו לקרבה אל המלחכה והמטרה אשר כוננו
מחשבותיו להסיג על ידה, ובהיות שלח נעשה בזאת החבור המטרה
לא נשאר לנו ח"כ רק לחזור אחר הענינים עלמם הכלולים בו לשער
מהם כונת המחבר, וזה כי להיות רצינו יהודה נשיא ישראל איש
אשר רוח בו צחיר החכמים והנבונים צלי ספק העריך חבורו בפי
התכלית הקלוב דעתו, ומובטחים אנו בו שהלליח ועשה את אשר
זמם לעשות, לכן צלדק אמרתי כי ע"י התבוננות צמלחתו נוכל
לשער מחשבתו. והנה הרמב"ם ז"ל צהקדמתו לס' היד כתב: ולמה
עשה רצינו הקדוש כך ולא הניח הדבר כמות שהיה, לפי שראה

שהתלמידים

שהתלמידים נתמעטין והולכים והלכו' מתחדשו' וזכות ומלכו' עכ"ל
פוטטת בעולם ונתגזרת וישראל מתגלגלים והולכים לקלות, חזר
חזור להיות ציד כולם כדי שילמדוהו צמורה ולא ישכח, עכ"ל,
והדברים האלה תמוהים בעיני כל משכיל הרצה אחד, כי לא יתכן
צטום פנים היות כונת רצינו הנשיא לחזר חזור סיהיה ציד כל אדם
כדי שילמדוהו צמורה מאחר שאסף זו חבילות חבילות של מחלוקות
וסינויי דעות צפרטי הדיניין וצלי שיודיע צטום אחד מהן עם נני
ההלכה ומהו הפסק דין הגולד מהם, ומה ח"כ ירויה האיש ההמוני
אם ידע שנחלקו התנאים על דין פלוני מאחר שצכל זאת יעלם ממנו
איך יתנהג בשיגיע אותו מעשה לידו אם ילך אחר המיקל או אחר
המתמיר? ומה תועלת אם ילמדוהו צמורה כל עוד שלא יגיע על
ידו אל פסק ההלכה שהוא העיקר? הכזה יהיה חזור להנתן ציד
הכל? והלא ראינו שאפילו לנבונים לא הספיק כי הוכרחו צעלי
התלמוד ליטא וליתן על כל דבור ודבור ממנו לצרר ציגיעה רצה
וצפולפול חד את הפלך לכללות האומה שהוא הפסק דין? וציות
יקטה על דעת הרמב"ם שבעצור המעטת התלמידים והתחדשות
הלכות ופיזור האומה נתעורר רצי לחזור ההוא, שאלו כדבריו היה
מהראוי לסדר זו הלכו' פסוקו' על כל דין ודין צלי שום מחלוק' כלל,
ולחלוק כל ענין לחלקיו ולדבר על כל חלק וחלק על הסדר, ולהשמיט
כל סדר קדשים וטהרו' או חמנס לקצר צהם להיותן דברים צלתי
נהוגים צגלות, עוד היה מהראוי להעריך כל ענין וענין צפני עצמו
ולא כמו שהכניס דיני מילה צמס' צצת ודיני נשיאת כפים צמגילה
וכל כיוצא בזה, כי היה רצינו הקדוש מושך עצמו צלי פסק מן
הדרכים הללו אם היתה כונתו להקל למודי הדיניין ולעשות חזור יהיה
צדי הכל כדע' הרמב"ם, וכזה תדין לשאר הטעמים שהמליח מלצו
הרמב"ם שאינם מתאימים עם החזור כמו שהוא לפנינו, כי אם
היה רצינו הקדוש מכוין לחותם הטעמים היה מחזר חזור מסודה
וקל צהלכות פסוקות מצופרות צכל פרטיהן צלי להשאיר מקום להטיל
ספק צדבריו בדרך טעשה הרמב"ם צחצורו, ואז לא היינו לריכין לס'
היד, ואשר יש לתמוה עוד הוא מה שאמרו כל חכמי ישראל האחרוני'
שרצינו יהודה אסף צמטנה כל תורה שצע"פ וכל פרטי המלות אחת

מאנה

מהנה לא נעדרה • עם כי באמת השמיט רבות מהנה, כי לא דבר
מחומה ומתלות אהבת וירא' וקדוש' שמו ית' ולא מחיסור הלכות
פנים והליכת רביל והנקימה והנטייה וכדומה, ובי אלה אינן
מלות כמו השאר? וכן לא הזכיר כלום מפרטי דיני הפליין וס"ת
ומזוזה, ואתה תראה הרמז"ם צפ"ח משנה ג' ונהל' תפליין כותב:
עשרה דברים יש בתפליין כולן הלכה למשה מסיני, והוא למד כן
מהתלמוד, אבל במשנה לא נזכר מזה דבר, ואיך ח"כ יהיה החזון
ההוא כולל כל תורה שצ"ע פ' שלי מגרעת? — מן הטעמים האלה
סבותי אני צלצי אחרי ההסתכלות בדברי הקדמונים לפנות לי דרך
אחרת להתרת אלה הספקות, ורחייתי טוב אשר יפה לומר כי הלא
ידוע הוא שגם קודם רבי נהגו התנאים הקדמונים לכתוב משניו'
ללורך עלמם והיה כל אחד מהם נסדר חזרו כפי הנראה צעיניו
יותר הגון, כדאמרינן משנת ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי, ועל זה
ירמוז מה שאמרו פעמים רבו' בתלמוד הא' מני ר' פלוני היא, ומוכח
זה ג"כ מדקאמר ר' יוסי בסוף כלים אשריך כלים שנכנסת בטומאה
וילא' בטהרה, ור' יוסי היה קודם רבי, ומטעם זה אמרו הרבה
פעמים זו משנה ראשונה, בי בל זה יורה שהיו משניות סדורות מפני
כל אחד מהתנאים, ובן כתב בפירוש בעל הליכות עולם שער א'
פ"א וז"ל: וזאת לפנים בישראל התעודה והתורה היו החכמים
מקצלים איש מפני איש ולומדים המשנה על פה כאשר נמסרה אלא
שהיו התלמידים עושים סימנין למשנתן וכותבים אותם מפני השכחה
הנלויה לדברים והיו מסתירין אותם וקורין להם מגילת סתרים עכ"ל •
אשר על כן ילדק לומר כי כמו שאר התנאים לא סדרו משניותיהן
כדי לתתם בידי הכל רק להיות להם עלמם לסימנים שלא ישתכחו
מהם, כן רבינו הקדוש סידר מזה הטעם מה שסידר, וכמו שהתנאים
סקדמוהו לא ביונו לאסוף כל תורה שצ"ע פ' אלא צחרו לראשם רק
ראשי פרקים מאותן השמועו' שלא היה נקל להם לקצוע בזכרונם
ועשו כן כתרים צפני השכחה, ככה רבי התדמה להם צזה הענין,
וזה יתברר לנו בשנציט אל הסדר שסמר בחזרו, כי מלאנו סקצן יחד
במה ענינים שונים זה מזה רק צעבור שהלשון דומה לכולם לפי שידע
שהתדמו' הלשון יסייע לזכרון, כגון צפ"ט דשבת איידי דאיירי לעיל

באמתכתא

באסתכתא גבי חרש נקט נמי דיני טומאה הנלמדים באסתכתא (עיין
הר"ע ע"ס), וכן בפ"ד דפסקחים הזכיר דין מכירת בהמה דקה ודין
מלאכה בת"צ אע"פ שאין להם שייכות עם דיני פסח רק לפי שהתחיל
מקום שנהגו, וכן בפ"ח דמגילה איידי דתנא אין צין אדר ראשון לשני
תנא נמי אין צין י"ט לשבת וכל שאר אין צין וכו', וכן כל הני אמה
צן עזאי חני אפרש בפ"ח דפרה, וכל הני פתים שהן ארבע שנסנו
צריש מס' שבועות, וכל הדצרים המעכבים זה את זה ואת שאין
מעכבין שזכרו במנחו' פ"ג ופ"ד, וכן כל שנכנס תחת גדר פלוני יש
בו דין פלוני ויש שנכנס ואין בו האמורים בפ"ו דנדה, כל אלה וכיוצא
בהן יורו שלא הקפיד המחבר להפריד ענין מענין ולשמור הסדר
הראוי בספר המיועד לסומו לפני התלמידים, אלא חזר אחר האמלגמים
הנועילים לזכרונו, ומזה הטעם לא כתב פסק ההלכה אלא המחלוקת
כי זה לא היה מתירא לשכוח לפי שבגודל חכמתו ידע כבר איך ראוי
להתנהג בכל דין ודין, אצל המחלוקת שהן סברות זולתו היה חושש
לשכוח ולכן כתבם לתועלת עלמו. והנה מה שאמרנו שהלך רבי בזה
אחר מה שנהגו שאר התנאים נלמד מדברי רב שרירא גאון בתשובתו
שאמר בפירוט שרבי לקט משנתו של ר' עקיבא שלימד אותה לר' מאי
תלמידו, אלה דברי הגאון: אע"ג דכולהו רבנן שוין בטעמייהו כיון
דר' עקיבא היה רחב לב וה' מאיר תלמידיה נמי רחב לב הוא שפירא
תרילתהון ועדיפא מדכולהו תנאי אחריני ומשום הכי לקט רבי ואוסיף
בה מאי דהות ציומיה עכ"ל. אמנם להיות רבי גדול בדורו ומוכתר
בכונה מעלות ומדות יקרות בחכמה ובעושר ובכבוד וכל אנשי דורו
נשמעים אליו, לכן הסכימו אחרי מותו לעשות יותר ממה שהיה
דעתו וקבעו משנתו לכל ישראל לדורי דורים מה שלא נעשה במשניו
מי שקדמוהו, וכן דעת רב שרירא גאון במקום שלייתתי באמרו:
ואחסנוהו לרבי מן שמיא דהוה ליה תורה וגדולה והו כייפיין ליה
מכל אתריין ושקטו רבנן ציומיי דרבי מכל שמדא נטום רחמינתא דאיכא
צין אנטונינוס ורבי ואסכים לתרומי הלכתא כי היכי דלגריסי רבנן
כלהו פה אחד ולסון אחד ולא לגרום כל חד וחד ליטנא דנפטיה.
עכ"ד. זאת חשבת להעריך לפניך חודות מה ששאלת, ואם לא
יושלם דירוש בזה צעורות מועטות הנה יספיק הנרמז בו להדריךך
במעגלי

צמגלי האמת ושכלך הזך צעברו צין צתפיו ישיג יותר ונחטף כתצתי,
רק חזק וחזק לצלתי פור מן הדרך הישרה בכל חקירותיך כי אז תגליח
את דרכיך ואז תשכיל.

הערה ח'

ממה שליותה התורה כי יפלא מנחך דבר למשפט וכו' וקונת ועלית
וכו' ודרשת והגידו לך וכו' על פי התורה אשר ירוך וכו'
(דברים י"ז ה' ט') לא שמענו רק אזהרה לכללות העם איך מוטל
החוב על כל איש מישראל לשאול את פי השופטים והסנהדרין כסיהיה
לו ספק ציחור פרטי המלות והדינים ואיך יחוייב לשמוע בקולם ולילך
אחר עלתם, אבל הכתוב לא לזה שום דבר לדיינים עלמם איך יתנהגו
בתשובותיהם לכל שואל, אם ילכו צדק אחר הדרכים המצוהים
צתורה או אם יש להם רשות לפעמים אף להתרחק מהם, להוסיף
או לגרוע להפסיק או להסבית לאיזה זמן אחת ממלות התורה ולבאר
מליכות הכתובים כפי חומד דעתם נגד הקבלה שיש צדיקהם, כל זה
העלימה התורה לפי שזה צודאי דבר צלתי לריך לפרש, כי הדעת
נותנת סיהיו זקני העדה ושופטי העם חרדים אל דבר ה' ולא יטו
צדון ימין ושואל מדרכי התורה, ולפי שכבר קבלו מאבותיהם ציחורי
המלות בכל פרטיהן צודאי שישפטו כפי הציחוריהם ההם ולא יזילו
לשנות ולחדש ציחורים ככל העולה על רוחן, כי לא צרטיעי עסקינן,
ואף אם נודה שיש כח לסנהדרין להורות לפעמים הוראת שעה נגד
המקובל צאומה, זה לא יהיה רק צאיזה פרט מן הפרטים שלא
נתצארו היטב צכתוב לא בגוף המלה עלמה הנפורשת צתורה, גם
זה לא יהיה רק לפעם אחת צלצד לא לצמן ארוך צלתי קלוב. אמנם
הר"ר החיין צקש להרחיב יותר מדאי ממשלת הסנהדרין, וצספחיו
אגרת אלחסף וליך נאמן טרח להוכיח שיש רשות לסנהדרין להתרחק
מדרכי התורה לא צלצד צענפים אלא גם צגופי המלות עלמן, ולא
צלצד ליום אחד או ליומים אלא גם לצמן מרובה ונאל יבולין לפטור
את כל העם מחיוב המלות, ולא צלצד מפני סבה חמורה נוסדת
על התורה עלמה אלא גם מאיזה טעם סידמה צעיניהם, עד שלפי

לעתו יכולין הסנהדרין לבטל כל המלות הסמיעיות מעיקרן כל זמן
היותנו בגלות רק בעבור שיש לנו צימנים החלה קושי וטורח ואיבוד
טובות זמניות בקיומן. והנה חנכי בהציטי שאין ממש בכל הרחיות
שהביא לקיום סדרתו זאת ובהשבי כמה מן הנזק יגיע לכללו' האומה
מפרסום סדרות זרות כחלה מלחתי עלמני כמחויב להשיב פה על כל
רחיותיו ולבאר ציטולן אחת לחת. הגופת הראשון שהביא תוארו
בד: יש לכל צ"ד בח ולשנות ולבטל איזה דבר דתיי כמו מרע"ה עלמו
שכן אמרו ירובעל בדורו כמסה בדורו, אמנם מרע"ה ציטל מלות
המילה כל מ' שנה שהיו ישראל במדבר אע"פ שהיא מלוה חמורה
מחד, ח"כ יכולין גם הסנהדרין שבכל דור ודור להשצית איזו מלוה
אפילו מדאורייתא כשיראה צעיניהם שהשעה לריכה לכך. והנה
המתכוון בזה ההקט ינאל שהוא מוטעה מכל לדדין, וזה כי לא אמרו
חז"ל ירובעל בדורו כמסה בדורו (ר"ה דף כ"ה) לענין בח הנמשלה
שיש לצ"ד חלח לענין החיוב שיש להמוץ לשמוע בקול השופט שבדורם
אף אם הוא צעיניהם בלתי הגון, שהרי אמרו שם אין לך חלח שופט
שציימך וסמכו זה המאמר חל הכתוב וחל השופט אשר יהיה צימנים
ההם, וזה הכתוב אינו מדבר כלום בכח הנמשלה שיש לצ"ד חלח
לכללות העם ילוח שאם יקרה להם ספק צין דם לדם וצין דין לדין
כלו' באחד מדיגי התורה מחוייבים הם לבוא חל הבהנים הלויים וחל
השופט אשר יהיה צימנים ההם, רק מיתור מלילת אשר יהיה צימנים
ההם למדו שכל שופט ושופט יהיה חסוד צעיני חנסי דורו כאילו הוא
מרע"ה עלמו כמו שכתבו למעלה, וכך מה שדרשו בספרי אפילו מראין
צעניך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין שמוע להם הוא
רק חזרה חל העם ולא בא לתת רשיון לשופטים שיטפטו על ימין
שמאל ועל שמאל ימין היינו נגד כונת התורה עלמה, רק יזהיר לעם
אלא יחשבו עלמם יותר חכמים מן הסנהדרין וחל יזידו לומר לא יפה
לנו, וזו עגה הגונה לתיקון החזרה האנושית, ואיך ח"כ ילמד
המחבר מאלה הונחמרים דאט איין יעדעם סנהדרין לו זיינער לייט דיט
אחט אונד דאז רעכט האבע, דיא פערזינאל, פפליכטען נאך לייט אונד אואז
שטענדען לו פאראשן (אגרת אלכסף דף ל') ? גם ההקדמה הקטנה
של זה ההקט מוטעית מעיקרה, כי מרע"ה לא ציטל בגמרי מלות
המילה

המילה במשך ת' שנה, חלף העפין כך: מונה שליומת התורה וציום
השמיני ימול צטר ערלתו (שהק בזה הפסוק כל הליווי על המילה
אחר ח"ח ע"ה) שמענו שעיקר החוצ הוא למול ציום השמיני דוקא,
ואם יקרה חולי או סבה אחרת המנענו לפעול זה המעשה ציום
השמיני ללידה טוב חין רע כ"כ חס נותין ימים רצים או פדשים או
שנים ונאחר שעבר היום שבו נפל החיוב, הלל תראה מזה הטעם
גזרו מילה בזמנ' דוחה את השבת שלא בזמנה אינה דוחה לא את
השבת ולא את הי"ט (הרמב"ם פ"ח דמילה), ולכן העם היולאים
ממלרים כשחל יום שמיני ללידת בניהם צהייתם צדרך דוקא לא מלו
אותם מפני הסכנה, וצוה הסכים מרע"ה עומם כי חין לך צצה
עומד צפני עקום נפש, חבל בשחל יום שמיני ללידתם ציוני החניה
אז מלו אותם צמדצר, וצצה זה נלמד לדעתני מן הכתוב ציהושע ה'
ה' וכל העם היולדים צמדצר צדרך צלחתם ממלרים לא מלו, שמלת
צדרך יתירה, והמפרשים נדחקו לפרשה, והנכון לדעתני כי כל הכתוב
להודיע שהיולדים צדרך דוקא, היינו שחל יום שמיני ללידתם ציום
הליכתם צמדצר, אותם לא מלו, וחלון הנציאים ראה צחכמתו שמואחר
שעבר אליהם היום השמיני צלי מילה יכולין הן להמתין עד צואם
חל חרץ נושבת, כי מילה שלא צזמנ' אינ' קמורה כ"כ, ואם ימולו אותם
שלא צזמנ' ציוני החניה יש לאוש פן מיד אחר המיל' נעלה הענן
ונסעו ויסתכן היולד צדרך, משח"כ כשהיא צזמנ' שאז חין כח צזה
החשש לפוטרים ומנוה חמורה כזו, ולכן היולדים צמדצר שחל יום
שמיני ללידתם ציום החניה מלו אותם כמלות התור', הרי שלא ציטל
מרע"ה מלות המיל' כל מ' שנה לגמרי, גם לא עשה שום חידוש
נדעת עלמו חלף התנהג צכל זה כפי דיני התור', ומעתה צהיות
שתי הקדמות ההקט צנויות על יסוד רע ע גם התולד' שהוליא מהן
חין לה רגלים. המופת השני שהציא הוא מדצרי רצ פפח (יצמות
ע"צ ע"ח) הילכך יומא דעציא ויומא דסותא לא מנהלינן ציה, וחשצ
ללמוד מזה שכמו שהיה כח להצ פפח להשצית מלות מילה ציום המעונן
בן יש כח לבל צ"ד להשצית חיזו מלוה כשיחשצו שהשעה לריכה לכך.
חולם זה צצר שאין לו שחי והמחצה נלחן כדרכו תמיד להוליא ממחמרי
חז"ל תולדות מתנגדות לפשט דצריהם, וזה כי רצ עקא לא גזר צזה

הנחונר

הנחמנו שום גזירה מדעת עלתו ולא בזה בדברי חלה לעשות הידוע
מפי עלתו כלל ועיקר, חלה הוא נספר והולך ומה שהיו העבד רגילים
לעשות ציוני, ונסתמו חיירי צמיל' שלח צמנ' כי זה הנוצן צמלת
הילכך שהוא נמשך אל מה שחמרו עם שמרע"ה הסבית מילה שלח
צמנ' מפני חשש סכנה כדרך שפירסתי למעל', ועל זה ח"ר פפא
כמו שהתנהג נרע"ה עם הילודים צמדצר שחל יום שמיני ללידתם
צמנן הנסיעה שחלל לנול אותם חף אחרי בן ציוני החנייה והמתין
להם עד צואה אל חרץ נושבת לפי שידע בחכמתו שמילה שלח צמנה
חינה דוחה ספק פיקוח נפש, בן חנחו נוהגים חס חירע חולי לילד
ולא יכולנו לנול אותו צמנו אז לא נמול אותו ציום המעונן מפני
חשש סכנה. והנה כל חיש בר לבב המתצונן בדברי הש"ס שם יודה
שפירושו הוא כפי האמת כי בן יורה לשון לא מהליקן ציה שהוא
בדרך סיפור לא בדרך גזירה, וכן נשנוע ממה שהוסיף שם והחילת
דשו ציה רבים שומר פתח' ה', חלוח רק צמנהגא בעלמח חיירי
לא צדין תורה, גם הסברא נותנת בן שחם היה רב פפא חושב להסבית
מילה צמנה ציום המעונן היו קמים נגדו כל החמוראים לבטל דבריו,
וחנחו רוחים שלח חלק עליו שום חדם. המופת השלישי הוא לקוח
מדברי הרמב"ם (ממרי"ם פ"ג הל' ד') ויש לב"ד לעקור דברי חלו
לפי שעה וכו' ע"ס, חכן המציט בעין לטושה צבל ההלכה ההיא,
יראה חיק נדחק המחצר להוליח מן הלסון ההוא ומה שהוא חוץ
ממשמעותו, כי ראשונה הרמב"ם פירש שם מה הן הסבות שצבצורן
יכולין הסנהדרין לעקור דיני התור' לפי שעה, וחלו הן הסבות שכתב
שם: ח' לחזק הדת ולעשות סייג כדי שלא יעברו
העם על דברי תורה, ח"ב סבה זו תציחם להחמיר יותר ממנה
סליותה התורה לא להקל, כי בן יורה לשון לעשות סייג, אך זה
יתנגד למגמת המחצר כי כל כונתו היא להקל עולנו ולהחליטנו מן
המלות השמעיית אשר יכבד עלינו קיומן צמנן הזה; צ' כדי
להחזיר רבים לדת או להליל רבים תישר אל מל הכסל
צצרים אחרים, וזה חין לו שום שייכות עם מה שהמחצר
מצקט להוכיח, שהרי הוא רולה שהסנהדרין יפטררו אותנו מן קלת
המלות רק כדי שנוכל להתענג בהלכות זמניות וליהנות צכל הגיב'.

אשר

אשר ייטיבו מושלי ארץ עם עצדיהם, לא להחזיר רבים לדת או להלילי'
מלהכשל בדברי אחרים, והנה הנסיון יורה שאם נקטיב לדבריו ונתיר
לעם קלת מן האיסורין כגון מאכלות אסורות או שביתת יום השביעי
ממלאכה בודאי לא נרויח בזה להלילם מלהכשל בדברים אחרים כדברי
הרמב"ם, אדרבה יותר יש לחוש פן יכשלו אח"כ גם באיסורים אחרים
מאחר שהותרה הרלועה, ג') כדי שיתקיימו הנלות כדרך
שאמרו חבתיים הראשונים חלל עליו שבית אחת כדי
שישגור שביתות הרבה עכ"ל הרמב"ם, והכונה בזה שרק
לפעם אחת יכולין הצ"ד לעקור דברי תורה כדי שיתקיימו בכל שאר
הפעמים, עוד שמענו מזה שאם יש רשות לצ"ד לעקור מלוא אחת
לפעם אחת זה לא יהיה רק כדי שתתקיים אותה מלוא עלמה בשאר
הפעמים, אבל לא לעקור מלוא אחת לגמרי כדי שיתקיימו מלות
אחרות, כי אין מלוא דוחה מלוא, וכל זה יתנגד אל מה שיבקש
המחבר הזה, כי לדעתו יפטר אותנו הסנהדרין לא לפעם אחת בלבד
ולא כדי שנסוב אח"כ לקיים המלוא ההיא בכל דקדוקיה, אלא כדי
שלא יהיה עוד דבר נוגע אותנו מלהשתוות לשאר יושבי תבל. וחלק
כחלק נאכל עמהם טובות הע"הז, והנה הקורא צעיון דברי המחבר
יראה שאם יקומו בינינו הסנהדרין כעלתו ויתנהגו כפי הדרכי' שהורה
להם בספריו ויתירו ד"מ לחלל השבת, בלי ספק לא יתירו חילול
שבית אחת בלבד כדי שנסמור אח"כ שביתות הרבה ככונת הרמב"ם,
אבל יתירוהו כל עוד שתהיה במליחות אותה מסבה שצבור' התירוהו
פעם אחת, וזה הפך ממש שכתב הרמב"ם, ואיך אח"כ יבקש סיוע
לחלומותיו מדברי הרמב"ם? ועוד שנית הנה הוא עוות דברי הרמב"ם
והטה אותם חוץ מהוראתם, כי מלילת לפי שעה פירושה רק
לפעם אחת לא לזמן ארוך בלתי מוגבל כמו שהוא סובר. סוף דבר
בושני לטעון עוד על שאר מופתיו כי כולם מביטים אל הריסת הבנין
הדתי וחלל השבת המלות השמעיות, ולולי הדפים צספרו ליר נאמן
דף ט' האגרת שכתבתי לו על זה ושם אמרתי כי כמוני כמוהו מנתחיה
לראות מהרה צתפארת אסיפת הסנהדרין הייתי שומר לפי מחסום,
אמנם חששתי פן יחשוב הקורא שגם לי לבד כמוהו צתכלי' אסיפתם,
לכן הארכתני קלת צביטול דבריו ולא נשאר לי פה רק להעיר הקורא

אל

אל מה שכתבתי שם (דף י"ג) בענין הסנהדרין לזמור: רק אל גופי
המלות אל ישלחו ידיהם כי קדושי' הם לנו, ודי בזה.

הערה ט'

החכם המפורסם מוהר"ר יהודה אריה ממודינה שהיה מ"ן בק"ק
וויניליאה נשנת שנ"ה לחלף הששי עד שנת ת"ח כנודע
חבר חבור מיוחד נגד חכמת הקבלה שהיתה מתפשטת והולכת בימיו
בכל גבולות איטאליאה, קראו בשם ארי נודהם ועודנו בכתובי' כי
לא נדפס מעול', זו הוכיח במופתי' חזקים ונחמני' כי ידיעה זו
חדשה ומקרוב בזה לא שעררה אז"ל הקדמוני', זו הודיע כי לא נכון
בפי שרשי אמונתנו להתדבק בה והרחה ראשי אבות נזקין שנולדו ממנה
בהפריע את העם מן המעשה הרלוי לפניו ית', גם טען זו הרבה
נגד בעל מלרף לחכמה המתקומם בזה נגד זקנו הר"ר אליהו ז"ל,
וטען עוד נגד הגבאי ונגד ר' ש"ט בעל ס' האמונו' ונגד בעל הפרדס
וזולתם מהמקובלי' ועמד ליוזין ס' בחינת הדת והלדיק כל דבריו,
ואנכי יען מלחתי הספר ההוא יקר מאד ומלא חכמה עמוק' צמועלות
ודעת נתתי אל לבי להרחיב את גבולו וכתבתי על שוליו הערו' רבות
על ענינים רבי התועלת כי היה בדעתי להפינו ציטראל לולי היה
שם מונע, אך עוד לא נכזבה תוחלתי להדפיסו, ולכן שלח לכפול
הדברי' השמטתי מן הפירוש אשר לפנינו כמה ענינים הנוגעים אל
חכמת הקבלה אשר יצאו על מקומם בהערות ההנה.

הערה י'

ליוקר חשיבות ס' ארי נוהם ולמען תת לפני הקורא כמו דוגמא
מהדר הפארת מלינתו ומתוקף עוז מופתיו אליגה פה
מועתק מלה צמלה אחד מפרקיו המדבר מענין התפלה יען זו השיב
גם לטענת בעל מלרף לחכמה הנשענת על דברי הרוקח, וזה
תוארו:

פרק ט'

זהתפארותם שפתם ה' תפלות כל מתפלל
בלתי תכוין לכונותיהם *

לא זו אף זו קשה לסבול וקשה להשיב על דברת בני האדם והכח
הזאת לזרם אלהי' שהמה המה לזרם הגיעו לדעת סוד התפל'
ולהכניס' בשערי' אשר להם לא ננעלו למעל' למעל' לפני ולפני' באורו'
ואורחות ונתיבות חכמה, וכל יתר בני ישראל כנפור מלפניך וכיונים
יהגו רק שפתותיהם נעות וקולם לא ישמע אל הקדש, יען אחרי'
השאלה להם מי הגיד להם? באיזו חכמה ידעו כל אלה? ומלכד
מה שאומר עוד לפנינו מה שיש ומהיזק לדרך דרך זו, תהי נענייתם
נ"ש הריב"ש בתשובה פי' קנ"ז לרה ויגון להם אשר חס היו יכולים
למחוק אותה תשובה ולהסירה מן הספר ההוא היו מקיזים דמם
מזרועותיהם כי זכונה פרטי דברי' צרור מלל נגד ידיעה זו כמו
שאחלוב לי נמנה גם אני חרצ וחנית בדברי אלה להכותם, והוא
אדם גדול ומדבר בשם גדולים ממנו אשר ח"א להזהיל דבריה' עם
שלא נמנעו הכותבים הנזכרי' לפעור פה לעומתם ג"כ, ואיש דעת
החפץ למלחות מחוק פיו יקרא הגבאי בעבודתו ח"צ פי"ג ברלותו
להשיב על הריב"ש ז"ל באמרו: ויש להפלא על הרצ ההוא גדול בדורו
שהרי לא דרך בענין זה דרך בעל דעת הנכון וכו' ואם קלור קלרה
ידו ונהושיע ולהשיג האמת היה לו לבלום פיו וכו' והיה לו להשיב
אל השואל כלך אלל בעלי החכמה, והקבלה, וכך נ"ש על אמרו בשם
הר"ן שהרבה יותר נדחי תקע עלמו הדומ"ץ להאמין בענין הקבלה
ההיא וכו' תראהו נע וכד כשט על פני המים ואיך אפשר לומר יותר
או נעט להאמין ע"ש, רלוני נ"ש בשם רבינו שמשון מקינון ז"ל שהיה
אומר אני מתפלל לדעת זה התינוק כלומר להושיא מלב התקובלים
שהם מתפללי' פעם לספירה אחת ופעם לאחרת כפי ענין התפלה
וכו' ואחר שכתב מה שאמר לו מקובל אחד דון יוסף ק' שושאן ז"ל
במקש דין שישראל לסוכן או מתנות יין לשר האופים וכו' אמר הוא
ז"ל: אמנם מי מכנים אותנו בכל זה הלא טוב לנו להתפלל סתם

לשומע

לשומע תפלה זכונה והוא ידע בחיזה דרך ישלים המצוקה כמחמור
הכתוב גול על ה' דרכך וצטח עליו והוא יעשה עכ"ל. לא חפתה
שפתי עתה על ונה שיש לי לומר ולהרחות כמה היא כפירה רבה
וענומה וזכלל זוכח לחללים יחרם וכו' כי יצא דברי על זה פ' ל'
צע"ה, רק כעת יהיו דברי הריצ"ש חלה די להשיב, חפילו יהיה
נניחות לחלומם זה מהספירות לכל פנים למה לא יסובח המכוין
בתפלתו לה' חלהינו ה' אחד אין עוד תלצדו יחיד ומיוחד בעלמותו
בלתי מתחלק לענפים או לסעיפים נמנו? וכמה ישתטו וידברו חוץ
מהדעת במשל השואל דין ומשפט מהתמונה על האולרות או לחם משר
המשקים כי אין כאלה אל יסורון, וחלילה חלילה שיהיה חלל כסא
ה"ית וכ"ס ח"ו בעלמותו כמו גזר או דייך ושר המשקים ושר האופים
בתוך עצדיו, הוא אחד ושמו אחד ולו לצד נתפלל והוא יעננו, וכן
אמר לנו מרע"ה ומי גוי גדול אשר לו חללים קרובים וכו' והבן אמרו
זכר קראנו חליו שהגויים הקדמונים ע"ז היו להם כחות רבים מכווני'
זשם חללים, זה נמונה על העושר וזה על הגבורה ח' על החכמה
וח' על הגדולה ח' על האש וח' על המים, ולכל אחד מהם יתפללו,
וחם ושלום ורחוק יהיה זה מישראל, לא כאלה חלק יעקב כ"ח זה'
חלהינו ה' אחד זכר קראנו חליו, כל קריאותינו חף שיהיו נמינים
שונים יהיו חליו חף כי הורגלו לומר ע"ז הפך המשל שלהם ממש,
שמה נראה גדולתו ית' ויכלתו וחכמתו ושלח כמנהג הקב"ה נדת
צ"ו, חם יצאו ד' או ה' לפניו ח' ישאל נמנו דין וח' ישאל נמנו מעות
וח' יין וח' לחם צבת ח' יכעום עליהם ויטליכם מאתו לאמר כלכם
לועקים חלי וחינני שומע מה לכם, כך חתה אל הדיין וחסה אל
הסוכן וחתה אל שר המשקים וחתה אל שר האופים, חזל הקב"ה חינו
כן עונה לכל הקורא קרוב ה' לכל קוראיו, כה' חלהינו זכר קראנו
חליו לחלפי רבי רצות צקטות שונות מצין ומחזין מציט ומקסיז לכל
תחנתם כלם כאחד ולכל אחד עושה כטוב צעיניו, וכן דהע"ה זכר
ספור תפלותיו ותהלותיו לומר ואמר זכר פסוק מלכי וחללי כי חליך
חתפלל, חליך ה' חקרא, זשם חלהינו בזכיר, המלך יעננו, ולא
ננחתי שאמר חתפלל חל היכל חכמתך חקרא חל צינתך או חל גדולתך
ותפלתך, זכר זח נאמר הרצ די קינון לודק חני מתפלל לדעת זה

התינוק כלומר להוליא מלכ המקובלים וכו', רלונו טעונו לו להתפלל
לה' מלהתפלל אל הספירות חפילו חס יהיה האמת שתוכלנה ויהיה
חדם יודע בהן, וכן אמר דהע"ה ה' לא גבה לצי ולא רמו עיני ולא
הלכתי בגדולות ונפלחות ומני חס לא שויתי ודומותי נפשי כגמול
עלי אמו כגמול עלי נפשי, אמר דברי הרב ז"ל כלורתן ממש שלא גבה
לצו לחשוב ולא רמו עיני שכלו להסתכל בגדולותן של אלו בגדולות
ונפלחות מונו כו"ס צמופלא מנך אל תדרוש צמכוסה מנך אל תחקור
צספירות וצמפורים חס לא צדבר טוה לו טוצ ויחיל ודומם לתשועת
ה"ית צתפלותינו אליו כגמול עלי אמו לדעת התינוק וכן הרגיל בעלמו
כגמול עלי נפשי, צאופן זה יהיה התקוה והתוחלת הראויה מה'
צתחנונו יחל ישראל אל ה' חתם מעתה ועד עולם, צאמת עיני גצהות
חדם ורום אנשים הוא זה שתפלת החולמים האלה לצדם תעלה לרקיע,
ומה יעשה רוצח דרוצח דכל העולם כלו שאין גש אחד יודע מהספירות
ולכוין בהם וגם כי ילעקו וישועו סתם תפלתם ודהע"ה אמר פנה אל
תפלת הערער ולא צזה חת תפלתם, כי לא צזה ולא טקן ענות עני,
כל הכתובים מלאים, ואנו מסיימים צזאת הצרכה כי חתה טומע
תפלת כל פה, ועיקר הנשנעים יהיו ד' חן ה' פתאים צתחוז אחד
ואגבן יסוג אחור לצם כל עדת ישראל, ואף גם זאת חשאל ויודיעוני,
כתב הרוקח כמה סודות טיש צכל חות ואות מהתפלות לפי הנוסח
שלו וכל המסנה מחריצ חת העולם, וצזמן הראשונים סכתב הרמב"ם
ז"ל הל' תפלה שכל ח' וח' היה מתפלל בפי לחות לסונו חין היתה
תפלתו נשמעת ולא ידעו מה סוד נסתר צגבולם? והיום טרצו כמו
רבו הפרשות גדולות צין חשכנזים ספרדים ולועזים ומערביים צנוסח
התפלות וחפילו צסדר קדושה טחונרים טב"ה סדרו י' תיצות כנגד
י' ספירות מני חומר צקדושה וצטהרה ומי מטמיע צטירה וצזמרה,
מי ונקדיטין ומי מערינין מי נערינך ומי נקדיטך ומי כתר יתנו לך,
מי מוסיף ועינינו תחזנה מלכותך וכמה דברים טצקדושה מי מוסיף
ומי גורע כאלה חין מספר, הלל ח"כ חנים מערילים חלל נטיעות
מקללים, והרמ"ע ז"ל לצזמנו טיסק כמה צתי כנסיות צמנהגים ונוסח
דלל כמאן, ועוד רעה חולה מ"ס הרב קורדוצירו ז"ל ט"ח פ' י' ולא
ט' וז"ל: ועל זה הדרך יוכרח טהאומר טאין לו עסק צקבלה ואינו

רולה

רוצה לכוין בתפלותיו אל כל הצדדים אשר חשבו רבים ודאי שיקרא
 טועה שחס יצא האדם לדבר באחד הפשיט בערך בחינתו אל מליחותו
 בזולת מליחותו ובחינתו בערך הספירות נמלא נסלק פעולותיו מכל
 וכל כי הא"ס בערך בחינת עלמותו הוא פשוט ואינו צעל סינויים
 שיסתנה מדין אל רחמים ושיפעל זרלון ושיסתנה מרלון אל רלון ע"י
 התפלה חס לא בערך בחינתו אל ספירותיו שהן הן הסגחותיו ועל
 ידם יהיה סינוי הדין והרחמים עב"ל • בחמת חני שמעתי ולא חצין
 מהו הטעות הזה שיפול בו המכוין בתפלותיו לה' צלי ספירות מפני
 היותו פשוט ואין יסתנה מרלון אל רלון • כי הפחות שזרשנים מישב
 כל זה לשכל ההמוץ צמשל קל שהרי זה דומה למי שהוא צספינ' ביחור
 משליך חבל לעמוד או עץ אשר בארץ ומישך בחוזק ומקרב הספינה
 לארץ והרוחה יאמר שהוא מושך שפת היחור אל הספינה וכן מתקרב
 לארץ ואין הדבר כן כי הספינה היא המתקרבת צמשיכה זו לארץ
 והארץ לעולם עומדת • כן התפלה הוא החבל הנאחז למעלה זרלונו
 ית' ושוא חינו מסתנה מרלון לרלון אלל המתפלל שהיה רחוק קודם
 הוא המתקרב בתפלתו לאלהיו כנ"ס שלום שלום לדחוק ולקרוב
 רחוק שנתקרב • וכן כל לשון תשובה שבנתקרה ושבת עד ה' אלהיך •
 שובה ישראל עד ה' אלהיך • שובו עדי נאום ה' צלום ובכי ומספד •
 והדברים פשוטים וקלי ההצנה אין לורך להגזמות ואייומים נוראים
 לומר שע"כ יהיה טועה וכלצ נובח כל אשר לא יכוין בתפלתו אל
 הספירות • ומה גם כי על זה לנו דנין ונקיימין כי בחקירת חכמת
 אדם לא תהיינה והסברא לא תגזור שלא ישמע ה' לקול איש מבלעד' •
 בטחתי ישמע מהיכלו קולי כאשר אקראנו כלצ שלם הגם כי לא
 ידעתי ספירות •

הערה י"א

אחר זה מלחתי צס' כל בו סוף דין הלכות תפלה שכתב וז"ל:
 ופירשו ז"ל שלטון המלך המושפט כמו מלך המושפט על דרך
 הארון הצרית ולפיכך חס אמר מלך המושפט ילא (זוהי ממש דעת
 רש"י בצרכות דף י"ב ע"ב שהצחנו לעיל) אצל הראש"ד ז"ל כתב (לא

הודיענו בחיזה נקום נלח בן) שהפלגת השבח אל ה"ית שרונה לומר
שהוא המלך והוא המשפט כמו שאומרים שהוא החכמה והוא המדע
ואין השבח לומר חכם ויודע ומצין שנראה כאילו הוא לוקח חכמה
מאחרי' ולפיכך אם לא אמר כך לא ילח עכ"ל, שמענו מזה שהראב"ד
חולק עם רש"י צביחור המלך המשפט, וזה כי ספרת רש"י היא
כפשוטו שאלת מלך סמוכה למלת משפט רק הה"ל נוספת בדרך זרות
כמו הארון הבריית, אבל הראב"ד נוטה יותר אל הרמז כי הוא מפרש
שהי המלות ועושה מכל אחת מהן שבח בפני עלמו, וספרתו שאנו
משבחים לה"ית לאמר שהוא המשפט בדרך שהמקובלים אומרים שה"ית
הוא החכמה שהיא אחת מהספירות • והנה לפי זה אפשר לומר
שנתחלק לו להמחבר שלפנינו המלך המשפט שהמלך הקדוש זהויות
דעתו לומר שנעלה ממחלוקת בין רש"י והראב"ד צביחור המלך המשפט,
ואם הדבר כן נצין מעתה התיחסות זו המחלוקת עם הענין שאנו
דנין בו והוא שגדולי המפרשים כמו רש"י ז"ל ראו להנשך אחר הסברא
ולא הכניסו בפירושיה' שום דבר שירמז אל הסודות, כי כן אנו
רואים שספרת הראב"ד רחוקה מן הפשט בעבור אהבת הרמזים אבל
רש"י ציחר המלך המשפט כפי פשוטו •

הערה י"ב

ראיתי להעתיק באן אחת ממהערות אשר כתבתי על שולי ס'
ארי נוהם המדצרת על ההסכמות והפסקים שצאו על ס'הז
דפוס מנטובה ואין לא בחכמה התנהגו להחליט דבר שלא היה זכאם
לעשותו, כי זה שייך אל הענין שלפנינו, והיא: כי יקום בקרבנו
מחבר ספר חדש לא היה לעולמים וירצה לתת חיזוק לדבריו כדי
שיכנסו באזני הקורא ילך לו אל הרצני' יושבי על מדין בקהלות היותר
מפורסמות ויצק מהם הסכמה על ספרו כנהוג דור דור עד היום,
אך לעשות הסכמה ופסק על ספר אשר חוצר חלק שנים קודם לכן
הוא דבר תמוה שאין הדעת סובלתו, כי מה יוכל לומר הרב המסכי'
על המחבר ועל קורות הספר זהויות שנעלמו ממנו מולחיו ומובחיו
ותולדותיו? לכן נה מאד יש להספלא על רצני הדור ההוא חין נתפתו

ונתרלו

ונתתנו לתת הסכמותיהם ופסקיהם על ספר הזוהר וצלי חקור על
סורש הדבר, וחיץ ילח הספר, וני החלטון הנגיד שמחברו הוח הסב"ה
ואיה המופתי' יוכיחו זאת? כי הגם אם ההמוץ יחמיץ בנקל דבר
יולח מהמנהג אף בלי ראיות לדקות ראוי לחמול עליהם לחולסת
שכלם, אך האטי אלפי ישראל רועי העם ומנהיגיו מחוייבי לחקור
אחר סורש הדבר' פן יוליכו את לאנס שולל ותהיה חטמת הרבים
תלויה צם, לכן צנדין הזה היה להם להצני' להתצונן כי א"א צסום
פנים שיטאר פשר אחד טמוץ ונסתר מעיני כל חי צנטך חלף שנים
עם רוצ הטלטולי' והלרות והגליות שהיו באומתנו, ושיאלד זכרו
לבנתי אף בארץ מולדתו, היינו בארץ ישראל, ואף צעת הולדת אותה
היינו צדורו של רש"י, עד שאין גם אחד מחנטי הדור ההוא או מן
הבאים אחריו שיזכירו אפילו צרות, ועם כל זאת ישאר הספר צמלי' או'
תנידי בלי הפסק ציד אחד מן השרידי' שיניחו לצניו וצניו לצני צניו
וגדור אל דור, ותניד ישאר הדבר פוד כנוס לאנטי המטפחה ההיא
לצדה ולא יתגלה לשום אדם, ומוכרחי' לנו לומר בן באשר לא יכוייר
באופן אחר קיום סקר אחד צנטך זמן רב כזה, שהיה אם לא ננסר
לשום אדם אין נתקיים? אם נקצה ונתחת לארץ היה נרקצ כמו ספרי
אריסטו ננלאו נשחתיים ומורקבי' צקלת צעצור שהיו קצורים בארץ
רק מחה ושלטים שנה, ואם נטמן צתיצה של עץ או של מתכת או
צכלי חרס הגם כי יעמוד ימים רבים לא ימלט מחיזה נקרה שצעצורו
ילך לאצוד. או כי הקלף יעלה חלודה, או כי המכתב יטוטטט, או
כי הדיו יפסיד מרחאו, או ירום תולעים, או יגבר עליו היוצט והיה
לאצק, או יכנס צו לחלוחית ונימית וכדומה, ואם תחמר שעל כד
היותה טוצ וצהשגחה מעולה נשמר הספר וכל הנקרי' החלה ונשאר
צקיומו בלי פגע רע מה שלא קרה מעולם לשום ספר ולא יפויי
אפשחיותו עם כל החריכות האנושית, ונ"מ תוכרח להודות כי שמירה
מעולה כזו אי אפשר שתגיע לו זולתי צכונה מיוחדת, וני האיש
אשר יתן אל לצו להסתיר אותו ולהלפינהו צכל התנאי' החלה?
רש"י עלמו לא, כי אם כונתו להסתירו מיד למה כתב אותו? וצכל
זאת תוכרח לומר שרש"י עלמו או אחד מחוהציו הלפין אותו, כי
אם תניח שרק אחר שנים רבות נתעורר אדם להטנינו, הנה צבר

נזה

מזה שקודם הטמנתו היה גלוי ומפורסם לאנשי הדור ההוא, ואיך
א"כ לא יבא זכרון ממנו בשום אחד מספרי הקדמוני' ובפרט בתלמוד
בתוך הסיפור הנפלא ההוא (שבת ל"ג ב') ונצריחת רש"י ויסיבתו
במערה, כי שם המקור הראוי לזכור אותו? הרי שעב"פ לריק לוּמַר
שבזמן רש"י עלמו ותבף אחרי כתיבתו נסתר באופן שלא ידע ממנו
אדם בעול' (הגם כי נכתו ראיות אחרות מוכרח אתה להניח שנכתבו
כמה שנים אחר רש"י שהרי נזכרו בו תנאי' ואמוראי' שהיו שנים
רבות אחרי מותו), גם תודה בעל כרחך שמקור הטמנתו היה א"י
ממש לא מדינה אחרת רחוקה ממנה מאלו, כי איך הדעת נותנת שיטלח
רש"י מלאכי' אל קלוי ארץ להטמינו שם צהיות כונתו להסתיר הדבר
מכל אדם והיה יכול להלפינו במקום מוסבו צלי לגלות סודו לאחריו,
ועתה חשאל: איך קרה דבר גדול ומזהיל ומשמים כזה שאחר חלף שנים
שהיה הספר טמון ומולנע בא"י בפתע פתאום ילח לאור במלכות ספרד
בדילוג פתאומי מנמרח שמש ועד מנבואו ויליך מעיר כעשב הארץ חצור
ארוך משל סבל גדול בכמותו ונורא באיכותו מצלי סיתעושר שום
אדם לכתוב סיפור החזיון המזהיל הזה? מי הביאו לספרד? מי
היה הראשון שמלא אותו? איך מלא אותו? האם קצור בארץ או
סגור צתיבה או במגדל? ואם היה איש בספרד שימלא סגולה יקרה
ונפלחה כזאת ויגלה לעיני כל ישראל ההעתק היטן הנושן ההוא
(שכפי המדובר היה כתוב מאלכזעות ידי רש"י עלמו או מאחד מהקדמוני'
ודאי) איך לא יספר לנו כל פרטי המליחה הגדולה הזאת ולא יתפאר
בה בפני קהל ועדה? ולמה לא ישמור את ההעתק הנורא ההוא
צהיות שהיה יכול למכרו בדמי יקרים? ואיך לא היה צכל הדור
ההוא מפילג איש אחד שיעיד לאמר: אני ראיתי ההעתק, וציד פלוני
היה, וצעיר פלוני היה, ובשנת כך וכך היה? ואיה ההעתק הראשון
ההוא ומה נהיה בו? האם אצד מן העול' או נשאר בקיומו? אם
עודנו במליחות יודיעונו מקומו, ואם אצד או נטמן פעם שנית הנה
בזדאי לא קרה כן מיד אחרי גלותו לאור, כי מוכרח היה שיעתיקו
ממנו העתקות אחרות, ולזה לריק זמן רב, ואיך צכל הזמן ההוא לא
היה אדם שיכיר ערך וחשיבות הפן יקר כזה ולא יסתדל לשמור אותו
מן האצדון אם לעלמו או לאחריים? ואם שמר אותו איזה זמן איך

מהיה

גיהיה שכל חכמי הדור ההוא שמרו לפיהם נחסוס ולא דצרו נמנו
 פלום? — ויותר מכל אלה פליחה אחרת יש להתפלל ועלומה היא
 אללי מכל הקודמות עד הנה: מי הגיד להחיס הראשון אשר נמלו כי
 המחבר הוא באמת רש"י לא זולת? באיזה דרך תגיע אליו ידיעה
 זאת? האם נמלך כך בתוך צטער הספר כמו שהדפיסו המדפיסי'
 אחרי כן ספר הזוהר על התורה כהתנא האחי ר' שמעון בן
 יוחאי ז"ל? ואף אם נמלך כן מי יעיד שזה אמת? האין אפשר שאלה
 מן האחרוני' פתצו כן לרמות את הקורא? ומאין יוקח המופת הצרור
 על היותו מעשה ידי רש"י? הנה אנשי דורו של רש"י או הקרוצי'
 אליו בזמן (שרק הם לצדם היו יכולים להעיד על הדבר) שתקו ולא
 אמרו כלום, והאנשי' אשר קמו אלק שנים אחריו בספרד אין זכרם
 להעיד על זאת כי הם לא ראו ולא שמעו ולא ידעו מאומה מן
 המחורע הזה, א"כ מאין ידעו הרבנים הנוסקימי' אמתת הדבר? ועל
 איזה יסוד צנו פסקיה? — באמת לא ידעתי איך ילוייר בדעת
 אדם שעדיין לא נשפתה אפשריות נקרה זה ותמוה כזה, וכי הפנה
 על ימין או על שמאל ילחלוך סתירות ותניקות ומונעים רבים מפה
 ומפה אשר לא תוכל להמלט ונהם, אם לא בסתאמר שהכל היה
 מעשה נסים, שצדק נס נכתב הספר ההוא וצדק נס נסתר חלק
 שנים וצדק נס נתגלה, ואז תוכרח לומר ג"כ שצדק נס נעלמו מופתי
 אמתתו מכל הנצוני', וצדק נס נהיה בעונוהינו הרבי' שהמוץ רב
 ממלחאי ישורון זרע אמת ונוחלי תורת אמת נגררו אחריו ונוקשו
 ונלכדו, הגם שצחירי החכמים שכל דור ודור התרו בהם והזהירו
 צכמה לחקרות שלל יאמינו בו.

הערה י"ג

כמה יגיעות יגע בעל ס' צן יוחאי להוכיח שכל מאמרי רש"י
 שאלו הלכה) כמות' הם צטס ר' שמעון סתם ונאמרו קודם
 לכתו למערה, אבל אחרי לאתו מטס צאו כל מאמרי צטס ר' שמעון
 צן יוחאי ובכול' הלכה כמותו, אך מה הועיל בזה? הלא כל עוד
 שהוא מרצה להציח חליות על אמתת היסוד הזה כן יוסיף הטוען

כה

כח וחומץ לטעון נגד חמתת חכמת הקבלה, כי הנח אש היה בדבריו
למה רש"י אחר לחתו מהמערה לא חזר בו מכל מה שאמר טרם
צואו שמה זהות שנתצרה לו אח"כ שדבריו הראשוני' היו נגד הדין
ונגד הסודות שנתחדשו עתה בלצבו? ואיך יניח מכסול כזה לכל
ישראל שיסחרו מאמריו הראשוני' שגורי' בפני החכמי' עד שרבינו
הקדוש סדר אותם במסנה בשמו ולא חס פן יטעו הבחי' אחריו לאמר:
מאחר שרש"י סובר כן צדין פלוני והוא צלי ספק ידע סוד הדבר
צודאי תהיה ההלכה כמותו? ולמה יטרחו כ"כ צ"ס ליסח וליתן
על תימרות ר' שמעון שנאמרו בשמו שתם צלי לוי שם היחס בן יוחאי
חילו היה ברור חללם שאין הלכה כמותם כדעת זה המחבר? והנה
אם המאמרים שאמר אחר לחתו מהמערה היו הפכיי' ממש מן
המאמרים שאמר קודם צואו שמה עדיין יכולין היינו לומר שעתה חזר
בו, אבל זה אינו, כי המאמרי' האלה סוצבי' על עניני' אחרי' ואין
בהם סתירה תינייה וציה, באופן סיכולים לנו לומר שאף אחרי לחתו
היה מחזיק בסברותיו הראשונות ולא ציטל אותן ולא חזר בהן אע"פ
שהיה לצו עתה מלא רזין עילאין בטעמי המלות, לכך קושייתנו במקומה
עומדת, מלצד שאין הדעת נוחה גם בכל התשובות אשר טרח המחבר
הלזה להשיב על טענות בעל מטפחת ספרי' ובכל המלחמה הקשה
אשר נלחם נגד הגאון נראה בצירור איך הכניס עלמו בדוחקי' רבים
נגד פשיטות הדברי' ונגד דרכי השכל הישר רק כדי לפרוק מעליו
כוצד משא הקושיית ההן כאילו ירצה להכריח המליחות להיות כסברתו,
אף כי באולי הוא עלמו מרגיש חוזק ההשגות וחולשת התיורולי',
וכשרואה עלמו נלחץ אל הקיר ואין דרך לנטות ימין ושאלל הוא פושט
ימינו אל כל מיני זריות ודרכי התול שבעול' ומטריח עלמו לאשר
ולקיי' דעות חדשות וקשות שלא נראו כמוהן לרוע, רק אם יכליח
ע"י בן להסיר מעליו אותן הטענות, לדוגמא כשהזהר אומר בפירוש
שהחומה ישמעאלית שולטת בארץ הקדושה וזה לא נהיה אלא בזמן
הגאוני' הגה אין לו תשובה להשיב רק לומר (מענה ב"ג) שהזהר
חס עתידות ומגלה צורך נצואה דברי' שנהיו כמה מאות שנים אחרי
רש"י, אשר לא ידעתי לחיך מי יטעם תירוץ כזה, כי הלא על זה
עלמו לנו דנין, אם יש להאמין שמחברו הוא איש אשר רוח אלהים

זו חס לח , ובצדוד הדבר צפסק חיק יניח למונח קיים סדרי הספה
 פאנרו צנזורה ? וכמו כן כסנזכר צורה תמי זוגי דתפלין שזה נולד
 מפלוגתא דרש"י ור"ת צסדר הנחת הפרטיות כבודע וחין להמלט להוניה
 מזה הוכחה חל התאחרות זמן החבור , הגה הוא חושב (מענה קכ"ח)
 למנוח מפלט לו צא' משלטה פנים , חס שהורה התנצח ונה שהיו
 עתידין רש"י ור"ת לחלוק זה עם זה , או שהמחלוקת שהיא כזה היתה
 גם צינני התנאי , או שאחד מהאחרוני' הוסיף כן מדעתו צגוף הספה
 אשר צדחיות כאלה של קס וגבצח נוכל לפרוק כל טענה שצבול ;
 וכן להסיב על המשג סתמה חיק כתוב צתיקונין : קמוז אוקמנה ותי
 דקדוק דחיהו תנועה גדולה , שהודעה בזאת צלי פסק לח נהיתה חלח
 צדורות אחרוני' נלחו לצו לומר (מענה פ"ט) שהנקודות הם הלכה
 למטה נסיני ; ועל מה שמלחו צתיקונין : ואתרינין דחתקריחו גאונין
 צאורייתא , יקום הוא ויגזר לומר (מענה ק"ה) שגם צינני התנאי'
 היו נקראי' החכמי' צשם גאונני' ; ועל הכתוב שם : על התורה זו
 תלמוד צצלי ועל התעודה זו תלמוד ירושלמי , יתראה לומר (מענה
 קי"ט) שגם צזמן התנאי' היה התלמוד צצלי והתלמוד ירושלמי עמוך
 לפניה' ; וצבולו לתקן לשון קסה מחד הפוגם צכבוד של מעלה שנמלא
 צורה פ' צא וצ"ל : מאן פני האדון ה' לח ר"ש צן יוחאי ע"כ , ליהים
 יאחזוהו כמו הרה תקריב ללדת עד שמרוצ הלחן נהדחק יוכרח לפרש
 (מענה כ"ד) שמלת אדון סמוכה למלת ה' ושכונת האור לומר
 שרש"י הוא האדון של ה' על דרך שנקרא דהע"ה משיח אלהי יעקב ,
 וכיולא הרבה מן התירולי' שדופי קדים והתשובות לנוונות דקות שחין
 להן לח טעם ולא ריח ולא יסקיטו צשום פנים מצוכת המסתפק ,
 אדרבא יכניסו צלבו ספקות חדשי' גם על התלמוד עלמו , כי כן דרף
 המחבר הלזה חס צא יצא להסיב חל הגאון המשיג הוא לומר לו תמייד :
 עד שאתה טוען נגד האורה צעבור חסרון פלוני שמלחת צו מדוע לח
 תטעון ג"כ נגד התלמוד שגם צו נמלא החסרון הזה עלמו שחמרת ? —
 חולם חין זו הדרך הנכונה , כי עתה על האורה חנו דנין לח על
 התלמוד , וחין להקיש מזה לזה • והנה ממה שחנו מרחיקי' עתה
 תירולי צעל צן יוחאי (אף כי שם עשרה שנה קודם לכן רוח אחרת
 היתה עמדי צס' המלרף סי' ס"ז) חל יחסוב הקורא כי צהית ברתו

עם

עם הגאון צעל הנוטפחת ז"ל צכל פריי דעוואו, כי העובר צין
 בתריה' צרות דעה והסכל וצלי משוא פנים ימלא גם צהם לא מעט
 ומה שהסכל הישר יפרכ לקבל, ויען דצריו נוגעי' אל הענין שאנו
 חוקרי' עליו פה לא אחדל מלהציח קלתם צכור הצחינה, ותחלה חוננה
 כי עכ"פ יגיעות החוקר הנכבד הזה מחויי' לשבח, צואו ונחזיק צורה
 להגאון ז"ל אשר צעינו החדה וצצינתו העמוקה חקר' שפוני טמוני
 גסתרות והיה הראשון אשר הטיל ספקות צסום שכל על מולת ס"ה
 וצדק צנר הנחקר שצידו צחוריין וצפדקיין צפל ספריי הקדונוני' לגלות
 את מקורו, הן צסייע המאמר הנודע נס' יוחסיין (דפוס קונסטנטינא
 אשר צידי) המדצור צנסיונות שעשה הר"ר ילחק דונן עכו, הן צעזר
 דצרי החס"צ ז"ל (צתשובותיו סי' תקנ"ח) צענין הנציח דלויילה,
 אשר על שניה' דצפתי צהערותי על ס' אחי ניהם, וצפחט קנחתו
 העלומה העלוה צעלמותיו באס אוכלה נגד העושעי' והמורדי'
 ומליחי אמונות חדשות, אשר כלהצה תלהט הריס יקדה צכל דפי
 נחצרותיו הסמוס, תורת הקנאות, וקלור צינת פופל לצי וזולת'
 ספארת היא לו מכל קוראיו, חוננס צכל זאת לא עוכל להכחיד תחת
 לשוננו כי תגבורת אמונתו צסודות גחשקו להנליח סצרות חדשות לא
 נשמעו קודם לפן ממי שיהיה פהו את לצבו וידיחוהו וכן הדרך הישנה
 על שלא ימלא אדם צרי צסכלו סיסקי' עמו צקלת דעוואו הזרות
 והרחוקות לגמרי מן השקול המדעי, ד"ת ווי יקבל סצרתו (נטפחת
 ספרי' 97 ג' ו97 כ"ד) שהרונצ"ס ז"ל לא חצר ס' המורה יען מלא
 כדמות סתימה צינו וצין ס' היד? הלא מטעם זה יכולין היינו ג"כ
 לומר שהריס"ר מקאנדיח לא חצר ס' רפואות העלה (המיוחס לו צס)
 חלים 97 י"ד) לפי שצו הרחיצ פה האריך לשון נגד מליחות השדים
 הפך ומה שכתב על זה צס' מלרף לחכמה, או שהר"ר מטה חיים
 לולאטו לא חצר ס' מסילת ישרי' לפי שלא הלך צו על מעגלי הרצין
 והנסתרות כמו שעשה צס' זוהר תנינא וצפתיקונין חדשי' (הנס צידי
 צכ"י), וכן הקורא פי' קהלת להרמז"מ ז"ל וספרו הנסגף מועדי
 שחר יחשוב צתחלת העיון שמי שכתב זה לא בתב זה צעצור התחלפות
 דרכי האחד נדרכי האחר, אך כל זה תוהו, כי דרכי' שוני' לכל מחצה
 צפי המורה אשר אליה כוננו מחשבותיו צחצור כל ספר וספר, ואין

לשתף

לשתיף יחד שני חצווי' אשר לכל אחד מהם כונת מיוחדת, ואין להקיש
 מאחד לחצרו, לכן לא יחזק להעריך ספרות הרמב"ם בספר הנזכר
 עם ספרותיו צ"ס' היד כי זה לחוד וזה לחוד, וזה"פ פי' שאין לבקש
 הסכמה ביניהם בכל זאת שניהם בני אב אחד, ולטוב טרה הגחון
 לזייף הרחשון מפני השני, וכזה ציטל התלום הזה הר"ח אעוועייקאן
 בספרו הנעים תעודה ציטלאל דף קל"ו • וכמו כן מה שעלה על דעת
 הגחון לומר (ס"ס דף י"ט ע"ג) שצמלת לפון יוצן גם הליר הדרומי,
 ושלפעמי' נני הנחלים נסוגים אחור (ס"ס דף כ' ע"ח) הם דברים
 קשים וזרים לקבלם לא יוחקו על ספר רק צעצור אהבת החידוש
 והצריחה מן המורה, וכן כשנכנס להתפלסף על ענינים דקים צחכמת
 מה שאחר הטבע קרה לו מה שיקרה לכל מי שרולס לעצור את גבולו,
 הציטה ורחה חקירותיו על הוית דבר מלא דחה (ס"ס דף י"ח ע"ג)
 ועל מליחות חומר החשון (ס"ס דף כ"ה ע"ח) ועל מליחות שכל הפועל
 (ס"ס ע"ג) ועל סוד הנמנוס (ס"ס דף ל"ג ע"ח) ומצין מה כמו
 ויכלתו צפילוסופיחה • וכן אשר ערצ את לבו לומר (ס"ס דף כ"ז ע"ח)
 שהפילוסופיחה חולצה מן הקבלה הוא סקר ומעולם לא יעלה צידו
 להוכיח בזאת צראיות צרורות, אבל נהפוך הוא כי ננועמי' רבים
 אשר אין פה המקום להליגם נוכל לומר שהמקובלי' לקחו הוצ צריחה'
 ודעותיהם מפילוסופי העמים הקדמוני' • סוף דבר חסקת הסודות
 הסיתה את לב הגחון לעצור את גבול האמת עד שצחהצתה שנה
 לפעמים יופה מן הרחוי' לחכס כמוהו ושיפר לפו דברים שאפילו אחד
 מן הלעיצי' לא יוליחס משפתיו פן יהיה לצוז, כגון מה שהגיד לנו
 (ס"ס דף ל"ט ע"ח) שמרע"ה תקע מלה קולות בר"ה ונענע הלולב
 בכל הנענועים שאנו עושים היום ושתה ד' כוסות צלילי חג פסח,
 וכל כיולא צזה, הלא צדין נאמר עליו כמו שאמר רבינו נסים ז"ל על
 הרמב"ן ז"ל (ש"ת היצ"ס ס' קנ"ז) בי הרבה יותר מדאי תקע עלמו
 להחמין בקבלה •

הערה י"ד

אין להכחיד כי האמונה צמליחות המלאכי' כאשר נתבטטה צין

ההמון

ההמון הצלתי ונצינים דבר דבר על מתכונתו סצבה להם קלקולים
רעים, באשר הועתקו מננה אל האמונה צשדים ומזיקין ורוחות רעות
מפוזרות לדעתם בכל האויר השמימי צחין מקום ריק מנהן, ומזה
גתפתו לח"כ להאמין בהשצעות וצפעולת הסמות וצמיני כשפים וצחא
תעתועי השכל חין ומספר, אשר על כן עלינו לשבח לחנשי מדע
בסופר ירימו קולם בחצוריה' להרחיק את העם מן ההבלים האלה.
אמנם לא מפני כן אסכים עם כל ונה שכתב בעל קנאת האמת על
זה הענין חף ידי לא תכוז עמו בכל סברותיו הזרות אשר הנה
בקרדומות צסצך עץ חיים היא תורתנו התמימה, כי זה האיש לא
טרח להליל את העם מפח האמונות הכוזבות שזכרנו רק כדי להפילו
אחרי כן במהירות הכפירה הצרי' אחרים שהם כמו שרשים צדתנו,
וציגיעתו להרחיק' מן הקלה האחד הדיחם אל הקלה השני שכנגדו,
ולא נתן אל לבו להדריב' אל השביל הנמולע צין סתי הקלוות אשר
על כן לדק לוואר עליו שתיקן מעות אחד צמעות שני, ותחת שהיו
העם מאמיני' קידם לכן יותר מנה שראוי להאמין עתה אם ילכו
בעלתו לא יאמינו עוד אפילו צמה שחוייצנו להאמין, והנה לא נצב
עתה צמה שהזיד לכתוב נגד המנות השמיעיות, כי זה הענין יבא על
מקומו להלן, רק נאמר פה כי להסיף מלב ההמון האמונה צשדין
וצרוחות וצכשפים לא היה גריך לכפור צמליחות המלחכי' לגמרי,
כי סתי האמונות האלה חין תלויות ונקשרות זו צזו, עד שצבהחיש
האחת תשאר גם האחרת מוכחשת וצבהניח הראשונה תקוים השניה,
אלא יוכל להיות שהאחת אמיתית והשניה שקר, וזה כי מליחות כל
מיני כיסוף וההשצעות ושאר דרכי הנועוננים והקוסמי' אפשר שהוא
הצל הצלים שחין צו נמש במחומת מכח מופתים רעים, אבל מליחות
המלחכים צכלל הוא מן הצרי' שחין כח צשכל האנושי לדקות אותם
צרחיות צרוחות, ולכן ראינו גדולי החכמי' מן האומות צימי קדם
וגם צימים האלה נותנים קיום למליחות אשר מלאו טעמי' יאמנתו
הענין צדרך סצרח, כי חנו רוחים כל פהטי הצריחה הולכים צהדרגה
זה למעלה מזה מפאת חשיצותם, מין נצחר ממין וסוג למעלה נסוג,
הן צגופות כגון דלח"ס הן צרוחות כמו נפש הצהומית ונשמת האדם,
לכן הדעת לא תרחיק גם מליחות אישים מופשטי החומה יותר נעלים

מנשנת

ונשמת האדם, וצגם נודה כי אין הצורח יתעלה לריך למשרתים
 יעזרוהו להפיק רלונו (כי רק זה הטעם הביא הונחצר ההוא להכחיש
 בהם) מ"נ אפשר שצראם לתכלית אחר בלתי ידוע לנו, אם לזייר
 על ידם מרחות הנצוחה לדמיון הנביא, או להיטיב גם עמהם כפי
 הרצוי לטבעם, או להשלים שלשלת הנצראי' בכל הסוגים שרחתה
 חכמתו הנשגבה להכניס צמולם הנליחות. סוף דבר אין כאן שום
 פתיחה אל השיקול המדעי צנתינת מליחות לחלה האישים הרוחניים,
 וציותר מנכח כונה פסוקי' בתורה וצנביאי' שפשיטות' יורה בן, הגם
 כי קלתם יוכלו להתפרש דרך משל, מלצד היות זה כמעט מן
 המפורסמות שאין אותה ולסון בעלי איזו דת שתהיה שלא יאמינו
 בהם. מן הטעמי' החלה לא יפה עשה המחצר ההוא להכחיש
 מליחות' שהחלט וחפזון קנחתו השיא אותו לצער ונכרם בית ישראל
 עם הקולים והצדקני' גם פרחי דשאים הנותני' ריח גם עץ עושה פרי
 לזיניהו, וכן לא יעשה.

הערה ט"ו

מלבד ונה שטורח הרמז"ם ז"ל לפרש לנו בשלישי למורה טעמי
 המלות ומלצד כל יגיעות הקדמוני' הנמשכי' אחריו לצרר
 וללצן זה הענין מכל לדיו כפי יכלתם ולהרחיק ממנו כל התמיהות
 הנופלות בו, אשר צתוכם גם המחצר הזה התאונן אחד ללכת בעקבות
 המורה כנראה מדבריו אשר לפנינו, קמו עתה האחרוני' החפלים
 לתת לכל המלות תכלית מוסרי לתועלת תיקון מדות הנפש, והמליחו
 סצרות חדשות וזרות אשר כל שומעם תליינה שתי אזניו נגד פשטי
 הכתובים ונגד דרכי השכל הישר, וכאשר לא נחה דעתם צמה שבתצ
 המורה על חלה העניני' חידשו הם פירושי' אחרים יותר תנזוהים
 מהם. והנה להציא כאן כל פרי מחשבותיה' במלך הצחינה יכצד
 אחד, גם יהיה ללא תועלת להאריך בפרטי' בונקו' שיש לפנינו דרך
 יותר פלולה וקלרה כשנטעון על כלליהם כמו שיבא לקמן בפירוט
 הספר, אך בכל זאת לא אחפיק להליג פה משל אחד מן הטעמים
 שחידשו למלות לנען ישפוט הקורח נזו הדוגמא איך צנו מופתיהם
 על

על יסוד רעוע ואיך השיאם הכח המדונה לכתוב דברי' שהם סכלות
 גמורה תחת אשר חטבו לתת בהם חזוק לסברותיה' • התורה
 חסרה ללבוש טעמו לומר ופסטים יחדו, ולפי שלא נתנה שום טעם
 לזה האיסור עלה בדעתו של הרמב"ם ז"ל להודיענו תכלית הלווי
 כאילו עמד בסוד קדושי' והשיג לרכי החכמה העליונה ואמר (תורה
 ח"ג פל"ז) כי היה חיקון הכוונתי לקצץ בין הלמח והבעלי חיים בלבוש
 אחד, ולפי שיש בזה מטום דרכי ע"ז חסרו הכתוב, אמנם לבו לא
 ראה כמה מן התקלה יולדת מזה המאמר שלמחר יבא הטוען ויאמר
 כי מאחר שבימים האלה חלל זה המנהג בין הכוונתי ואין עוד לחוש
 ען ילכד העם באיסור ע"ז ע"י לביטת השעטנו לכן תפסוק עתה זאת
 המלוה ותתצטל מעלמה, וח"ת שכן הוא הרי נתת דברי התורה
 לשיעורין ועשית אותה כחומה פרולה יעלה בה כל איש נכחו ויעשה
 בה כרלונו, כי כפי הטעם שיחדש אדם מלבו לאיזו מלוה שתהיה
 ירטה את עלמו לבזור ח"כ השצתת המלוה ההיא בעבור השצתת אותו
 הטעם המחודש, וזה דבר שאין לו שחר • חולם אחד מן האחרוני'
 חולי לא מלא נחת רוח בזה הפירוש של המורה ולכן הונח טעם
 אחר לאיסור השעטנו אשר כל השומע ילחק לו, הוא אמר (אליהו
 לוס ליר נחמן דף ז' [*]) שהפסטים הוא הצד הנולד במלרי' ולהיות
 דמיו יקרים מאד לא היו לובשי' אותו רק כוונתי מלריס והשרי' נכבדי
 הארץ לסימן גדולה ותפארת, וליתר ההמון המליאו מין מלבוש יותר
 גרוע ארוג מלמר ובתוכו קלת פסטים לחשיבותו, ולפי שהיתה כונת
 התורה

[*] בפי הנראה מדברי ההערה ההיא המתחלת שם דף ה' זה הפירוש על איסור השעטנו
 ולא כפי האיש המעריך שאלותיו אל הר"ר חזקוני אשר לרוב ענותו לא ראה לפרסם
 שמו באמור שם [הגם כי בסוף הדבר הזה דף ז' נדפס שמו יעקב בן טובה מעיר פ'!]
 ואינם ח"כ דברי המחבר, אכן ידידי החכם המפורסם המלין הנשגב הר"ר שד"ל נר"ו מורה בעת
 צמדת הרצני' בעי' פאדוזה צ"ס' מצוא חל חכמ' עקרי הדת [Introductio in theologiam
 dogmaticam] אשר כתב לתועלת התלמידים היוולקים מים על ידי העריך שזום שכל
 השגות רבות נגד ס' ליר נחמן וצתובן הופיח צצירור שמעולם לא נשאלו אותן השאלות אל
 הר"ר חזקוני חלל הוא עלמו השואל והנא' המשיב זרק התחפש בצגדי זולתו למען שיש צפי
 אחרים את מחשבות ללבוש שלה היה נכון צעינו לפרסום שמו, והרחה שהציה להוכיח זאת
 היא כי בתחלת הפרק השלישי (אנהינג דף ג') אמר השואל כי תשובת המחבר לא הגיעה
 אליו רק אחרי היותה נדפסת ושנפלו בה עניות הדפוס ושלכן הוא מרשה את עלמו לשלוח
 אליו לוח העניות ההמה, זכן עשה, אמנם בין העניות אשר צאו ג"כ נדפסים שם הופיח
 השואל על דף כ"ו שורה שלמה ועל דף מ"ע שהי שורות שלמות, והרי זה דבר שאין הדעת
 מוצאתו, וכי השואל הזה נציה הוא שירעמה היא צדעתו של הר"ר חזקוני לכתוב ומה השמיטה
 קולמוסו, היוכל איש להגיה צום האופן מכתב זולתו? אין זה חלל שהשאלה והתשובה יעדי חזקוני
 שמה, ולכן היה יכול הר"ר חזקוני להגיה דברי עלמו שנדפסו צטעות.

התורה להרחיקנו מן המלרי' ע"ע: ען נלמד תועבותיה' , גם להרחיקנו
 מן המסחר כדי שלא נוליח הכסף למדינות אחרות צקנות דברי' בלתי
 מנלחי' בח"י לכן הסרה בגדי לומר ופשתים שהיו צאים ממלרי' . והנה
 מלמד כי גם לפי ביאור זה היה ראוי שיפסקו עתה איסור השעטנז
 (כי רק זאת יבקשו האחרוני' האלה) אחרי שפסק הכיעב שצעזערו
 בח' הלווי לפי דעתם , וני שיש לו עינים יראה כי הכל פלה פיו זה
 המפרש וצדח מלכו דברי' שאפילו הטפס שבפשי' לא יעלה על שפתיו .
 ראשונה וני הגיד לו שארץ כנען אינה מולידה פשתים עד שינמרכו
 בני ישראל להצילו ממדינות אחרות וממלרי' דוקא ? והלא רחב הזונה
 שהיתה בירחו עומה את התרגלי' בפשתי העץ הערוכות לה על
 הגג , וה"ת לזה לירמיהו הלוד וקנית לך חזור פשתים , ושהע"ה
 נשבח את חסת חיל צמורו דרשה לומר ופשתי' ומסתמא היה זה
 מהמלכות הנהוגות בימיו , ולא לחנם באו בתורה דיני הנגעי' צבגל
 לומר לו צבגל פשתים , אשר מכל זה נקח מופת על מליחות הפשתי'
 בח"י , מלמד שגם חבתי העמים יעידו היותו מנלח שם לרוב
 [V. Relandi Palaestina Cap. LVII.] , ואם היה להם
 פשתים צארלם מדוע לא יוכלו לארוג בתוכו לומר המלוי ג"כ חללם
 ולעשות להם צבגל לומר ופשתיים יחדו מצלי שיוכרחו להצילו ממלרי' ?
 שנית אם תכלית הלווי תיה כסדרת אותו המצהיל לתה הקפיד הכתוב
 על הלבישה ולא על הלקיחה , שהרי מעול' לא אחר הכתוב לקנות
 צבגל שעטנז מלנשי מלרים ורק הלוצס אותו הוא העובר על ד"ת חע"פי
 שעל הקונה לצדו יש לחוש ען ילמד ותועבות המלרי' או ען יתעסק
 הרבה במסחר לא על הלוצס , וח"ת שאחרי שנאסרה הלבישה ממילא
 יחדל כל איש לקנות אותו , הנה זו תשובה של תורה , כי מזה הטיעם
 עלמו היה ראוי שיאסור הלקיחה שהיא העיקר ולא ממילא יחדלו ג"כ
 ללבוש אותו . שליטת בין שיהיה המוצן במלת פשתי' השם או הלמר
 גפן [*] איך ידע המפרש הזה שרק חנשי מלרי' נהגו לחצר הפשתי'

עם

[*] בבכורי העתים לשנת התק"ן דף 97 י"ג העירוהי ספקות על הוראת שם פשתה אשר הציחוי
 לחשוב היות חולי' נכלל צו גם הלמר גפן , אך הספקות הסתם נהנו מקום להסגות
 דעות נסלחו חלי מפה ומפה יען דברי' לא מלחו הן צעיני התורניים החוששים שיש מהם סתירה
 למה שפסק דיונים לענין איסור השעטנז חע"פי שצמח חין כאן סתירה כלל , וצער ידי
 נערי

עם הלומר? והלא זה דבר פשוט מאוד ואינו לריך תחבולה יתרה לעשות כן, כי בכל מדינה ומדינה שנמלח בה הלומר והפסתי' היה נקל לאורגי' לחבר שני המיינין יחד, ולפי שאין צחצור עלמנו שום חסס לא מע"ז ולא מרצוי המסחר ח"כ יודה גם הוא שהיה נותר לישראל ללחוג הלומר עם הפסתי', ונחחר שנחרג הצגד בהיתר למה יחסור הכתוב לביטחו? ועכ"ז לנו הוחים שרק פועל הלציטה הוא המכוון בכתוב. רביעית אם היה טעם הלווי כדצרינו יש להתפלל ונאלד למה לא יחסר הכתוב צפירוט: לא תקחרו עם אנשי מלרי' ועם שאר העמי'? וכי לא היו צמלרי' כלים אחרי' ומיני נלחכת מעשה לעשות צהן סחורה רק השעטנו לצדו? ואיך הניח הכתוב כל שאר מיני סחורה בהיתר גמור ותפס השעטנו לצדו? ומה תועלת באסירת קניית השעטנו אם יוכלו גם בלתו לעשות סחורה בכל שאר המינים?

חגיגות

נעויה להשיב להם כאשר עם לצדי צ"ה לטנת תקל"ח דף י"ד והנה סס (דף ת"ז) החירו לנגד עיני דצרי נחת מלחי חכמה והשכל ונוטפות לוף העניה והאוסר כרחוי לחכמי לצ חסר צהן כצדני החכם הנכבד המפורסם לשם ולתהלה בכתביו הנעימים הר"ר יהודה ייטלס נר"ו ושם טרח צחמתו לצרר מה שנתקשה לי, ואנכי החפן תמיד להתלמד מן הנצונים ממנו חודה צקהל רצ כי מלחתי קורת רוח צקלת דצרי וצפרט צמה שהצדיל צין פשתה הנחמר ליחיד וצין פשתים צסימן הרצים, הגם כי לא חענר כח להכחיד חת גדול הפליחה אשר נפלחתי על חמרו שם שהמשה שחמרה כל היוולח מן הען חין מדליקין צו חלח פשתן חולי תפוינ להתיר השמן היוולח מעלי (היינו מברעיני) פשתן, שחם כדצרי יהיה גם שמן זית חסור מחחר שחמך התנח חין מדליקין צו חלח פשתן, והלא משנה ערוכה היא חין מדליקין חלח צשמן זית צלצד, ח"פ שמן פשתן חסור! — חין שיהיה מלחתי עלמי עתה כמחוייב להודיע כי צעת כתצי חותם הדצרים לא ידעתי ולא שונעתי שנמלח מחלח חרוך על הורחת שם פשתה ועל ענין השעטנו צספר השולחית, כי זה הספר לא הביע חז חל דדי, וחח המודעה חעשה כאן למען לא יחסר חיש שחמס העתקתי דצרי, כי חין דרכי להעתיק דצרי זולתי ולהדפיסם צשמי צחשר על הרוב לא תועיל תחצולם כוחת לעור עיני הקורח, וחף אם תועיל הנה לא נכון הדצד להתכסות צטלית שאינו שלו ולהשיב בצול זולתו, לכן התרחקתי עלמי תמיד מנו הדרך, ולא צדין נחשדתי על כיוולח צזה צ"ה הע לטנת תק"ץ pag. V, כן קרה לי חודות החקירה על שם פשתה כי רק אחרי כהצו דעתי צ"ה הע תק"ץ זכיתי לחסוף חל ציתי חלקי השולמית, ועל עוצ יזכר שם החיש היקר חוכה תוטיה ונעפל לדורטיה הוא המשכיל והנדיב זידי הר"ר חילק בלווענפעלד יח מעיר ברודי אשר הפליח חסדו עמדי להעניקני מתיצו החצורים אשר ילחו לחור צמדינתו וצסציוותיה וצתוכס קצלתי מידו גם השולמית, ויען המחמר הנדפס שם (שנה ג' כרך צ' חלק ח') נוגע חל הענין אשר לפנינו לא חמנע עלמי לומר כי המחצד הוא סוצר ששם פשתים יורה על הלמד גפן לצד צטלילת השס, וזה יותר ממה שסצרתני חני צו, כי חני חמרתני רק שחולי נכלל צו גם הלמר גפן, אך לא שללתי ממנו השס, ועוד עלה על דעתו לומר שחלת שעטנו נגזרת ממלה רומית Sindones, ומי יחמין כוחת? הלח נודע שהצרה האחרונה es ממלה היה נוספה לרומיים לסיומן הרצים, ואם כדצרינו עצה ממלה מלשון רומי ללשון עבר צודחי שישמיעו ממנה סיומן הרצים שהיה לה צלשון רומי וישימו תחתיו יו"ד ומ"ס חו וי"ו ותי"ו שהם סיומני הרצים לעצדיים, כמו שעשו תמיד חז"ל צכל המלות שלקחו מלשון יונית ורומית שהוסיפו עליהן סיומני הרצים הגבוים צלשונו, כגון הדיוטות מן הדיוט Idiota, לגינין מן לגין lagena, נגסין מן ננס nanus, טסקחות מן טסקח tasca, חושפיון מן חושפיו hospes, וכחלה רצים, ומה ח"כ הצוח חות זי"ן צמלת שעטנו מחחר שהיה לא תשמט צלשונו להורחת הרצים?

חמישית חף חס נודה לכל דבריו מרחשן ועד פושן בכל זאת היו יכולין
 בני ישראל לקנות השעטנו ממלרי' כדי לעשות מנונו כרים וכסתות
 ומלעות הקרקע ותכשיטי הצית, כי מוכרח אתה לומר שהיה כל זה
 מותר מכל הכתוב שאמר לא יעלה עליך, ח"כ מה הועיל המפרט
 בזה הטע' שחידש על איסור השעטנו? סוף דבר צושני להחריך יותר
 בציטול חלומות כאלה, כי שקר אין לו רגלי', ואפילו בר צי רב דחד
 יומא יצין בנעט העיון כי שוא והכל צימינס •

הערה י"ו

ממה שכתבנו פה על טעמי מלות השבת נתצטלו מעלמן כל
 הספקות והחקירות שנתחדשו צ"ס' ליר נחמן צענין השאלה
 הנעשית שם להחליף יום השבת ציום ראשון בשבוע, והיה הוא קודם
 לכל ישראל ותמורתו חול, חלילה לנו מזאת! הנה עיקר טענת
 השואל היתה לומר שמאחר שגלטוינו על השביתה ציום השביעי רק
 כדי שזכור בו יליאת מלרי' ככתוב בדברות השניות שוב אין לורך
 שיהיה יום השביתה מכוון דוקא עם שבת צראשית ונוכל ח"כ לזכור
 אותה היליאה גם כשגשבות ציום ח' בשבוע. אמנם זה אינו, כי כבר
 הוכחנו שלא הזכיר הכתוב יליאת מלרי' חלל השבת רק בעבור שאמר
 שם למען ינוח עבדך וחתך כמוד, שכאשר נזכור כי עבדי' היינו
 גם אנחנו צומלרי' נחמול ג"כ על העבד והאמה להניח להם מעבודת
 ציו' השבת, ולשוא טרח השואל ההוא (שם דף ז') למלוא סיוע
 להצרתו ממה שכתוב שם על כן לוך ה' אלהיך לעשות את יום השבת
 באמרו שמתלילת על כן לוך נראה שיליאת מלרי' הוא הטע' האמתי,
 שהרי גם על הלוי לא תטה משפט גר יתום (דברי' כ"ד י"ז) הוסיף
 הכתוב זה הטעם עלנו ואמר וזכרת כי עבד היית צומלרי' ויפדך ה'
 אלהיך משם על כן אנכי מלוך לעשות את הדבר הזה (שם י"ח), וכי
 יעלה על דעתך לומר שאילו לא הולחנו ה' ממלרי' היה מותר לנו
 להטות משפט גר יתום! והלא זה חק מוסרי שדעת כל אדם תחייבהו!
 אלא מוכרח אתה להודות שלא אמר הכתוב על כן אנכי מלוך וגו'
 אלא להוסיף חומר לאיסור ההוא מלד מה שגם אנחנו היינו גרים

צמלרי' ולכן נוטל עלינו כפלי' לחמול על הגר ושלח להטות ונשפטו.
 אף כאלו צדצרות שניות לא הזכיר יליחת מלרי' ולא הוסיף על כן לוך
 וגו' אלל לעומת פרט אחד נפרטי השבת שהוא השבת העצד והחמה,
 ופשוטו של מקרא זה הוא על כן לוייתך לעשות את השבת בזה החופן
 שינוחו בו גם עצדך וחמתך, ותדע שכן הוא שהרי אם היה יליחת
 מלרי' הטעם העיקרי לתלות השבת היה הכתוב מזכירו צדצרות
 הרחוקות או צפ' כי תשא בשלוח על השבת, כי שם המקום הרחוי
 לפי שאז בא להם הלוי, ולא ימתין לחדש להם זה הטעם מ' שנה
 אחרי כן צמשה תורה שאינו אלל צדך סיפור, ועוד רחיה צדורה
 לצרי מן הכתוב ביחזקאל (כ' י"ח) וגם את שבתותי נתתי להם להיות
 לאות זיני וזיניה' לדעת כי אני ה' מקדש', ובסוף הענין חזר ואמר
 (שם י"ט) ואת שבתותי קדשו והיו לאות זיני וזיניכ' לדעת כי אני
 ה' מקדשכ', אלל לחנם צחר הנביא שני פעמי' בזה הטעם לצד מצין
 שאר הטעמי' הנפורשי' בתורה כי אם להורות שהוא לצד העקרי'.
 מעתה צנפול האדרי' אשר עליה' צנה השואל שהוא את בנינו גם
 חולותיו תרופנה וחצניו תשתפכה צדחם כל חולות צהיות זה דבר
 מוצן מעלמו שהיום המקודש אשר ניתן לנו לאות צין הצורח ית'
 וזינינו ח"ו לנו צטום פנים להחליפו ציום אחר. מלצד כי גם שאר
 התופתי' שהציח שם לחזק צהם מצלרו הצל המה מעשה תעתועים,
 כי זה החיש צן-תוגה המתשש צאפלה (*) טוען שם (דף ח') שכפי
 התרחק או התקרצ מדינה אחת למזרח העולם כן יקדם או יאחר זמן
 שקיעת החמה לשוכני' צה, ושלכן כמו שלל יסור צני אדם הרחוקים
 זה מזה צזמן שמירת השבת כן יכולין להחליפו ציום ראשון, אמנם
 זה דבר שאין צו ממש, כי מלצד שלל רחה מה שהאריך הכוזרי מ"צ
 סי' כ' על זה הענין הלל מקרא מלל הוא (ויקרא כ"ג א') שבת הוא
 לה' בכל מושבותיכ', אשר כפי פשוטו צל ללמד שכל אחד יתחיל
 לשבות בשתסקע החמה צמוטצו, ח"כ כצר הזהירה התורה על זה
 הסנוי ואין ליקח ממנו סיוע אל חלומות זה החיש כדי להמיר קודש
 בחול

(*) אפילו תיזוקות של צית צצן יודעים שהפסוק צבור את יום השבת לקדשו נמלל צס' שמוח
 צס' יתרו, ועכ"ז כתצ צן-תוגה ג' פעמים (דף ה' שורה ל"ח ודף ז' שורה ז"ג
 ושורה כ"ט) שזה הפסוק נמלל צס' צרחשיתן

בחול • עוד טרה צן-תוגה להטיל ספקות רבות בחמתת היום שלנו
 קורין עתה שבת, ונכח עמידת השמש צינני יהושע ושנוי מעלות
 הלל צינני. אחז וחזקיה חסב להוכיח שהשבת שלנו אפשר שאינו נכוון
 עם שבת צרחטית, אך גם זה ללא הועיל, כי אף אם נודה לו שאנחנו
 היום בספק, הלא זה ספקא חמורה דאורייתא דצדק שיש עליו עונש
 סקילה וראוי ללכת בו לחומרא, ח"כ היה ראוי לשבות צ' ימים
 רופפי מפני הספק, ומה תיקון המליח לנו זה האיש צרותו להחליף
 יום ציום? האם ילאנו בעבור כן מן הספק? כזה תדין לשאר הרחיות
 שהציח שם, כי כולם רוח העיון תשאם וסערת החקירה תפיץ אותם,
 ובחמת היה פה המקום להתפלל על זדונו לכתוב דברי' יניחו לצד
 ההמון מאלה ועיקרי התורה היותר נכבדי', לולי כי חסרון ידיעתו
 יליץ בעדו ויפטור אותנו מלהכביד מלים נגד סברותיו כי תוהו המה •

הערה י"ז

בשגם הסברות האלה אשר החילותי לפרסם זה חמש שנים בספרי
 התורה והפילוסופיה חדשות הנה בעיני רוב כותבי זמננו
 ויתנגדו אל אשר הנה מוליחים לאור מדי שנה בשנה על עניני האמונה,
 בכל זאת מיום שנדפס הס' ההוא ועד הנה לא הגיע לאזני שהתעורר
 אדם להחליט כח המופתי' המוצאי' שם ולהרחות מקים הטעות דצדרי
 צרחיות שיהיה בהן ממש, (*) אף כי אליהם פי קרחת יורוני ואני
 אחריש ואם שגיתי יצינו לי, והפך מזה ראיתי בעל קנאת החמת מציח
 פעמני' רבות קלת מן הדצרי' אשר כתבתי שם כשיקוה לקבל מהם
 סיוע להנחותיו, אבל מעלים עיניו מן המאמר הרביעי שבו ינחתי
 לריצ עם סברתו שתכלית כונת התורה היה לתקן כל צחי עולם
 צמדות דוקא, ומאל יש להתפלל מה הציחו להתנהג עמי ככה • כי
 אם אינ רלונו להתוכח עמי ישתוק ולא יעלה את שמי על שפתיי,
 אך להציח קלת דצרי תוך דצריו צלי לטעון על השאר הוא דצד צלתי

נכון

(*) קול דצרים הנבי שומע צהקמת ס' תולדות ישראל ח"ג הנדפס מחדש בקרית ספר, ותמונת
 דחיות חינוני רוחה, זולתי — קול.

נכון, כי הקורח יחשוב שאני נוסכים עמו בכל הנחותיו, וזה אינו.
 והנה אנכי תמכתי יתדותי על דברי העילוסוף השלם הרמז"מ ז"ל
 אשר אין לנו גדול נמנו בכל חקירה ומדע, ואחרי הגותי מחד בחבורתי
 היקרי' ובפרט בחמדת לבי ובנושט נפשי הספר הנכבד ירושלי' רחיתי
 כי ח"ח צטום חופץ שיהיה להטיל ספק בדברי הברורי' כשמש בלהרי'
 ושכונתו האמתית היתה לוונר כי מותר לנו לחקור אחר טעמי המלות
 חבל מעול' לח יהיה כח בחקירה זאת להחליטנו וכן החוב המוטל
 עלינו לקיים לדורי דורי' כל מה שזוה חותנו נשה עבד ה' עד ייטב
 בעיני החלהי' להגלות שנית בסומצי לעיני כל ישראל ולהודיענו רלונו
 ית' צביטול חו סינוי קלת מן המלות * ועתה להיות דעתו זאת
 הסכיית ממש למה שהאחרוני' סוברים ומדפיסי' יום יום על זה הענין
 היה מהר"חוי שהם יצטלו תחלה כל המופתי' הכתובי' צם' ירושלי' על
 זה ויוכיחו לעין כל שאין ממש בדברי חלה כי רק אז יבא קיום
 לסברותיה', חונם לפי שהם יראים מגשת חליו ולא יעלרו כח לערוך
 מלחמה עם האדם הגדול בענקים לכן הכותבים החלה המתפארים
 צטם תלמידיו, חע"פי שיש מקום להאמין כי לח היו מאנשי צריתו
 ולא גלה להם סודו מעולם, (*) בקרו בחת מנשי הדרכי' כדי
 ללחת מן המצובה הזאת ולהסיר המונע הנלב נגדם, קלתם והם
 הרוצ העלימו עיניה' מדבריו ועשו חת עלמם כאילו לח ידעו מהם
 ולח

(*) רבים התהללו בכתביהם שזכו להיות תלמידיו, אך להראות כלה מעט היו הנגשים חלנו
 והמפירים מחשבותיו בחמת חתיק פה חת אשר כהז הר"ר חל"ס מפרחב ז"ל במחצית
 הראשונה מאגרות הרמ"ד הנדפסת צו"ען צנת חלף תשל"ד לחצונם, וז"ל בדף ז' ע"ג: חס
 הצחיס אחרינו לח הלכו דרכיו חין השתם צראשו וחין אחריופן עליו, הסוח הדס? הסוח
 ילדס? חס הוא חז חו מורה להס? ההמה צניו חו תלמידיו? הס מלהזכיר! אך מענותתו
 שמע מכל חדס, ענה פסיל כחולתו והשיצ לשחל בענין, הלזה תלמיד יקרא? לח תחמינו צטוח
 נתעס! ומעיד חני צעדות גמורה שהייתי עמו נ"ע שס שניס צעיר חחת, ולח זכיתי לראות
 פניו כ"ח שהיס ושלש פעמים, וחין אחריס יתפארו ויתהללו צמתת שקר שלח זוו ממנו ולח זז
 מהס, בדחוק מזרח ממערב הרחיק מהס פסעיו! וחס חמה חנשים הקרובים חל ההלל
 לחמתס ועשרס והקפס זכו לעמוד לפניו ולצרך צטמו, ודחי היה רק לתכלית גדלה והכרח
 גדול, לצוזה כלל חו יחיד מהולל", עכ"ל. מזה נראה שאין להשגיח כ"כ חל המתפארים שהיו
 חללו והצינו מזימותו, כי כל חנשי עירו יכולים עתה לוונר כזאת מאחר שאין עתה עדות
 להכחישס, מלצד שהתפארות כזו היא דבר שאין צו ממש והיא רק יורה להפגל לעיני העס,
 כי סוף סוף על פי כתציו יהולל חיס לח על פי קורצתו חל חדס גדול, וכמה פחותי המעלה
 הלליחו להתקרב חל חנשי הצונות! ועוד ידוע שאנשי המעלה ענוים מחד ומסצירים פניס לכל
 חדס כקטון כגדול, ולפעמים נראים כמסכימים חל דברי זולתס כשאניס רויס ליכנס עמו
 צמחוקת וחומריס לו: גס לי לצצ פמוך! כשהס יודעים שחל תקלה חס חמרו הספך, והס"ף
 לצד יודע מחצות חדס, וחנו חין צכחנו לדון רק מתוך כתיבהס, ודי צזה.

ולא קראו בספר ההוא מעול', וזוה חשבו שיהיה נקל להם לחדש
 ספרות בכל העולה על רוחם בטעמי המלות, לחלה חין לורך להשיב,
 כי שתיקתם הודחת' שאין זיכלת' להרום חת הצנין המפואר אשר
 זנה נזר דורנו הפילוסוף החלהי הנ"ל, ומזחר שהם עלמם השחירוהו
 על מכונו כל ימוט הנה כל ספרותיה' בעבור כן כלין ימלו וכחלו'
 תעופינה, והכת השנית הם המחצרי' אשר נכנסו בעושי הקורה
 ושנונו לשונם ליסח וליתן על כונת הפילוסוף בספר ההוא וכל אחד
 מהם טרח לפרט חת הכתוב עם בחופן שיסכים עם מה שחידשו הם
 בספריה' על טעמי המלות ותכלית', לחלה לריך תשובה, אמנם להציח
 דצרי כל אחד מהם במלרף הצחינה ולהשיב לכולם כהלכה ינטרך
 לחזור גדול כי צלי הקדמות רבות והלעת כמה עניני' צחוכה לח
 יוצנו הדצרים היטב, ועוד חין חפני ליכנס במחלוקת עם כל אחד
 מהם בפרטות כנו סקרה לי כבר עם אחד מרשוני זאת הכת חודות
 הענין אשר לפנינו (*), לבן חשתי לבאר רק דרך כלל כונת רצינו
 ז"ל

(*) בחדש סיון לשנת ה'תק"ן אחד ממיודעי צמדינת גאליען הזיח צידו חת ספרי התורה
 והפילוסופיה חל עיר בערלין לפני חכם ישיש ומפורסם אחד למען ישפוט
 היסוד דמיו חס לא, וצטור מנס הודיעני כי החכם ההוא קרא צו מרחשו ועד סופו
 וחצרי שחמר על כללות הספר חלה הדצרים: "יח החב חיק זח עטווחט טחוקהחפטעם
 חוגר סיטטעווחטיטעם חין חונערער חרוען העברעחייטען טפרחצע געלעזען" (אשר
 צוה צלי ספק הפריו על המדה) הוסיף עוד וחמר: חכן לח צח זה המחצר עד תוכן דצרי
 רצינו משה מדעסויח צספרו ירושלים ע"כ קרא חגר לחמר כי הותרה הרלועה, הנה חיש חשל
 חי כמו עשדים שנה עם רצינו ציחד והיה תלמידו ורעו צלתי ספק כי היה מכיר חותו יותח
 מחיש חיטלקי חשל נולד צזמנינו חלה ולח ישיס עין לתוכן דצדיו, עכ"ל. וחני מדעתי כו
 הדצרים נוגעים חל מה שכתצתי עם דף קס"ז, כי עם זכרתי דעת החכם ההוא שרלה להפוך
 דצרי יושר ללענה ורחש וטרח להוכיח שהרמז"מן עלמו צסאר לצו היה חושב הספק ממה שכתצ
 על המלות השמעיות, מלחתי עלמי כמחויצ לתת מענה לטענה זו, כו קנחת החמת חכלתנו
 וחרפות מחרפיה נפלו עלי, וחחת הפסוקה אשר שלחתי חל מיודעי להצוה לפני החכם ההוא:
 כל מחצר שצעולם חפילו יהיה מן הפיוטות וחחמן צכל מחודו ויכלתו לצחר מחשבותיו בחופן
 שהקורח יצין כונתו, וחס לפעמים דצדיו חונס מוצנים לכל קורח זה יהיה אמנס מחחת
 משהי סצות, חו שלח חקן חותו ה' צלסון לימודים ולכן יצחו מחמרו מגומגמים ונעדרי
 הסדר ההגיוני, חו שהוא יודע צטיצ המלינה חך ירלה להסתיר מחשבותיו מחיזה עעס שיהיה,
 והנה על דציו ז"ל לח יחית לומר לח הטעם הרחשון ולח השני חלילה. לח הרחשון כי הוא
 בצר על כל החכמים צלחור מלינהו החשכמית הפלח ופלח עד שהף החקירות היותר קשות
 צנטצות נהיו צפיו קלות וצדירות לכל קורח, ולח הטעם השני כי עובר לצצו ומוסרו העוצ
 ימנעו מדצד אחד צפה וחחד צלצ, והוא עלמו העיד כו נפשו לח נסתה ללכת דרכי הפעלם
 והסתר הכונה, שחע לח דצדיו צחגרתו להר"ר חל"ס (היח הנדפסת רחשונה צמחצרת חגרותיו):
 חמוד חחצתי לצחר היטב חת פעולה על רוחי ולחויח חת כונתו לחור כשחם צלחרים לח
 לכסוחו צעקן וירפל, עכ"ל, וחיש כמוהו לח וסקר צחמרו פוו ולח יכתוב כן לגנוצ דעת
 הצריות, וחס כן דרכו תמיד כ"ס שיסתדל לצחר כונתו היטב צספרו ירושלים, כי הוא כתצ
 חותו לפהנלל מן המושגים חותו שהוא נסוג חחור מחורת חצותיו ומצקס להרום צנינים, וחס
 צחצותו חליהם ישתמש צלסון המשתמע לחרי חפי חו ונלה טפח ויכסה טפחים, חלה צוה

ז"ל, ונזה תלח תטובה כללית לטענותיהם. הקורח כשת הדפים
 האחרוני' צס' ירושלי' יחשוב במרוולת העיון שהעניני' הכלולי' צהם
 לא בלבד שאין להם שייכות והלטרפות כלל ועיקר עם כל הנאמר
 קודם לכן, אלא גם יתנגדו אל שארית הספר התנגדות עליומה, כמו
 שהאריכו על זה הכותבי' האחרוני', אבל המתבונן צהם צעין צקורת
 ימלא התקטרות טוב ויפה ציניה' ויתפלא על חכמת המחבר ועל
 לדקתו התמימה עם אלהי' ואלים, וזה כי אחרי שהוכיח שם שבטנים
 קדמוניות היתה צקרצ ישראל הצרית-האלהית והצרית-החזרה רק
 צרית אחת ושהימי' ההם הלפו והתאחדות זו של שתי הצריות' נאספה
 ורק לפני האלהי' גלוי וידוע מתי ואיפה תקום ותתחדש שנית, רחם
 רצינו בחכמתו שהנחתו זאת עם היותה חמתית בכל תנאיה תוכל
 להיות לפוקה ולמכשול צרבות הימי' לצבית ישראל כי למחר יאמר

אלים

יתן מקום למנגדיו להפוש אותו שנית ולהתנפל עליו, ועתה יאמר נח צלצ המיס כל הקורח
 צס' ירושלים האם אין דצרו צו צרורים כשמש צענין המלות השמעיות? האם תלמידו הר"ר
 חילק חייבעל המתרגם ספרו לא הצין דצרו כשכה צסמו: המלות הנהוגות צפל מקום
 קדושים הנה לכם זרע ישראל? הים מאמר צרו מזה שכתב רצינו: פלאיכטען,
 דיח דען זאהנע ישראל'ס זאהנע ריקויכט אויף טעמפעלדינסט חונד לאנדחייגענטהונן
 אין פאלעסטינא אויפערלעגט ווארדען זינד, איססען, זא פיעל וויר איימעעהען קעננען,
 טטרענגע נאך דען ווארטען דעם געזעטלעם בעאבאכטעט ווערדען? האם ילטרך שיחיה
 אדם עשרים שנה אלל המחבר כדי שילמד ממנו ציחור הדברים הפשוטים האלה? היעלה על
 הדעת שישתפר תחת המלילות הצרורות האלו ענין הפכיי ממש ממה שיררו צהסקפה ראשונה?
 ואין וצמה יוכל החכם ההוא להוכיח צמה שגור רצינו היותו אסור היתה כונתו לגור שהוא
 מותר? — אמנם יש עוד יותר, הנה חנכי חודה לו לפי שעה (אף כי לא האמתי כזאת)
 שמהצרות רצינו היו נוטים להחליטנו מן המלות השמעיות הגס כי מעולם לא כתב כזאת והגם
 כי כתב והדפוס ההפך מזה, שהרי עכ"פ אני לא הייתי חללו ולא דצתי עמו ולכן לא יכולתי
 לתור אחר תחשצותיו, אך יכול חנו לשפוט על דצרו, ומאם אני למד כי הוא ז"ל (לכל
 הפחות) שתר עצמו מאד לצלתי כתוצ כזאת צסום אחד מספריו, והשתדל כ"כ להסתיר כונתו
 זאת צבל יבלתו עד שכתב ההפך ממנה, ועתה אשאל: האם הוא צקס להסתיר למה תלמידיו
 יגלו סודו? אין יזירו להצחיס את ריחו אחרי מותו צתתם אותו כמכחיש צחיו צמירת המלות
 תחת אשר הוא שתר אותן כהלכתן כל ימי חייו? יאמרו נח ירחי ה' ואזהצי האמת מי משנינו
 הולך תמים ופועל לדק, אני חי תלמידו? אני ההולך אחר דצרו רצינו הנדפסים או תלמידו
 ההולך רביל אחרי מחשצות רצו? כי אף אם חמה ששמע בן מי הרטה אותו לפרסם דצר שהיה
 גסון וכמום צלצ רצו ולחלל צזה את בצורו צסומו מרמס כטיע חולות לפני כל חרד אל דצר ה'
 שהרי אם חמה צפי התלמיד יהיה רצינו ז"ל איש חנף המתחסד צשפת חלקות למען כחש ותחת
 לשונו עמל זחון, הים קלון גדול מזה? הלזה יקרא תלמיד המהכזר צחרפת רצו? לא כן
 הדצר חלילה! לא אני ולא שוחרי האמת וחמינו. שגסש רצינו המטיהרה תתגאל צמחשצות פיגול
 בחלה, זמאחר שהוכרחנו לצחור צחמה משהים או שהיה רצינו איש הרמית או שהלמידו הוא
 בזון גדול, מוטצ לי לומר כי התלמיד אשר סלף חורחות רצו מרוב הפלו להפיר הרלועה לצבית
 ישראל (והוא יצוש ליען כזאת מדעת עצמו) צקס להתלות צחילן גדול ויכוצ לפנינו לחמר: כך
 שמעתו מפי האד- הבדול מורי ז"ל. — אמנם שקר אין לו רגלים, ולדקת רצינו והוסדרכיו
 העמידנה מנגד למוליחי דצתו הרעה, וכאשר בצורו ויקר הפחרתו ויושר לצצו ישארו לעדי עד
 שתולים צחלרות אלהינו כי על סלע חזק שרשיהם יסוצכו, בן חרפת מחדפיו וצח מלשינו צל
 תמח לדור דורים לחמרת לחות לצני מרי, ודי צה

אדם כמו שנתצטלה התאחדות שתי הצריות צינני' החלה כן המלות
 שניתנו בזמן ההתאחדות ההיא ונקשרי' עמה כפצה בנסוכב רחוי
 שיתצטלו כהעת, לזאת הדרך לפרט כונתו היטב בסוף הספר כדי
 להסיר זה הספק ולבאר שאין זה תלוי בזה ושאינן ציטול האחד גורם
 ציטול האחר, לכן אמר שם שאע"פ שנתפדה עתה עצודת החללים
 ונעצודת המלך עד שלפעמי' האחת תתנגד לחזרתה ונתצטלה ח"כ
 התאחדות הצריות שאמרנו, לא צעבור כן יהיה העם חפשי מן
 המלות, אלא עוד יהיה חיוצם מוטל עלינו ועל זרענו עד עולם,
 חלה דצרינו ומש: ידעתי שיכבד עליכ' עול המלות בזמן הזה בהיותכ'
 על חמת זרים כפי השתנות הנקומות והעשות, אבל בכל זאת סבלו
 את המשח הכבד הזה ואל ימס לבבכ' לסור מן הדרך הזה ימין או
 שמאל, עמדו כגבורי חיל ויעצבו עליכ' מה, ודעו כי מהחללי' היתה
 זאת כאשר חזה עליכם נביאכ' עכ"ל. מזה למדנו איך דצרינו האחרוני'
 אינם סותרי' את האחרוני' אלא מתאימי' יחד בדרך נכונה, כי חללי'
 עולם ה' אשר היה מלך ומושל ומנהיג את האומה הזאת צבדו
 ובעלמו ופתן לה חקים ומלות קלתם ונתיחסי' אל ההנהגה ההיא
 (והם התלויות בארץ) וקלתם בלתי מסובצות ונמנה (והם חוצות
 הגוף) בבר הודיעם צמורתו כי לעתיד יעצרו עליה' עתים לטובם
 ועתים לרעה ושיצא יום יגלו מעל אדמת' ואז יתצטל סדר ההנהגה
 ההיא, כמו שהעידו על זה פסוקי' רבים, ולפי שאז לא הודיעם גם
 בן איזה חלק מן החוצות המוטלות עליה' יתצטל לעתיד ואיזה חלק
 ישאר בקיומו, נמשך מזה שאין לנו יכולי' עתה לגזור על צטולם אלא
 כולם נשארו בחיוצם עלינו, ואין לנו רשות להפטר רק מחותן החוצות
 שאין לנו יכולת לקיימ' צעבור היותנו בגלות והם המלות התלויות
 בארץ, אבל חוצות הגוף קדושי' הנה לכם זרע ישראל! במחמת
 הצינו זל"ל (*).

עוד

(*) ידידי החכם המפורסר הר"ר שד"ל נר"ו צמכזי' יקיר שזכרתו למעלה הציח מופת צרוף
 וחושך מן הצורה עלמה כי לא צלצד שלא קצנה התורה זמן לשפסק חוצות הגוף
 אלא גם שאמרה צפירוש שהמלות השמעיות לא יפסקו לעולם ושחף לעתיד לצח יסחר חיוצם
 עלינו ועל זרענו עד עולם, ולהיות זה המופת יקר צעינו מאד ראיתי להציחו הנה צמתי. —
 הכל מודים שפרשת והיה כי יצאו עליך כל הדצרים החלה ובו' ובו' (דצרים ל' ח' י') נחמת
 לעתיד לצח כי כל עניניה מורים פן שמדצרת על זמן הגלות שצו בצר צחה עלינו הצרכה והקללה
 צכל הבויס אשר הפילנו ה' צהם, והצטיח שיקצלו מקלה השמים ושיטיצ לנו יותר מחצותינו,

עוד סבה אחרת הביאה המחבר השלם הזה לכתוב בסוף ספרו
 ונה שכתב, והיא לפי שבגוף החבור חתר בשכלו הזך למלוא טעם
 כללי למלות השמעיות, ואמר שהצורה יתעלה לזה חותמו צהן כדי
 שבעשייתן כתעורר תמיד לזכור האמתיות הנלחמות והלימודי היקרים
 המוצילי' חותמו אל השלמות, כי לא חלה למסור שמייה זו אל הכתב
 בעבור שהוא בעל לורה ותמונה ועלול אל הסנוי ואלו חלוק הפירושי'
 וסופו להציג את האדם לידי דעות זרות, הכל כאשר שם, לכן גם
 פה חש רצונו פן תלמידיו ילמדו לשקף מתוך דבריו ויחממו הם חמם
 שלא פלטויו צמלות השמעיות רק בעבור ענין אחר יותר נכבד שראוי
 לנו. להזכירו בחמלעות עשייתן, ח"פ המלות עלמן אינם עיקר וכבר
 הורשינו להמליח תחבולה אחרת צה נגיע אל זה התכלית לזכור
 תמיד זה הענין הנכבד גם צלי עשיית חותן המעשי'. והנה חע"פי
 שהמחבר לא אמר כן אלא צדך השעמה בעלמא לא להחליט שכן
 הוא, ואדרבא אמר בפירוש סלריך האדם לזכור תמיד כי לא לו
 המושפט בעניני' חלה ושחין צכחו רק להסביר סברות לא ילאו לעול'
 נגדר הספק וההשערה (וען ער נור בעטטענדיג איינגעדענק איזט, דאס
 ער ניכטס אלס פֿעראוואטהען קאן, חלה דבריו); צכל זאת היה מתירא
 שאל הצאים אחריו יסתמשו בדבריו להפוך הקעפה על פיה ולצטל
 חיוצ המלות השמעיות בזמן הזה מן הטעם שאמרנו, לכן ראה הכרחי
 לעשות בסוף הספר מודעא רצח לאמר, כי החקירה לחוד והמעשה
 לחוד, היינו שנותר לאדם לחקור עד מקום שיד שכלו מנגעת, כי
 האדם חפשי צמחשבותיו שזהו העיקר הגדול שעליו נוסד כל הספר,
 חבל חקירותיו לא יספיקו לפוטרן משמוע בקול ה' אלהי' אשר ממכון
 סבתו לזה חותמו ע"י נחמן ציתו לשמור ולעשות מלותיו וחקותיו כל
 הימי', ופה הושט גבול אל החקירה האנושית לצל תתגבר נגד הרכון
 האלהי, שנתע נח דבריו: דיא עהרפֿורכט פֿאר גחטט ליהעט איינע
 גרענלע

וכל זה לא נתקיים עדיין ואין מי שיתעקש להכחיש זאת, והנה גם בסוף הענין צדדו על זמן
 הגולה העתידה אחרי קצון הגלויות אמר: ואתה פסוק ושמעת בקול ה' ועשיה אר כל
 מצותיו אשר אנכי מצוך היום (סס פסוק ת'), הרי שגם לעהיד נשמור ונעשה את כל
 מצותיו. ואין לומר שיהיו מלות חדשות, שהרי הוסיף: אשר אנכי מלך היום, היינו המלות
 עלמן הכתובות צורה, ואיך ח"כ יאמרו האחרונים שאף עתה צמן הגלות פטורים אנחנו
 משמירת המלות השמעיות? עכ"ל, ודפח"ח.

גרענלע לויטען טפעקולאליקן אונד אויסאיבונג, דיא קיין געוויסענהאפטער
איבערטרײטען דארף, ובסמוד כתב: איך קאן פֿעראוטהען אבער ניכט
ענטטיידען, ניכט נאך איינער פֿעראוטהונג האנדעלן. מכל זה חנו למדים
כי לא מן השפה ולחוץ ובחנפי לעגי מעוג החליט רצינו משפטו על
המלות השמעיות כי אם מקירות לבו ומתמיונות נפשו הטהורה דבר
ויקרח לכל בני ישראל חזקו ואמנו אל תתעממו בכל המלוה אשר לזה
אתכם משה עבד ה' כי מאחר שנולדתם בדת משה מחוייבין אתם
ללכת אחריה כל ימי חייכם ולמות בה: ווער איס געועטלע געבארען
אויט, אום נאך דעס געועטלע לעבען אונד נאך דעס געועטלע טטערבען.
גם למדנו מזה שהוא ז"ל הלך בחקירה זאת בדרך הרמזים ז"ל שהיה
הראשון שהחיר עיני שכלו ע"י חזוריו צימני נעוריו, כי גם הרמזים
השתדל למלוא טעמי' אל המלות השמעיות אך לא גזר שהם חמתיים
בהחלט, גם לא חרץ משפטו לבטל חיוב המלות מבה אותם הטעמי'
שהמליח בפלפולו, כמו שהוכחתי זאת מפני צנו הר"ר אברהם ז"ל ומפי
מפרשיו בחזורי התו' והפי' דף קכ"ח, כן החוקר השלם הזה שם
מסוה הלניעות נגד פני נפשו ולא התפאר שבה בסוד ה' וידע כונתו
ית' בנתינת המלות, גם לא גזר ציטולם בעבור חקירותיו, א"כ לשוא
ברחו תלמידיו לעקם כונתו הישרה ולהוליח מדבריו מה שאינו כפי
משמעות' — צנחתי כי כל קורא בלדק ובלב תמים חתימת הספה
ירושלי' יודה בפה מלא (אם אינו מכת העקסי') כי ישרי' דרכי רצינו,
לדיקי' ילכו צם ופושעי' יכשלו צם.

הערה י"ח

מה שאמרה הקורה פעמי' רבות שהמלות הם לטוב לנו ראוי שיוצן
בזה האופן, כי אנחנו נפעול המעשי' הרלוויי' לפני האל גם
בלי תקות השכר הבא אחריה' להיות זה עלתנו שהם רלוויים לפני ית'
מספיק לשיהיו טובים, כי אין טובה יותר גדולה לאדם כמו לעשות
רצון אציו טעמי', ולכן אף אם לא יבא לנו שום טובה תכף ומיד
אחרי עשותנו אותם ואף אם יבא לנו מהם נזק והפסד זמני או
הרחקת הכלחתנו צימני חלדנו או לער ובושת ועלבון מאת זולתנו או

אבדן חלק גדול מן הטובות החמורות הנלמדות עם חיי יושבי חלד.
זכר זאת נתגבר כארי לעשות הלון קוננו בהיותנו יודעי' עלי' שום
ספק כי כל טובות העול' הזה כאין נחשבו מול העונג התמידי הרוחני
הלפון לחושבי שמו ית' בעול' שכלו ארוך, ולפי שהתורה לא קלבה
זמן אל הגמול הבא עקב שמירת המלות איך חנו רשאי' ללמנו תוך
גבול חיי העול' הזה דוקא, אלא נאמין כי דבר אלהינו יקום לעול'
הנשמות, ואם לפעמי' ראינו שלא נתקיימה הצטחתו צטובות גופניות
הנה תתקיי' עלי' ספק בגמול הרוחני אשר אליו נקוה כל ימי היותנו על
האדמה. והנה דבר זה פשוט כ"כ צעיני כל משכיל עד שהייתי חושב
כי לא ימלא בעול' איש צדיק בדעתו שיהפוך סדר הדברי' האלה ויאמנה
כי צמח שהודיענו המחוקק העליון שהמלות הם לטוב לנו כבר נתן
צדיקנו קו המשקולת ואצן בוחן לשפוט על תכלית כונתו ית' צלוויים
ההם, היינו שהיתה דעתו בהם להיטיב עמנו בכל מיני טובות
האפשריות, ושעל כן כל מלוא ומלוא אשר עתה תכביד עלינו השגת
ההלכות המדיניות ואשר תחזק ההומה הנצדלת צינינו וצין שאל
יושבי תבל ותמנע אותנו מנח צדריה ההתאחדות עם כל זולתנו נשפוט
בציהור שהיא אינה פני כונת מחוקקה, ושלכן יהיה רשות לרצני הדות
בשיתחזרו יחד לגרוע מחיובה ולקצר בשמירתה ולהחליף צפרטיה עד
שתהיה נערכת עם לרכי האומה צימיי' האלה, אשר מזה תגל התולדה
הנפסדה כי רק המעשי' אשר יסייעונו להשגת ההלכה הזמנית נעשה
צמנחה וצנפס חפלה, כי לא לחנם איך צלע נירא אלהי' ונשמור חקיו,
אכן כשילורף למעשה המלות ענין קשה וכד כפי מלצנו עתה אשר
ירחיקנו מהתענג מחלב הארץ חלק בחלק עם שאר תושביה, אז נחל
מן המעשה ההוא ונתברך בלבצנו לאמר: שלום יהיה לנו כי לא צאלת
חפץ אלהי' יעקב! — אמנם את אשר לא דמיתי כן היתה, ואשר
לא עלה על דעת אנוש לבחות היום הזה ראינו ושמענו צלזנינו צפ'
ליר נאמן אשר רק לשולחיו הממליאי' אותו נאמן הוא צעינייה', לא
לעדת ישראל אשר אליה' סולח, ואתה הקורא חס לטוש תלטוש עין
בחינתך ותחקור אחריו מה היא המטרה אשר אליה כוננו מאמרינו
ועל איזה יסוד צנה כל צנינו, תמלא כי מגמתו היא להקל מעלינו
כל חובות הגוף אשר ימנעונו כהיום מהיות ארחי' צארץ מגורינו

והמופת

והנני פתח אשר עליו נשען הוֹא הפירוש המופיעה החמור למעלה
שהמחבר הרכיב צמלינת לטוב לנו, וחשב כי מאחר שהצורה ית' לא
ביון צמלותיו כ"ח לטובתנו בכל מקום ובכל זמן (עיין דבריו ח"ח דף
ב"ד וה"ג דף כ"ח) הנה נוכל לשפוט שמה שאינו מועיל להללחתנו
הזמנית צימית החלה אינו כפי כונתו יתעלה. אכן אם היה המחבר
נשיב אל לבו כי אין שום רמז צתורה לשיהיה מעשה המלות מציח
אל השגת הטובות החמוריות דוקא, ושהפך מזה יש פסוקים רבים גם
מחמרי' רבים לחז"ל (אשר לאהבת הקינור לא אביאם פה) יעידון
יגידון שאף אם יצא לנו בעשית המלות נזק לפי שעה ואצדן חלק מן
ההלחה הזמנית לא נחלל בעצור כן מלשמור חקיו ית' כל הימים,
לא היה צלי ספק כותב ונה שכתב, ועתה שנתפשט ספרו צידי הכל
מה נשאר לי לעשות? ישגיחו הרועי' לכל תלח ממנו תקלה אל הלחן
הנמוני' תחת ידם, והנצוני' ישפטו שפוט מי הוֹא ההולך בדרך ישרה
ומי הנוטה ממנה, ואנכי את נפשי הללתי כי העירותי לזב הקורח
והזהרתיו על הקולים הנלצי' צרגלי השושנה, פן יתנגפו רגליו בעצרו
אלל פנה, או פן יטעם ראש ולענה, הטמוני' סביב למשכנה, אך
תהיינה ידיו חמונה, עד עת לחננה.

הערה י"ט

השבת היות זה הענין דומה למזור אשר יתן הרופח לחולה
להעלות ארוכה לחליו, שצלי ספק התבונן מחד הרופח
בפי הידיעות שקדמו לו טרם תתו אותו לו, והחולה יחייב על כל
פנים לשמוע בקולו ולעשות ככל אשר ילוהו. אמנם אם החולה הוֹא
אחד מהחושצי' להתפלסף וכה יאמר ללצבו: הנה הנחקר אשר היה
לי לעינים מיום עמדי על דעתי עד היום הזה ילמדני שלא לעשות
פעולה מצלתי שאדע תחלה מהותה מקורה סבתה ותכליתה, ועתה
איך אצלע אל תוך קרבי הסמים החלה טרם אדע איך וצמה יהיה
בהם לרפאות את חליי? ממה הורכבו? מה טבעם וסגולותיה? **אשר**
לכן תפול תחנתי לפניך, רופח משכיל! הודיעני נא את טבע המרקחת
הזאת צבל חלקיה והואל נא וצאר לי צפרטות שורש וסבת המכחול

אשר

אשר זו הובטתי, ונה זה השנוי הנולד בקרבני, ומה יפעלו הסמים
בתוך נפשי עד שאצין איך יהיו סבה לרפואתי, ואז אמהר לחישה
לעשות נפש חפלה את אשר לויתני, כי תהיה לי ידיעה שלמה 373
ולא אפעל כדרך הסכלים הצלתי יודעי' ונה הם עושים • אם ככה
יאמר החולה הלח צלדק יעננו הרופא: שוטה שבעול! עד שאני
מלמדך את כל אלה יעלה רקצ בעלמתיך ותגוע צהלייך צלי תקומה,
כי כמה שנים לריכי' ללמוד חכמת הרפואה צשלמות, והמהלה אשר
לך הולכת וכוזבת עליך ניום אל יום ומשעה אל שעה, לכן עשה
זאת חיפה בני והנכל ומהמות העולה צחלוך, שמור ממותי וחיה,
קום נח שבה ואכלה מלידי בעבור תהיה לך נפשו לשלל, וכאשר יכלית
ה' חפך צידו ויחדש כנשך נעורייך אז תוכל להגות צספרי החכמה
ותחקור אחר טעמי הדברי' ככל ומשאלותיך • — כן הדבר צמלות
ה' הכתובות צתורה, אשר המחוקק העליון הצטיחנו שהן לטובתנו,
אך לא הודיענו איך וצמה יש צמעשי' ההם כח ויכולת להציחנו אל
השלמות המיועדת, לכן מחוייבי' לנו לצטוח צאל הנחמן ולעשות
ככל אשר נונו, ואף אם נחשוב שיש לנו רשות לחקור אחר טעמי
הכיוויים ההם לא בעבור כן נחשול לקיימ', כי חקיתה כזאת כצדא
מחד, ואפשר שלא יספיקו ימי חיינו לצא עד תכליתה, וצין כך וצין
כך אם נשליך אחרי גונו ממות ה' צחה ונעמים על נפשו משח עצירו
חמורות שיש צאיסומן משפט מות, סקילה או כרת, הן גוענו צעוננו
כולנו אצדנו, לכן זאת העלה היעולה לכל צה לצב: חקור וצחון
הדברי' עד מקום שיד שכלך מגעת, אך השמר לך ושמר נפשו מחד
פן תסור מן הדרך אשר לך ה' אלהיך, רק חזק ואמן לשמור חקיו
ומלותיו הן צהצין טעמיים' הן אם נעלמה ממך תכליתם, ואז טוב
לך כל הימים •

הערה ב'

בין המנהגי' החצים הצלתי מיושרי' אשר גברה ידם עלינו צרצות
הזמן ואשר נפש כל משכיל תתאזה להיישרת' ראוי למנות גם
כן ונה שנתפשו חלל המחצרי' לקרוח לחצוריהם שם לא יורה צסום

חופץ

אופן שיהיה אל הנושא המדובר בעלם הספר, או אולי יורה קלת
אליו על פי רמז דק ורחוק בלתי נרגש זולתי אחרי קריאת ההקדמה,
כי רק זה על הרוב יתבאר הלטרפות החצור אל השם הנקרא עליו,
יש מהם אשר ידקדק להכניס בשם הספר שמו ושם משפחתו, כמו
ברכת חזרה', עקדת ילחק, תולדות יעקב, תורת משה, נדוהת אהרן,
בן פירת יוסף, תהלה לדוד וכדומה, ויש אשר ישתמש בשמות כלי
המשכן, ארון עדות, מזבח הזהב, מנורת המאור, שלחן ארבע, זר
זהב, קערת כסף, או בשמות בגדי כהונה וחלקיה', שרשות גבלות,
המלכפת, מעשה אפוד, חסן אהרן, כליל תכלת, או בשמות הקטורת
ושמן המשחה, בשני' ראש, מר וקליעה, מעשה רוקח, מירח לכיא,
קלתם יבחרו בשמות מיני מאכל ומשתה כמו לחם משנה, צמר על
גבי גחלים, יין הרקח, עסים רמוני', יערת דבש, וקלתם בשמות
מיני בגדים ותכשיטיה', כתנות אור, עטרת זהב, לבוש מלכות,
כתונת פסים, מעיל לדקה וכו', גם ראיתי מחצרי' ישיתו בשני' פיהם
לדבר גדולות ונפלאות על מעשי יליהם ויתארו ספריה' בכל מיני
שבח והלל כאילו לא נמלא כנהו יפה ומועיל וטוב ונחמד בעולם,
עם כי זו הדרך תתנגד אל הלניעות והענוה הראויה לכל מחבר,
כדרך מי שקרא ספרו בשם כלי חמדה, או מכלל יופי, או נופת
נופים, דברי' טובים, יפה תואר, נחמד ונעים, זה ינחמו, אולר
נחמד וכו', וקלת מהם בחרו במליכות זרות מאד שאין להם מוצן בפני
עלמן ולא שום יחס עם כונת החצור, ומי יתן וחדע איך יתעורר
הקורא לעיין בפנימיות ספר אחד צראותו נדפס על הדף הראשון
באותיות גדולות שם גל של אגוזים, או יקוו המים, או עלית קיר
קטנה, או נהר פישון, או כסאות לבית דוד, או והאדם ידע, או
הא הידיעה, או ארבע מאות שקל כסף, או עלי אלמוגים, או שבע
פתילות, או רק מלת בכוסרות שאין לה מושג בפני עלמה ועכ"ז
נבחרה לשם ספר אחד, וכל כיוולא בזה • ואל תחשוב שזו חקירה של
מה בכך ושאין להקפיד כ"כ בשמות הספרי' כאשר די לנו אם הנכלל
בהם יהיה לצור על אופני האמת והיושר ולא השם הוא העיקר • כי
בהפוך הוא שפעמים רבות יהיה השם פבה לקרר חשקת הקורא מלעיין
בספר ההוא, אם בעצור סימאם בו לגודל זרותו, או בעצור שלח

יטרה

ישרה צעיניו התפלות המחזר ציופי ושלמות מלאכתו גם לפעמים
חובה הלמודים נסוגו אחור מלקנות ספר אחד בעבור התדמות השם
שיש לו עם ספרים אחרים ואינם יודעים איזה מהם הוא, לדוגמה
יש לנו ששה ספרים ממחזרי' שונים נקראי' כול : צסס מגלה עמוקות,
וששה אחרים נקראי' צסס אמרי ספר, וחמשה צסס לקח טוב, וארבעה
צסס צחר שבע, וארבע' צסס כתר שם טוב, וארבעה צסס שער השמי',
ושלש' צסס אור חדש וכו' וכו', הגע בעלמך שימלא כתוב לשון אחד לקוח
מאחד מהלה הספרי' שזכרתי בלי הודעת שם המחזר, איך ידע הקורא
מאיזה מהם המתדמי' צסמות' לוקח? — מן הטעמי' האלה יודה כל
איש אשר רוח תבונה בו כי לא יפה עושים המחזרים אשר יבקשו להם
מלות בלתי נאותות אל הנושא שעליו הם מדברי', ודי להם אם
המלות ההנה נמלכות ככתבן ובלורתן באחד מפסוקי תנ"ך, כי רק
לזאת יקפידו, וחיט שינווס צסערי ממחזרותיה' להיות להן לשם עולם,
ולא היה לחכמי' אומתנו ללכת בזה אחר מנהג הערביים, אשר כפי
הנראה צספריה' מהם למדנו לעשות בן, אלא הנכון הוא להתנהג
בזה כמו שעושים חכמי' האומות החונים סביבותינו שקוראי' לספריהם
שמות כפי הענין המדובר צס, אשר לרפואה לרפואה ואשר למדידה
למדידה וכן צכל חכמה, וכותבים צפתחי ספריה' אבהאנדלונג איבער וכו',
או פעריוך איבער וכו', או איבערזעטלונג דעם וכו' הכל כפי נושא הספר,
וכן נהגו גם קלת מחכמינו, הגם כי מעטים המה, כגון ס' החמוכות
והדעות, ס' חזוק אמונה, ס' דרכי הגמרא, ס' תלכת המספר,
ס' לורת הארץ, ודומיהם. לכן עלינו לשבח לזה המחזר השלם
אשר לפנינו על כי התרחק מן המורגל והראה לנו גם צזה חכמתו
ולכתו צמישרים בקרוח זה הספר צחינת הדת, שם יאה לו מכל פנים.

תמו ההערות.

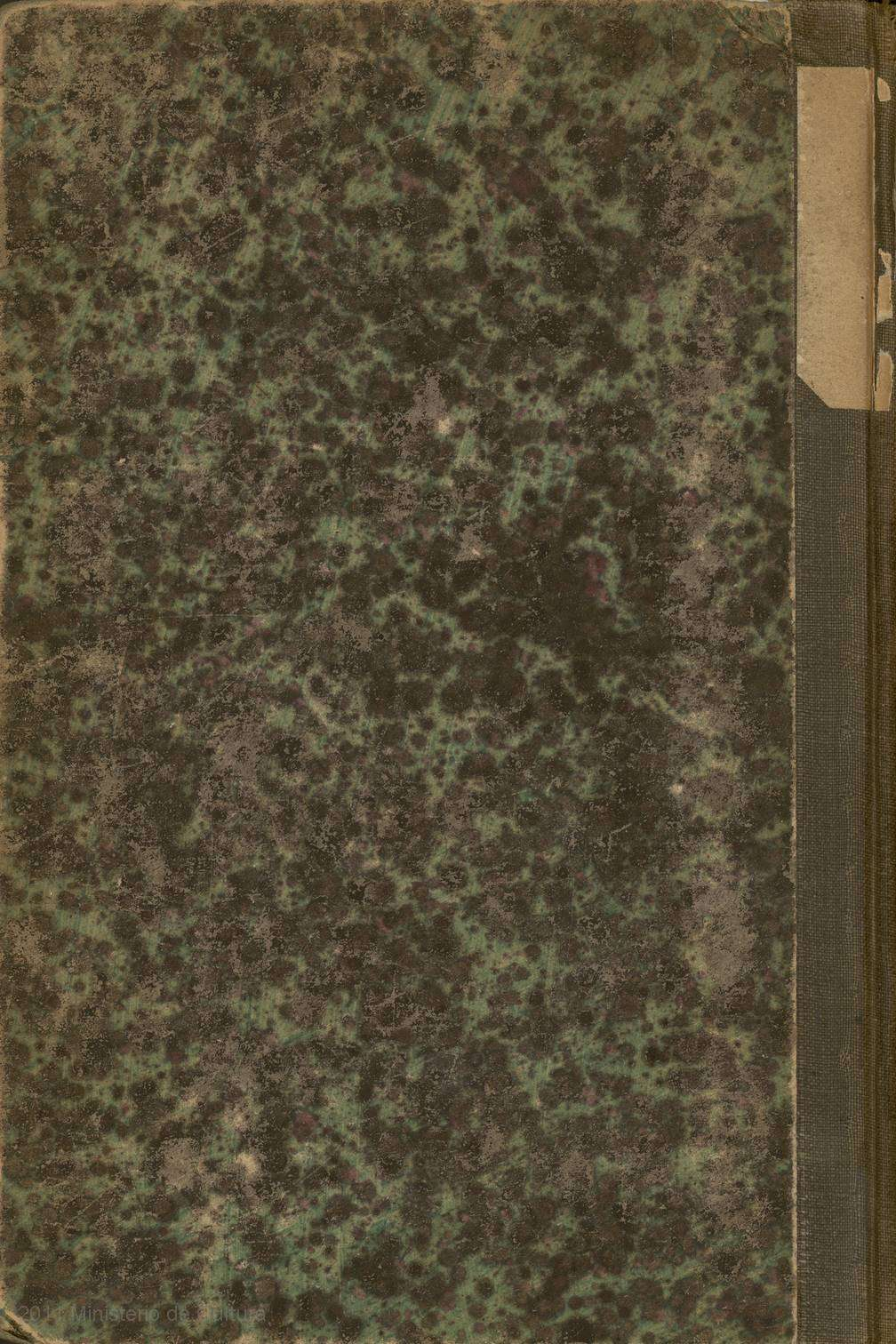

THE
MUSEUM

OF
THE
CITY OF
NEW YORK